

שנת ה'תשנ"ט

שבתות קודש

על היום לז' אב תשס"ט

זה השער לד'
צדיקים יבואו בו

שנת ה'תשנ"ט

והוא רשימות מדברי-תורה שהשמיע
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
ממונקאטש
בשבתות קודש במשך שנת תשנ"ט

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ד

ברוקלין, נוא יארק
חודש כסלו, ה'תשס"ד

אפשר להשיג אצל
"הוצאת א.מ.ת."
1352-47th Street
Brooklyn, N.Y. 11219
(718) 437-4278

נרשם מפי השמועה - הוצאה שאינה מוגהה

לעילוי נשמת

האשה החשובה, היקרה והעדינה
רבת הפעלים לתורה ולחסד
כפה פרשה לעני וידיה שלחה לאביון

מרת שינדל לאה בת ר' דוד ע"ה

קליון

נפטרה ב' דחג הסוכות תשס"ב

שמה הטוב יוחק בספר הזה
לאות הוקרה וזכרון קודש לעולם
על רוב פעולותיה ומסירותיה
לטובת מוסדותינו הקדושים

תוכן הענינים

פרשת בראשית

א	ליל שבת קודש
ה	סעודה שלישית

פרשת נח

ט	ליל שבת קודש
יג	סעודה שלישית

פרשת לך לך

יז	ליל שבת קודש
כב	סעודה שלישית

פרשת וירא

כה	ליל שבת קודש
כט	סעודה שלישית

פרשת חיי שרה

לג	ליל שבת קודש
לו	סעודה שלישית

פרשת תולדות

לט	ליל שבת קודש
מב	סעודה שלישית

פרשת ויצא

מו	ליל שבת קודש
נ	סעודה שלישית

פרשת וישלח

נג	ליל שבת קודש
נז	סעודה שלישית

פרשת וישב

ס	ליל שבת קודש
סד	סעודה שלישית

פרשת מקץ, שבת חנוכה

סח	ליל שבת קודש
עב	סעודה שלישית

פרשת ויגש

עה	ליל שבת קודש
עט	סעודה שלישית

פרשת ויחי

פד	ליל שבת קודש
פח	סעודה שלישית

פרשת שמות

צב	סעודה שלישית
----	-------	--------------

פרשת בשלח

צו	ליל שבת קודש
ק	סעודה שלישית

פרשת יתרו

קג	ליל שבת קודש
קו	סעודה שלישית

פרשת משפטים, שבת שקלים

קט	ליל שבת קודש
קיג	סעודה שלישית

פרשת תרומה

קיז	ליל שבת קודש
קכ	סעודה שלישית

פרשת תצוה, שבת זכור

קכג ליל שבת קודש
קכו סעודה שלישית

פרשת כי תשא, שבת פרה

קל ליל שבת קודש
קלב סעודה שלישית

פרשת ויקהל פקודי, שבת החודש

קלד ליל שבת קודש
קלח סעודה שלישית

פרשת ויקרא

קמב ליל שבת קודש
קמו סעודה שלישית

פרשת צו, שבת הגדול

קמט ליל שבת קודש
קנג סעודה שלישית

פרשת שמיני

קנו ליל שבת קודש
קס סעודה שלישית

פרשת תזריע מצורע, ראש חודש אייר

קסג ליל שבת קודש
קסז סעודה שלישית

פרשת אחרי קדושים

קע ליל שבת קודש
קעג סעודה שלישית

פרשת אמור

קעו ליל שבת קודש
קעט סעודה שלישית

פרשת בהר בחוקותי

קפב	ליל שבת קודש
קפו	סעודה שלישית

פרשת במדבר

קפט	ליל שבת קודש
קצב	סעודה שלישית

פרשת נשא

קצו	סעודה שלישית
-----	-------	--------------

פרשת בהעלתך

ר	סעודה שלישית
---	-------	--------------

פרשת שלח

רד	סעודה שלישית
----	-------	--------------

פרשת קרח

רח	סעודה שלישית
----	-------	--------------

פרשת חקת בלק

ריב	סעודה שלישית
-----	-------	--------------

פרשת פנחס

רטז	סעודה שלישית
-----	-------	--------------

פרשת מטות מסעי

רכ	סעודה שלישית
----	-------	--------------

פרשת דברים, שבת חזון

רכה	ליל שבת קודש
רכט	סעודה שלישית
רלג	מלוה מלכה

פרשת ואתחנן, שבת נחמו

רלו	ליל שבת קודש
רמא	סעודה שלישית
רמה	מלוה מלכה

פרשת עקב

רמט	ליל שבת קודש
רנג	סעודה שלישית

פרשת ראה

רנו	ליל שבת קודש
רנט	יום שבת קודש
רסא	סעודה שלישית
רסה	מלוה מלכה

פרשת שופטים

רסח	ליל שבת קודש
רעא	סעודה שלישית

פרשת כי תצא

רעד	ליל שבת קודש
רעח	סעודה שלישית
רפא	מלוה מלכה

פרשת כי תבוא

רפה	ליל שבת קודש
רפט	סעודה שלישית

פרשת נצבים וילך

רצג	סעודה שלישית
-----	-------	--------------

פרשת וילך, שבת שובה

רצז	ליל שבת קודש
שא	סעודה שלישית

פרשת האזינו

שה	ליל שבת קודש
שח	סעודה שלישית

ליל שבת קודש פ' בראשית

א. בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ. "בראשית" בגימטריא "שלוש רגלים". והוא רמז - אשר לחכימא די ברמיזה, כי החכם יבין בחכמתו מה טמון ברמזו. ונראה, דהנה ענין שלש רגלים הלא הוא (שמות לד, כג) עליה לראיית פני האדון ד' אלקי ישראל, לראות ולהכיר שהשי"ה הוא האדון ואלקי ישראל. כך הוא גם ענינו של "בראשית". כלומר, שבמאמר "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ" מגלה הקב"ה שהוא "האדון ד' אלקי ישראל". והיינו, שהרי מכוח הנאמר "בראשית ברא" משיבים ישראל לאומות העולם, "כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו" (רש"י ריש פרשתן), וכזה נתגלה אדנותו ובעלותו על העולם, שבראה ועושה בה ברצונו, ושהוא אלקי ישראל - שהרי ברצונו נטלה מהם ונתנה לנו. וגם מצד זה גופא שברא את העולם מתגלה שהוא אלקי ישראל, שהרי אמרו חז"ל (הובא ברש"י ריש פרשתן) שהקב"ה ברא את העולם בשביל ישראל שנקראו ראשית.

וכזה יש ליתן טעם למה שאנו נוהגים כבר בשמחת תורה להתחיל בקריאת בראשית ברא, כי בהיות שמיני עצרת יום אחרון מכל סדר שלש רגלים - פסח שבועות וסוכות - ובו צריכה לבוא לשלימות עבודת השלש רגלים לראות פני האדון ד' אלקי ישראל, וזוהי עיקר השמחה ביום זה, כמה שהשי"ת מייחד שמו על ישראל, במפורש כמדרש (שה"ש פ"א ג) אמר רבי אבין אין אנו יודעין כמה לשמחה, אם ביום, אם בהקב"ה, בא שלמה ופירש (שיר השירים א, ד) נגילה ונשמחה

בך - בהקב"ה. ולכן כבר מתחילין ביום זה בקריאת בראשית ברא, שהוא מענינו של עבודת היום.

וזה שמסיימת התורה"ק בענין שבירת לוחות (רש"י סוף ואת הברכה) ומתחיל בבראשית ברא, ללמד שאף שהלוחות נשחטרו בגלל החטא, אבל ענין זה שהאדון ד' אלקי ישראל, אינו ניתן לישבר כלל, ותמיד הוא שלם, כביום בראשית ברא. ועל זה נאמר (תהילים כג, ד) גם כי אלך בגיא צלמות לא אירע רע כי אתה עמדי, היינו שבכל דיומא שישבר וירד יהודי ח"ו, מ"מ יודע שהאדון הוא אלקי ישראל, ומיוחד שמו עליו, וממילא אינו ירא מהרע. ומכח זה אמרו חז"ל (ברכות סג, א) שאפילו גנב ההולך לגנוב מבקש רחמים מהקב"ה, והיינו שמה שהולך לגנוב, הלא הוא יען שאצלו הוא מצב של שבירת הלוחות, ומ"מ מה שהאדון מיוחד שמו עליו ונקרא אלקי ישראל, אינו נותן לו לפרוש ממנו, ולבקש רחמים.

ב. והנה במדרש (כ"ד פ"א ג): רבי תנחומא פתח (תהילים פג, י) כי גדול אתה ועושה נפלאות, א"ר תנחום הנוד הזה אם יהיה בו נקב כחוד של מחט כל רוחו יוצא ממנו, והאדם עשוי נקבים נקבים, ואין רוחו יוצא ממנו, מי יעשה כן (שם) אתה אלקים לבדך, וצ"ב. ויל"פ ע"פ המדרש (כ"ד פ"ב ד) ר"ש בן לקיש פתר קריא בגליות, והארץ היתה תהו - זה גלות בבל, ובהו - זה גלות מדי, וחושך - זה גלות יון, על פני תהום - זה גלות ממלכת הרשעה [אדום], ורוח אלקים מרחפת על פני המים - זו רוחו של מלך המשיח. ועפ"ז י"ל שע"ז קאי מה שאמרו שהאדם עשוי נקבים נקבים, שהם גסיונותיו הרבים ומדותיו הרעים המחסרים שלימותו של האדם, וכדרך הנוד אשר אם יש בו חור כל רוחו יוצא ממנו, כן הנקבים והבקעים שבאדם, בדרך הטבע היו מוציאים ממנו כל רוח של מלך המשיח והאמונה בביאתו הנופחת בקרבנו. אלא שזה עצמו כוחו של "אתה אלקים לבדך", שאף על משך כל הגליות, נשארת רוח אלקים שהיא רוחו של מלך המשיח מרחפת על פני המים.

ולזה מסיים המדרש (שם) רבי חגי בשם רבי פדת אמר ברית כרותה למים שאפילו בשעת שרב רוחה שייפה [פ] שיש ברית כרותה למים חמיד, שאפילו בשעת שרב וחום רב, רוח נושבת על פני הימים והנהרות לשמור על צינתם וטריוחם]. כלומר, שכן הוא גם ברוחו של משיח, שהיא מרחפת על פני המים, אפילו כשיש שרב וחום גדול העומד נגדה מ"מ ברית כרותה שתישאר האמונה והצפיה לביאת המשיח ברוח מריה, ורוח זו עוברת דרך כל הד' גליות עד עת הגאולה שלימה.

זוה הוא ענין של פרשת בראשית, שבכל מצב נשארת בישראל הכוח לראות את פני הארון, אשר היא כשלוש רגלים שענינו ראית פני הארון ד' אלקי ישראל.

ג. עוד יש לפרש הרמז שבראשית עולה שלש רגלים, דהנה השלש רגלים הם נגד השלש אבות (זוהר ח"ג רנו ב - וכן בטור או"ח סימן תיז). והרי ידוע שיעקב מכוון נגד התורה, ויצחק שנעקד ע"ג המזבח הוא נגד עמוד העבודה. וגמילות חסדים הוא כנגד אברהם. ושלוש ענינים אלו - שהם שלשה דברים שהעולם עומד עליהם (אבות פ"א מ"ב) - נכללו בבראשית. שכן אמרו חז"ל (הובא ברש"י ריש פרשתן) בראשית היא התורה, שנקראה (משלי ח, כב) ראשית דרכו. ובראשית הוא עמוד העבודה והתפלה, שכן אמרו חז"ל (ב"ר פ"ב ה) מתחלת ברייתו של עולם צפה הקב"ה בית המקדש בנוי, וחרב, ובנוי, בראשית ברא אלקים - הרי ביהמ"ק בנוי, והארץ היתה תוהו ובוהו - הרי חרב, ויאמר אלקים יהי אור - הרי בנוי ומשוכלל לעתיד לבא. ועל בית המקדש הרי נאמר (ישעיהו נו, ז) כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים. ובבראשית נרמז גם מדת החסד, שהרי (תהלים פט, ג) עולם חס"ד יבנה. וכן אמרו חז"ל (ב"ר פ"ב ט) עה"כ (בראשית ב, ד) אלה תולדות השמים והארץ בהברא"ם גו', בזכותו של אברהם [אותיות בהברא"ם], שמדתו מדת החסד.

וזו עיקר העבודה של "שבת בראשית", להתחזק בשלש
העמודים שהעולם עומד עליהם, תורה עבודה וגמילות חסדים. ובהיות
האדם חשוב כעולם בפני עצמו (כדוע מחובת הלכות) צריך לחזק שלש
העמודים שעומד עליהם, תורה עבודה וגמילות חסדים. ושבת בראשית
היא עת רצון לזכות לזה. והרי היא סמוכה לחתימת שלש רגלים שהם
זכות אבות, ובזכותם יתעוררו חסדי אבות, אשר מביא גאולה לבני
בניהם. ויהי רצון שנזכה להתברך בשבת זו בהצלחה בכל עניננו, ובזכות
אבות נזכה לגאולה שלימה, בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו
וחסדיו.

סעודה שלישית פ' בראשית

א. בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ. הנה מבואר בזה"ק (ח"א רנא, א) את השמים ואת הארץ, הוא השם אהו"ה, שהוא שם הדעת. ומבואר יותר (ז"ח בראשית ח, א) שהשם אהו"ה שהוא שם הדעת, "ביה אתבריאו שמים וארעא".

ונראה שיש להבין דברים אלו ע"פ מש"כ בספה"ק (עין פט"ח שער תג המצות פ"א) ש"דעת" ענינה התקשרות והתחברות, מלשון (בראשית ד, א) והארם ידע את חוה אשתו. והנה אף ששמים וארץ נראים כאילו הם נפרדים ורחוקים אלו מאלו, שהרי מן הארץ ועד הרקיע מהלך ה' מאות שנה כו' (ב"ר פ"ו ה), מ"מ אין ריחוק המקום מנתקם ומפרידם זה מזה. ואדרבה ע"י עבודת ישראל בקיום התורה והמצוות הם מחברים ומקשרים שמים וארץ להיות כאחד, וכדאיתא בש"ס (ב"ב עד, א) תא אחוי לך היכא דנשקי ארעא ורקיעא אהדדי. ולכן מרומז שם הדע"ת, ענין ההתחברות והתקשרות, בתיבות "את השמים ואת הארץ", והבן. ובוה יל"פ מאמר חז"ל (ברכות לה, ב) כל מי שיש בו דעה כאילו נבנה בית המקדש בימיו. היינו משום שבית המקדש הוא מקום השראת השכינה, והוא המקום דנשקי ארעא ורקיעא אהדדי. וזה שיש בו דעה הוא עצמו בבחינת בית המקדש, ובו עצמו כאילו נבנה, והבן.

ב. וכאמת מכוח עבודת ישראל לחבר ולקשר שמים וארץ זה בזה, נעשים הניסים והנפלאות בעולם הזה, כי אע"פ שהעולם נברא להתנהג בדרך הטבע, כדכתיב בראשית ברא אלקים - בנימטריא הטבע, מ"מ

הבריאה היתה בדרך "את השמים ואת הארץ", מחוברים זה בזה, שע"י הדעת תמיד יכולים לקשר שמים בארץ, ומכח זה לפעול גם בארץ הנהגה שמימית. ומרומז ענין זה בילקוט (ח"א רמז קט) עה"כ (בראשית כד, ל) איש ויבא אל האיש והנה עומד על הגמלים, שהכיר אליעזר במרוצתו של לבן לרעה, ועל כן הזכיר את שם המפורש (הוא שם הדעת אהו"ה המרומז בפסוק זה), ועי"ז נעשה הנם והעמיד הגמלים באויר על העין (עיין אור החיים שם). וכן נרמז הענין בפסוק (שם מב) ואבא היום אל העין (ר"ת שם אהו"ה) ואמרו חז"ל (סנהדרין צה, א והובא ברש"י שם) היום יצאתי והיום באתי, מכאן שקפצה לו הארץ. והיינו שנעשה לו גם למעלה מגדרי הטבע, מכח שכיוון בשם הדעת וקשר שמים בארץ (עיין בן פורת יוסף שם).

ובזה יש לדרוש ניעוץ סוף התוה"ק לתחלתה, דכתיב בסיומה (דברים לד, יב) ולכל הירד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל. ופרש"י "ולכל המורא הגדול", נסים וגבורות שבמדבר הגדול והנורא. ובא ללמד, ע"י איזה כח עשה משה רבינו כל אותם הנסים במדבר, סמך ליה בראשית גו' שהוא שם את השמים ואת הארץ, ובכוחו עשה משה כל הנסים והנפלאות. ובפרט משה רבינו שהוא בעצמו היה סוד הדע"ת (זהר ח"ב רכא, א). ונראה שעל כן נקרא 'איש האלקים', שהרי אמרו חז"ל (דב"ר פ"א א) מהו איש האלקים א"ר אבין מחציו ולמטה איש מחציו ולמעלה האלקים. פירוש שאצלו נתחברו ונשקו שמים וארץ ההרדי. ולכן היה בכוחו להנהיג הנהגה אשר היא שייכת לשמים על הארץ.

וכח זה נשאר לעד פמוץ בבריאה מעת בראשית ברא, שע"י התורה הקדושה, שהיא הדעת האמיתית, ידיעת ד', יכול כל צדיק בדורו להמשיך נסים ונפלאות בכל דור ודור, שכל צדיק בדורו יש בו ניצוץ ממש רבינו.

ג. וזה הענין שידוע מספה"ק שחג הסוכות הוא סוד הדעת, על

דרך הכתוב (ויקרא כג, מג) למען ידעו דרתיכם כי במכות הושבתי את בני ישראל גו'. והיינו, כי הסוכה הוא המקום שבו מתגשקים שמים וארץ. וכע"ז דרשו חז"ל (ירושלמי יבמות פמ"ו ה"ב) עה"כ (תהלים קמ, ח) סכתה לראשי ביום גש"ק, כיום ששישקו שני עולמות זה לזה, העולם הזה והעולם הבא. וכן אומרים בשמיני עצרת פסוקי אתה הראת לדע"ת גו', ובו קוראים בפרשת בראשית, ענין בריאת העולם שנברא בשם הדעת. נמצא שעבודת חודש תשרי היא בעצם הכנה ל"שבת בראשית", שבו נכללה עבודת חודש תשרי כולו, והבן.

ד. ויאמר אלקים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה ובכל הארץ ובכל הרמש הרמש על הארץ (בראשית א, כו). ונראה לבאר לדרכינו, שעיקר הדע"ת הוא לחבר שמים וארץ, ותפקיד האדם בעולם הוא להעלות כל הארץ לבחינת שמים. והדרך על ידה זוכה לזה היא שיראה וילמד מכל הבריאה ומגפוש כל חי, דרך לעבודת ד'. שעל זה אמרו חז"ל (סנהדרין לו, א) חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם, כלומר בשביל שאוכל ללמוד ממנו עבודת ד'. ולכן אמרו חז"ל (כ"ד פ"ה א) זכה אומרים לו אתה קדמת למעשה בראשית. פי' אתה קדמת במחשבה, שתחבר כל הבריאה, ויהיו שמים וארץ נשקי אהרדי.

וזה יש לפרש "ויאמר אלקים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו", היינו שאף שיהיה בשר ודם, לא ישתנה מצלמנו ודמותנו. וזה יהיה על ידי שירדו בדגת הים, פירוש שמדגת הים ילמדו דרך בעבודת ד', כגון מה שהדגים נמצאים תמיד במים - מקום טהרה, ולא נכשלו בחטא דור המבול (קידושין יג, א). וכן אין לדגים גבינים ועיניהם תמיד פתוחות, ועי"ז מעוררים עינא פקחא דלעילא, כדכתיב (זכריה ד, י) עיני ד' המה משוטטים בכל הארץ (עיין אליהו רבה סימן תקצו). וע"י שהאדם לומד מדגי הים עניני עבודת ד', הוא רודה בהם, ומשיק שמים וארץ כאחד. וכן

הוא "בעוף השמים ובבהמה ובכל הארץ", שמכולם נקח לעבוד את ד', ע"ד הוי עז כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים (אבות פ"ה מ"ב). ואף "בכל הרמש הרמש על הארץ" יכול האדם לרדות ע"י שלומד ממנו. עיין בפי' ברמב"ן ששר"ץ הוא מלשון "הוא רץ", שנקראו כן על שם שאינם נחים לעולם ותמיד הם מתנענים, עיי"ש, וממנו צריך האדם ללמוד להיות עובד ד' בתמידות. וכן אמר שלמה בחכמתו (משלי ו, ו) לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם.

ה. וכבר אמרנו (תורה ליל שבת קודש פ' בראשית תשנ"ז) אשר מה שנאמר בשעת קבלת התורה (עיין רש"י יתרו יט, ה) "כל ההתחלות קשות", קאי גם על "שבת בראשית", שבה מתחילין קריאת התורה מראשית, ולכן התחלתה קשה, שהרי מתחילה חשב לברוא העולם במדת הדין, אלא ראה שאין העולם מתקיים, הקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין (עיין רש"י ריש פרשתן). אכן יש לפרש, שזה עצמו שמתחלה חשב לברוא במדת הדין, נתהפך לרחמים, כי לפום צערא אגרא. ואף במו שמתקיים בו "כל ההתחלות קשות", סופו שיתקיים בו (תהלים קכו, ה) הזורעים בדמעה ברנה יקצרו [ורמו על דבר שכן "בראשית ברא" עולה "הזורעים בדמעה ברנה יקצרו"]. ויהי רצון שיתהפך כל קושי לרחמים וחסדים, ויתקיים בנו הזורעים בדמעה ברנה יקצרו, ונתברך בכל מילי דמיטב ברכות ישועות ונחמות, ונוכה לגאולה שלימה בכיאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' נח

א. אלה תולדת נח נח איש צדיק תמים היה בדרתיו את האלקים התהלך נח. וברש"י: את האלקים התהלך נח, ובאברהם הוא אומר (להלן ז, א) התהלך לפני, (שם כד, מ) אשר התהלכתי לפניו, נח היה צריך סעד לתומכו, אבל אברהם היה מתחזק ומהלך בצדקו מאליו. וצ"ב, לפירוש רבותינו (שהביא רש"י לקמן) הדורשים אותו לשבת, שכל-שכן שאלו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר, מה שנא נח משאר הצדיקים, אשר הוא היה צריך סעד לתומכו. גם צריך ביאור, כיון שנח מצא חן בעיני ד', איך נאמר בו (להלן ט, כ) ויחל נח איש האדמה ויטע כרם וישת מן היין וישכר ויתגל בתוך אהלה גו'.

להלן (ח, כא) וירח ד' את ריח הניחח ויאמר ד' אל לבו לא אסף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם גו'. ודרשו חז"ל (כ"ד פל"ד ט) הריח ריחו של אברהם אבינו עולה מן כבשן האש. הריח ריח של חנניה מישאל ועזריה עולין מכבשן האש. הריח ריח דורו של שמד [בעת גזירות השמד של מלכות רומי שעמדו ישראל במסי"ג]. וצ"ב, למה לא הספיק ריח הניחח מקרבנו של נח.

והנראה מזה, שנח מצא חן בעיני ד', כי רצונו ומעשיו היו כולם לעשות נחת רוח ליוצרו. וכמבואר באור החיים הק' עה"כ את האלקים התהלך נח, "פירוש שגם עם ד' הנהיג ניחה ומנוחה. והוא ע"ד אומרם ז"ל (כ"ד פכ"ה ב) על שם קרבנו נקרא נח, שנאמר בקרבנו, וירח ד' את ריח הניחח. ורקדק לומר התהלך, לומר שבתמידות היה מרצה קונו ית', וקרבנו יוכיח על הכלל". אך מה שרצה נח תמיד לרצות את השי"ת

היה רק ע"י הקרבת קרבנות, אך להקריב את עצמו, לא מצינו אצל נח, רק אצל אברהם אבינו בנסיון אור כשדים. ולכן דרשו חז"ל ש"זירח את ריח הניחח", בה"א הידיעה, לא קאי על ריח ניחח של קרבן נח, אלא על קרבנות של המוסרים נפשם על קידוש השם, כמו אברהם, וחנוניה מישאל ועזריה, וכל המוסרים נפשם בדורו של שמד, שנהרגו על קידוש השם, שרק בזכותם אמר הקב"ה לא אוסיף עוד לקלל את האדמה.

וזה שבמדרש (ב"ר פל"ד ט) פליגי תנאים אם בני נח הותר להם להקריב רק שלמים או רק עולות, עיי"ש. והיינו משום שרק במתן תורה שהסכימו ישראל לקבל התורה במסי"נ פעלו בזה שיכולים להביא כל הקרבנות. כי כשאדם מוכן להקריב עצמו להשי"ת, ורק שמביא קרבן תמורתו, בודאי מותר לו להקריב קרבן. אבל בדורו של נח, שלא הקריב עצמו במסי"נ, ורק בהמה רצה להקריב, ע"ז צריך היתר מיוחד. ובזה פליגי איזה קרבנות הותרו להם.

ומטעם זה שלא מסר נפשו בפועל על קידוש ד', נשאר נח איש האדמה. כי מחד גיסא אדמ"ה הוא דבר חומר וגשמי, אך אדמ"ה הוא גם מלשון (ישעיהו יד, יד) אדמה לעליון, שענינו צורה. ובנה נאמר שהיה "איש האדמה" שהיא סתם אדמה. והיינו משום שמה שזוכה האדם להתקרב לבורא ית"ש ולהדמות לעליון, הוא רק כשמקריב עצמו במסנ"פ להשי"ת, שכן "קרבן" הוא מלשון "קרוב", ועיי"ז יהפך מאיש האדמה, לדומה לעליון. ולזה לא זכה נח, רק אברהם אבינו משום שמסר נפשו בנסיון של אור כשדים.

ב. ובזה יש לבאר מה דאיתא במדרש (ב"ר פמ"ד ה) עה"כ (לקמן טו), א) אל תירא אברם אנכי מגן לך, אמר אברהם לפני הקב"ה, רבון העולמים, כרת ברית עם נח שאינך מכלה את בניו, עמדתי וסיגלתי מצות ומעשים טובים יותר ממנו, ודחתה בריתי לבריתו, שמא תאמר, שלעתיד יהיה אחר עומד ומסגל מצות ומעשים טובים יותר ממני,

ותרחה בריתו לבריתי. אמר לו הקב"ה, מנח לא העמדתי מגינים של צדיקים, אבל ממך אני מעמיד מגינים של צדיקים [פירוש צדיקים המגינים על היום], ולא עוד אלא בשעה שיהיו בניך באים לידי עבירות ומעשים רעים אני רואה צדיק אחד שבהם שהוא יכול לומר למדת הדין די, אני נוטלו ומכפר עליהם.

ונראה, שכיון שקאי מדרש זה על ההבטחה "אל תירא אברם אנכי מגן לך", אין המובן שאם למעשה תעמוד נגדם מדת הדין, יהיה תמיד צדיק שהקב"ה ימלנו מן העולם ובוה יכופר על הדור. אלא הביאור היא, שמבטיח הקב"ה לאברהם אבינו שיהיה בכל דור ודור צדיק המוכן למסור נפשו עליהם. ואומה שיש להם בכל דור צדיקים מגינים, אינה צריכה לירא שמא תסגל אומה אחרת מעשים טובים יותר ממנה ועי"ז תדחה בריתם את ברית אברהם אבינו, כי אפילו אלפי אלפים של מצוות ומעשים טובים, אינם חשובים כצדיקים המוכנים תמיד למסור נפשם לטובת הכלל. וצדיקים אלו יוכלו להיות רק זרעו של אברהם, ולא בני נח, כי מאברהם ירשו זרעו מדריגה זו, וזה "ממך אני מעמיד צדיקים מגינים", והבן.

ג. והנה הרמב"ם (פ"א מהל' ע"ז ה"ג) כתב שכיון שהכיר אברהם את בוראו, "התחיל להשיב תשובות על בני אור כשדים ולערוך דין עמהם, ולומר שאין זו דרך האמת שאתם הולכים בה כו', כיון שגבר עליהם בראיותיו, בקש המלך להורגו ונעשה לו גם, ויצא לחרן. ואז התחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם אלוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד. והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר כו' עד שנתקבצו אליו אלפים ורכבות והם אנשי בית אברהם". משמע מלשונו, שסרם שעמד בנסיון אור כשדים ונעשה לו גם, לא נתקבלו דבריו אף שגבר עליהם בראיותיו. ואחרי הגם שוב לא טען עמהם בראיותיו, אלא מאז התחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול, והיו דבריו

נשמעים. ובפשטות יש לומר, שהתפעלות העולם מהנס שיצא מאור כשדים בחיים ולא נשרף גרם לקבל דבריו.

אך נראה לכאר יותר, שטרם ראו בני דורו שהוא מוסר נפשו ממש על אמונה בד', לא נתקבלו אצלם דבריו, אלא טענו והתווכחו עמו. ורק אחרי שראו מסירת נפשו, ועמידתו בנסיון של היציאה לחרן, אז ראו שדבריו הם דברים היוצאים מן הלב, ועי"ז נכנסו ללבם.

אך אצל נח אמרו חז"ל (ב"ר פ"ל ז) שכשאמר נח לבני דורו שיש בורא עולם שציווה לו לבנות תיבה קודם המבול כדי לעוררם בתשובה, שחקו עליו ולא קיבלו דבריו. ואולי, מפני שלא ראו אצלו שימסור נפשו להשי"ת, כנ"ל, כמו שראו בני דורו של אברהם אצלו, לכן לא נכנסו דבריו בלבם. וממעם זה הוצרך נח סעד לחמכו, שהיתה חסירה לו המסירת נפש של אברהם אבינו.

ד. ועד"ז יש לכאר הדורשים לגנאי ואומרים שאילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לבלום, דבאמת גם הם מודים שאילו היה בדורו של צדיקים היה צדיק יותר, אך ס"ל רעם כל זה עדיין לא היה נחשב לבלום, כי מאברהם - נחשב צדקת הצדיק רק לפי הערך שמוכן למסור נפשו על קידוש ד'. וזהו שנח היה "מקטני אמנה, מאמין ואינו מאמין" (רש"י בפרשתן ז, ז), וישראל נקראו (שמו"ד פ"ג יב) מאמינים בני מאמינים, אפילו בהיותם בגלות מצרים, גלות הדע"ת, וכל יהודי, אפילו הפשוט, נקרא צדיק, כדכתיב (ישעיהו ס, כא) "ועמך כלם צדיקים", והיינו משום שזרע אברהם מקיימים (תהלים מד, כג) כי עליך הרגנו כל היום. ובעת נסיון אפילו רשעי ישראל מוסרים נפשם בפועל.

ויהי רצון שבזכות סעודות שבת, שכל אחת מהם היא "סעודה דמהימנותא", נזכה להתחזק באמונה, ויתחזק בנו התואר "מאמינים בני מאמינים", וגדולה האמונה שבזכותה נגאל בקרוב, ברוח והצלחה ברכה וישועה, וכל הטוב, בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' נח

א. אלה תולדת נח נח איש צדיק תמים היה בדרתיו את האלקים התהלך נח. ובמדרש (בראשית פ"ל א): כתיב (משלי יד, יא) בית רשעים ישמד ואהל ישרים יפריח, בית רשעים ישמד - זה דור המבול, ואהל ישרים יפריח - זה נח, וצ"ב. וברש"י: נח היה צדיק סעד לתמכו, וצ"ב.

ונראה לבאר על פי אומרים ז"ל (אבות פ"א בנ"ו) "עשה תורתך קבע". והיא תחלת דינו של אדם (שבת לא, ב) "קבעת עתים לתורה". והיינו שצריך לעשות לימוד התורה ועבודת ד' לעיקר, וכל שאר עסקיו מפל (עין פי' המשנה להרמב"ם שם). וזו היתה מדרגת אברהם. לכן אמרו (ברכות ז, ב) שהקובע מקום לתפלתו אלקי אברהם בעזרו. פי' שקביעת מקום לתפלה, פועלת שתהא חשובה התפלה אצלו כדבר קבע ועיקר. ולכן אלקי אברהם בעזרו, כי הוא תיקן שתהא עבודת ד' בבחינת עשה תורתך קבע. אך נח, אף שהיה גם הוא צדיק, מ"מ לא היתה צדקתו עיקר ענינו בעולם. וזה שדרשו עליו "ואהל ישרים יפריח", פירוש אף שהיתה עבודתו רק עראי כאהל, עכ"ז הפריחה ועשתה פרי, ובזכותה ניצל הוא ובניו מהמבול. אך "בית רשעים", פירוש שרשעי דורו, יען שלא היתה רשעתם רק בדרך עראי, אלא כבית, שהוא קבע, נתקיים בהם "בית רשעים ישמד".

ב. והנה על כל אחד מישראל מוטל להשתדל שיקויים ברשעים, שרשעותם היא עיקר מפרתם, ענין זה של "בית רשעים ישמד". וכתב

הרמב"ם (פ"ד מהל' מלכים ה"י) שתפקיד מלך ישראל הוא ש"בכל יהיו מעשיו לשם שמים, ותהיה מגמתו ומחשבתו להרים דת האמת, ולמלאות העולם צדק, ולשבור זרוע הרשעים ולהלחם מלחמות ד', שאין ממליכין מלך תחלה אלא לעשות משפט ומלחמות, שנאמר (שמואל א' ה, כ) ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותינו". וכיון שמלך הוא "לב כל קהל ישראל" (רמב"ם שם פ"ג ה"ו), הרי שכן צריך להיות רצונו של כל עם ישראל, לקיים "בית רשעים ישמד", לשבור זרוע הרשעים ולהלחם מלחמות ד'.

ונראה לבאר בדברי הרמב"ם, שענין "הרמת דת האמת" היא שתהא הדת עיקר, ולא כדבר הטפל, בבחינת "עשה תורתך קבע". וכיון שצריך "שתהיה מגמתו ומחשבתו להרים דת האמת", זה מביאו "לשבור זרוע הרשעים ולהלחם מלחמות ד'", כי כל מגמת הרשעים הרי היא לעמוד נגד הרמת דת האמת. ועד"ז כתב הרמב"ם (שם פ"א ה"ד) שמושיח צדקנו "ילחם מלחמות ד', ויתקן את העולם כולו לעבוד את ד' ביחד שנאמר (צפניה ג, ט) כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ד' ולעבדו שכס אחד".

ולפ"ז יובן, שמכיון שנח היה צדיק רק בבחינת אהל צדיקים, שהיא ארעי, לא מצינו שלחם מלחמות ד'. אבל אברהם אבינו, היה לוחם מלחמות ד' ממש (כמבואר בארוכה ברמב"ם ריש הל' ע"ז). וכן מצינו שלחם במלחמת המלכים כמו שנאמר (להלן יד, יד) וישמע אברם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו לידי ביתו גו', ואמרו במדרש (ב"ר פמ"ג ב) אברהם הוריק פנים כנגדן ואמר אצא למלחמה ואפול על קידוש ד'. ובזה יובן, שאע"פ שמדת אברהם היא חסד, ולא מדת הגבורה, מ"מ לחם מלחמת ד', כי מלחמותיו נגד הרשעים היה מצד מדת החסד, שהרי עי"ז מרימים דת האמת וממלאים את העולם בצדק.

ואפשר שלזה דרשו (ב"ר פ"ל ה) על אומרו "נח נח", אתמהא, לא הוה צריך קרא למימר אלא "אלה תולדות נח שם גו'", אלא שבא

הכתוב לומר "ניחא לו ניחא לעולם, ניחא לעליונים ניחא לתחתונים, ניחא בעוה"ז ניחא לעוה"ב". והכוונה, שכך היתה דרכו של נח, שאף שהיו בני דורו רשעים, הוא לא לחם אתם, אלא היה "ניחא לו וניחא לעולם", ואע"פ שהיה "ניחא לעליונים" הנה באותו הזמן היה גם "ניחא לתחתונים". והיינו שהיתה חסר לו מה שלא לחם מלחמות ד' ולא פעל להרים דת האמת ולמלאות העולם צדק.

ג. והנה לקמן במדרש (שם ה) דורש מה שנאמר "איש צדיק היה", שהיה מתוקן לנס (פי' שינצל כתיבה בדרך נס), אבל "היה" הנאמר באברהם - "אחד היה אברהם" (יהווקאל לג, כד), פירושו "שהיה מתוקן להדריך כל העולם כולו בתשובה". וכן במשה רבינו שנאמר (שמות ג, א) "ומשה היה רועה", פירושו שהיה מתוקן לגואל. וכן במרדכי שנאמר בו (אסתר ב, ה) "איש יהודי היה", פירושו שהיה מתוקן לגאולה. והיינו שבתביבת "היה" כתוב מה היתה עיקר הווייתו ומהותו - אליו היה מתוקן [ועיי"ש שדורש שהיה הנאמר באדם הראשון פירושו שהיה מתוקן למיתה נחש, וקין היה מתוקן לפרענות, ואיוב היה מתוקן ליסורים. והיינו משום שאצל כל אחד דרשו מה היתה עיקר הווייתו]. ולכן באברהם פירשו חז"ל שהיה מתוקן להחזיר העולם בתשובה, ובמשה ובמרדכי פירשו על ענין הגאולה שהיתה בדורם. אבל נח שלא היה העיקר אצלו להחזיר העולם בתשובה, רק שנתקיים בו "אהל צדיקים יפריח", לכן דורשים שהיה מתוקן לנס. וזה שאף שהיה נח צדיק מ"מ היה צריך סעד לתמכו, כי צדיק שהוא רק בבחינת "אהל צדיקים", רק עראי, צריך סעד לתומכו שיפריח בעבודתו להשי"ת.

ויהי רצון שאף אם אין זוכים למדריגה עלאה שתהא עבודתינו עיקר חיינו, וכל עבודתנו רק בבחינת אהל, מ"מ יהא השי"ת סעד לתמכינו שתקיים בנו "אהל צדיקים יפריח", בבחינת (יומא לה, ב) הבא לטהר מסייעין אותו, פירוש שאף מי שהוא רק עתה בא, מסייעין אותו

שיזכה להיות קבוע. וכן נאמר (תהילים טו, א) מי יגור באהלך מי ישכן בהר קדשך, פירוש שאף זה שאינו אלא "גר באהלך", שעבודתו ותורתו היא עדיין רק בבחינת "ארעי", מ"מ סופו שיתקיים בו "מי ישכן בהר קדשך" בבחינת קבע. ונזכה לסייע להרמת דת האמת וללחום מלחמות ד', ועי"ז נזכה לקרב ביאת משיח צדקינו, ונזכה לקבל פניו מתוך שמחה אושר וכבוד, בימיו תושע יהודה, וישראל ישכן לבטח, וזה שמו אשר יקראו ד' צדקנו (יזמיהו כג, ו), בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' לך לך

שלום וזכר אצל הילד אהרן נ"י, נכד כ"ק אדמו"ר שליט"א

א. ויאמר ד' אל אברהם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך, ואעשך לגוי גדול גוי. וברש"י: שם אעשך לגוי גדול, וכאן אי אתה זוכה לבנים, ועוד שאודיע טבעך בעולם. ויש לדרוש בזה, ע"פ המדרש (ב"ר פנ"ג י) עה"כ (להלן כא, ח) ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק, שעשה משתה גדולים, שעוג וכל גדולים עמו היו שם (ואיתא בפרד"א (פכ"ט) שהיה זה אצל הברית מילה), אמרו לעוג לא היית אומר אברהם פרדה עקרה ואינו מוליד (כפרידה, שאינה מולדה, ועתה הרי נולד לו בן), אמר להם עכשיו מתנתו מה היא, לא שפופה [פי' וכי לא שפלה וחלשה היא המתנה], אי יהב אנא אצבעי עלה אנא פחש ליה [אם נותן אני אצבעי עליו אני ממעך אותו], אמר ליה הקב"ה מה אתה מבזה על מתנתו, חיך שאת רואה אלף אלפים ורבי רבבות יוצאים מבני בניו, ואין סופו של אותו האיש [עוג] ליפול אלא בידו כו', דאמר רבי לוי לא נדנדה עריסה תחלה אלא בביתו של אברהם אבינו (פירוש, מדברי עוג שאמר שיצחק שפל וחלש ויכול הוא לממעכו באצבעו, שמעינן, שהיה חידוש מה שיצחק נולד קטן, שעד אז היו הנולדים גדולים (עין ב"ר (פלו"א) שכדורו של נח נולדו גדולים), ורק מלידת יצחק נשתנה הטבע, ולזה אמר רבי לוי "לא נדנדה עריסה תחלה אלא בביתו של אברהם אבינו"], וצ"ב.

ונראה, שלבני נח הרי מטרת החיים היא רק לצורכי הגוף, לכן חשובה אצלם רק גבורתם כוחם ועוצם ידם. אבל זרע אברהם הם עבדי ד', אומה שהיא יודעת את ד', אשר היא מצווה לקיים (דברים לב, ז)

"שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך". ואשר לכן, מעת לידת יצחק, ברא השי"ת את טבע בני אדם שיהיו נולדים כתינוקות, כי תינוקות הרי הם צריכים לאביהם ולאמם בכל צרכיהם, וזה הוא חינוכם מראשית לידתם, להיות קשורים בהוריהם וכרוכים אחריהם, ועי"ז גם כאשר יגדלו יהיו קשורים יחדיו תמיד. משא"כ עשרה דורות מנח עד אברהם, לא היו נולדים באופן שמוטלים בעריסה, שמלידתם כבר היו גדולים וגבורים כאבותם.

ובזה יש לדרוש בברכי רש"י, "שם אעשך לגוי גדול, וכאן אי אתה זוכה לבנים, ועוד שאודיע טבעך בעולם". כי הנה מעלת "גוי גדול" הוא שיהיו אומה היודעת את ד', כמו שפירשו על זה חז"ל (ב"ר פל"ט יא) אותה אומה שכתוב בה (דברים ד, ז) כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרבים אליו. וזה הרי בא מכוח מסורת האבות, בבחינת "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך". ולזה אמר "ועוד שאודיע טבעך בעולם", היינו כשיזכה לבנים ישתנה הטבע, שיוולדו תינוקות מוטלים בעריסה, ושינוי זה הוא להודיע שממנו יצא "גוי גדול" אשר לו אלקים קרבים אליו.

ובזה יש לבאר, שלעומת מה שאמר עוג שמתנה שפילה וחלשה היא שיכולים לממעך אותו באצבע, אמר לו הקב"ה "מה אתה מבזה על מתנתו, חייך שאת רואה אלף אלפים ורבי רבבות יוצאים מבני בניו", כלומר דבר זה גופא שעוג חשב לדבר בזוי, הוא עצמו גורם חשיבותם של הגוי גדול שיוצאים מבני בניו, כי כבר משעת תולדתם הם מתחנכים להיות קשורים אחרי הוריהם, ועי"ז גם כי יגדלו ילכו בעקבותיהם.

ב. ואין לתמוה, שקטנים בעריסה הרי לאו בני חינוך נינהו, ואיך יתחנכו בזה שהם נולדים קטנים - שיתנהגו תמיד במנהג הוריהם. כי מצינו בתוספות (חגיגה טו, א) שמה שגרם לאחר לצאת לתרבות רעה,

שכשהיתה אמו מעוברת עמו עברה לפני ע"ז והריחה מאותו המין ואכלה, היה אותו המין מזדעזע בגופה כעכנא. ואם עובר במעי אמו כבר התרשם מריח ע"ז לקלקלו, ק"ו שתינוק אף כשהוא מוטל בעריסה סופג ענינים של קדושה, שיפעלו ויתפשטו בנפשו שגם כי זקין לא יסור ממנו.

וענין זה נוגע גם ל"שלום זכר" שנוהגים לעשות בליל ש"ק לאחר שנולד זכר, כמש"כ הרמ"א (יו"ד סי' רסה סעי' יב, ומקורו בתרומת הדשן סימן רס"ט מתוס' פרק מרובה). ובטו"ז (שם) מציין לדרישה שכתב שנוהגים לבקר אצל התינוק הנולד, מטעם שהתינוק אבל על תורתו ששכת. ובמגדל עוז להר"י עמדין ז"ל (בהקדמה) כתב שקורין אותה "זכר", מלשון "זכרון", שיזכור התורה שלמד במעי אמו, וזה דוקא בשבת לפי שנאמר בה גם כן זכור (שמות כ, ז), עיי"ש. ויש מקשים, דמה שייך להזכיר לתינוק המוטל בעריסה, שאינו יודע ולא מכין, ולית ביה עדיין מצות חינוך. וכן מה שייך לנחמו, בזמן שעדיין אין בו דעת להצטער ולקבל תנחומין. וצ"ל שאף שהגוף עדיין אינו מכין ויודע, מ"מ הנשמה והנפש שומעת ומבינה כבר מאז שנולד התינוק, אף כשהוא עדיין בעריסה [ועיין באות חיים ושלום סי' רסב סק"ב "צריכים לדקדק בגידול הבנים ומלבושיהם גם מעריסותם"].

ג. ויש לפרש עוד מה שנאמר "אל הארץ אשר אראך", כי הנה ידוע שבכל יהודי יש נפש האלקית, חלק אלוך ממעל, שהיא חלק הטוב שבו (כמו שמבואר באריכות בספה"ק ליקוטי אמרים לבעל החניא פ"ב). ועבודת האדם היא לגלות כוח זה שבנפשו, ולהמליכו על רמ"ח אבריו ועל כל גופו. ולפ"ז י"ל שכל זמן שהיה אברהם אבינו בבית אביו, היתה נפש האלקית שבו בבחינת גלות, ועדיין לא היתה ניכרת. ואמר לו השי"ת שילך "אל הארץ אשר אראך", פירוש שאראה לך את עצמך, כי תתגלה לך נפש האלקית הממונה בך. וזה יש לפרש בדברי רש"י שפירש לך לך, "לטובתך ולהנאתך", פירוש ששם יתגלה הטוב אשר

עד כה הוא טמון בקרבך (ועיין במגלה עמוקות (אופן קצו על ואתתנן בהג"ה) שאיתא בזהר (ח"א עו, ב) שסוד לך לך מארצך, הוא סוד יציאת נשמה מן הגוף). וזהו שדרשו במדרש כאן (כ"ר פל"ט א) לך לך גו', משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום, וראה בירה אחת דולקת אמר תאמר שהבירה זו בלא מנהיג, הציץ עליו בעל הבירה אמר לו אני הוא בעל הבירה. ואפ"ל שהציץ עליו בעל הבירה, פירוש ש"הציץ עליו" על אברהם עצמו, "ואמר לו אני בעל הבירה", כלומר שבקרבך נמצא בעל הבירה, שהיא נפש האלקית.

וכן הוא בכל יהודי שנכנס לבריתו של אברהם אבינו, אשר בשעת הברית מתגלה העטרה, שהיא בחינת מלכו"ת. וענינה, שנתגלה בחינת מלכות הנתונה בתוך אותה הנפש, ולולי שנכרתה הערלה, לא היה אפשרי שתתגבר נפש האלקית על נפש הבהמית (ועיין בתקוני זהר (תי' לו) בסוד הערלה שהיא משלש קליפות טמאות המכסות את הקדושה), וע"י הברית מילה, נתגלה בחינת "אשר אראך". כי כל יהודי אינו יודע ומשיג בעצמו כמה גדול כוח הטוב הטמון בו, עד שהולך מארצו ומולדתו גו' שהיא נפש הבהמית, ונותן הממשלה על עצמו לנפש האלקית, ומתקיים "אשר אראך", שרואה בעצמו גודל כוח טובו, וגודל כוחו לפעול לכבוד שמים, להתגלות כבוד מלכותו ית"ש בעולם.

ד. והנה אמרו חז"ל (אבות פ"ו מ"א) שהלומד תורה לשמה מגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק בו. וי"ל שזהו דברי התנחומין שמנחמים הקטן ב"שלום זכר" על התורה שלמד במעי אמו ושכחה, שע"י שיזכה ללמוד תורה לשמה, לא רק שיזכור מה שלמד, אלא עוד יגלו לו רזי תורה חדשים אשר לא יהיה כוח לשום מלאך להשכיחם ממנו, כי הרי יהיה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק. ויזכה לזה ע"י שיכנס לברית בשעמו"מ, כי ע"י המילה זוכים ללמוד תורה לשמה, בבחינת "לשונך המה נימולים", פי' ע"י שהמה נימולים יכולים

ללמוד ולקיים תורה לשמה.
ויה"ר שנזכה לפעול למען התגלות כבוד מלכותו ית"ש בעולם,
ע"י שנהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו כו' כולנו יודע שמך ולומדי
תורתך לשמה, ונזכה שיתקדש שם שמים על ידינו, ונזכה לגאולה
שלימה בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' לך לך

א. ויאמר ד' אל אברם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך. בזהר חדש (בפרשתן מ. ב): לך לך, פירוש לשמך. ומבאר כ"ק אא"ז בעל בני יששכר זי"ע באגרא דכלה (בפרשתן בכ"ג) שציווי זה "לך לך מארצך גו'" אומר השי"ת לכל אחד מנשמת ישראל המכונה בשם "אברם". וזה "לשמך", פי' לכל אחד מישראל שנקראים בשמך, עיי"ש. ועפ"י דברי הזהר אלו יובנו דברי הרמב"ם (פ"א מהל' ע"ז ה"ג) שכתב אשר האלפים ורבבות גרים שנתקבצו אל אברהם נקראו (בראשית יז, כג) "אנשי בית אברהם", כי לאחר שנתקברו אל דת האמת, נקראו כולם בשם אברהם, כי הוא שם של כל יהודי.

והנה בהיות אשר "כל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו" (בראשית ב, יט), ופירשו בספה"ק (עיין ספר הבהיר אות פ) שבזה נרמז שכל מה שברא הקב"ה בעולמו, שם שמו מענינו, כלומר הוא גופו. ועיין בבני יששכר (מאמרי חדש ניסן מאמר ד אות יז"ד) שהאדם מתנועע ונמשך אחר שמו, והשם הוא כבית אחיזה של הכלי, שנלקח כל הכלי על ידו, עיי"ש. אם כן, בהיות כל יהודי נקרא על שם אברהם, הרי שענינו של כל יהודי הוא בחי' אברהם. וכשנתוסף לאברהם אות ה"א על שמו, ע"ש חמשה האברים, ב' עינים ב' אזנים וראש הגויה, שהיו ברשותו (עיין רש"י לקמן ז, א), נהיה כן אצל כל יהודי, שנכנסו כל רמ"ח אבריו תחת רשותו, וכאילו ניתוספה אות ה"א לו, שהרי כל אחד מישראל מכונה בשם אברהם - בתוספת אות ה"א. ובוה יל"פ "אל הארץ אשר אראך", פירוש שאראה

איך אתה נמצא תוך נפש כל יהודי, שעל כל ישראל נאמר (ישעיהו מא, ח) "זרע אברהם אהבי", והוא משום שנשמתו של אברהם אבינו נזרעה בתוכם. וכן הבטיחו השי"ת (להלן טו, ה) כה יהיה זרעך, והבן.

ובזה יש לפרש ברש"י "לך לך, לטובתך כו". היינו שמה שתלך מארצך גו', יהיה טובה לעצמך, כלומר לחלקי וניצוצות שלך המפוזרים בנשמות בני ישראל. כי הצדיק העובר בדרך מתקבצים אליו יהודים השייכים לו, ואשר שמו מפוזר בנשמותם, ומתקרבים אליו והולכים עמו. כמו שנאמר (להלן יב, ה) וילך אברם כאשר דבר אליו ד', וילך אתו לוט. היינו כאשר הולך אברהם בדרך ד' ועושה כציווי ד', הולך אתו לוט, שהוא מאנשי ביתו של אברהם.

ב. ולפי"ז, כמו שאיתא לגבי משה רבינו (תקוני זהר תיקון סט קיב, ב) שאיתפשטותא דמשה רבינו היא בכל דור ודור ובכל נפש ונפש מישראל, כן הוא לגבי אברהם, שכל יהודי נקרא על שמו. ונראה, שהכוח שבכל ישראל לקיים "סור מרע", נקרא ע"ש אברהם אבינו, שהוא הקים היסוד לעבודת סור מרע, ועל זה נאמר לו "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך". אכן הכוח לענין "עשה טוב", לחדש חידושי תורה, ולקיים מצוות, מתעורר מניצוץ משה רבינו שבו. כי במשה רבינו נתגלה האור כי טוב, כמו שאמרו חז"ל (הובא ברש"י) עה"כ (שמות ב, ב) ותהר האשה ותלד בן ותרא אתו כי טוב הוא.

ואפ"ל שזה הענין המבואר במדרש (שמו"ר פכ"ח א) שבשעת מתן תורה רצו מלאכי השרת לפגוע במשה, עשה בו הקב"ה קלסמירין של פניו של משה דומה לאברהם, אמר להם הקב"ה אי אתם מתביישין הימנו, לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו, עיי"ש. והיינו שמשה הוא חלק הטוב, ולזה טענו מלאכי השרת שיתן הקב"ה התורה להם, שאצלם הוא הטוב הגמור. לכן הוצרך לצרף גם את זכותו של אברהם אבינו, שהוא הניצוץ המחיה בישראל כוח "סור מרע".

וזהו שאמר להם הקב"ה "לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו", כי שם נאמר (להלן יח, ד) "יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ", ודרשו חז"ל (הובא ברש"י שם) כסבור שהם ערביים שמשתחווים לאבק רגליהם, והקפיד שלא להכניס עבודה זרה לביתו. היינו שאז ראו המלאכים את יסוד עבודתו של אברהם בבחינת "סור מרע". ועל זה מסיים שם במדרש "אמר הקב"ה למשה לא נתנה לך תורה אלא בזכות אברהם", כי רק ע"י צירוף כוח אברהם, סור מרע, לכוחו של משה, עשה טוב, זכו לקבלת התורה.

וזה "שצר קלסטרין פניו של משה דומה לשל אברהם", שהרי כן הוא בכל יהודי המקבל את התורה, שמצטרפים בו פני משה ופני אברהם. כי יש בנשמתו ניצוץ ממשה וגם ניצוץ מאברהם.

ג. וזה ענין ברית מילה הנזכר בסוף פרשתן. כי החיתוך ענינו "סור מרע", הסרת הערלה, ומצות פריעה היא התגלות הטוב, התגלות העטרה, רמז לעבודת "עשה טוב". ולזה אמרו חז"ל (יבמות עא, ב) לא ניתנה פריעת מילה לאברהם, שמטעם הנ"ל שאברהם אבינו הוא יסוד קיום סור מרע, ואשר לכן בדורו עדיין היתה המצוה רק על החיתוך, ולא על הפריעה.

ויהי רצון שנזכה לעשות רצון אבינו שבשמים, לסור מרע ולעשות טוב וחסד, ונתברך בשפע חיים ושלום ברכה והצלחה, ויראו עינינו וישמח לבנו בישועתן של ישראל, ונזכה לגאולה שלימה בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' וירא

א. וירא אליו ד' באלני ממרא והוא ישב פתח האהל כחם היום. ודייקו בספה"ק (עין אור החיים הק' ועוד) למה לא אמר וירא ד' אל אברהם, אלא "אליו".

והנה במדרש (ב"ר פמ"ח ב) דורש כאן הכתוב (איוב יט, כו) ומבשרי אחזה אלוק, שאמר אברהם "אילולי שעשיתי כן מהיכן היה הקב"ה נגלה עלי, וירא אליו ד'", וצ"ב. גם בזוה"ק (ח"א צד, א) דורש פסוק זה על המילה. וכך הוא מפרש "ומבשרי אחזה אלוק", מאי ומבשרי, ומעצמי מבעי ליה, אלא מבשרי ממש, ומאי היא, דכתיב (ירמיה יא, טו) ובש"ר קדש יעברו מעליך, וכתיב (בראשית יז, יג) והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם, שכל זמן שהאדם נרשם ברשימה הקדושה הלזו של אות זה, רואה מתוכו את הקב"ה, ממנו ממש, דתניא בכל זמן שהאדם רשום ברשימה קדושה של אות זה, רואה מתוכו ממש את הקב"ה, ע"כ. ונראה שזהו גם הפירוש בדברי המדרש "אילולי שעשיתי כן מהיכן היה הקב"ה נגלה עלי", כלומר נגלה בבשרי ממש.

ובתוספת ביאור י"ל, עפמ"ש"כ בסידור הרב בעל התניא זי"ע בענין המילה והפריעה. דהנה כתיב (בראשית א, כו) נעשה אדם בצלמנו גו', ומאחר שבצלם אלקים נעשה, גם באבר שהוא מוליד ומשפיע, מכסה עליו מסך שמבדיל ומעלים ממנו גילוי אור האלקים. והתיקון הוא הסרת הערלה המותרת, ואז ממילא נגלה עליו אור האלקים בנפש אשר בנפשו. ומצות הפריעה במילה עיקר ענין ההתגלות, שהרי מל ולא פרע כאילו לא מל, כידוע. והוא לפי שענין הפריעה הוא גילוי האמיתי, שהרי

כמילה אינו אלא הסרת המסך המונע התגלות, והוא מסך המבדיל בלבד, אבל עדיין צריך אח"כ שיתגלה ממש, וע"י הפריעה מתגלה ממש, והוא מלשון (במדבר ה, יח) ופרע את ראש האשה, וכמו (חולץ יט, ב) שחיטה מפורעת בו, עכ"ל. הרי מבואר, שהערלה מכסה על אור האלקים שלא יאיר כנפש האדם, ורק כשמסירה נתגלה אותו האור וניכר שהוא מאיר את נפש האדם כאור אלקים. וכזה יתפרש הזהר, שכל זמן שהאדם נרשם ברשימה הקדושה הלזו של אות זה, רואה מתוכו את הקב"ה ממנו ממש. פירוש שרואה את אור האלקים המאיר בו ממש.

וכזה א"ש אומרו "וירא אליו", כלומר שנתגלה לו שאור הוי"ה מאיר בו ובנפשו, וממנו ממש הוא רואה אלוק.

וכזה יש לבאר דברי רש"י עה"כ והוא ישב פתח האהל גו', ישב כתיב, בקש לעמוד, אמר לו הקב"ה שב ואני אעמוד, ואתה סימן לבניך שעתיד אני להתיצב בעדת הדיינים והן יושבין, שנאמר (תהילים פב, א) אלקים נצב בעדת א-ל. פירוש שהאלקים הנצב בעדת א-ל ענינו שמאיר אור אלקים כנפש הדיינים, וזהו "בעדת א-ל", בתוכם ממש, ועי"ז זוכים להוציא הדין לאורו לאמיתה של תורה. ולכן כשנראה לאברהם הוי"ה המאיר בנפשו, הכמיחו שכן יהא ככל עדת הדיינים.

ב. והנה אמרו חז"ל (גדים לב, א) גדולה מילה שאילמלא מילה לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר (יזמיהו לג, כה) אם לא בריתי יומם ולילה וגו', ופליגא דר' אליעזר, דאמר גדולה תורה שאילמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי וגו'. ויש לבאר דבריהם, על פי הש"ס (שם) רכי אומר גדולה מילה שהיא שקולה כנגד כל המצוות. כלומר, במצות מילה נכללות כל המצוות יחדיו, אשר בתורה הם מפורטות לתרי"ג מצוות. והוא ע"ד דאיתא במכילתא עה"כ (שמות כ, א) וידבר אלקים את כל

הדברים האלה לאמר, מלמד שאמר הקב"ה עשרת הדברות כדיבור אחד, וחזר ופרטן דיבור דיבור בפני עצמו. ולכן המילה שקולה נגד כל המצוות, כי במילה מתקיימות כל המצוות ביחד. ופליגי הני תנאי אם העולם העומד על תורה, היינו על כללות התורה כפי שהוא נכללת במצות מילה, או על התורה כפי שהוא מפורטת בתרי"ג מצוות פרטיות. והביאור בזה, למה נצרך קודם לשמוע כל התורה בבת אחת, ורק אח"כ לפרטן כולן בפני עצמן, כי כן הוא ענין החכמה, שהיא נקודה ראשונה הכוללת את החכמה כולה, אך עדיין לא נתחלקה לפרטים. ורק אח"כ יורדת לבינה, ושם מתפשטת החכמה לאורך ולרוחב, עד שמוכן כל פרט ופרט בפני עצמו. וכיון שהתורה ניתן מתחילה בדרגא דחכמה, וכידוע מתרגום ירושלמי שתירגם "בראשית ברא", "בחוכמא ברא", ורק אח"כ יכולה להימשך לדרגת הבינה, כי הבינה אינה אלא המשך החכמה, ואם אין חכמה אין בינה, "תרין רעין דלא מתפרשין" (זהר ח"ג ד, א), על כן היו צריכים לשמוע תחילה כל התורה בבת אחת, בבחינת חכמה. ומכח זה יכולים אח"כ להשפיע ולהוריד החכמה אל הבינה, להשכיל ולהבין את דברי התורה הק'.

ונראה שכן הוא אצל כל יהודי: בעת שנכנס אדם בביתו של אברהם אבינו מאיר בו אור החכמה, ונפשו שומעת את כל התורה כולה בבת אחת. ומכח זה יכול אח"כ ללמוד תורה ולקיים מצוותיה.

ובזה יש לבאר ענין כוונת המציצה. שאיתא בכוונות (עין סדור הר"ש) שצריך למצוץ כדי להפריד ולהוציא אותיות ש"ד משם שד"י, ונשאר רק היו"ד, עיי"ש. ויש לבאר, שיו"ד הוא סוד חכמה קדומה, היינו טרם נתחלקה לתרי"ג מצוות נפרדות. והיא היא המאירה בנפש הרך הנימול, שמקבל כל התורה כולה בבת אחת.

וזה שמברכים "כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה", היינו שכשם שנכנס לברית באור החכמה, שבו מאירה כל התורה בכללות, כן יכנס לתורה, ללמוד כל מצוה ומצוה בפרטיות, היינו שיזכה להבין

ולהשכיל את כל התורה.

ועיין במדרש (תנחומא משפטים ה) ששאל אנדריאנוס את עקילם הגר, למה נימול, וענה לו שבקשתי ללמוד תורה. א"ל היה לך ללמוד תורה ולא לימול, א"ל עקלים אם אין אדם נימול אינו יכול ללמוד תורה, שנאמר (תהילים קמו, יט) מגיד דבריו ליעקב גו', למי שהוא מל ביעקב, לא עשה כן לכל גוי משום שהם ערלים. ולדברינו יתבאר, שמי שלא מאיר בו אור אלקים מחמת שאינו נימול, לא ניתנה לו התורה, שרק על ידי שמאיר בו אור התורה בבחינת חכמה, יוכל אח"כ להבין ולהשכיל בדברי תלמוד תורתו, והבן.

ויהי רצון שנזכה לגילוי אור השכינה, ולקבל פני השכינה בביתא בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' וירא

א. וירא אליו ד' כאלני ממרא והוא ישב פתח האהל כחם היום. ובמדרש (ב"ר פמ"ח ט): אמר [אברהם], עד שלא מלתי היו העוברים והשבים באים אצלי [וחשש שמא משנימול לא יבואו עוד], א"ל הקב"ה עד שלא מלתה היו בני אדם ערלים באים, עכשיו אני ובני פמליא שלי נגלים עליך, הה"ד (להלן יח, ב) וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא גו', וירא בשכינה וירא במלאכים. וצ"ב, הלא מה שחשש שמעתה שנימול לא יבואו עוד לביתו העוברים ושבים, היה בשביל כבוד שמים שלא יוכל לפרסם אמונתו ית' בעולם, ואם כן, מה יועיל לזה הבטחת הקב"ה שתתגלה אליו השכינה ופמליא שלה.

ונראה, דהנה מה שחשש אברהם אבינו "עד שלא מלתי היו העוברים והשבים באים אצלי", היינו כי כל זמן שגם הוא היה ערל, היו העוברים ושבים באים אליו, כי חשבו עצמם לשווים אליו. אבל מאחר שנימול, הרי בזה גופא נשתנה ונפרד מהם, כי המילה היא כריתת ברית בין הקב"ה לבני ישראל, להיותם בפני עצמן נפרדים משאר האומות. ואם כן, בגלל זה גופא, מעתה לא יבואו עוד אליו אנשי העולם, וממילא לא יוכל לקרבם לאמונתו ית'.

לזה השיב לו הקב"ה, "עכשיו אני ובני פמליא שלי נגלים עליך". כלומר, שיש אופן שני איך לפעול שיבואו אנשים אליך. לא בגלל שהם מרגישים קרובים ושווים אליך, אלא בגלל שיכירו בגודל מעלתך, שהאמת אתך, ממילא יחזרו גם העוברים ושבים לבא לביתך. וכן נאמר כנבואה על העתיד לבא (ישעיהו כ, ב) "והיה באחרית הימים נכון יהיה הר

בית ד' בראש ההרים ונהרו אליו כל הגוים", הרי שדוקא משום שיודע לעיני העמים שנכון הר בית ד' בראש ההרים, זה עצמו יגרום שינהרו אליו כל הגוים. ועל דרך זה יהיה אצלך מעתה, שכיון שאני ובני פמליא שלי נגלים עליך, עי"ז תהיה דומה להר ד' הנכון באחרית הימים, וממילא יתקיים כך גם ונהרו אליו כל הגוים, והבן.

ב. ויש לומר עוד באופן אחר, דהנה כוחו של אברהם אבינו להחזיר את העולם בתשובה, היה משום שהוא היה בעיני עצמו "עפר ואפר" (בראשית יח, כז), ועי"ז היה הוא חוזר בכל יום בתשובה על יום העבר, וכיון שצדיק הדור, אשר נשמתו כוללת נשמות כל הדור, היה עושה תשובה, ממילא היו כולם נתעוררים להרגיש הרהורי תשובה, ולכן היו באים לביתו, לקבל עליהם עול מלכות שמים ואמונה ביחוד ד'.
זוה ענין שאמרו חז"ל (יומא פו, ב) גדולה תשובה, שבשכיל יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם כולו, שנאמר (הושע יד, ה) ארפא משובתם אהבם נדבה כי שב אפי ממנו, מהם לא נאמר, אלא ממנו. וצ"ב, שאם שב רק היחיד ושאר העולם נשאר ברשעתם, למה מוחלין להם. ונראה שהביאור בזה הוא, ש"יחיד ששב" היינו באופן שע"י תשובתו הוא מעורר בלב כל העולם הרהורי תשובה, שאע"פ שאין זו תשובה מכוחם, אלא כח קדושתו ופעולתו הוא המעוררם לתשובה, מ"מ מוחלין גם לכל העולם כולו. וזהו "מהם לא נאמר, אלא ממנו", ודו"ק.

ולפי"ז י"ל, שחשש אברהם שמעתה שהוא נימול הרי יהיה תמים, שכן אמר לו הקב"ה (לעיל יח, א) התהלך לפני והיה תמים, ואם כן חשש שלא יראה כחסרנותיו, וממילא לא ישוב בתשובה כל יום, וזה יגרום שלא יהיו ה"עוברים ושבים" באים אליו [עיין חיים ושלום בפרשתן בשם כ"ק אא"ז בעל שם שלמה זי"ע: "עובר" עבירה "ושב" בתשובה], כי לא יתעוררו לתשובה על ידו.

על זה השיבו הקב"ה "עכשיו אני ובני פמליא שלי נגלים עליך".
ויבואר, על דרך משל, המנקה את ביתו בחשך, בניקל יחשוב שכבר
הבית נקי, כי החשכות גורם שלא יראה הלכלוך הנמצא עוד. אמנם
כשמאיר אור היום, חוזר ורואה שאין ביתו נקי לגמרי, ועוד צריך לחזור
ולנקות את מה שחשב אתמול שהוא נקי (עיין בהשמטות קדושת לוי בפרשתן
ד"ה וירא אליו). וזהו שאמר הקב"ה לאברהם שמכיון שעכשיו אני ובני
פמליא שלי נגלים עליך, הרי זה יגרום הארה גדולה, וממילא על ידי כך
בודאי עוד תמצא כך מומים וחסרונות חדשים, כי בהעריך האדם עצמו
לעומת השכינה, יראה שלעולם עדיין אינו מתוקן בשלימות, ועי"כ
יתעורר לתשובה. ואדרבה, תשובתו הנוכחית שבא ע"י הערכתו
לשכינה - גדולה מתשובתו שלפני היותו תמים, כי לעולם אין רואים
חסרונות בעצמו כמו אם מעריכין אותו לעומת אור השכינה. וזהו "וירא
בשכינה וירא במלאכים", כי הראיה בשכינה והראיה במלאכים -
כשהשווה עצמו להן ראה במומי עצמו וחזר לחזור בתשובה שלימה.
ועי"ז שהוא שב בתשובה, ממילא עורר את כל העולם לתשובה, וחזרו
העוברים ושבים לביתו, והבן.

ובזה יש לפרש הכתוב וירא אליו הוי"ה ג'. דהנה אמרו חז"ל
(מעילה לא, א) כל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא
ענוותנותו. ופירשו בספה"ק (עיין כלי יקר, ועוד) שקאי על שם הוי"ה ב"ה
הנקרא "שם הגדול", והוא המקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה,
ושם גופא אתה מוצא ענוותנותו, כי בכל כ"ב אותיות התורה, ג' אותיות
אלו י' ה' ו' הם במספרם במילואם קטנים מכל שאר האותיות, ובהם
רצה הקב"ה שיכתב שמו. וזה מראה על ענוותנותו אף במקום גדולתו.

והנה אחר המילה נתגלה שם הוי"ה אל אברהם, כלומר שגם
אצלו נתקיים בחינת כל מקום שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא
ענוותנותו. כי במקום גדולתו היינו ששרתה עליו השכינה והקב"ה בא
לבקרו, שם אתה מוצא ענוותנותו, שבראותו אור גדול כזה, מצא בעצמו

ענינים הצריכים תיקון, שלא ידע מהם קודם לזה, וזה גרם לו לשוב לפשפש במעשיו ולחזור בתשובה.

והנה ידוע מה שהביא כ"ק אא"ז בעל בני יששכר זי"ע (אגרא דפרקא אות קמו) בשם הגה"ק מהר"ש מקרלין זי"ע דאיתא במדרש שבכל ברית מילה מכפרין עוונותיהם של כל הקהל העומדים שם. ויש לבאר טעם הדבר, שכיון שכל ברית מילה נמשך מבריתו של אברהם אבינו, על כן כל ההשפעות שנתעוררו אז, קיימות לעד ונשפעות בכל ברית מילה. וכיון שאז שרתה על אברהם אבינו אור השכינה, וע"י הראיה בהם השכיל להתעורר לחזור בתשובה במדרגה גדולה יותר מבעבר, ועי"ז פעל התעוררות תשובה בכל העולם, בבחינת יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם כולו, כן קיים כח זה לעד בכל ברית מילה, שהכניסה לבריתו של אברהם אבינו פועל הרהורי תשובה בלב כל הנאמפים, ולכן הקב"ה מוחל עוונותיהם.

ויהי רצון שנוכח לשוב בתשובה שלימה ואמיתית, ויהיו נא אמרינו לרצון לפני אדון כל, ונושע לנצחים ושמחת עולם על ראשינו, בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' חיי שרה

א. ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים
שני חיי שרה. ובמדרש (ב"ר פנ"ח א): יודע ד' ימי תמימים ונחלתם
לעולם תהיה (תהילים לז, יח), כשם שהן תמימים כך שנותם תמימים,
וצ"ב.

ונראה לבאר, ע"פ מה שכתב הגה"ק בעל נועם אלימלך זי"ע
(צעמיל קמן אות א) שבכל עת ורגע שאדם פנוי מן התורה, ובפרט כשהוא
יושב בטל לברו בחדר או שוכב על ממתו ואינו יכול לישן, יהיה מהרהר
במצות עשה של (ויקרא כב, לב) ונקדשתי בתוך בני ישראל, וידמה בנפשו
ויצייר במחשבתו כאילו אש גדול ונורא כוער לפניו עד לב השמים, והוא
בשביל קדושת השי"ת שובר את טבעו ומפיל את עצמו לתוך האש על
קידוש השי"ת, ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, ונמצא שאינו
שוכב ויושב בטל, רק מקיים מצות עשה דאורייתא [ועיין רמב"ם (פ"ה
מהל' יסודי התורה ה"א) כל בית ישראל מצווין על קדוש השם הגדול הזה
שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל].

ולפ"ז יאמר "כשם שהם תמימים", שע"י שמכוונים למסירת
נפש בכל עת, והקב"ה מחשב להם מחשבה כמעשה, הם נעשים
תמימים, כי מתכפר להם כל עוונותם, "כך שנותם תמימים", שנמצא
שאינו שוכב ויושב בטל כלל, רק תמיד מקיים מצות עשה זו של
ונקדשתי בתוך בני ישראל.

ובזה יש לבאר המדרש (שם ה) ויבא אברהם לספר לשרה
ולבכתה, מהיכן בא, מהר המוריה. ויל"פ שבזה גופא הספיד אברהם את

שרה, שאצלה היה תמיד נסיון של הר המוריה, שהיתה תמימה במעשיה, וכל שנותרה שווין לטובה, כי היתה מהרהרת תמיד במצות עשה דקידוש ד'.

ב. וזהו שאמרו חז"ל (ברכות סא, ב) על רבי עקיבא שאמר כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה - בכל נפשך אפילו הוא נוטל את נפשך, אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו. וצ"ב למה היה מצטער שיבא לידו ויקיימנו, הרי די לצרה בשעתה, אם יבא לידי נסיון אז בודאי ימסור נפשו, אבל למה יצפה לבא לידי נסיון זה. וי"ל שהוא על דרך דברי הר"ר אלימלך זי"ע שבזה מקיים בכל רגע מ"ע של ונקדשתי בתוך בני ישראל. וכיון שהקב"ה מצרף מחשבה למעשה, נמצא ש"כל ימיו" ממש היה רבי עקיבא מקיים מ"ע זו.

והנה במדרש (ב"ר פנ"ח ג): רבי עקיבא היה יושב ודורש, והצבור מתנמנם, בקש לעוררן, אמר מה ראתה אסתר שתמלוך על שבע ועשרים ומאה מדינה, אלא תבא אסתר שהיתה בת בתה של שרה שחיתה קב"ז ותמלוך על קב"ז מדינות, וצ"ב. ולדרכינו יתפרש, ש"רבי עקיבא היה יושב ודורש", היינו שדרש מדרגה זו מן הציבור, להרהר ולחשוב תמיד מתי יבא לידי ואקיימנה. אמנם הם היו מתנמנמים מכך במשך חייהם, בחשבם שדי לקיים מ"ע זו בשעת הנסיון. ובקש רבי עקיבא לעוררן, ולכן דרש שאסתר מלכה על קב"ז מדינות בזכות שרה שחיתה קב"ז שנים, הרי שקבלה שכר על כל השנים ממש, והוא בהכרח מטעם שלעולם, כל ימיה, קיימה מצות עשה זו.

ג. עוד איתא במדרש (שם): יודע ד' ימי תמימים, זו שרה שהיתה תמימה במעשיה, א"ר יוחנן כהדא עגלתא תמימה. ויש מפרשים שפירשו "עגלתא תמימה" היינו פרה אדומה, וצ"ב.

ונראה ע"פ המדרש (ב"ר פנ"ו ח) א"ר אחא התחיל אברהם תמה. אין הדברים הללו אלא דברים של תימה. אתמול אמרת (לעיל כא, יב) "כי

ביצחק יקרא לך זרע", חזרת ואמרת (שם כב, ב) "קח נא את בנך", ועכשיו את אמר לי (שם יב) "אל תשלח ירך אל הנער", אתמהא. והנה אמרו חז"ל (הובא ברש"י עה"כ לספור לשרה ולביתה), שנשמכה מיתת שרה לעקידת יצחק, לפי שעל ידי בשורת העקידה שנודמן בנה לשחימה וכמעט שלא נשחט, פרחת נשמתה ממנה ומתה. הרי ששרה לא שאלה היאך הוא נשחט בציווי השי"ת, והלא הבטיח ש"ביצחק יקרא לך זרע". והוא מפני שהיתה תמימה במעשיה כהדא עגלתא תמימה, שבקיום מצות פרה אדומה, אמרו חז"ל, גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה. כן היתה תמימותה של שרה, שלא הרהרה אחר ציווי השי"ת כלל.

וזהו שפירוש רש"י "שני חיי שרה, כולן שוין לטובה". ויש לבאר שזו מעלת התמים אשר מכיר ומאמין דכל מה דעביד רחמנא לטב עביד (ברכות ס, ב). ולכן שרה שהיתה תמימה, היו שנותיה כולן שוין לטובה. וזה שאיתא במדרש "כשם שהן תמימים כך שנותם תמימים", פירוש כשם שהן תמימין - שמאמינים שמה דעביד רחמנא לטב עביד, כך שנותם תמימים - שכולם שווים לטובה.

ובזה יש לבאר המדרש "מהיכן בא מהר המוריה", כי הכלל בכל עניני קדושה הוא ש"מעלין בקודש ולא מורדין" (ברכות כה, א). וכן בודאי הנהיג השי"ת עם אברהם. ואחר הנסיון הר המוריה, בא אברהם אבינו ונתעלה למדרגה עוד גבוהה ממנה, שהיא לספור לשרה, כלומר שאמר בהספידו, ללמוד משרה שהיתה במעלה גדולה ממה שהיתה לו בהר המוריה, שהיא היתה תמימה ולא חקרה ושאלה כלל על ציווי השי"ת [ועיין רש"י (לעיל כא, יב) שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות].

ויהי רצון שזוכה לקדש שם שמים ברבים, ולקיים מ"ע של ונקדשתי בתוך בני ישראל. וביותר בשבת קודש, כמו שאומרים "ועל מנוחתך יקדישו את שמך". ונתברך בכל הברכות ממעון הברכות, ברכות חיים ושלוש וכל הטוב, וזוכה לגאולה שלימה בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' חיי שרה

א. ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים גו' ויבא אברהם לספר לשרה ולבכתה. ובמדרש (ב"ר פנ"ח ה) ויבא אברהם כו' מהיכן בא, מהר המוריה, וצ"ב.

והנה בספה"ק קדושת לוי מפרש הכתוב "ויהיו חיי שרה", ע"פ מה שאמרו חז"ל (גדרים סד, ב) עה"כ (לקמן ל, א) שאמרה רחל ליעקב, הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי, דכל אשה שאין לה בנים קרויה מתה. והנה אמרו חז"ל (שבת קנז, א) ששרה נבראה במזל שלא תלד, רק על ידי מעשיה הטובים זכתה שישתנה המזל, וכמאמר חז"ל (יבמות סד, א) מפני מה היו אמהותינו עקרות, מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים, הרי שע"י תפלותיה ומעשיה הטובים זכתה שרה לבן, ועי"ז נקראה חיה ולא מתה. וזהו שאמר הכתוב "שני חיי שרה", פירוש ששרה גרמה חיים לשנים שלה, עכדה"ק.

ובזה יל"פ "מהיכן בא, מהר המוריה", פירוש שבא לספור לשרה, אשר כל אחד צריך ללמוד ממנה לענין הר המוריה, שהוא מקום המקדש, שבעצמותו חשוב כמת, בלי חיות, וביותר אחר חורבן בית המקדש שנתקיימה הנבואה (ירמיהו כו, יח) כה אמר ד' צבאות ציון שדה תחרש וירושלים עיים תהיה והר הבית לבמות יער. ורק בכוח תפילות ישראל היא נבנית ומקבלת חיות, כמו שנאמר (ישעיהו נו, ז) כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים. וגם בזמן הגלות נאמר (מלכים א ח, מח) והתפללו אליך דרך ארצם, שכל תפלות ישראל עוברות דרך הר המוריה. ועי"ז נשפעת בו חיות, עד שנעשה בו נסים, כמו אצל יעקב אבינו, שקפץ הר

המוריה ובא אצל יעקב לחרן (רש"י בראשית כח, יא).

ולכן צריך כל אחד להתעורר בענין הר המוריה ומקום המקדש, שאל יתייאשו חלילה מהגאולה ובנין בית המקדש בהר המוריה, אלא ידמוהו לחיי שרה, שע"י תפלות ומעשים טובים יש בכוח להפיה חיות בקירוב הגאולה ובנין בית המקדש במהרה.

ב. ויל"פ עוד באופן אחר, דהנה עה"כ (בראשית כח, א) ואברהם זקן בא בימים וד' ברך את אברהם בכל, פירשו במדרש (ב"ר פנ"ט ה) את הכתוב (תהלים כח, ג) מי יעלה בהר ד' - זה אברהם, ומי יקום במקום קדשו - זה אברהם כו'. ויל"פ אשר ד' ברך את אברהם בכל היינו במדת כל, על דרך שנאמר (ד"ה א כט, יא) כי כל בשמים ובארץ (עיין רמב"ן בפ"י עה"ת), שהיה מאחד שמים וארץ כאחד. כלומר שגם את עצמו, אשר הוא בארץ, קידש בקדושת שמים. וזה שדורש עליו הכתוב מי יעלה בהר ד', זה אברהם, ר"ל שאברהם אבינו עצמו עלה בהר ד', להתקדש בקדושת שמים, ואח"כ נתעלה יותר, בבחינת "ומי יקום במקום קדשו", שגם מקומו בארץ נתקדש בקדושת הר ד'. והיה אברהם עצמו כמו הר המוריה מקום המקדש, ששם מתאחדים שמים וארץ, ע"י שירדה שכינה בתחתונים, ונתקדש המקום בהר הוי"ה.

וזה אשר בא אברהם אבינו מהר המוריה לספור לשרה, כלומר שזה גופא היה הספרו שהספידה, שהיתה קדושתה כקדושת הר המוריה, ע"י שהיתה השכינה שורה עליה. וכעין מה שפירשו בספ"ק הנאמר במשה רבינו (שמות כה ט) ככל אשר אני מראה אותך - את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו, היינו שאני מראה את עצמך, את משה רבינו, שאתה בתבנית המשכן וכליו (כדאיחא בספרי המהר"ל שכלי המקדש מכון נגד אברי האדם).

ויהי רצון שע"י תורה ותפלה ומעשינו הטובים נזכה להחיות את הר המוריה מקום המקדש, וכתפלת דוד המלך (תהלים קמ"ט) אתהלך

לפני ד' בארצות החיים, כלומר שאתהלך לפני ד' באופן שעי"ז אוכה ותהיה נחלת ד' ארצות החיים, שיש בהם חיות. ונזכה לגאולה שלימה, בברכת ד' עלינו, בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' תולדות

א. ואלה תולדת יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק גו', ויעתר יצחק לד' לנכח אשתו כי עקרה הוא, ויעתר לו ד' ותהר רבקה אשתו. וברש"י: זה עומד בזוית זו ומתפלל, וזו עומדת בזוית זו ומתפללת. ויעתר לו, לו ולא לה, שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע, לפיכך לו ולא לה, וצ"ב.

איחא במדרש (ב"ר פס"ג ד) עה"כ ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפרן ארם אחות לבן הארמי לו לאשה, א"ר יצחק בא הכתוב ללמדך, אביה רמאי, ואחיה רמאי, ואף אנשי מקומה כן, והצדקת הזו שהיא יוצאה מביניהם למה היא דומה, לשושנה בין החוחים, וצ"ב.

ויש לבאר ע"פ המדרש בפרשתן (פנ"ה ח) כשהלך יעקב חרנה, ברכו הקב"ה, ויצחק אביו וגם רבקה אמו. ושואל המדרש "וכי מאחר שברכו הקב"ה, אביו למה חזר וברכו, אלא שראה יצחק ברוח הקודש שעתידין בניו להגלות לבין האמות, אמר לו בוא ואברכך ברכות של גליות, שיחזור הקב"ה ויקבצך מבין הגליות. ומה ברכתו רבקה, כך אמרה לו (תהילים שם, יא) כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך, כיון שאמרה לו בלשון הזה, ברכתו רוח הקדש (שם טו) יקראני ואענהו". נמצא שג' סוגי ברכות הן: ברכת הקב"ה - שהן על העתיד לבא, ברכת יצחק - שהן ברכות של גליות "שיחזור הקב"ה ויקבצך מבין הגליות", וברכת רבקה - שיתקיימו ישראל בתוך הגלות, "לשמרך בכל דרכיך". ונראה, שהחילוק בין ברכתיו של יצחק לברכותיה של רבקה,

נובע ממה שרבקה היתה כשושנה הנמצאת בגלות בין החוחים, לכן היתה ברכתה על קיום ישראל בתוך הגולה, שילכו מלאכים ללוותו בכל דרכיו. אבל יצחק, שהיה צדיק בין צדיק, ביקש על יציאת ישראל מבין החוחים. ובפרט שמדתו מדת הגבורה, אשר בכוחה לשבור זרוע של רשעים, בירך על גאולת ישראל מגלותו.

וכמו שברכתן היו שונות זו מזו, כך נשתנה גם תפילתן, בבחינת "זה עומד בזוית זו ומתפלל, וזו עומדת בזוית זו ומתפללת". וזה שכתב רש"י "שאין דומה תפלת צדיק בין צדיק", שבכוחו לפעול בתפלה שיבטל כוח הרשעה מן הארץ, והאלילים כרות יכרתו כו', "לתפלת צדיק בן רשע" שתפלתו מוסב רק על קיום בתוך החשך והגלות. "לפיכך לו ולא לה", שאף שקיום ישראל בגולה הוא ענין גדול, מכל מקום העיקר היא לפעול את גאולת ישראל, שיהיה ליעקב הכוח לשבור עול הגליות מעל צווארו, ולילך במהרה קוממיות לארצו.

וזה פעל יצחק בתפילתו, שתיכף בראשית הווייתו של יעקב, עוד מעת עיבורו, יהא "ידו אוחות בעקב עשו" (בראשית כה, כו), שהוא סימן ורמז להיותו תופש הגאולה בידו, ובכל עת ובכל יום ראוי לגאולה, כמבואר במדרש (שם ט) שהגמון אחד [ממלכות רומין] שאל כו' מי תופס המלכות אחריו, הביא ניר חלק ונטל קולמוס וכתב עליו "ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחות בעקב", אמרו ראו דברים ישנים מפי זקן חדש, להודיעך כמה נצטער אותו צדיק. פי' כמה נצטער יעקב להזדרז לאחוז עוד משעת העיבור בעקב עשו, שהוא כסימן לבניו שתמיד בידי יעקב להיגאל מידי עשו, שיכולים לתפוס ולקרב זמן מלכות ד' על העולם בכל עת שיעשה תשובה ומע"ט, כי מעשה אבות סימן לבנים. וזה שנקרא שמו יעקב ע"ש שאוחז בעקבו של עשו, כי זו היא מהותו וחיות נפשו, להיותו אוחו הגאולה בידו גם בעת הגלות.

ב. עוד יש לפרש מה שדרשו חז"ל את האמור כאן "אברהם

הוליד את יצחק", לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה בו, צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק. ולכאורה, ענין זה הו"ל למימר בלידתו של יצחק, ולא כאן כשמייירי בתולדות יצחק.

ויש לומר ע"פ מש"כ האור החיים הק' (וכ"ה גם כאגרא הכלה בפרשתו) לפרש שיצחק נולד עם נשמה מצד הנוקבא, ולא היה בו הכח להוליד, רק בשעת העקידה פרחו נשמתו, ובאה לו נשמה חדשה מצד הדוכרא, ובוה ניתן לו הכח להוליד. ולכן סמך הכתוב לידת רבקה לפרשת העקידה. ובוה מפרש "אברהם הוליד את יצחק", היינו שנתן בו הכוח להיות מוליד.

ובאמת, גם נס זה שצר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, נשלם רק בשעת העקידה, ולכן דרשו המדרש כאן. וביאור הדברים, שהרי איתא בזהר (ח"ב רנ"א) שלכן עקד אברהם את יצחק בנו, כדי לכלול בו (באברהם) את הדין, מדת יצחק, ושימצא השמאל כלול בימין, ולהשליט הימין על השמאל. ועל כן צוה הקב"ה את אברהם להקריב את בנו ולא צוה את יצחק להיקרב, אלא שהוא כדי שאברהם שהוא החסד יכלול את יצחק שהוא דין, וע"כ נמצא זה בדין וזה בחסד והכל אחד, שהרי נכללו זה בזה, עיי"ש. והוא סוד הנאמר בעקידה (בראשית כב, ז) ויאמר יצחק אל אברהם אביו, ויאמר אבי, ויאמר הנני בני גו' וילכו שניהם יחדו", והבן. ולפי זה מתבאר שבשעה ש"אברהם הוליד את יצחק", שהוא בשעת העקידה, אז העידו כולם שאברהם שהוא חסד הוליד את יצחק, שהרי אז נכללו זה בזה והכל אחד.

ויהי רצון שיומתקו כל הדינים מעלינו ויתנהג עמנו השי"ת במדת החסד, וישפיע לן מטוב נהורא, חנא וחסדא ורחמי וחיי אריכי וסייעתא דשמיא, ונצליח בכל אשר נפנה, ותבוא במהרה עת גאולתנו, בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמי וחסדיו.

סעודה שלישית פ' תולדות

א. ואלה תולדת יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק גו'. ופי' רש"י "שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה, שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נתעברה הימנו, מה עשה הקב"ה, צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק, וזהו שכתב כאן יצחק בן אברהם היה, שהרי עדות יש שאברהם הוליד את יצחק. וידוע הקושיא, שענין זה הווי ליה לאשמעינן בלידתו של יצחק, ולמה נאמר ענין זה כאן, כשמייירי כבר בלידת יעקב ועשו האמורים בפרשה.

ונראה, ששני פעמים אמרו ליצני הדור שמאבימלך נתעברה שרה. פעם ראשונה היתה כשנתעברה שרה, אחרי שכמה שנים שהתה עם אברהם ולא נתעברה הימנו, ולזה הועיל מה שצר קלסתר של יצחק דומה לשל אברהם בשעת לידה, שהעידו הכל שאברהם הוליד את יצחק. אכן אחר כן, כששינה יצחק את דרכו מדרך אברהם, במה שאברהם היה עמוד החסד, ויצחק אחז במדת הגבורה, והיה שינוי זה ניכר על צורתם ודמות דיוקנם, שהרי אמר שלמה המלך (קהלת ה, א) חכמת אדם תאי"ר פני"ו. אם כן הרי גרם שינוי דרכיהם אשר שוב לא היה קלסתר פניו של יצחק דומה לשל אברהם, ועל כן שבו ליצני הדור לומר שמאבימלך נתעברה שרה כו'.

ו"ש כאן "אברהם הוליד את יצחק", היינו שבשעה שנולד יעקב, נתגלה שוב שקלסתר פניו של יצחק אכן דומה לשל אברהם. שאף שמדת אברהם היא חסד, מ"מ החסד של אברהם אבינו לא היה

רק חסד לשם חסד, אלא שע"י החסד קירב את העולם להכיר את האמת, שיש מנהיג לבירה והקב"ה מלא כל הארץ כבודו. וכן הוא במדרש (ב"ר פמ"ג ז) שהיה אברהם מקבל את העוברים ואת השבים ומשהיו אוכלים ושותין היה אומר להן ברכו, והן אומרים לו מה נאמר, והוא אומר להם אמרו ברוך א-ל עולם שאכלנו משלו. וכן מבואר בזה"ק (ח"א השבטות רסד, א) שזה יחודו של החסד שעשה אברהם, שלאחר שסידר לחמו ומימיו לכל באי עולם, היה מזכה ומדבר על לבם, למי אתם עובדים, עבדו את ד' אלקי השמים והארץ, והיה דורש להם עד שהיו באים ושבים.

אלא, שבדורו של אברהם חשבו שהעיקר הוא החסד עצמו, ולכן נדמה להם גבורות יצחק כסתירה לזה. אך כשנולד יעקב אבינו, שהוא עמוד אמת בעולם, כדרכיב (מיכה ז, כ) תתן אמת ליעקב, אז הכירו כולם מעלת האמת והאמונה שלימד אברהם את העולם, שהוא גובר וגדול אף מעצם החסד. וז"ש במדרש (ב"ר פמ"ג ב) עה"כ (תהלים צח, ג) זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל, חסדו זה אברהם שנא' חסד לאברהם, אמונתו זה יעקב, שנאמר תתן אמת ליעקב, והבן. ועד"ז הכירו כולם שמדת הגבורה של יצחק היתה להכניע הרשעים המכסים את אור האמונה בעולם ולוחמים כנגד מלכותו ית"ש. והיינו גבורה לשם האמת והאמונה. נמצא שהן החסד לאברהם והן הגבורה של יצחק לא היו מטרות בפני עצמן, אלא מטרת שתיהן שוה, לפרסם אמונתו ית"ש בעולם. על כן חזרו והעידו שאברהם הוליד יצחק, שכן מעכשיו קלסתר פניהם באמת דומה זה לזה.

ואכן, כן מצינו בעבודת הגבורות וריכות של יצחק בענין הבארות שבפרשתן, שהיה הכל רק למען הכרת האמת, שהרי כבר עמד הרמב"ן (לקמן כו, כ) "למה יספר הכתוב ויאריך בענין הבארות, ואין בפשוטי הספור תועלת ולא כבוד גדול ליצחק כו'. אבל יש בדבר ענין נסתר בתוכו, כי בא להודיע דבר עתיד. כי "באר מים חיים" ירמוז לבית

אלקים אשר יעשו בניו של יצחק כו', וקרא הראשון עשק, ירמוז לבית הראשון אשר התעשקו עמנו ועשו אותנו כמה מחלוקות וכמה מלחמות עד שהחריבוהו. והשני קרא שמה שטנה, שם קשה מן הראשון כו', וכל ימיו היו לנו לשטנה, עד שהחריבוהו וגלו ממנו גלות רעה. והשלישי קרא רחובות, הוא הבית העתיד שיבנה במהרה בימינו והוא יעשה בלא ריב ומצה, והא-ל ירחיב את גבולנו, כמו שנאמר (דברים יט, ח) ואם ירחיב ד' אלקיך את גבולך כאשר דבר וגו' שהוא לעתיד כו', ופרינו בארץ, שכל העמים יעבדוהו שכם אחד".

ועיין במדרש (שם פס"ד ח) שפליגי ר' יהודה ורבנן כמה בארות חפר אבינו יצחק, ר' יהודה אמר ד' בארות, כנגד ד' דגלים שיעשו בניו, ורבנן אמרי חמש בארות, כנגד חמשה חומשי תורה (ומבאר שם בפרטיות איך החמשה בארות מרמזים לחמשה ס"ת]. וכן דורש (שם) עה"כ (להלן כו, לב) ויבאו עבדי יצחק ויגדו לו על אדות הכאר אשר חפרו, ויאמרו לו מצאנו מים, ויקרא אתה שבעה על כן שם העיר באר שבע עד היום הזה, שהם מכוונים נגד שבעה ספרי תורה. ובחת"ם סופר כתב שלפירושו הרמב"ן שהיו הבארות רומזים לבתי מקדש, יל"פ שכן ז' בתי מקדש היו, משכן שבמדבר, שבנגלגל, שילה, נוב, גבעון, וג' בתי מקדש, הרי שבעה הם. ומבואר מכל זה, שכל ריבו של יצחק היה רק למען הכרת האמת, וכמו חסדו של אברהם.

ב. בדומה לאמירתם של ליצני הדור שלא מאברהם נולד יצחק, כן מצינו בפרשתן גם בחפירת הבארות. שנאמר (בראשית כו, יח) וישב יצחק ויחפר את בארת המים אשר חפרו בימי אברהם אביו, ויסתמום פלשתים אחרי מות אברהם, ויקרא להן שמות כשמת אשר קרא להן אביו. ויל"פ "ויסתמום פלשתים אחרי מות אברהם", שכאומרם שעכשיו הוא כבר "אחרי מות אברהם" בזה גופא סתמו את הבארות. שאף שלכאורה נראה שאמירה זו ממרתה להחשיב את העבר לעומת ההווה,

אבל האמת מעיד שהפועל יוצא הוא להיפך, שזה גורם לסתימת בארות העבר, וביטולם ח"ו בהווה ובעתיד. וזה היה גם כוונת ליצני הדור שלא אברהם הוליד את יצחק, כלומר, שאין ביצחק עוד כוחו של אברהם ואין בהווה כוחו של העבר.

ונסיון זה הוא בכל דור ודור, על דרך שכתב הרמב"ן שחפירת הבארות וסתימתן היו רומזים על העתיד לבא. כי תמיד יש קליפה אשר רצונה (ח"ו) לסתום את הבארות אשר נחפרו בדור האבות, באומרם שהם שייכים לעבר, וההווה הרי הוא כבר "אחרי מות אברהם". והתיקון נגדם היא לחזור ולחפור אותם הבארות, שכשעושים כן הבנים, הם מחיים את האבות, וכאילו הם חיים בהווה, עד שאפשר לחזור ולקרא את בארות המים חיים באותם השמות שנקראו בימי האבות, שהשם מראה את החיות, ע"ד דכתיב (בראשית ב, יט) נפש חיה הוא שמו.

ויהי רצון שחפץ ד' בידנו להצליח, לחזור ולחפור הבארות שחפרו עבדי אברהם, ולקרא להם באותם השמות שנקראו בימי אבותינו, וכתפלת שלמה המלך כשבנה את בית המקדש (מלכים א ת, נו) "יהי ד' אלקינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל ימשנו". ונזכה להינאל בגאולה שלימה בביאת בן דוד במהרה רידן ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' ויצא

א. ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה, ויפגע במקום גו'. במדרש (ב"ר פס"ח ב) רשב"ג פתח (תהילים קכא, א) שיר למעלות אשא עיני אל ההרים, אשא עיני אל ההורים כו', מאין יבוא עזרי, אליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה מה כתיב ביה (בראשית כד, י) ויקח העבד עשרה גמלים וגו' ואני לא גזם אחד ולא צמיד אחד. חזר ואמר מה אנא מובד סברי מן בריי חם ושלום לית אנא מובד סברי מן בריי, אלא (שם ב) עזרי מעם ד' עושה שמים וארץ, וצ"ב.

וגל"פ על פי מה שאמרו חז"ל (ב"מ פר, א) שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון, והיינו שופריה דאדם הראשון קודם החטא (עין זחר ח"א לה, ב). והענין בזה הוא, שיעקב אבינו תיקן פגם עץ הדעת של אדם הראשון, עד שהיה הדבר ניכר על צורתו שדמתה לצורתו של אדם הראשון קודם החטא. וכ"כ בדגל מחנה אפרים (פ' תולדות) "שיעקב אבינו היה גמר ושלמות תיקון אדם הראשון". ונראה שזה ענין מה שאמרו חז"ל (ב"ר פס"ה כב) עה"כ (בראשית כו, כו) וירח את ריח בגדיו, בשעה שנכנס אבינו יעקב אצל אביו נכנסה עמו גן עדן, הדא הוא דא"ל (שם) ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ד'. והיינו כיון שתיקן פגם עץ הדעת, נתעלה למדרגת אדם הראשון עוד בהיותו בגן עדן, ולפיכך היתה רוח של גן עדן תמיד עם יעקב. ואיתא בזהר (ח"ב יד, ב) שכשרצה הקב"ה לקיים העולם, עשה לאברהם בסוד החכמה, ליצחק בסוד התבונה, וליעקב בסוד הדע"ת, עיי"ש. והיינו שהיה יעקב תיקון הדע"ת שנפגם בחטא עץ הדע"ת.

והנה בשעה שקלקל אדם הראשון, נתקללה האדמה בל"ט קללות, כמו שנאמר (בראשית ג, ז) ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה כל ימי חיך, וקוץ ודורר תצמיח לך גו', ובזעת אפיך תאכל לחם עד שובך אל האדמה כי ממנה לקחת כי עפר אתה ואל עפר תשוב. אמנם יעקב אבינו לא מת (תענית ה, ב), שכיון שתיקן את החטא לא היה בכלל הקללה. וכשם שניצול ממיתה, כן ניצול מקללות האדמה, כי היה אצלו כל ההנהגה בבחינה של אדם הראשון קודם החטא.

ובזה יתבאר, שמתחילה דאג "מאין יבא עזרי", שהרי כן הוא טבע העולם שכדי לישא אשה צריך מתנות כו', וכשאין לו אפילו נזם אחד כו' דואג. ופעם הדבר, שזה נמשך מקללת האדם "בזעת אפך תאכל לחם". אך שוב חזר יעקב ואמר "חס ושלום לית אנא מובד סברי מן בריי", פירוש מאותה הנהגת הבריאה - מתחילת בריאת העולם עד חטא אדם הראשון. כלומר, אף שכש"אשא עיני אל ההורים" רואה אני שהוצרך אברהם לשלוח עם אליעזר עשרה גמלים כו', אין לי לדאוג מאין יבא עזרי, כי אצלי, אצל יעקב, ניתקן פגם עץ הדעת, ו"עזרי מעם ד' עושה שמים וארץ", פי' מההנהגה שהיתה קיימת בשעת בריאת שמים וארץ, שהיה האדם בגן עדן ולא חסר מאומה, והכל מוכן ומתוקן לפניו.

ב. ובה יש לפרש ענין שנאמר "ויפגע במקום", ודרשו חז"ל (הובא ברש"י שם) שפגע בהר המוריה מקום המקדש. דהנה מבוואר בירושלמי (נויר פ"ז ה"ב) שיצירת אדם הראשון היתה מעפר ממקום המזבח. וכן הוא בתרגום יונתן (בראשית ב, ז) שהקב"ה לקח עפר מאתר בית מקדשא ונפח בו נשמה. ועיין ברמב"ם שכתב (פ"ב מהלכות בית הכמירה ה"ב) "ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה, הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק כו', ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא, ומשם נברא, אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו

נברא". ומקום קדש הקדשים שבבית המקדש הוא הוא מקום הגן עדן. כמבואר בתרגום יונתן (שם ב, כד) "וטרד ית אדם מן דאשרי יקר שכינתיה מן לקדמין בין תרין כרוביא". ולררכינו י"ל שכיון שיעקב חזר ואמר כו', היינו שחזר למדרגת שופריה דאדם הראשון בהיותו בגן עדן קודם החטא, לכן פגע במקום שהוא הר המוריה, שהוא עצמו מקום הגן עדן. והוא כעין ענין שנאמר ביעקב שרוח של גן עדן נכנסת עמו.

ובזה יש לכאר עבודת חסידים ואנשי מעשה, המורשה מרבינו רבן של ישראל הבעל שם טוב זי"ע, שכשנצרכים לישועה בכל ענין שהוא, הולכים אל הצדיק להזכיר אצלו המבוקש. ונראה שחוץ ממעלת תפלת הצדיק (יבמות סד, א) שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיק, וחוץ מענין מה שצדיק גוזר והקב"ה מקיים (עיין שבת נט, ב), עוד יש ענין גדול בזה. כי כל צדיק נקרא על שם יעקב אבינו, ובהיות "עמך כולם צדיקים", נקראים כולם בשם "בית יעקב". ולכן כל צדיק יש בשופריה מעין שופריה דיעקב אבינו שהוא שופריה דאדם הראשון, וענין רוח גן עדן שורה סביב הצדיק ובהיכלו. ומשו"ה בהיכנס האדם להיכל הקודש, ממלא הקב"ה משאלות לבו, כי שם הוא ניצל מקללות האדמה ושאר יסורים ומכאובים המסתעפים מהם. ולכן מקובל אצל חסידים, שיש פעמים שזוכים להוושע ע"י שנכנסים להיכל הצדיק - עוד טרם מזכירים משאלות לבם.

ג. **ויפגע במקום גו'.** איתא במדרש (ב"ר פ"ח ח) ויפגע במקום צלי, אמר ריב"ל האבות הראשונים תיקנו שלש תפילות, אברהם תיקן תפילה של שחרית שנאמר (בראשית יט, כו) וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם את פני ד', ואין עמידה אלא תפילה כו'. יצחק תיקן תפילת מנחה שנאמר (בראשית כד, סג) ויצא יצחק לשוח בשדה, ואין שיחה אלא תפילה. יעקב תיקן תפילת הערב, שנאמר ויפגע במקום, ואין פגיעה אלא תפילה. אמר רשב"נ כנגד ג' פעמים שהיום משתנה, בשחרית צריך לומר "מודה אני לפניך ד' אלקי שהוצאתני מאפילה

לאורה". במנחה צריך לומר "יהי רצון מלפניך ד' אלקי כשם שזוכיני לראות חמה בזריחתה כך תזכיני לראותה בשקיעתה". בערבית צריך לומר "יהי רצון מלפניך ד' אלקי שתוציאני מאפילה לאורה". הרי שתפלת שחרית היא "הודאה" - "מודה כו' שהוצאתני מאפילה לאורה". וכן תפלת מנחה, לפני הבקשה יש בו הודאה, "כשם שזוכיני לראות חמה בזריחתה כך תזכיני לראותה בשקיעתה", והוא ע"ד שאמרו (ברכות נה, א) שצריך להיות מודה על העבר ומבקש על העתיד. אך תפלת ערבית היא כולה בקשה - "שתוציאני מאפילה לאורה".

וזה שאמרו (במדרש שם) שתפלות שחרית ומנחה הם כנגד תמידים של ערב ובקר, ואמר ר' תנחומא, אף תפילת הערב יש לה קבע, כנגד איברים ופדרים שהיו מתאכלין באור על המזבח כל הלילה. ויל"פ, שאף שלהלכה אין לה קבע, פירוש שיכול להתפלל כל הלילה באיזה שעה שירצה, מ"מ פנימיות עבודתה יש בה ענין של קביעות, והיינו "כנגד איברים ופדרים שהיו מתאכלין באור על המזבח כל הלילה", פי' שבשעת חשכות הלילה יקבע האדם בלבו דביקות התפלה "כל הלילה" עד שתתקבל. ולכן נקראה תפלת ערבית בלשון "פגיעה", לשון הפצרה, שצריך להתחזק ולהפציר ביותר בתפלה זו כדי שתתקבל.

אכן מאידך יש לתפלת ערבית גם המעלה שאין לה קבע, כלומר שתמיד, בכל עת שהאדם נמצא במצב חשוך ואפל, הוא זמן מיוחד ועת רצון שתתקבל תפילתו. ובכן, כל פעם שאדם בא להתפלל תפלת "שתוציאני מאפילה לאורה", כבר תיקן יעקב אבינו תיקן שיוכל להתפלל תפלה זו בבחינת "פגיעה", שבידו להפציר ולבקש בכל כוחו, שיזכה לצאת מאפילה וחושך שהוא שרוי בה, ולזכות לאור חדש ואור גדול, עד שייענה.

ויהי רצון שזוכה לאור שבעת הימים, ויתקיים בנו "צדקתם תצהיר כאור שבעת הימים", ונזכה לפעול כל ישועות ישראל, והעיקר את הגאולה שלימה, בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' ויצא

א. ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה, ויפגע במקום גו'.

נל"פ ש"באר שבע" הוא רמז לתורה הקדושה, על שם ששבעה ספרי תורה הן (עיין תורה סעודה שלישית פ' ויצא תשנ"ח), וכן מבואר במדרש (ב"ר פס"ד ה) שעל שם ז' ספרי תורה קרויה באר שבע. וכיון שיצא מבית מדרשו של שם ועבר שם הצפין עצמו ולמד תורה י"ד שנים, הלכה התורה הק' ללוותו. וזהו "ויצא יעקב מבאר שבע". וכן הוא במדרש (שם פל"ה ג) שדורש כאן הכתוב (משלי ו, כב) בהתהלך תנחה אתך כשכבך תשמר עליך והקיצות היא תשיחך, שקאי על התורה הקדושה. וזה "וילך חרנה", שנסתלקה מדת הדין וחרון אף, כי התורה הקדושה מלוא אותו ככל מקום (ועיין באור החיים הק').

ויש לבאר יותר, דהנה לשון חז"ל (ב"ר פס"ח יא) הוא ש"היה טמון בבית שם ועבר". ובפשוטו היינו שהטמין עצמו מעשו שלא יהרגו. אך יש לפרשו כפנימיות שהטמין עצמו, היינו שלמד תורת הנסתר והטמון, שהיא אור התורה. ולכן זכה ונתלוה ע"י אור התורה שהאירה דרכו. וכיון ש"מעט מן האור דוחה הרבה מן החשך" (צידה לדרך), לכן דחה אור התורה את החשך של חרן. ורמז לדבר יש ש"באר שבע" בגימטריא "ויאמר אלקים יהי אור".

ואפשר לומר עוד ברמז זה, דהנה כתב כ"ק אא"ז בעל כני יששכר זי"ע (מאמרי חודש ניסן מאמר ד' דרוש ה על פי סוד) שהכתוב "ויאמר אלקים יהי אור" בגימטריא ע"ב ס"ג מ"ה כ"ן, כל צירופי אותיות הוי"ה במילואם. והנה כשעה שיעקב יצא מבאר שבע איתא במדרש (ב"ר פס"ח

ב) שיעקב אבינו אמר, אליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה מה כתיב ביה (בראשית כד, י) ויקח העבד עשרה גמלים וגו' ואני לא נזם אחד ולא צמיד אחד, חזר ואמר מה אנא מובד סברי מן בריי, חס ושלום לית אנא מובד סברי מן בריי, אלא (שם ב) עזרי מעם ד' עושה שמים וארץ, וצ"ב. ויש לומר, שביציאתו מ"באר שבע" הרי נרמז לו כל צירופי אותיות הוי"ה במילואם, ובזה הבין שישועתו קרובה לבוא.

ב. ויש לבאר עוד בזה, ע"פ דבה"ק של הנועם אלימלך זי"ע (הובא בתפארת שלמה פ' האוינו) על מה שאנו רואים שצדיקים המה רופאי חולים וכדומה, והיינו כי על ידי לימודם בתורה ובזה שמחדשים חדושי אורייתא, המה בוראים דברים חדשים. לכן, אף כשנגזר על האדם ח"ו איזו גזירה, המה בתורתם ועבודתם מביאים את האדם בעולם החדש, והוא כאיש אחר, כי על אותו העולם לא נגזר כלל הגזירה, וממילא נתרפא החולה, עיי"ש. ובזה יש לבאר שחזר יעקב ואמר "מה אנא מובד סברי מן בריי", פירוש מה אני אובד במחוגי ממה שהצדיק יכול להיות בורא עולמות חדשים, אשר בהם לא נגזר עליו שיהא בלי צמיד ונזם אחד, ולכן יכול להמשיך כל ההשפעות הנצרכות לו. וזה "עזרי מעם ד' עושה שמים וארץ, שהיא נעשית ע"י מה שהצדיק מחדש הבריאה בכל עת על פי חידושי תורה, והבן.

ונראה שזהו הענין שנוהגים צדיקים לומר חידושי תורה בשלחן אשר לפני ד', בסעודות השבת, שמלבד ששבת הוא (זהר ח"ב צב, א) יומא דאורייתא, הנה בשבת נקבעה ההנהגה לכל השבוע, ע"ד שאיתא בזהר (ח"ב פה, א) שכל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין, ולכן פועלים הצדיקים אז, על ידי חידושי תורה, ישועות ישראל, להמשיך עליהם טובות וחסדים מכל העולמות.

ג. עוד יש לבאר, ע"פ מה שאמרו חז"ל (סוטה ז, א) איש ואשה שכינה שרויה בנייהם. ונאמר (ישעיהו סב, ה) ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלקיך. שכל הנושא אשה, מיחד קוב"ה ושכינתיה. ולכן איתא בזהר (ח"ב קסט, א) שבכל חופה שעושין לכלה, צריך לתקן חופה לכבוד כלה העליונה, היא השכינה הק', הבאה לשמוח עם הכלה (ועיין באגרא דפרקא (אות רפו) מה שמבאר בזה).

והנה הנושא אשה נותן לה מתנות וסבלונות (עיין קידושין ג, א וברש"י שם), כדרך שנאמר בבנין המשכן (שמות כה, ג) וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב כסף כו'. ולכן דאג יעקב אבינו על שאין לו לא נזם אחד ולא צמיד אחד, ובהימנע ממנו נשיאת אשה למטה, יימנע ח"ו זיווג קוב"ה ושכינתיה ושמחת השכינה הק'. אמנם חזר ואמר לית אנא מובד סבר מן בריי, והיינו משום שבנין השלישי, המכוון נגד יעקב, יהיה בנין אש אשר יבא מתוקן ומשוכלל מן השמים (עיין סוכה מא, א וברש"י ותוס' שם), ולכן לא צריך לנזם וצמיד, והבן. וזהו שאמר "עזרי מעם הוי"ה עשה שמים וארץ", היינו כיון שעזרו יהיה בבחינת עושה שמים תחילה ואח"כ ארץ.

ויהי רצון שימלא השי"ת כל משאלות לבנו לטובה ולברכה, ונזכה לבנין בית המקדש במהרה בימינו, יראו עיננו וישמח לבנו בישועת ישראל, בביאת בן דוד במהרה דיין ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' וישלח

א. וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום. וברש"י: מלאכים ממש. ויש לומר שמלאכים ממש הוא רמז לשמירת שבת, שכן ממ"ש ר"ת מלאכי שבת מלכתא (עיין תורה ליל ש"ק פ' וישלח תשנ"ה). וכן איתא במדרש (הובא בספה"ק) שעיקר קיום יעקב בבית לבן היה שמירת שבת. ועפ"ז יש לפרש מה שצוה יעקב למלאכים שיאמרו לעשו "עם לבן גרתי", ופרש"י ותרי"ג מצוות שמרתו, ששמר התרי"ג מצוות ע"י שמירת שבת, שכן אמרו חז"ל (שמו"ר פכ"ה יב) שקולה שבת כנגד כל המצוות. וז"ש ויהי לי שור וחמור כו' וכל אלה לאו מברכותיו של אבא (כפירש"י), אלא בזכות שמירת שבת, שהרי אמרו (שם) כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו. וכיון שהיו המלאכים מלאכי שבת, יכלו ללכת אף ל"ארצה שעיר שדה אדום", שהרי (שבת קיח, א) המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים.

וז"ש לקמן (לג, יז) ויבא יעקב שלם עיר שכ"ם גו', שהוא ר"ת שבת כלה מלכתא (כמזכר באגרא וכלה), שכיון שניצל מעשו בזכות השבת, שב להתחזק ביותר במצות שמירת שבת. ולכן נאמר (שם) "ויחן את פני העיר", ודרשו חז"ל (ב"ד פ"ט ו) שנכנס עם דמדומי חמה וקבע לו תחומין. והנה שכ"ם, שהוא רמז לשבת קודש כנ"ל, הוא מקום הקדושה העומדת מול שדה אדום [ורמז לדבר שכן שכ"ם בגימטריא שד"ה אדו"ם]. ומהאי טעמא מזכירים בשבת ענין "בבאו מאדום חמוץ בגדים כו'" זו מפלתו של עשו, כי תהיה בזכות שמירת שבת.

ב. עם לבן גרתי. וברש"י: לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר. וצ"ב למה הוצרך לשלוח שליחות זו לעשו. ונראה לפרש, דהנה לקמן (לב, יב) נאמר שביקש יעקב "הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אתו גו". ומפרש בספה"ק דגל מחנה אפרים על דרך דאיתא בזהר (ח"א קמו, א) עשו הוא שקר, והיינו שהוא שרש השקר. ויעקב הוא שרש האמת, כדכתיב (מיכה ז, כ) תתן אמ"ת ליעקב. והיה יעקב מרחיק עצמו מן השקר בתכלית הריחוק. אך מחמת ההכרח שהוצרך לקבל הברכות, ומחמת כיבוד אם שאמרה (בראשית כו, יג) עלי קללתך בני, הוצרך ליכנס בבחינת שקר, שהיא בחינת עשו, וכששאלו יצחק אביו (בראשית כו, יח) "מי אתה בני", השיב "אנכי עשו בכרך". וז"ש "הצילני נא מיד אחי מיד עשו", שהוא בחינת שקר, "כי ירא אנכי", פי' ממה שאמרתי "אנכי עשו בכרך", עכתדה"ק.

ובמדרש (כ"ד פס"ה יח, וכ"ה בילק"ש אות קטו) אמרו, שכך אמר יעקב, "אנכי" - עתידין בני לקבל עשרת הדברות [שפותח באנכי], אבל "עשו בכרך". פירוש, שלא התכוון יעקב לעצמו כלל, אלא להקב"ה. ולפי זה צ"ב, אם כן למה היה ירא מאמירת "אנכי", הלא לפי"ז לא קאי על עצמו כלל.

ונראה, שיעקב אבינו היה שפל וענו בעצמו עד שהאנוכיות של עצמו לא היה קיים אצלו כלל, והחזיק עצמו רק כעפר ואפר. ואשר לכן, כשאמר "אנכי" בע"כ לא קאי על עצמו, אלא כלפי מעלה, שהרי "אנכי" דידיה לא היה קיים אצלו כלל. אבל אדם שאינו במדרגת ענוה וביטול כזה, ודאי כשאומר "אנכי" אינו מתפרש על הקב"ה, אלא לעצמו קמכוון. ולזה ירא יעקב, פן אינו שלם בענוה ושפלות, ולא יתפרש אמירת "אנכי" אלא על עצמו, ואז ייכשל במדת השקר, שהוא מדתו של עשו. וז"ש "הצילני נא מיד אחי מיד עשו", שלא תדבק בי מדותיו, אע"פ שאחי הוא.

ומהאי טעמא שלח לאמור לעשו, שלא נעשה שר וחשוב,

כלומר שאין לו שום גיאות כלל ליחשב כשר וחשוב, אלא גר. ואם כן מובן מזה, שלא שקר כלל כשאמר "אנכי עשו בכרך", אלא לפי מדרגת ענווה וביטול שלו קאי על הקב"ה, ולפיכך אין בי שום אחיזה במדתך, ולא יהיה לך שום שליטה עלי. והענין מרומז במה ש"וישלח יעקב מלאכים" בגימטריא "מי מנה עפר יעקב", כלומר שמחזיק עצמו כעפר בעלמא, ולא כשר וחשוב.

ג. והנה איתא במדרש (ב"ר פס"ה יא) שפליגי אמוראי מה עשה יעקב אבינו בכל כ' שנים שהיה בבית לבן, ולא שכב, ריב"ל אמר ט"ו שיר המעלות שבספר תהילים אמר, מאי טעמיה (תהילים קכד, א) שיר המעלות לדוד לולי ד' שהיה לנו יאמר נא ישראל, ישראל סבא. רשב"ג אמר כל ספר תהילים היה אומר, מה טעם (שם כב, ד) ואתה קדוש יושב תהלות ישראל, ישראל סבא, וצ"ב. וי"ל, שלריב"ל היתה האמירת תהילים בעיקר על צרות וגלות עצמו בבית לבן, לכן אמר שלולי ד' שהיה לנו גו' [וכן מצינו שאמר (בראשית לא, מב) לולי אלקי אבי גו' היה לי כי עתה ריקם שלחתיני]. אבל רשב"ג מוסיף, שיעקב אבינו לא חשב כלל על עצמו, ומה שאמר תהילים היה רק על גלות השכינה שהיתה עמו בגלות, ולכן פי' שכל ספר תהילים היה אומר, שעיקר כוונתו על "ואתה קדוש יושב תהילות ישראל", שגם בתוך הגלות יש לשכינה הק' גאולה כשישראל אומרים לפניו תהילים שירות ותשבחות. ויעקב אבינו, שבאומרו "אנכי" לא התכוון לעצמו כלל, אלא על הקב"ה, בודאי כשאמר ספר תהילים לכבוד הקב"ה היה מתכוון.

והנה לקמן (לב, כה) ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו, וברש"י: מנחם פירש ויתעפר איש, לשון אבק, שהיו מעלים עפר ברגליהם ע"י נענועם. ויש לראות בזה רמז להנ"ל, שזו היתה עיקר המלחמה, שיעקב התחזק במדתו שהוא "עפר יעקב", כי בזה תלויה הצלתו מעשו במה שאמר "אנכי" - שעתידין בני לקבל עשרת הדברות, והם"מ רצה ליקח

ממנו מדה זו. וזה שהיו "מעלים עפר ברגליהם", כלומר שעל זה היתה עיקר ריבם.

ד. ויאמר לא יעקב עוד שמך כי אם ישראל, כי שרית עם אלהים ותוכל (להלן לב, כט). ושוב נאמר (לה, ט) וירא אלקים אל יעקב עוד בבאו מפדן ארם ויברך אותו, ויאמר לו לא יקרא שמך עוד יעקב, כי אם ישראל יהיה שמך, ויקרא שמו ישראל. עיין רש"י (לב, כט, וכן בשאר מפרשי התורה), שמבאר למה ברכו הקב"ה בברכה שכבר נתברך ע"י שרו של עשו (וכרמב"ן פי' שער עתה לא התקיים השם, כי לא נשתלח המלאך להחליף שמו).

ונראה שאפשר לומר עוד, דהנה המלאך שקראו ישראל, הוסיף הסברו, שהוא על שם הגבורה, "כי שרית עם אלהים ותוכל". ולפי דבריו, אם בניו ובניו לא יהיו גבורים כל כך, ח"ו לא ידבק בהם השם ישראל. לכן חזר הקב"ה וקבע "כי ישראל יהיה שמך", לא מטעם ששרית עם אנשים גו', אלא משום שכך גזר השי"ת, שייקרא שם ישראל על זרע יעקב, ואפילו אם יהיה כחוק בלא טעם.

או י"ל, שהמלאך אמר שמטעם ששרית עם אלהים ואנשים ותוכל, יקרא שמך ישראל, והקב"ה אמר שיהיה להיפך, שקודם אקרא שמך ישראל, וע"י קריאת שם זה עליך ע"י הקב"ה, יתקיים כך "כי שרית עם אלהים ואנשים ותוכל", שכל אחד יהיה בכוחו לעמוד בנסיון מול היצה"ר, אם אך רצונו בכך.

ויהי רצון שיקרא שם ישראל עלינו, ונתגבר על כל הנסיונות, ובעיקר בעוקבתא דמשיחא שכח הם"מ מתגבר להטרידנו ככל ענינים, ויתקדש שם שמים על ידינו, ונזכה לגאולת עולם על ראשינו כביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' וישלח

א. וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה ארום. בווה"ק (ח"ג רמח, א) מבואר, שענין המנחה אשר שלח יעקב לעשו, היא סוד עבודת יום הכיפורים, ובעיקר בחינת השעיר הנשלח לעזאזל לכפר על עונותיהם של ישראל. ועיין בבני יששכר (מאמרי השבתות מאמר א אות ח) שלכן שלח יעקב לעשו מנין רש"ף בהמות, מנין שע"ר, לכוון על שעיר ששולחים ישראל ביום הכפורים.

ולאחר עבודה זו המכוונת נגד יום הכיפורים, נאמר בקרא (להלן לג, יז) ויעקב נסע סכתה ויבן לו בית, ולמקנהו עשה סכת, על כן קרא שם המקום סכות. ומפורש בווה"ק (ח"ג ק ב) שהוא סוד חג הסוכות, הבא אחרי יום הכיפורים. ואת זה פעל יעקב, שכשישראל יושבים בסוכה, בכל שנה ושנה, הם ניצולים מן המקטרג עליהם ביום הכיפורים. ובהמשך עבודתו הקדושה, אחר עבודת חג הסוכות, נאמר (לכ, כד) ויקחם ויעברם את הנחל גו', ואיתא בספה"ק שהוא רמז לחנוכה, שכן נח"ל ר"ת להדליק נר חנוכה (כדאיתא בבהאר"י ז"ל). ולכן כששכח יעקב פכים קטנים וחזר עליהם, אזי "ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר" (לקמן לב, כה ועיין רש"י), ופירשו חז"ל (ב"ר ע"ז ג) ששרו של עשו היה. ויש לפרש למה כשחזר בשביל פכים קטנים בא שרו של עשו להיאבק עמו, דהנה כתב הש"ך (עה"ת) שפכים קטנים אלו רומזים לפך שמן של גם חנוכה [ועיין בני יששכר (מאמרי חדשי כסלו טבת מאמר ג אות כב, ועוד) שבכתוב "וירא כי לא יכל לו ויגע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו", טמוץ סוד חנוכה, ומה שתקנו בו להודות ולהלל].

ולכן, עד כאן ירא יעקב ופחד מעשו לבד, ולזה הכין עצמו בדורונות, ונסע סכותה. אבל כשחזר על פכים קטנים, על ענין הדלקת גרות חנוכה, אזי בא שרו של עשו, הסמא"ל בעצמו, לריב עמו. ומלחמה זו לא נגמרה אז, אלא נלחמים זה בזה "עד עלות השחר", ודרשו במדרש (ב"ר פ"ח א) שהוא בקר של מלכיות. כלומר, שעד בוקרו של מלכיות, עד ביאת המשיח, תמשך המריבה - בין ישראל לשרו של עשו - על פך שמן של חנוכה.

ולחבין, כמה הוגדל המלחמה על חנוכה יותר מעל שאר זמנים קדושים, אפשר לבאר, דהנה ביאר כ"ק אא"ז בעל בני יששכר זי"ע (דברים נחמדים עניני חנוכה סימן ד, ועיין בני יששכר מאמרי חדשי כסלו טבת מאמר ד אות ג) שחנוכה הוא זמן של "גמר החותם". כלומר, שימי הדין וחשבון הנפש לפני בית דין של מעלה המתחילים בראש השנה, ונמשכים ביום הקדוש ובהושענא רבה, ואחר כך לשמיני עצרת, עוד אפשר להמשיך עד חנוכה. שעד חנוכה עדיין אין חותמים הדין למי שנתחייב חובה, ואשר אין לו זכות להיכתב בספר החיים. אלא מחכים לו לתשובה עד חנוכה, אולי ינחם ויתחרט על מעשיו ודרכו הרעה, וישוב אל ד' וירחמהו ואל אלקינו כי ירבה לסלוח (עיין עוד שער יששכר מאמרי חדשי כסלו טבת מאמר ימי אודה אות ד, וכערד הרכה מקומות). וידועים על זה דבריו הקדושים של הגה"ק בעל תפארת שלמה זי"ע, שמפרש מה שאמרו חז"ל (שבת כא, א) פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהן בחנוכה, שקאי על גשמות ישראל, שאפילו הגרועים שבהם, שאין להם תיקון בשבת קודש, מ"מ בחנוכה יש גם להם תיקון ועליה.

כנגד זה נלחם שרו של עשו בכל כוחו, כי יודע שאפילו הקמן והגרוע מישראל, משתמש בהארכת זמן זה להטיב נפשו ולהרהר בתשובה. כל איש מישראל כודאי עושה חשבון נפשו, כמה משנותיו כבר עברו ובלה אותם להכל ולריק. ואם לא עכשיו - בחנוכה שיכולים

לתקן הכל - אימתו. ועל זה נאמַק שרו של עשו כבר בשורשן של הימים, כשחזר יעקב על הפך שמן.

ב. ובכן, כשנותר לן מעכשיו עד חנוכה לערך עשרה ימים, יש לנו להתעורר בהם מעין עשרת ימי תשובה, לפשפש במעשינו. כל איש ואיש צריך לתקן נגעי נפשו ונגעי ביתו, ואז יוכל בעזרה"ת להדליק נר חנוכה כראוי. כי גודל האור של נרות חנוכה תלוי גם בהמדליק, וכל מה שעושים תשובה יותר ומתקנים העבר, זוכים להאיר אור חנוכה באור גדול ומבהיק יותר. וכמו שתיקנו (מסכת סופרים) לומר בנוסח הנרות הללו, "על ידי כהניך הקדשים - וכל שמנת ימי חנוכה", לרמוז שנעשה הנס והאיר שמנה ימים, יען כי גדלק על ידי הכהנים הגדולים חשמונאי ובניו. כי קשר יש בין המדליק לאור המאיר בחנוכה. ואפשר, שע"י שישראל עושים תשובה הם מתקנים כל נגעי הגוף, רמ"ח אברים ושם"ה גידים. ועל יד שמדליקים נרות חנוכה משלימים ומתקנים את הנשמה, שכן נאמר (משלי כ, כז) נר ד' נשמת אדם.

ויהי רצון שנוכה לשוב בתשובה שלימה, ואף אלו שבינינו אשר עדיין לא נכתבו ונחתמו בספר החיים, יהיה גמר החותם שלהם לטובה לחיים ולשלום, ויזכו לאורך ימים ושנים טובים. ויהי ד' אלקינו עמנו כאשר היה עם אבותינו, ונוכה לאורות נרות חנוכה שיאירו את נפשותינו ובנפשותינו, ואור חדש יאיר על ציון וירושלים כביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' וישב

א. וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען, אלה תולדות יעקב יוסף גו'. וברש"י: בקש יעקב לישב בשלוח קפץ עליו רוגזו של יוסף, וצ"ב.

ויש לפרש ע"פ מש"כ כ"ק אא"ז בעל בני יששכר זי"ע (באגרא הכלה פ' שופטים ובש"מ) שז' עממין מכוונים כנגד ז' ספירות ומדות שהם מצד הסט"א והקליפות. ומביא בשם הגה"ק החוזה מלובלין זי"ע שאמר סידורן: הכנעני נגד חסד דסט"א, כי כנעני הוא מלשון הכנעה, שהמתחסד והאוהב מכניע את עצמו. החתי נגד גבורה דסט"א, והוא מלשון חת"ת. הגרגשי הוא נגד מלכו"ת דסט"א, והוא מלשון ריש גריתני מן שמיא מוקמי לה (ברכות נח, א). והנה ארץ ישראל נקראת ארץ ז' עממין, יען שז' עממין המכוונים נגד מדות דסט"א היו יושבין בה. וכדי לכבוש אותה ולהחזירה לקדושה, צריכים ישראל לתקן את ז' מדות מחסד עד מלכות מצד הקדושה, עכתדה"ק.

והנה יוסף היה מרכבה למדת יסוד צדיק, שהוא כולל את כולם, כל השבטים. וזה היה חלמו "והנה אנחנו מאלמים אלומים בתוך השדה", שהיא מלכו"ת, "והנה תסבינה אלמתיכם ותשתחווין לאלמתי" (בראשית לו, ז), שהרי היא כוללת את כולם. והוא בבחינת צדיק יסוד עולם המשפיע למלכו"ת (ועיין בספה"ק באר מים חיים שם). על כן כשנעשה פירוד ומחלוקת בין יוסף והשבטים, היה זה פגם בשלימות ותיקון המדות. ולכן כשביקש יעקב בשלוח בארץ מגורי אביו ארץ כנען, כלומר על ידי תיקון המדות, כי ישיבה וקנין בארץ ז' עממין תלוי בתיקון

המדות, הנה קפץ עליו רוגזו של יוסף. ופירוד זה בין השבטים מנע מאתו לישוב בשלוה בארץ מגורי אביו, כי כל זמן שאין תיקון ז' מדות דקדושה א"א לכבוש ארץ ז' עממין ולהחזירה לקדושה.

ב. ובאמת, תיקון המדות המכוונות לספירות העליונות, והנהגת מדות טובות ודרך ארץ, תלויים זה בזה. כמבואר בתומר דבורה להרמ"ק (פ"א) שהאדם מושפע בכל רגע מחסדיו ית', ולפיכך חייב האדם לעשות חסד, משום שכזה מוכיח שהוא מכיר בחסד שעושה עמו השי"ת, נמצא שעשיית החסד כוללת גם דעת אלקים, ולכן נעלית מדת החסד, שהרי היא מורכבת גם מבין אדם למקום, וכענין זה הוא בכל מדה ומדה, עיי"ש.

ולכן, גם בפשטות התורה, ש"אין המקרא יוצא מידי פשוטו" (שבת סג, א), מצינו שמריבת השבטים היתה תוצאה מרכזי מדותיהם והתנהגותם. כמו שנאמר (להלן לו, ד) וישנאו אותו, ויוסיפו עוד שנא אתו (שם ה), ויקנאו בו אחיו (שם יא). וכל התחלת הפירוד היה ממה שקלקלו השבטים מדותיהם, שהיו מזלזלין בבני השפחות, ויוסף רגיל אצלם (רש"י שם). ואף שיוסף אמר (להלן לו, מז) את אחי אנכי מבקש, לא התנהגו השבטים בדרכו, אלא ויאמר האיש נסעו מזה כי שמעתי אמרים נלכה דתינה (שם ז), ופירש"י הסיעו עצמן מן האחווה, לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם. ובאמת גם אצל יוסף נאמר (שם ב) ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם, וכן היה עושה מעשה נערות, מתקן בשערו ממשמש בעיניו כדי שיהיה נראה יפה (רש"י שם).

ג. ובזה יש לבאר מה שאמרו במדרש (ב"ר פפ"ד יט) עה"כ (להלן לו, כט) וישב ראובן אל הבור והנה אין יוסף כבוד גו', והיכן היה, רבי אליעזר אומר בשקו ובתעניתו, אמר לו הקב"ה מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה, ואתה פתחת בתשובה תחלה, חיך שבן בנך עומד ופותח

בתשובה תחלה, ואיזה, זה הושע, שנאמר (הושע יד, ב) שובה ישראל עד ד' אלקיך. ומקשים העולם הרי אדם הראשון וכן קין הקדימו את ראובן בתשובה.

ולדרכינו אפשר לומר, שראובן בעצם לא חטא ולא עבר על איסור, ומה שישב בשקו ותעניתו הוא כי מה שעשה היה קלקול במדות, כמו שהוכיחו יעקב אבינו (בראשית מט, ד) פחו כמים אל תותר כי עלית משכבי אביך אז חללת יצועי עלה. ופירש"י "הפחו והבהלה אשר מהרת להראות כעסך". וזה שאמר לו הקב"ה "אתה פתחת בתשובה תחלה", היינו בתשובה על עניני מדות ודרך ארץ שנקראים "תחלה", על שם שהם תחלה וקודמים לתורה, כמו שאמרו חז"ל (ויק"ד פ"ג ג) דרך ארץ קדמה לתורה. ולכן הובטח לו "שבן בנג עומד ופותח בתשובה תחלה", כי אמר "שובה ישראל עד ד' אלקיך", כלומר עד שתדמה לד' אלקיך, מה הוא חנון אף אתה חנון (שבת קלג, ב), ורק אח"כ תשוב על "כי כשלת בעונך".

ד. וענין זה שייך לשבת הקודם לימי החנוכה, שכן נאמר (כמדבר ח, ב) בהעלתך את הנרת אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, ופירשו בספה"ק ששבעה קני המנורה מרמזים לז' המדות, שעליהם מאיר אור התורה, לרמוז שדרך ארץ קדמה לתורה. וכן פירשו אל מול פני המנורה, היינו הכהן העומד מול המנורה, צריך שגם הוא יתקן מדותיו ויאירו גם אצלו ז' המדות.

לכן הזמן גרמא לעסוק בשבת זה בתיקון המדות, באהבה ואהוה וריעות בין אדם לחבירו, שהם קודמים לאורות חנוכה. והוא ע"ד שכתב הרמב"ם (סוף הל' חנוכה) היה לפניו נר ביתו ונר חנוכה, או נר ביתו וקדוש היום, נר ביתו קודם משום שלום ביתו, שהרי השם הנמחק לעשות שלום בין איש לאשתו, גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם שנאמר (משלי ג, ז) דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום,

עב"ל. הרי שהשלום קודם לחנוכה. לכן קריאת התורה בשבת זה הוא בענין מכירת יוסף, לתקן פגם זה, ולהשכין שלום אחדות ואחוה, קודם הארת נר חנוכה.

ויהי רצון שנזכה שהשלום שלו ישים עלינו ברכה ושלום, ונזכה לאור חנוכה, ולאור חדש על ציון תאיר, שהוא אורו של מלך המשיח יבא ויגאלנו כגאולת עולם, כביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' וישב

א. וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען, אלה תולדות יעקב יוסף גו'. וברש"י: הפשטני הזה נכנסו גמליו מעונים פשתן, הפחמי תמה אנה יכנס כל הפשתן הזה, היה פיקח אחד משיב לו ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך ששורף את כולו, כך יעקב ראה כל האלופים הכתובים למעלה, תמה ואמר מי יכול לכבוש את כולן, מה כתיב למטה אלה תולדות יעקב יוסף, וכתיב (עובדיה א, יח) והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש, ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כולם, וצ"ב.

עוד ברש"י: אלה תולדות יעקב יוסף, שהיה זיו איקונין של יוסף דומה לשל יעקב. וכן על הכתוב להלן (לו, ג) וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקנים הוא לו, פירש"י בר חכים הוא ליה, כל מה שלמד משם ועבר מסר לו, ושהיה זיו איקונין שלו דומה לו, וצ"ב.

ויש לבאר, שמה שנמשל יעקב אבינו לאש, הוא יען שיעקב אבינו הוא כתורה עצמה, כנאמר (דברים לג, ד) תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב. ולזה אמרו (תענית ח, ב) יעקב אבינו לא מת, כי הוא כעצם התורה אשר עליה נאמר (משלי יג, ד) תורת חכם מקור חיים, וכן נאמר (משלי ג, יח) עץ חיים היא למחזיקים בה. ולכן הוא כאש, שכן אמרו חז"ל (תענית כו, א) תלמידי חכמים אין אור של גיהנם שולטת בהן, קל וחומר מסלמנדרא, ומה סלמנדרא שתולדת אש היא הסך מדמה אין אור שולטת בו, תלמידי חכמים, שכל גופן אש, דכתיב (ירמיהו כג, כט) הלא כה דברי כאש נאם ד', על אחת כמה וכמה. הרי מבואר שהתורה

- שהיא אש - הופכת גם את לומדיה להיות אש. ומה שיוסף נמשל ללהבה, נראה שזה גם כן משום שהוא כתורה, שהרי "כל מה שלמד משם ועבר מסר לו", ואשר לזה היה זיו איקונין של יוסף דומה לשל יעקב, שכן חכמת אדם תאיר פניו (קהלת ח, א). אלא שיעקב הוא כתורה שבנגלה, אשר דומה לאש, אך יוסף הוא כתורה שבנסתר המעלה את האש ומוליכתו מעלה מעלה, ולכן הוא דומה ללהבה.

וזה שמצינו שביעקב - שהוא כתורה שבנגלה - נאמר (בראשית לב, כו) "וירא כי לא יוכל לו", שראה שרו של עשו הנלחם בו שלא יוכל להלחם בתורה, שכן אמרו חז"ל (קידושין ל, ב) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, שהתורה מצלת ומגנת את האדם מן היצר הרע. ועוד אמרו (סוכה נב, ב) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו, ואלמלא הקב"ה שעוזר לו - אינו יכול לו, שנאמר (שם לג, ד) לא יעזבונו בידו ולא ירשיענו בהישפטו, היינו שהקב"ה עוזרו - בזה שאינו עוזבו בידו, להיות האדם משוקע בעניי עוה"ז, אלא נתן לו את התורה. וכל זה הוא בתורה שבנגלה, שהיא עוזר לאדם להינצל מן כוחות הסטרא אחרא.

אבל יוסף, אשר הוא להבה, עליו נאמר "ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך ששורף את כולו", שכן הוא כוחה של תורת הנסתר והסוד, שלא זו בלבד ששומרת על האדם, אלא היא שורפת ומבטלת את היצר הרע והקליפות. והוא בבחינה שאמרו (סוכה שם) "אם פגע בך מנוול זה משכחו לבית המדרש", פירוש משכחו לפנים בית המדרש, לתורה השייכת לפנימיות הבית מדרש, שהיא תורת הסוד. כי תורה זו היא כלהבה היוצאת מן האש, שכוחה רב להיות שורפת ומבטלת את היצה"ר, כמו שאמרו (שם) אם אבן הוא נימוח בו' אם ברזל הוא מתפוצץ בו'.

ב. וכל זה שייך בסדר העבודה לשבת זה הקודם לחנוכה. כי

חנוכה הוא יום טוב המכוון לאורה של תורה, שהוא סודות התורה, אור הגנוז בתורה, כדאיתא בזהר (ח"ג רטו, ב) אור - רז איתקרי [אור בנימטריא רז]. והיינו שאמרו בגמ' (יומא כט, א) על חנוכה שהוא יום טוב שלא ניתן ליכתוב, והוא למעלה מאותיות (בני יששכר מאמרי חדשי כסלו טבת מאמר ד אות נ). והיינו משום שהוא בבחינת אורה ופנימיותה של תורה.

ובכוח זה של להבה היוצאת מיוסף, שהיא תורת הנסתר, נצחו החשמונאים, כמו שאומרים (בנוסח הודאה) "מסרת זדים ביד עוסק"י תורתך", תורה שהיא שלך, של הקב"ה. וכן תהיה הגאולה העתידה בזכות לימוד תורת הנסתר והחסידות, כדאיתא בזה"ק (ח"ג קכד, ב) ובגין דעתידין ישראל למטעם מאילנא דחיי, דאיהו האי ספר הזהר, יפקון ביה מן גלותא ברחמי. ומפורסמים דברי הדגל מחנה אפרים (פ' בשלח) על התרגום (שמות יד, ח) ובני ישראל נפקין ברי"ש גלי, "ברי"ש ר"ת רבי שמעון בן יוחאי, וכן רבינו ישראל בעל שם, "גלי", היינו כשיתגלה תורתם ויפוצו מעיינותיהם אז יפקון מן גלותא.

ג. והנה בהפטרה של פרשתן מזכירים הכתוב (שם ו) אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו, ומסיימים בכתוב (עמוס ג, ח) אריה שאג מי לא יירא גו'. וידוע מספרים הק' שהוא רמז לימים נוראים, כי "אריה" ר"ת אלול, ראש-השנה, יום כפור, הושענא רבה, ומי לא יירא בימים אלו שבו נכתבין ונחתמין כל באי עולם לחיים או ח"ו להיפך. וכל זה שייך לשבוע החל בו חנוכה, על פי מה שכתב כ"ק אא"ז בעל בני יששכר זי"ע (דברים נחמדים עניני חנוכה סימן ד, ועיין בני יששכר מאמרי חדשי כסלו טבת מאמר ד אות ג) שבחנוכה הוא גמר החותם, וההמשך מימים הנוראים, ולכן היא העת והעונה לחזור בתשובה (עיין עוד שער יששכר מאמרי חדשי כסלו טבת מאמר ימי אורה אות ד, וכעוד הרכה מקומות).

ונראה עוד בזה, שאור הגנוז המתנוצץ בחנוכה (כידוע מבני יששכר שם מאמר ב אות ח ואילך) מקורו מהרהורי תשובה שיש לישראל בזמן זה

ביותר, בהיותו זמן אחרון וגמר החותם, שכן מבואר בזהר (זהר חדש רות קג. ב) שכיון שברא הקב"ה את התשובה, התנוצץ אור ממנה, והאור ההוא הבהיק והאיר מסוף העולם ועד סופו ובו נברא העולם. ויש לומר גם להיפך, שכיון שבחנוכה מתנוצץ אור הגנוז שבו נברא העולם, יש בו בחינת יום הדין כראש השנה, ולכן נמשך עד חנוכה גמר החותם.

ואולי יש לדרוש כן במה שאנו מבקשים בתפלת נעילה ביום הכיפורים "פתח לנו שער בעת נעילת שער", היינו שאף שהיא שעת נעילת שער של יוהכ"פ, פתח לנו שער של חנוכה, שמצוה להדליקה אצל השער והפתח. והקב"ה מקבל תפלתן של ישראל ומאריך גמר החותם עד עת פתיחת השער מחדש בחנוכה.

ויהי רצון שנוכה לשוב בתשובה שלימה, ונהגה בתורת רבותינו הק' אשר באורם נראה אור, ועי"ז יהא ניצוץ אחד יוצא מיוסף ושוּרף את כולם, עד שכל הרשעה כולה בעשן כעשן תכלה, ותמלוך אתה הוא ד' לבדך על כל מעשיך, בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחמדין.

ליל שבת קודש פ' מקץ, שבת חנוכה

א. ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם והנה עמד על היאר. בתיקוני זהר (מז"ח קמט, א) דורש תיבת "יאור" מלשון "יהי אור". ובמדרש (כ"ד פפ"ט א) ובזהר (ריש פרשתן) דורשים כאן הפסוק (איוב כח, ג) קץ שם לחשך גו', זמן נתן ליוסף כמה שנים יעשה באפילה בבית האסורים, כיון שהגיע הקץ, חלם פרעה חלום. ומשמעות הדברים היא, ששיבת יוסף בבית האסורים שייך לבריאת החשך. ולכן חלום פרעה "והנה עמד על היאר", הוא מענין "ויאמר אלקים יהי אור" הנאמר בבריאת עולם.

ואם כן "קץ שנתים ימים" הוא כענין גם חנוכה, שהרי אמרו חז"ל (ב"ר פ"ב ד) וחשך - זו מלכות יון הרשעה, ויאמר אלקים יהי אור - הרי הוא אור חנוכה, שהוא מאור הגנוז כדאיתא בבני יששכר (מאמרי חרשי כסלו טבת מאמר ב אות ח ואילך).

ב. והנה אמרו חז"ל (במד"ר פ"ה ה) כל מקום שנאמר "ויהי" אינו אלא לשון צער. ולפי"ז צ"ב, למה נאמר כאן "ויהי", הרי מקץ שנתים ימים כבר יצא יוסף מבית אסורים. ונראה, שהש"ת משים קץ לחושך בזמן שמצטמרים ישראל על החושך עד שאין יכולים לסבול אותו יותר, וצועקים "ווי", ועצם הצער וצעקת "ווי" היא המקרבת את אור הגאולה ומשימה קץ לחשך. וזה "ויהי" כשצווח יוסף ווי, נעשה קץ לשנתים ימים, ופרעה חולם והנה עומד על ה"יהי אור".
וכן היה במצרים, כשצעקו ישראל "ווי" - אז התחילה הגאולה,

כמו שנאמר (שמות ב, כג) ויאנחו בני ישראל מן העבדה ויזעקו - ותעל שועתם אל האלקים מן העבדה, והתחילה הגאולה. וכן הוא לשון הרמב"ם (פ"ג מהל' חנוכה ה"א) בבית שני כשמלכו יון גזרו גזרות על ישראל ובמלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות, ופשטו ידם כממונם ובכנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו המהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצונם לחץ גדול, עד שריחם עליהם אלקי אבותינו והושיעם מידם והצילם כו'. הרי כשצר להם לישראל מאד אז ריחם עליהם אלקי אבותם והושיעם מידם, שזה הוא הזמן אשר שם לחשך - עד שלא יוכלו לסבול עוד עול הגלות, ויזעקו בני ישראל "ווי", ויתפללו מקרב לב ונפש לקרב הגאולה, אז ויאמר אלקים יהי אור. וכן יהיה בשעת הגאולה שלמה, כמו שנאמר (דברים ד, ל) "בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים", היינו בשעה שיהיה צר לך ממה שעובר עליך באחרית הימים, אז "ושבת עד ד' אלקיך ושמת בקלו", ואז מיד תהיה הגאולה, כמו שכתב הרמב"ם (פ"ז מהל' תשובה ה"ה) שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן וכיון שהם שבין מיד הן נגאלין.

ג. ודבר זה ניתקן עוד מתחילת הבריאה, שכן הוא סדר הגאולה ומאמר יהי אור, כמבואר במדרש וחושך זה גלות יון כו', על פני תהום זה גלות ממלכת הרשעה [אדום] שאין להם חקר כמו התהום כו', ורוח אלקים מרחפת זה רוחו של מלך המשיח, באיזו זכות ממשמשת ובאה, המרחפת על פני המים - בזכות התשובה שנמשלה כמים, שנאמר (איכה ב יט) שפכי כמים לכך. הרי שהגאולה ממשמשת ובאה רק בזכות תשובה, מתוך צעקת ווי, שזה הוא ענין "שפכי כמים לכך נכח פני ד'". ואז "ויאמר אלקים יהי אור" שקאי על ביהמ"ק שיבוא בנוי ומשוכלל לעתיד לבא, כמבואר במדרש שם.

ועיין עוד במדרש (שם) "ברית כרותה למים שאפילו בשעת שרב רוחה שייפה". כלומר, כמו שיש ברית כרותה למים, שאפילו

כשעת החום והשרב, הרוח מנשבת שם, כן הוא כמים היורדים כדמעות של הצועק ווי, שבכל מדרגה שהוא נמצא בעומק הגלות, כשצועק ווי ומוריד דמעות על צערו מהגלות, הנה רוח אלקים מנשבת שם באותם הדמעות, ועי"ז מקרב אור הגאולה.

וכן בכל דור ודור כהגיע ימי חנוכה צריך לחשוב על צרות ישראל וגלות השעבוד, ולצעוק "ווי", ועי"ז מאיר נר חנוכה כאור מתוך החשך. וכבר כתב כ"ק אא"ז אדמו"ר זי"ע בשער יששכר (מאמר ימי האורה אות צח) מה שאמרו בשם הצדיקים רבותינו זי"ע "כי נר חנוכה דומה למי שהולך ביער בחשכות לילה, ומתיירא מפני המזיקים וחיות רעות ולסטים, וכשרואה מרחוק כמו נר דולק, הוא שמח, לאשר הוא יודע שיש שם בית, והאור נראה מתוכו דרך החלון, ובפרט כשבא לשם למקום האורה. כן אנחנו בצאתנו מהימים הקדושים וימי שמיני עצרת ושמחת תורה לתוך ימי החורף ובגלותנו אשר "כו תרמוש כל חיתו יער" (תהלים קד כ) אלו הקליפות ר"ל, הנה בראותנו נר דולק, הוא נר חנוכה, נחיה את נפשותינו, ובצפייתנו צפינו כי בימים האלו וכנר חנוכה נמצא את הצלת נפשנו וישעתנו", עכרה"ק.

ד. ונראה להוסיף, דהנה כמדרש שם דרשו הכתוב "קץ שם לחשך", שקאי על מה שנתן ליוסף זמן כמה שנים יעשה כאפילה בכית האסורים, כיון שהגיע הקץ חלם פרעה חלום. ויתכאר, שכשמגיע הקץ ומאמר יהי אור, נעשה קץ לחשך, פי' נראה ונתגלה שלמפרע לא היה חשך כלל, כי מה שהיה נראה לעינינו כחשך הכל היה לטובת והגדלת האור. וזה "ופרעה חולם", כעין שנאמר (תהלים קטו, א) בשוב ד' את שיבת ציון היינו כחלמים, אז יאמרו בגוים הגדיל ד' לעשות עם אלה". פי' שגם כל זמן היותם "בגוים" - "הגדיל ד' לעשות עם אלה". וזה הוא ביטול החשך מכל וכל.

וזה שאיתא במדרש (ב"ר פפ"ט ג) ויהי מקץ וגו' (קהלת ד, יד) כי

מבית הסורים יצא למלוך, זה יוסף שיצא מבית האסורים של פרעה יצא למלוך כו', ולמה ניתוסף לו ב' שנים, כדי שיחלום פרעה ויתגדל ע"י חלום שנאמר ויהי מקץ שנתים ימים. הרי שאף מתחילה היה יוסף בבית האסורים והחשך שנתים ימים נוספים, הנה לבסוף נתגלה שהיה זה כדי לצאת למלוך ושיתגדל ע"י החלום. וכן הוא כל אשר קץ שם לחשך, שבסופו נתגלה שמעיקרא היה אור.

ויהי רצון שיאמר אלקים יהי אור ויתגלה אורו של מלך המשיח, ונזכה לימים אשר בן ישי חי, וברכת ד' על ראשינו, בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' מקץ, שבת חנוכה

א. ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם והנה עמד על היאר. ואיתא בבעל הטורים שבתיבת "שנתים" יש רמז לנר חנוכה, בר"ת שמאל נר תשים ימין מזוזה. גם מכואר במדרשי חז"ל ובספרים הק' שיש קשר בין גם חנוכה, לפרשות מכירת יוסף.

ויש להוסיף לכאר בזה, שיהודה היה בחינת "צדיק גמור", והאיר את העולם באור זרוע לצדיק (תהילים צו, יא). ויוסף האיר העולם ב"אור התשובה" שעליו אמרו חז"ל (זהר חדש רות קג, ב) כיון שברא התשובה התנוצץ אור ממנה, והאור ההוא הבהיק והאיר מסוף העולם ועד סופו, וכו' נברא העולם. ולכן רק יהודה, והשבטים אשר מלך עליהם, זלזלו בכני השפחות, אך יוסף היה מקרב אותם, כי אורו של הצדיק גמור הוא אור צח ומצוחצח ואינו סובל שום פגם, אבל אור התשובה הוא בבחינת (תהילים קלט, יב) גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשיכה כאורה.

והנה להלן בפרשתן (מא, מה) ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח, ויתן לו את אסנת בת פוטי פרע כהן אן לאשה. ובאונקלוס תירגם צפנת פענח - גברא דמטמרן גלין ליה. ונראה, כי כן הוא אור התשובה, שמאיר בנשמה ומגלה הטוב שהוא טמון בתוך הנשמה, ומשם מאיר באור התשובה. וכמו שפי' מרן הבעש"ט זי"ע (הובא בספה"ק נועם מגדים) הכתוב (דברים ל, ד) אם יהיה נדחך בקצה השמים גו', שאפילו אם ח"ו תהיה נדח, מ"מ תמיד ימצא כך "מקצה - השמים", נקודה השייכת לשם שמים, ו"משם", פי' מאותה נקודה, "יקבצך ד' אלקך ומשם

יקחך" ע"י אור התשובה. וזה שקרא שמו של יוסף "צפנת פענח" ונתן לו את אסנת בת פוטי פרע לאשה, שאז נתגלה שכל הנסיון עם אשת פוטי פרע, היה כי בה היה טמון ניצוץ של בתה, שהיתה בודאי נשמה מצד הקדושה, שממנה נולד זרעא דיוסף. וכיון שיוסף שהיה גברא דמטמרין גלין ליה, ובודאי ידע זאת שיש בה ניצוץ קדוש, עכ"ז "וינס ויצא החוצה". על כן היה הדבר נחשב אצלו לנסיון.

ובהיות יוסף גברא דמטמרין גלין ליה, אמר לאחיו (להלן ג, כ) "ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה למען עשה כיום הזה להחית עם רב, ועתה אל תיראו גו'". היינו שאל תיראו מפני שמכרתם אותי, כי בכל דבר העיקר הוא הטוב הטמון בתוכו, אשר הוא מה ש"אלקים חשבה לטובה". ולכן לזכות תחשב זאת לכם, כי בזה היה טמון ישועת ישראל במה ש"אנכי אכלכל אתכם ואת מפכם".

וזה שנאמר (לעיל לה, א) ויהי בעת ההוא וירד יהודה מאת אחיו. ופרש"י למה נסמכה פרשה זו לכאן, והפסיק בפרשתו של יוסף, ללמד שהורידוהו אחיו מגדולתו כו'. היינו שאחרי מכירת יוסף ראו שחסר להם אור המאיר בעומק החשך, ולכן הורידו אחיו את יהודה מגדולתו, כדי שיאיר הוא באור יוסף שנחסר להם, ולא רק באור של הצדיק גמור. ועי"ז היה יהודה שייך לכל פרשת תמר, שענינה אור המאיר בתוך החשך.

וזה הוא ענין חנוכה, אור המאיר למטה במקום החשך, כידוע מכתבי האר"י ז"ל (שער הכוונות סוף ענין חנוכה) בענין הקדמת נר חנוכה לנר שבת. ולכן בחנוכה כל יהודי הוא בבחינת "צפנת פענח", שאור חנוכה מאיר בו עד שנעשה ל"גברא דמטמרין גלין ליה", שנהירין לו אף מקומות האפלים. ונגלים לו שם סתרי תורה בבחינת (תהילים קי"ג, יח) גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך. וכן ל"ו נרות בגימטריא באורך נראה אור.

ויהי רצון שיראנו נפלאות מתורתנו הקדושה, ויאיר לנו ימי

חנוכה באור התורה, יראו עיננו וישמח לבנו ותגל נפשינו באמור לציון
מלך אלקיך, בביאת בן דוד במהרה דירן ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' ויגש

א. ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באזני אדני ואל יחד אפך בעבדך כי כמוך כפרעה. איתא בספ"ק (ברית שלום, הובא בישמח משה) לפרש מה שאמר יהודה "בי אדני", היינו שיש באותיות שמי אותיות שם הוי"ה ב"ה. שכן יהודה הוא אותיות הוי"ה, ודל"ת משם אדני. ויש לבאר, שזה מורה שכל מציאותו ומהותו של יהודה היה רק כבוד הוי"ה ולעשות לו נחת רוח, כי שמו של אדם הוא מהותו, כנאמר (בראשית ב, יט) נפש חיה הוא שמו. וזה שבא יהודה לומר ליוסף, שמה שיסדר לפניו כל מענותיו, ומה שהוא נעשה ערב על בנימין ואם לא יביאו אל יעקב יהא מנודה משני עולמות, וענין מה שנפש יעקב קשורה בבנימין כו', כל זה אינו העיקר, אלא העיקר הוא מה שנוגע לכבוד השכינה, כי אמרו חז"ל (חגיגה טו, ב) בזמן שאדם מצמצר שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי, וכל שכן שהשכינה מצמצרת על כאב יעקב אבינו ושבמי י-ה. ולכן אמר "בי אדני", היינו שאין בי ובדברי רק מה שנוגע למען כבוד שם שמים, ומה שאדבר על צער יעקב אבינו כו' ובעד הערבות, הכל הוא כדי שיוכל יוסף לשער בזה צער השכינה הק'.

וזהו שאיתא במדרש (ב"ד פצ"ג ג) שדבריו של יהודה היו בבחינת דבר דבר על אופניו (משלי כה, יא), מה אופן זה (פי' לגלגל של מרכבה) מראה פנים לכל צד, כך היו דברים של יהודה נראים לכל צד. והיינו, שהגם שמצד אחד נראה שהיה מדבר מצער עצמו ומצער אביו יעקב, מ"מ מצד אחר היה מכוון בדבריו לכבוד שמים וכבוד השכינה הק'.

עוד איתא במדרש (שם ו) רבנן אמרי הגשה לתפלה, כמו שנאמר (מלכים א יח, לו) ויגש אליהו הנביא ויאמר ד' אלקי אברהם יצחק וישראל, היום יודע כי אתה אלקים בישראל ואני עבדך. ויש לכאר, דהנה גם "עמידה" היא לשון תפלה, כדכתיב (תהילים קו, ל) ויעמ"ד פינחם ויפלל. והיא על שם שהמתפלל צריך לכוון שעומד לפני השכינה (עיין רמב"ם פ"ד מהלכות תפילה הט"ז). אבל תפלת אליהו הנביא שהיתה כולה לשם כבוד שמים ושיתגדל ויתקדש שמייה רבה, כאומרו "היום יודע כי אתה אלקים בישראל ואני עבדך", נקראה תפלתו בלשון "גישה", כי המתפלל לא נשאר על עמדו הראשון, אלא מתוך תפלתו מתקרב לפני המלך. ועל בחינה זו היתה הגשתו של יהודה, קרבה לפני השי"ת.

ב. להלן עה"כ (מה, א) ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו גו', איתא במדרש (ב"ר פצ"ג ח) אמר יהודה לנפתלי לך וראה כמה שווקים במצרים, קפץ וחזר אמר לו שנים עשר, אמר יהודה לאחיו אני אחריב מהם שלשה, ופלו כל אחד ואחד אחד אחד ולא נישאר בהם איש, אמרו לו אחיו, יהודה, מצרים אינה כשכם, אם אתה מחריב את מצרים תחריב את כל העולם. באותה שעה לא יכול יוסף להתאפק, כיון שראה יוסף שהסכימה דעתם להחריב את מצרים, אמר יוסף בלבו מוטב שאתוודע להם ואל יחריבו את מצרים. ולכאורה הוא פלא, שבעת שיהודה סיפר ליוסף צער אביו כו' לא פעל בזה כלום, רק אחרי שהפחידו שיחריבו את מצרים אז הוא שאמר בלבו מוטב שאתוודע להם ואל יחריבו את מצרים. וכן צ"כ מה שאמרו לו אחיו ליהודה "אם אתה מחריב את מצרים תחריב את כל העולם".

ונראה לפי המבואר, שכל דבריהם ופעולתם של השבטים לא היתה לעניני עצמן, אלא לטובת השכינה וכלל ישראל. וזהו שאמרו השבטים, הרי סדרו של כלל ישראל כך צריך להיות, שירדו למצרים

להעלות משם הניצוצות הק', ובעת יציאתם משם ביד חזקה וזרוע נטויה יתרבה כבוד שמים בעולם, ומשם יעלו לקבלת התורה שהקב"ה ירד עליהם ויאמר (שמות כ, כ) "אנכי הוי"ה אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים". והרי סדר זה הוא תכלית כל הבריאה כולה. וכיון שכן "אם אתה מחריב את מצרים תחריב את כל העולם". ובוה מוכן שפיר שכאשר שמע יוסף שעומדים להחריב את מצרים, דאג שלא יוכל להתקיים כל סדר הדברים הנצרך להתגלות כבוד השכינה בעולם, ומשום כן "ולא יכול יוסף להתאפק".

וזה הענין שאמר הקב"ה ליעקב (בראשית מה, ג) אל תירא מרדה מצרימה גו' אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה. היינו שאמר לו "אל תירא מרדה מצרימה", כי אין אתה הוא היורד, אלא "אנכי" הוי"ה אלקיך הוא היורד, שתהא שם אלקות בגלות, כמו שכתב הרמב"ם (ריש הל' ע"ז) שכ"שארכו הימים לישראל במצרים, חזרו ללמוד מעשיהן ולעבוד כוכבים כמותן, וכמעט קטא היה העיקר ששתל אברהם נעקר, וחזרין בני יעקב למעות העולם ותעיותן". אמנם "אנכי אעלך גם עלה", כי בגאולת ישראל ממצרים נתגלה מלך מלכי המלכים הקב"ה וכבודו בעולם, עד שייחד הקב"ה שמו על גאולת ישראל ממצרים, "אנכי הוי"ה אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים".

ג. ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף גו', ולא יכלו לענות אתו, כי נבהלו מפניו, ויאמר יוסף אל אחיו גשו אלי גו'. פירש"י שהראה להם שהוא מהול. ובפשוטו צ"ב, הלא בטח שמעו השבטים שמל המשנה למלך את כל המצריים שבאו אליו (רש"י בראשית מא, נה), ואם כן בעל כרחך גם הוא מהול, ומה הוכיח להם יוסף במה שהראה להם שהוא מהול (עיין חיים ושלום). ונראה שענין המילה הלא היא התגלות העטרה, היינו התגלות עטרת מלכותו ית"ש בעולם, שהיא "עטרה שעטרה לו אמו" (שה"ש ג, י). והראה להם יוסף שכל ענין מכירתו למצרים כו' הכל

לצורך התגלות מלכותו ית"ש בעולם, שכמו הערלה מכסה ומסתירה את מלכותו ית"ש, כן הוא מצרים, וע"י שיעקב ויוסף והשכטים היו במצרים תיקנו שם התגלות העטרה, בכחינת "ואנכי אעלך גם עלה", כמו שביארנו לעיל. וזה שהראה להם שהוא מהול, פי' שיש עליו קדושת מילה לתכלית ומטרת התגלות עטרת השכינה בעולם.

ובזה יובן מה שאמרו חז"ל (ב"ר שם יב) ויפל על צוארי בנימין ויבך גו', וכי שני צוארים היו לו לבנימין [שהרי נאמר צוארי, בלשון רבים], אלא יוסף ראה ברוח הקדש ששני בית המקדשות עתידין לבנות בחלקו של בנימין ועתידין לחרב. ובנימין בכה על צואריו, ראה שמשכן שילה עתיד להעשות בחלקו של יוסף ועתיד לחרב. הרי שכל ענינם היה רק התגלות השכינה הק' בעולם, ומלכותו ית"ש.

ובזה יש לבאר מה דאיתא במדרש (ב"ר פצ"ג ח) שבשעה אמר להם יוסף אני יוסף אחיכם, מיד פרחו נשמתן, וצ"ב. ונראה שהתגלות יוסף אל אחיו היתה התגלות אלוקית, כי ראו בזה איך שכל פרט ופרט היה בהשגחה פרטית כדי שיוכל יוסף להחיות אותם לפליטה גדולה גו'. ולכן, כשם שכששמעו ישראל בהר סיני מאמר "אנכי ד' אלקיך" פרחו נשמתן (מדרש שה"ש רבה פ"ו ג) מגודל התגלות אלוקית, כן עתה כשנתוודע יוסף אל אחיו, היה זה אצלם כשמיעת מאמר אנכי ד' אלקיך, ולכן פרחו נשמתן כבשעת מתן תורה.

ויהי רצון שנוכה לפעול בעולם הזה למען כבודו ית"ש, ויתברכו כל ישראל בכל משאלות לבם, והעיקר שנוכה לגאולה שלימה, בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' ויגש

א. ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני גו'. וצ"ב שרוב דברי יהודה לכאורה נוגעים לעצמו יותר ממה שהם נוגעים ליוסף.

במדרש (ב"ר פצ"ג ד) ויגש אליו יהודה וגו', כתיב (משלי כ, ה) מים עמקים עצה בלב איש, משל לבאר עמוקה מלאה צונן, והיו מימיה צוננין ויפין, ולא היתה בריה יכולה לשתות הימנה [כי היתה עמוקה מאוד], בא אחד וקשר חבל בחבל ונימה בנימה משיחה במשיחה ודלה הימנה ושתה, התחילו הכל דולין הימנה ושותין, כך לא זו יהודה משיב ליוסף דבר על דבר עד שעמד על לבו, וצ"ב.

ונראה שכל דברי יהודה ויוסף הם לימוד בעבודת ד'. שהרוצה להגביר הנפש האלקית שבקרבו, אשר משכנה בחלל הימיני שבלב (עיין ליקוטי אמרים תניא פ"ט), שיבער לבו בקרבו באש קדושה, אמנם מרגיש שאין זה ביכולתו מחמת שהיא רחוקה ומנותקת ממנו, אל יתייאש, כי אע"פ שאינו יכול לפעול בפעם אחת שיבער לבו כרשפי אש באהבת ד', מ"מ יקשור חבל בחבל נימה בנימה, היינו מחשבה קדושה במחשבה קדושה ומעשה מצוה במעשה מצוה, עד שסופו לעמוד על לבו.

וזה שאחרי שיהודה ידע כי חטא במכירת יוסף, כמו שאמר (בראשית מד, מז) האלקים מצא את עון עבדיך (עיין פי' ספורנו שם שקאי על חטא מכירת יוסף), על כן עשה חשבון נפשו, וקשר מעשה במעשה ומחשבה במחשבה עד שעמד על לב עצמו, להגביר נפשו האלקית שבלבו, ובאופן זה ניגש לדבר אל יוסף. וכיון שכך, עמד גם על לבו של יוסף, שנתקשרו הלבבות זה בזה. וזה שהמשילו במדרש גישתו לקושר

חנוכה הוא יום טוב המכוון לאורה של תורה, שהוא סודות התורה, אור הגנוז בתורה, כדאיאת בזהר (ח"ג רטו, ב) אור - ח איתקרי [אור בגימטריא רז]. והיינו שאמרו בגמ' (יומא כט, א) על חנוכה שהוא יום טוב שלא ניתן ליכתוב, והוא למעלה מאותיות (בני יששכר מאמרי חדשי כסלו סבת מאמר ד אות ג). והיינו משום שהוא בבחינת אורה ופנימיותה של תורה.

ובכוח זה של להבה היוצאת מיוסף, שהיא תורת הנסתר, נצחו החשמונאים, כמו שאומרים (בנוסף הודאה) "מסרת זדים ביד עוסקי" תורתך", תורה שהיא שלך, של הקב"ה. וכן תהיה הגאולה העתידה בזכות לימוד תורת הנסתר והחסידות, כדאיאת בזה"ק (ח"ג קבר, ב) ובגין דעתידין ישראל למטעם מאילנא דחיי, דאיהו האי ספר הזהר, יפקון ביה מן גלותא ברחמי. ומפורסמים דברי הדגל מחנה אפרים (פ' בשלח) על התרגום (שמות יד, ח) ובני ישראל נפקין ברי"ש גלי, "ברי"ש" ר"ת רבי שמעון בן יוחאי, וכן רבינו ישראל בעל שם, "גלי", היינו כשיתגלה תורתם ויפוצו מעיינותיהם או יפקון מן גלותא.

ג. והנה בהפטרה של פירשתן מזכירים הכתוב (שם ו) אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו, ומסיימים בכתוב (עמוס ג, ח) אריה שאג מי לא יירא גו'. וידוע מספרים הק' שהוא רמז לימים נוראים, כי "אריה" ר"ת אלול, ראש-השנה, יום כפור, הושענא רבה, ומי לא יירא בימים אלו שבו נכתבין ונחתמין כל באי עולם לחיים או ח"ו להיפך. וכל זה שייך לשבוע החל בו חנוכה, על פי מה שכתב כ"ק אא"ז בעל בני יששכר זי"ע (דברים נחמרים עניני חנוכה סימן ד, ועיין בני יששכר מאמרי חדשי כסלו סבת מאמר ד אות ג) שבחנוכה הוא גמר החותם, וההמשך מימים הנוראים, ולכן היא העת והעונה לחזור בתשובה (עיין עוד שער יששכר מאמרי חדשי כסלו סבת מאמר ימי אורה אות ד, וכעוד הרכה מקומות).

ונראה עוד בזה, שאור הגנוז המתנצץ בחנוכה (כידוע מכני יששכר שם מאמר ב אות ח ואילך) מקורו מהרהורי תשובה שיש לישראל בזמן זה

ביותר, בהיותו זמן אחרון וגמר החותם, שכן מבואר בזהר (זהר חדש רות ק. ב) שכיון שברא הקב"ה את התשובה, התנוצץ אור ממנה, והאור ההוא הבהיק והאיר מסוף העולם ועד סופו ובו נברא העולם. ויש לומר גם להיפך, שכיון שבחנוכה מתנוצץ אור הגנוז שבו נברא העולם, יש בו בחינת יום הדין כראש השנה, ולכן נמשך עד חנוכה גמר החותם.

ואולי יש לדרוש כן כמה שאנו מבקשים בתפלת נעילה ביום הכיפורים "פתח לנו שער בעת נעילת שער", היינו שאף שהיא שעת נעילת שער של יוהכ"פ, פתח לנו שער של חנוכה, שמצוה להדליקה אצל השער והפתח. והקב"ה מקבל תפלתן של ישראל ומאריך גמר החותם עד עת פתיחת השער מחדש בחנוכה.

ויהי רצון שנוכה לשוב בתשובה שלימה, ונהגה בתורת רבותינו הק' אשר באורם נראה אור, ועי"ז יהא ניצוץ אחד יוצא מיוסף ושוּרף את כולם, עד שכל הרשעה כולה בעשן כעשן תכלה, ותמלוך אתה הוא ד' לבדך על כל מעשיך, בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' מקץ, שבת חנוכה

א. ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם ורעה חלם והנה עמד על היאר. בתיקוני זהר (מו"ח קמ"ט, א) דורש תיבת "יאור" מלשון "יהי אור". ובמדרש (ב"ר פפ"ט א) ובזהר (ריש פרשתן) דורשים כאן הפסוק (איוב כח, ג) קץ שם לחשך גו', זמן נתן ליוסף כמה שנים יעשה באפילה בבית האסורים, כיון שהגיע הקץ, חלם פרעה חלום. ומשמעות הדברים היא, ששיבת יוסף בבית האסורים שייך לבריאת החשך. ולכן חלום פרעה "והנה עמד על היאר", הוא מענין "ויאמר אלקים יהי אור" הנאמר בבריאת עולם.

ואם כן "קץ שנתים ימים" הוא כענין נס חנוכה, שהרי אמרו חז"ל (ב"ר פ"ב ד) וחשך - זו מלכות יון הרשעה, ויאמר אלקים יהי אור - הרי הוא אור חנוכה, שהוא מאור הגנוז כראיתא בבני יששכר (מאמרי חדשי כסלו טבת מאמר ב אות ח ואילך).

ב. והנה אמרו חז"ל (במד"ר פ"ה ה) כל מקום שנאמר "ויהי" אינו אלא לשון צער. ולפי"ז צ"ב, למה נאמר כאן "ויהי", הרי מקץ שנתים ימים כבר יצא יוסף מבית אסורים. ונראה, שהשי"ת משים קץ לחושך בזמן שמצטערים ישראל על החושך עד שאין יכולים לסבול אותו יותר, וצועקים "ווי", ועצם הצער וצעקת "ווי" היא המקרבת את אור הנאולה ומשימה קץ לחשך. וזה "ויהי" כשצווח יוסף ווי, נעשה קץ לשנתים ימים, ופרעה חולם והנה עומד על ה"יהי אור".
וכן היה במצרים, כשצעקו ישראל "ווי" - אז התחילה הנאולה,

כמו שנאמר (שמות ב, כג) ויאנחו בני ישראל מן העבדה ויזעקו - ותעל שועתם אל האלקים מן העבדה, והתחילה הגאולה. וכן הוא לשון הרמב"ם (פ"ג מהל' תשובה ה"א) בבית שני כשמלכו יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול, עד שריחם עליהם אלקי אבותינו והושיעם מידם והצילם כו'. הרי כשצר להם לישראל מאד אז ריחם עליהם אלקי אבותם והושיעם מידם, שזה הוא הזמן אשר שם לחשך - עד שלא יוכלו לסבול עוד עול הגלות, ויזעקו בני ישראל "ווי", ויתפללו מקרב לב ונפש לקרב הגאולה, אז ויאמר אלקים יהי אור. וכן יהיה בשעת הגאולה שלמה, כמו שנאמר (דברים ד, ל) "בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים", היינו בשעה שיהיה צר לך ממה שעובר עליך באחרית הימים, אז "ושבת עד ד' אלקיך ושמת בקלו", ואז מיד תהיה הגאולה, כמו שכתב הרמב"ם (פ"ז מהל' תשובה ה"ה) שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן וכיון שהם שבין מיד הן נגאלין.

ג. ודבר זה ניתקן עוד מתחילת הבריאה, שכן הוא סדר הגאולה ומאמר יהי אור, כמבואר במדרש וחושך זה גלות יון כו', על פני תהום זה גלות ממלכת הרשעה [אדום] שאין להם חקר כמו התהום כו', ורוח אלקים מרחפת זה רוחו של מלך המשיח, באיזו זכות ממשמשת ובאה, המרחפת על פני המים - בזכות התשובה שנמשלה כמים, שנאמר (איכה ב יט) שפכי כמים לבך. הרי שהגאולה ממשמשת ובאה רק כזכות תשובה, מתוך צעקת ווי, שזה הוא ענין "שפכי כמים לבך נכח פני ד'". ואז "ויאמר אלקים יהי אור" שקאי על ביהמ"ק שיבוא בנוי ומשוכלל לעתיד לבא, כמבואר במדרש שם.

ועיין עוד במדרש (שם) "ברית כרותה למים שאפילו בשעת שרב רוחה שייפה". כלומר, כמו שיש ברית כרותה למים, שאפילו

בשעת החום והשרב, הרוח מנשבת שם, כן הוא במים היורדים בדמעות של הצועק ווי, שבכל מדרגה שהוא נמצא בעומק הגלות, כשצועק ווי ומוריד דמעות על צערו מהגלות, הנה רוח אלקים מנשבת שם באותם הדמעות, ועי"ז מקרב אור הגאולה.

וכן בכל דור ודור בהגיע ימי חנוכה צריך לחשוב על צרות ישראל וגלות השעבוד, ולצעוק "ווי", ועי"ז מאיר נר חנוכה כאור מתוך החשך. וכבר כתב כ"ק אא"ז אדמו"ר זי"ע בשער יששכר (מאמר ימי האורה אות צה) מה שאמרו בשם הצדיקים רבותינו זי"ע "כי נר חנוכה דומה למי שהולך ביער בחשכות לילה, ומתיירא מפני המזיקים וחיות רעות ולסמים, וכשרואה מרחוק כמו נר דולק, הוא שמת, לאשר הוא יודע שיש שם בית, והאור נראה מתוכו דרך החלון, ובפרט כשבא לשם למקום האורה. כן אנחנו בצאתנו מהימים הקדושים וימי שמיני עצרת ושמחת תורה לתוך ימי החורף ובגלותנו אשר "בו תרמוש כל חיתו יער" (תהלים קד כ) אלו הקליפות ר"ל, הנה בראותנו נר דולק, הוא נר חנוכה, נחיה את נפשותינו, ובצפייתנו צפינו כי בימים האלו ובנר חנוכה נמצא את הצלת נפשנו וישעתנו", עכדה"ק.

ד. ונראה להוסיף, דהנה במדרש שם דרשו הכתוב "קץ שם לחשך", שקאי על מה שנתן ליוסף זמן כמה שנים יעשה באפילה בבית האסורים, כיון שהגיע הקץ חלם פרעה חלום. ויתבאר, שכשמגיע הקץ ומאמר יהי אור, נעשה קץ לחשך, פי' נראה ונתגלה שלמפרע לא היה חשך כלל, כי מה שהיה נראה לעינינו כחשך הכל היה לטובת והגדלת האור. וזה "ופרעה חולם", כעין שנאמר (תהלים קכו, א) בשוב ד' את שיבת ציון היינו כחלמים, אז יאמרו בגוים הגדיל ד' לעשות עם אלה". פי' שגם כל זמן היותם "בגוים" - "הגדיל ד' לעשות עם אלה". וזה הוא ביפול החשך מכל וכל.

וזה שאיתא במדרש (ב"ר פפ"ט ג) ויהי מקץ וגו' (קהלת ד, יד) כי

מבית הסורים יצא למלוך, זה יוסף שיצא מבית האסורים של פרעה יצא למלוך כו', ולמה ניתוסף לו ב' שנים, כדי שיחלום פרעה ויתגדל ע"י חלום שנאמר ויהי מקץ שנתים ימים. הרי שאף מתחילה היה יוסף בבית האסורים והחשך שנתים ימים נוספים, הנה לבסוף נתגלה שהיה זה כדי לצאת למלוך ושיתגדל ע"י החלום. וכן הוא כל אשר קץ שם לחשך, שבסופו נתגלה שמעיקרא היה אור.

ויהי רצון שיאמר אלקים יהי אור ויתגלה אורו של מלך המשיח, ונזכה לימים אשר בן ישי חי, וברכת ד' על ראשינו, בביאת בן דוד במהרה דיין ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' מקץ, שבת חנוכה

א. ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חלם והנה עמד על היאר. ואיתא בבבל הטורים שבתיבת "שנתיים" יש רמז לנר חנוכה, בר"ת שמאל נר תשים ימין מזווה. גם מבואר במדרשי חז"ל ובספרים הק' שיש קשר בין גם חנוכה, לפרשות מכירת יוסף.

ויש להוסיף לבאר בזה, שיהודה היה בחינת "צדיק גמור", והאיר את העולם באור זרוע לצדיק (תהלים צ, יא). ויוסף האיר העולם ב"אור התשובה" שעליו אמרו חז"ל (זהר חדש רות ק, ב) כיון שברא התשובה התנוצץ אור ממנה, והאור ההוא הבהיק והאיר מסוף העולם ועד סופו, ובו נברא העולם. ולכן רק יהודה, והשבטים אשר מלך עליהם, זלזלו בבני השפחות, אך יוסף היה מקרב אותם, כי אורו של הצדיק גמור הוא אור צח ומצוחצח ואינו סוכל שום פגם, אבל אור התשובה הוא בבחינת (תהלים קלז, יב) גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשיכה כאורה.

והנה להלן בפרשתן (מא, מה) ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח, ויתן לו את אסנת בת פוטי פרע כהן אן לאשה. ובאונקלוס תירגם צפנת פענח - גברא דמטמרן גלין ליה. ונראה, כי כן הוא אור התשובה, שמאיר בנשמה ומגלה הטוב שהוא טמון בתוך הנשמה, ומשם מאיר באור התשובה. וכמו שפי' מרן הבעש"ט ז"ע (הובא בספרה"ק נעם מגדים) הכתוב (דברים ל, ד) אם יהיה נדחך בקצה השמים גו', שאפילו אם ח"ו תהיה נדח, מ"מ תמיד ימצא בך "מקצה - השמים", נקודה השייכת לשם שמים, ו"משם", פי' מאותה נקודה, "יקבצך ד' אלקך ומשם

יקחך" ע"י אור התשובה. וזה שקרא שמו של יוסף "צפנת פענח" ונתן לו את אסנת בת פוטי פרע לאשה, שאז נתגלה שכל הנסיון עם אשת פוטי פרע, היה כי בה היה ממון ניצוץ של בתה, שהיתה בודאי נשמה מצד הקדושה, שממנה נולד זרעא דיוסף. וכיון שיוסף שהיה גברא דמטמרין גלין ליה, ובודאי ידע זאת שיש בה ניצוץ קדוש, עב"ז "וינס ויצא החוצה". על כן היה הדבר נחשב אצלו לנסיון.

ובהיות יוסף גברא דמטמרין גלין ליה, אמר לאחיו (להלן ג, כ) "ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה למען עשה כיום הזה להחית עם רב, ועתה אל תיראו גו". היינו שאל תיראו מפני שמכרתם אותי, כי בכל דבר העיקר הוא הטוב הטמון בתוכו, אשר הוא מה ש"אלקים חשבה לטובה". ולכן לזכות תחשב זאת לכם, כי בזה היה טמון ישועת ישראל במה ש"אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם".

וזה שנאמר (לעיל לה, א) ויהי בעת ההוא וירד יהודה מאת אחיו. ופרש"י למה נסמכה פרשה זו לכאן, והפסיק בפרשתו של יוסף, ללמד שהורידוהו אחיו מגדולתו כו'. היינו שאחרי מכירת יוסף ראו שחסר להם אור המאיר בעומק החשך, ולכן הורידו אחיו את יהודה מגדולתו, כדי שיאיר הוא באור יוסף שנחסר להם, ולא רק באור של הצדיק גמור. ועי"ז היה יהודה שייך לכל פרשת תמר, שענינה אור המאיר בתוך החשך.

וזה הוא ענין חנוכה, אור המאיר למטה במקום החשך, כידוע מכתבי האר"י ז"ל (שער הכוונות סוף ענין חנוכה) בענין הקדמת נר חנוכה לנר שבת. ולכן בחנוכה כל יהודי הוא בכחינת "צפנת פענח", שאור חנוכה מאיר בו עד שנעשה ל"גברא דמטמרין גלין ליה", שנהירין לו אף מקומות האפלים. ונגלים לו שם סתרי תורה בבחינת (תהילים קט"ו יח) גל עיני ואכיטה נפלאות מתורתך. וכן ל"ו נרות בנימטריא באורך נראה אור.

ויהי רצון שיראנו נפלאות מתורתנו הקדושה, ויאיר לנו ימי

חנוכה באור התורה, יראו עיננו וישמח לבנו ותגל נפשינו באמור לציון
מלך אלקים, בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' ויגש

א. ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באזני אדני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה. איתא בספא"ק (ברית שלום, הובא בישמח משה) לפרש מה שאמר יהודה "בי אדני", היינו שיש באותיות שמי אותיות שם הוי"ה כ"ה. שכן יהודה הוא אותיות הוי"ה, ודל"ת משם אדני". ויש לכאר, שזה מורה שכל מציאותו ומהותו של יהודה היה רק כבוד הוי"ה ולעשות לו נחת רוח, כי שמו של אדם הוא מהותו, כנאמר (בראשית ב, יט) נפש חיה הוא שמו. וזה שבא יהודה לומר ליוסף, שמה שיסדר לפניו כל מענותיו, ומה שהוא נעשה ערב על בנימין ואם לא יביאו אל יעקב יהא מנודה משני עולמות, וענין מה שנפש יעקב קשורה בבנימין כו', כל זה אינו העיקר, אלא העיקר הוא מה שנוגע לכבוד השכינה, כי אמרו חז"ל (תניגה טו, ב) בזמן שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי, וכל שכן שהשכינה מצטערת על כאב יעקב אבינו ושכמי י-ה. ולכן אמר "בי אדני", היינו שאין בי וכדברי רק מה שנוגע למען כבוד שם שמים, ומה שאדבר על צער יעקב אבינו כו' ובעד הערבות, הכל הוא כדי שיוכל יוסף לשער בזה צער השכינה הק'.

וזהו שאיתא במדרש (ב"ר פצ"ג ג) שדבריו של יהודה היו בבחינת דבר דבר על אופניו (משלי כה, יא), מה אופן זה [פי' גלגל של מרכבה] מראה פנים לכל צד, כך היו דברים של יהודה נראים לכל צד. והיינו, שהגם שמצד אחד נראה שהיה מדבר מצער עצמו ומצער אביו יעקב, מ"מ מצד אחר היה מכון בדבריו לכבוד שמים וכבוד השכינה הק'.

עוד איתא במדרש (שם ו) רבנן אמרי הגשה לתפלה, כמו שנאמר (מלכים א יח, לו) ויגש אליהו הנביא ויאמר ד' אלקי אברהם יצחק וישראל, היום יודע כי אתה אלקים בישראל ואני עבדך. ויש לבאר, דהנה גם "עמידה" היא לשון תפלה, כדכתיב (תהילים קו, ל) ויעמ"ד פינחס ויפלל. והיא על שם שהמתפלל צריך לכוון שעומד לפני השכינה (עיין רמב"ם פ"ד מהלכות תפילה הט"ז). אבל תפלת אליהו הנביא שהיתה כולה לשם כבוד שמים ושיתגדל ויתקדש שמייה רבה, כאומרו "היום יודע כי אתה אלקים בישראל ואני עבדך", נקראה תפלתו בלשון "גישה", כי המתפלל לא נשאר על עמדו הראשון, אלא מתוך תפלתו מתקרב לפני המלך. ועל בחינה זו היתה הגשתו של יהודה, קרבה לפני השי"ת.

ב. להלן עה"כ (מה, א) ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו גו', איתא במדרש (ב"ר פצ"ג ח) אמר יהודה לנפתלי לך וראה כמה שווקים במצרים, קפץ וחזר אמר לו שנים עשר, אמר יהודה לאחיו אני אחריב מהם שלשה, וטלו כל אחד ואחד אחד ואחד ולא נישאר בהם איש, אמרו לו אחיו, יהודה, מצרים אינה כשכם, אם אתה מחריב את מצרים תחריב את כל העולם. באותה שעה לא יכול יוסף להתאפק, כיון שראה יוסף שהסכימה דעתם להחריב את מצרים, אמר יוסף בלבו מוטב שאתוודע להם ואל יחריבו את מצרים. ולכאורה הוא פלא, שבעת שיהודה סיפר ליוסף צער אביו כו' לא פעל בזה כלום, רק אחרי שהפחידו שיחריבו את מצרים אז הוא שאמר בלבו מוטב שאתוודע להם ואל יחריבו את מצרים. וכן צ"ב מה שאמרו לו אחיו ליהודה "אם אתה מחריב את מצרים תחריב את כל העולם".

ונראה לפי המבואר, שכל דבריהם ופעולתם של השבטים לא היתה לעניני עצמן, אלא לטובת השכינה וכלל ישראל. זהו שאמרו השבטים, הרי סדרו של כלל ישראל כך צריך להיות, שידרו למצרים

להעלות משם הניצוצות הק', ובעת יציאתם משם ביד חזקה ובזרוע נטויה יתרכה כבוד שמים בעולם, ומשם יעלו לקבלת התורה שהקב"ה ירד עליהם ויאמר (שמות כ, ב) "אנכי הוי"ה אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים". והרי סדר זה הוא תכלית כל הבריאה כולה. וכיון שכן "אם אתה מחריב את מצרים תחריב את כל העולם". ובוה מוכן שפיר שכאשר שמע יוסף שעומדים להחריב את מצרים, דאג שלא יוכל להתקיים כל סדר הרברים הנצרך להתגלות כבוד השכינה בעולם, ומשום כן "ולא יכול יוסף להתאפק".

וזה הענין שאמר הקב"ה ליעקב (בראשית מה, ג) אל תירא מרדה מצרימה גו' אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה. היינו שאמר לו "אל תירא מרדה מצרימה", כי אין אתה הוא היורד, אלא "אנכי" הוי"ה אלקיך הוא היורד, שתהא שם אלקות בגלות, כמו שכתב הרמב"ם (ריש הל' ע"ז) שכ"שארכו הימים לישראל במצרים, חזרו ללמוד מעשיהן ולעבוד כוכבים כמותן, וכמעט קט היה העיקר ששתל אברהם נעקר, וחזרין בני יעקב לטעות העולם ותעיותן". אמנם "אנכי אעלך גם עלה", כי בגאולת ישראל ממצרים נתגלה מלך מלכי המלכים הקב"ה וכבודו בעולם, עד שייחד הקב"ה שמו על גאולת ישראל ממצרים, "אנכי הוי"ה אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עברים".

ג. ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף גו', ולא יכלו לענות אתו, כי נבהלו מפניו, ויאמר יוסף אל אחיו גשו אלי גו'. פירש"י שהראה להם שהוא מהול. ובפשוטו צ"ב, הלא במח שמעו השבטים שמל המשנה למלך את כל המצריים שבאו אליו (רש"י בראשית מא, נה), ואם כן בעל כרחך גם הוא מהול, ומה הוכיח להם יוסף במה שהראה להם שהוא מהול (עיין חיים ושולם). ונראה שענין המילה הלא היא התגלות העטרה, היינו התגלות עטרת מלכותו ית"ש בעולם, שהיא "עטרה שעטרה לו אמו" (שה"ש ג, י). והראה להם יוסף שכל ענין מכירתו למצרים כו' הכל

לצורך התגלות מלכותו ית"ש בעולם, שכמו הערלה מכסה ומסתירה את מלכותו ית"ש, כן הוא מצרים, וע"י שיעקב ויוסף והשכטים היו במצרים תיקנו שם התגלות העטרה, בבחינת "ואנכי אעלך גם עלה", כמו שביארנו לעיל. וזה שהראה להם שהוא מהול, פי' שיש עליו קדושת מילה לתכלית ומטרת התגלות עטרת השכינה בעולם.

ובזה יובן מה שאמרו חז"ל (ב"ר שם יב) ויפל על צוארי בנימין ויבך גו', וכי שני צוארים היו לו לבנימין [שהרי נאמר צוארי, בלשון רבים], אלא יוסף ראה ברוח הקדש ששני בית המקדשות עתידין לבנות בחלקו של בנימין ועתידין לחרב. ובנימין בכה על צואריו, ראה שמשכן שילה עתיד להעשות בחלקו של יוסף ועתיד לחרב. הרי שכל ענינם היה רק התגלות השכינה הק' בעולם, ומלכותו ית"ש.

ובזה יש לבאר מה דאיתא במדרש (ב"ר פצ"ג ח) שבשעה אמר להם יוסף אני יוסף אחיכם, מיד פרחו נשמתן, וצ"ב. ונראה שהתגלות יוסף אל אחיו היתה התגלות אלוקית, כי ראו בזה איך שכל פרט ופרט היה בהשגחה פרטית כדי שיוכל יוסף להחיות אותם לפליטה גדולה גו'. ולכן, כשם שכששמעו ישראל בהר סיני מאמר "אנכי ד' אלקיך" פרחו נשמתן (מדרש שה"ש רבה פ"ו ג) מגודל התגלות אלוקית, כן עתה כשנתוודע יוסף אל אחיו, היה זה אצלם כשמיעת מאמר אנכי ד' אלקיך, ולכן פרחו נשמתן כבשעת מתן תורה.

ויהי רצון שנוכח לפעול בעולם הזה למען כבודו ית"ש, ויתברכו כל ישראל בכל משאלות לבם, והעיקר שנוכח לגאולה שלימה, בביאת בן דוד במהרה דידין ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' ויגש

א. ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני גו'. וצ"ב שרוב דברי יהודה לכאורה נוגעים לעצמו יותר ממה שהם נוגעים ליוסף.

במדרש (כ"ר פצ"ג ד) ויגש אליו יהודה וגו', כתיב (משלי כ, ה) מים עמקים עצה בלב איש, משל לבאר עמוקה מלאה צונן, והיו מימיה צוננין ויפין, ולא היתה בריה יכולה לשתות הימנה [כי היתה עמוקה מאוד], בא אחד וקשר חבל בחבל ונימה בנימה משיחה במשיחה ודלה הימנה ושתה, התחילו הכל דולין הימנה ושותין, כך לא זו יהודה משיב ליוסף דבר על דבר עד שעמד על לבו, וצ"ב.

ונראה שכל דברי יהודה ויוסף הם לימוד בעבודת ד'. שהרצוה להגביר הנפש האלקית שבקרבו, אשר משכנה בחלל הימיני שבלב (עיין ליקוטי אמרים תניא פ"ט), שיבער לבו בקרבו באש קדושה, אמנם מרגיש שאין זה ביכולתו מחמת שהיא רחוקה ומנותקת ממנו, אל יתייאש, כי אע"פ שאינו יכול לפעול בפעם אחת שיבער לבו כרשפי אש באהבת ד', מ"מ יקשור חבל בחבל נימה בנימה, היינו מחשבה קדושה במחשבה קדושה ומעשה מצוה במעשה מצוה, עד שסופו לעמוד על לבו.

וזה שאחרי שיהודה ידע כי חטא במכירת יוסף, כמו שאמר (בראשית מד, טז) האלקים מצא את עון עבדיך (עיין פי' ספורנו שם שקאי על חטא מכירת יוסף), על כן עשה חשבון נפשו, וקשר מעשה במעשה ומחשבה במחשבה עד שעמד על לב עצמו, להגביר נפשו האלקית שבלבו, ובאופן זה ניגש לדבר אל יוסף. וכיון שכך, עמד גם על לבו של יוסף, שנחקשרו הלכבות זה בזה. וזה שהמשילו במדרש גישתו לקושר

נימה בנימה חבל וחבל עד שיכול לשתות מהמים עמוקים, ועי"ז פועל שגם אחרים יעשו כמותו וישתו גם הם ממים עמוקים הטמונים בלב ופנימיות.

וזהו שאיתא במדרש (ב"ר פצ"ג ג) שדברי יהודה היו בבחינת דבר דבר על אופניו (משלי כה, יא), מה אופן זה מראה פנים לכל צד, כך דבריו של יהודה נראים לכל צד. פי' שדיבר אל עצמו ונפשו, וגם אל נפש יוסף.

ב. ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אתי הנה כי למחיה שלחני אלקים לפניכם (להלן מה, ד). יש לדייק שבתחילה אמר אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אתי מצרימה, ושוב שינה ואמר ועתה אל תעצבו כו' כי מכרתם אתי הנה.

וגל"פ שכל מקום שנמצא צדיק יסוד עולם, מתקדש המקום בקדושתו של הצדיק, וכאילו מנותק המקום מסביבתו. וזה שאמר להם יוסף, שאתם חשבתם שמכרתם אותי למצרים, אבל אל תעצבו גו' כי מכרתם אתי הנה, וכאילו איני במצרים כלל.

ג. ויאסר יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו גו' ויפל על צואריו ויבך על צואריו עוד (להלן מו, כט). ופירש"י שיעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע. ומקשים העולם ממזג"פ, אם היה זמן ק"ש למה לא קרא גם יוסף ק"ש, ואם לא היה זמן ק"ש למה היה יעקב קורא את שמע. ומבארים בספה"ק שבאמת לא היה זמן ק"ש, אלא שיעקב היה מעלה כל אהבה שהיה בו אל הקב"ה לקיים ואהבת את ד' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך. אך עדיין קשה, למה לא עשה כן גם יוסף לקרא ק"ש להעלות אהבתו אל אביו לקוב"ה.

ונראה ע"פ מה שכתב הרמב"ם (פ"י מהל' תשובה ה"ג) "וכיצד היא

האהבה הראויה, הוא שיאהב את ד' אהבה גדולה יתירה עזה מאוד, עד שתהא נפשו קשורה באהבת ד', ונמצא שונה בה תמיד כאלו חולה חולי האהבה שאין דעתו פנויה מאהבה כו". ונראה שרק אהבת כזו שאין לה גבול, היא הראויה להעלותה לא-ל ית' בק"ש. ובזה חלוק אהבת יעקב מאהבת יוסף, דהנה אמרו חז"ל (הובא ברש"י שמות כב, ב) בידוע שרחמי האב על הבן, משא"כ אהבת הבן לאב, אף שגם היא אהבה, מ"מ אינה דומה לאהבת האב לבנו, ואינה אהבה גמורה שיהא כאילו חולה אהבה, ולכן אינה ראויה להעלותה בק"ש. ולכן רק יעקב קרא ק"ש באותה העת, כי אהבתו ליוסף היא בלי מצרים, והיה יכול להעלותה בק"ש.

ד. וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אתו ותחי רוח יעקב אביהם (מה, כז). וצ"ב לכאורה למה רק בראותו העגלות "ותחי רוח יעקב אביהם". ורש"י הביא מדרש חז"ל, שבעגלות היה סימן לסוגיא דעגלה ערופה, בה היו עוסקים כשפירש יוסף מיעקב. ואולי יש לפרש גם ע"ד הפשט, דהנה אמרו חז"ל (שבת פט, ב) שראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל, אלא שזכותו גרמה לו, דכתיב (הושע יא, ד) בחבלי אדם אמשכם בעבתות אהבה ואהיה להם כמרימי על על לחיהם ואט אליו אוכיל. ועיין ברש"י (שם) שירידת יעקב היתה באמת ע"פ גזרת גלות, אלא שבשביל חיבתו של הקב"ה ירד בחבלי אהבה. והנה באותה נבואה נאמר "ואט אליו אוכיל", ופירש"י "המיתי לכם כח להכיל את עבודת הפרך". והיינו שיעקב השורש וישראל הענפים, ובמה שהומתקה ירידת יעקב בעגלות בחבלי אהבה, נמתקה כל גזרת השעבוד מכל ישראל, וזה נתן להם הכח להכיל את עבודת הפרך. ולפי"ז אפ"ל שכשראה יעקב את העגלות, הכיר שנמתקה גזירת השעבוד מכניו, ולכן "ותחי רוח יעקב אביהם".
ובררך פנימיות התורה נל"פ ע"פ המבואר באריכות באגרא

דכלה עה"כ (לעיל ז, יד) לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן גו', שקאי על רפ"ח ניצוצות הק' משכירת הכלים שהיו במצרים, ויוסף תיקן שיוכלו ישראל להוציא משם כמנין ר"ב, בסוד (בראשית מא, מט) ויצבור יוסף ב"ר, עיי"ש. ובדבה"ק יתבאר גם הכתוב (להלן מה, כג) ולאביו שלח כזאת גו' ועשר אתנת נשאת ב"ר ולחם גו', לרמוז על מעשיו שעשה לתקן ניצוצין כמנין ר"ב. ולפי"ז יתפרש וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אתו ותחי רוח יעקב אביהם, כי באותם העגלות הכיר פעולת יוסף וצדקתו, והבין.

ונראה ששייכות קריאת פרשה זו בשבוע זה הקודם לימי השובבי"ם, כי בהעלות אדם על לבו, כל השתלשלות ירידת יעקב יוסף למצרים ומכירת יוסף וצער יהודה והשבטים ואח"כ ד' מאות שנה שעבדו ישראל בפרך בעבודה קשה, וכל הגזירות הנוראות שנגזרו עליהם במצרים, הכל למען העלאת ניצוצות הק' שנתפזרו כמעשה בריאת שמים וארץ, הנה ילמוד מזה בק"ו כמה צריך האדם למסור נפשו לתקן מה שפזר הוא בעוה"ר.

ונראה שכמו שאיתא בטור (או"ח סי' תקפא) לענין תשובה בחודש אלול, "משל למדינה שחייבת מס למלך, ולא נתנו לו, בא אליה כחיל לגבותו, כשנתקרב אליה בעשרה פרסאות יצאו גדולי המדינה לקראתו ואמרו לו אין לנו מה ליתן לך, הניח להם שליש, כיון שנתקרב יותר יצאו כינוני העיר לקראתו, הניח להם שליש השני, כשנתקרב יותר יצאו בני העיר לקראתו והניח להם הכל, כן הוא הענין בשבועות השובבי"ם, שאף שהעבודה מתחלת רק בריש השבוע של פרשת שמות, מ"מ המקדים לרצות את המלך, מתקבלים תפלותיו ובקשותיו ותשובתו ברחמים וברצון, ועל כן רצוי שלא לחכות עד בא ימי השובבי"ם ממש, אלא להקדימם בתשובה ומעשים טובים.

ויהי רצון שנוכה לתשובה שלימה ויתקבלו מעשינו ברחמים וברצון לפני אדון כל, ונוכה לתקן כל אשר פגמנו בנר"ג, ולתקן עולם

במלכות שד-י ולזכות ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים, בביאת
בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' ויחי

א. ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה גו'. וברש"י:
למה פרשה זו סתומה, לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם
ולכם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם. וצ"ב. ובפרט מה
שכתב רש"י שנסתמו עיניהם ולכם מצרות השעבוד, שמזה משמע
שכבר חל עליהם קושי השעבוד, ובסוף דבריו כתב "שהתחילו
לשעבדם", משמע להיפך, שאז היה רק תחילת השעבוד (ועיין באגרא
דכלה שתמה בזה. והעיר שאולי תיבות "שהתחילו לשעבדם" אינם מרש"י).

ונראה לפרש, שענין פרשת סתומה מראה שיש לה קשר
לפרשה הקודמת. ובסוף פרשת ויגש (מז, כז) נאמר וישב ישראל בארץ
מצרים בארץ גשן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד. ובתרגום יונתן בן עוזיאל
"שבנו להם כתי מדרשים וארמונות ויתנחלו בה נחלת שדות וכרמים",
היינו שלא התנהגו כדרך גרים וגולים, אלא כתושבים. ולזה אמר קרא,
שכל זמן שחי יעקב אבינו לא השפיע עליהם ענינים אלו כ"כ, מחמת
שביעקב נאמר (דברים ו, כה) ויגר שם, ודרשו חז"ל (ספרי שם) מלמד שלא
ירד להשתקע במצרים אלא לגור שם, ובכוחו עשו גם בניו כן, כמו
שנאמר (לעיל מז, ד) ויאמרו אל פרעה לגור בארץ באנו גו'. אך כיון שמת
יעקב "נסתמו עיניהם ולכם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו
לשעבדם". כי תחילת השעבוד היה זה גופא מה שנסתמו עיניהם ולכם
מצרת השעבוד, שלא הרגישו כלל כי כמה שנעשים תושבים בה ובונים
לעצמם ארמונות שדות וכרמים, הם משעבדים עצמם למצרים. ולא ראו
ולא שמו לב להבין שבאמת זה כבר התחלת שעבוד, ובסופו של דבר

השעבוד סוגר עליהם ואין יוצא ממנו, כמו שהיה במצרים שאמרו חז"ל (הובא ברש"י שמות יח, ט) שהיתה הארץ מסוגרת, ולא היה עבר יכול לברוח ממצרים.

ב. וכאמת שייך ענין זה לשבת זו. דהנה כתב כ"ק אא"ז בעל בני יששכר זי"ע (מאמר ימי השובבים וצום העשירי אות א) בענין צום עשרה במבט, דכתבו הראשונים (אבודרהם סדר תעניות) אלמלא היה באפשרי על פי קביעות שיארע צום העשירי בשבת, היה דוחה שבת, כי כתיב ביה (יחזקאל כד, ב) עצם היום הזה, כמו ביום הכפורים (אבל ע"פ קביעותינו לא משכחת לה דאיכלע בשבת). וכתב כ"ק אא"ז בעל בני יששכר זי"ע לכאר הענין, דהנה (כתעית כט, א) אמר ר' יוחנן [על צום החמישי, תשעה באב] אלמלא הייתי באותו הדור קבעתיו בעשירי, שרוב של היכל בעשירי נשרף [כי ביום התשיעי לעתותי ערב רק הציתו בו את האור, אבל רובו נשרף בעשירי]. ומקשו, ורבנן [היינו למה אכן קבעוהו בתשיעי], ומשני אתחלתא דפורעניתא עדיפא, כלומר, שבעיקר יש להתאונן על ההתחלה. וענין זה ש"אתחלתא דפורעניתא עדיפא" למדו חכמי הדור מדברי הנביא שאמר בנבואה חומרת צום העשירי שראוי לדחות את השבת יותר מן שארי הצומות אשר בהם חרבה בית מקדשנו, והיינו מעמא, להיות זה היום היה אתחלתא דפורענותא, כדכתיב (יחזקאל כד, ב) בו ביום סמך מלך בבל וצר על עיר הקדש.

ויש בדבריו הק' חידוש גדול. שבפשטות אמרו בגמ' ענין "אתחלתא דפורעניתא" רק על יום ט' באב, שאז כבר התחלה הפורעניות כפועל, כמה שהציתו כבר אש בבית המקדש, ולכן מסתברא שזה העיקר סיבה לצום, ולא מה שממילא הלך האש והמשיך לבעור ולשרוף ביום העשירי. אבל בענין צום עשרה במבט, שבו רק סמך מלך בבל על ירושלים, וזה היה עוד ג' שנים קודם החורבן, ובאותו הזמן לא נראה ולא ניכר ולא נעשה שום פעולה לא בירושלים ולא בבית

המקדש, ואיך הוא שייך להיות כבר "אתחלתא דפורעניתא". ועל זה לימדנו רבה"ק אא"ז בעל בני יששכר זי"ע, שלא כן הוא, אלא אתחלתא דפורעניתא הוא ענין השייך עוד מרם מורגש ונראה בעין או נתפש במחשבה, כי ברגע שסבב מלך בבל על ירושלים, הרי אבדו ישראל את השליטה על עיר הקדש, שלא יכלו לצאת ולבא, ולא להכניס ולהוציא וכיו"ב. וכשאין ישראל שולטים עוד בירושלים, חשובה העיר כאבודה, ר"ל. וזה כענין שביארנו בגלות מצרים, שתחילת השעבוד היתה עוד בעת שנסתמו עיניהם ולבם של ישראל, ולא ראו ולא הרגישו שכבר התחיל השעבוד.

ג. וכן הוא בענין עבודת ד'. כשאין האדם גיבור הכובש את יצרו, ואדרכא היצר הרע סובב ומקיף אותו עד שאין לו שליטה על מעשיו ומחשבותיו, הרי אף שעדיין אינו חוטא בפועל, מ"מ כבר נחשב הוא לשבוי ביד היצר הרע, כי אין לו הכוח לשלוט בו. ומה שמן השמים מרחמים עליו ומקבלים תפלתו שמבקש בכל יום "ואל תביאנו לידי נסיון", אין זה מספיק לשנות המציאות שהוא כבר שבוי ביד היצר ר"ל. ודברים אלו מוסר גדול בשבת זה, שהוא תחילת הברכה להצליח בימי השוכבים המתחילים בשבוע זאת, לעשות תשובה ולתקן כל אשר פגמנו.

ועל שבת קדש זה יאמר שהוא בבחינת "מקדים רפואה למכה". כי אמרו חז"ל (שבת קי"ב, ב) המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים, ויש לפרש שיכול לשבור מעליו את המצרים אשר סובבים עליו מצד הקליפות. וגם בצום העשירי עושים תשובה על מה שגרמנו שבימי הבית סבב מלך בבל על ירושלים, ואנחנו כאבותינו חטאנו, וגם היום סובב מלך בבל שבכל דור על קדושת ירושלים שבלב כל ישראל, ועל ידי שעושים תשובה על זה, נותן הקב"ה נחלה בלי מצרים, לפרוק עול הגלות והשעבוד להיצר הרע מעל צווארנו.

ד. והנה בפרשתן (מט, מז) וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם איש אשר כברכתו ברך אותם. וברש"י: יכול שלא כללן כולם בכל הברכות, תלמוד לומר ברך אתם. ויש לפרש "וזאת אשר דבר להם אביהם", היינו שיעקב אבינו דיבר להם להתחזק בקדושת השבת שנקראה "זאת", כמבואר במדרש (ויק"ר פכ"א ו) שכן נאמר (ישעיהו נג, ב) אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה שמר שבת מחללו, וע"י השבת כללן כולם בכל הברכות וברך אתם, שהשבת היא רוא דאחד ובה מתאחדין כל ישראל.

ושבת זו שהיא קודמת לימי השובבי"ם צריכה ברכה ביותר, ומוכרחין להתחזק בה מאוד, שהרי אמרו בזהר (ח"ב פה, א) שכל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליא. ויש לפרש "דלעילא ותתא" הוא רמו לעבודת ימי השובבי"ם, שצריך להעלות לעילא ניצוצות דקדושה שנפלו לתתא, והבן.

ויהי רצון שנוכה לשבת בבחינה שהיא "מעין עולם הבא", כמו שפירשו בספה"ק (עיין הקדמה לחמשה מאמרות) שהוא "מעייין" (בפתח תחת המ"ם), ומעייין הרי מטהר בכל שהוא. ונוכה שימלא השי"ת כל משאלות לבנו לטובה, ונתברך ממקור הברכה, והעיקר לזכות לגאולה שלימה בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' ויחי

א. ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה גו'. ובמדרש (ב"ר פצ"ו א) למה פרשה זו סתומה מכל הפרשיות של תורה, אלא כיון שנפטר אבינו יעקב התחילה שעבוד מצרים על ישראל. ד"א, למה הוא סתומה, מפני שבקש יעקב אבינו לגלות את הקץ ונסתם ממנו. ד"א, למה היא סתומה, מפני שסתם ממנו כל צרות שבעולם.

וצ"ב למה נסתם ממנו הקץ כשרצה לגלותו. ונראה כי מעלה גדולה יש בזה כשאין ישראל יודעים מתי קץ הגלות, כי עי"ז מחכים בכל יום שתהא בו הגאולה, ואמונה וצפייה זו גופא ממתיקה להם ומעליהם את צרות הגלות. ורק יעקב אבינו, "שסתם ממנו כל צרות שבעולם", ביקש לגלות הקץ, שהרי לדעתו חשב שכבר נמתקו הדינים מעליהם. אבל כיון שגלוי וידוע לפני מי שאמר העולם שעתידים ישראל לסבול צרות בגלותם, נסתלק הקץ ממנו, כדי להמתיק הדינים מהם, בזכות האמונה שהם מאמינים בכל יום לישועת ד'.

ויש להוסיף, דהנה בכתובות (קיא, א) אמרו שהשביע הקב"ה שש שבועות, ואחת מהן "שלא ירחקו את הקץ" [לני' א' שברש"י שם]. ופירש המהרש"א "שלא ירחקו הקץ בלבם, היינו שלא יחשבו שהקץ רחוק, אלא יקוו לו בכל יום". ואפשר שלכן השביע את ישראל על ככה, כי בזה גופא שמאמינים ישראל ומקווים בכל יום שיהא בו קץ הגאולה, פועלים באתערותא דלתתא, גם אתערותא דלעילא שבאמת יעלה הרצון לגאול את ישראל. וזהו שאומרים "ממקומך מלכנו תופיע ותמלוך עלינו כי מחכים אנחנו לך", היינו שתופיע ותמלוך עלינו בזכות זה

שאנחנו מחכים לך בכל יום. ולכן נסתם הקץ מיעקב, שאם היה מגולה וידוע להם, הרי היה רחוק בלבם, ולא היו מצפים לו בכל יום שיבוא. והוא מעקרי האמונה, לצפות בכל יום לישועה, כמו שאמרו חז"ל (שבת לא, א) שבשעה שמכניסין אדם לדין שואלים אותו "צפית לישועה".

ואפשר לומר (ברך רוש) על מה שאמרו (שם) שמהשאלות הראשונות ששואלים כשמכניסים אדם לדין הם "עסקת בפריה ורביה, וצפית לישועה", שמה שסומכים שתי שאלות אלו להדדי, יען כי בענין פריה ורביה נכלל גם להרבות ולהוליד מעשים טובים, שכן עיקר תולדותיהם של צדיקים מעשיהם הטובים (רש"י ריש פ' נח), וענין הצפייה לישועה הוא לא באמונה בלבד, אלא צריך כל אחד גם לעשות מעשים טובים כדי לקרב הגאולה, הן בתשובה, והן בלימוד התורה, בתפילה, בחסד ובצדקה. והיינו ששואלים אם עסקת בפריה ורביה, כלומר אם הרבית הצפיה לישועה בכל יום, והבן.

ב. ויש לפרש עוד באופן אחר. דהנה לעיל (סוף פ' ויגש) נאמר וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גשן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד. ומפרש האור החיים הק' שסיבת ירדת מצרים היה להעלות ניצוצות הקדושה אשר נתפזרו ובאו שמה, ו"בארץ גושן" הוא מלשון הגשה, כי שם הוגשו כל ניצוצי הקדושה באמצעות ענף הקדושה שהוא ישראל, שהוא בכחינת אבן שואבת (פי' אבן מאגנט"ט כלע"ז) לדומה לו.

ולדבה"ק יל"פ "שסתם ממנו כל צרות שבעולם", שאפילו ענין זה של העלאת ניצוצות געשה אצלו בלי יסורים, שמרוב גדול קדושתו הוגשו אליו מעצמן, והוא היה כאבן המושכת אותם אל גבולי הקדושה. אבל כיון שמת יעקב נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרות השעבוד, כי אליהם לא נמשכו ובאו הניצוצות מעצמן, אלא רק ע"י שעבוד גדול ועבודה קשה השיגו מטרת בואם למצרים. וגם ענין זה שנסתם הקץ ולא נודע כמה ימשך הגלות, הוא מכביד ומקשה את עול

השעבוד. וכמו שאיתא בזהר (ז"ח בלק סו, ב) שבכה רבי שמעון ואמר ווי דגלותא אתמשך מאן יכול למסבל ליה. וכיון שרק ע"י שעבוד הקשה בגלות זוכים להעלות הניצוצות הק', לכן נסתם מעקב הקץ כשרצה לגלותו. שאילו יודעים מתי קץ הפלאות, אין עול השעבוד קשה כל כל כך, כמו "גלותא דאתמשך". ולפי"ז ג' פירושים אלו שבמדרש שווים וגם שייכים זה לזה, והחילוק ביניהם הוא רק איזה הוא הנרמז בסתימת הפרשיות.

ג. והטעם שצריך לקושי השעבוד, מפני שגאולה וארץ ישראל נקנים רק ע"י יסורין, כמאמר רשב"י (ברכות ה, א) שארץ ישראל ניתנה לישראל על ידי יסורין. ויש לפרש שיסורין בהם נקנית ארץ ישראל, הם היסורין שמייסר כל אחד א"ע על מה שפגם והכעיס את הקב"ה בחטאיו, וסובל יסורין בשביל דבר זה עצמו שמפני חטאינו גלינו מארצנו כו'. ועד"ז הוא הפי' במה שאמר רשב"י (שם) שהתורה גם היא מהמתנות שאינה נקנית אלא ביסורין, היינו רק מי שמייסר א"ע על מה שאינו לומד תורה כראוי, ומייסר עצמו על קושי לימודו ועל מה שחסר כ"כ להבין בתורה הקדושה, על ידי כך נקנית לו התורה.

והנה אמרו (אבות פ"ו מ"ד) כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל. וצ"ב, כיון שאמר שדרכה של תורה היא פת במלח כו', למה חוזר שוב ואומר "וחיי צער תחיה", הרי זה לכאורה מובן מאליו, שכל שאוכל רק פת במלח כו' הרי חי חיי צער. ברם יל"פ ש"חיי צער תחיה" קאי על הצער שיש לך בהעדר ממך התורה, שאין אתה יודעה או אינך מבינה, או אע"פ שאתה לומד היא משתכחת ממך, ומטעם זה גופא "בתורה אתה עמל", אז זוכים לילך בדרכה של תורה עד שבאים לתורה עצמה, והבן.

ד. והנה בשבוע זו מתחילים ימי השובבי"ם. ויש לפרש שענין "פרשה סתומה" הוא מה שנעשתה התורה סתומה ונעלמה מהם. והוא מטעם המבואר מתוך דברי הזהר (תקוני זהר הק' תי' ג) שאי אפשר להשיג מושכלות התורה אפילו אם משתדל בלימודה, כשעדיין לא תיקן חטא הברית, ואפילו פשטות התורה, דהיינו לכוון הלכה לאמיתה, אינו יכול, אפילו הוא למדן גדול (עיין בני יששכר מאמר גדולה תשובה דרוש י). ולזה אמר שכל זמן שחי יעקב לא הורגש השעבוד. אבל כשמת יעקב "נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרות השעבוד", פירוש שנסתמו עיניהם ולבם מן התורה, ולכן הרגישו ביותר צרות השעבוד, ובבחינה שנאמר (תהילים קיט, צב) לולי תורתך שעשעי או אבדתי בעניי.

וזה שימי השובבי"ם נמשכים עד פרשת משפטים, שהרי אמרו חז"ל (ברכות סג, ב) הרוצה שיתחכם יעסוק בדיני ממונות, שאין לך מקצוע בתורה יותר מהן, שהן כמעין נובע. וכיון שכדי להבין ולהשכיל חכמת התורה צריך לתקן כל מה שפגמנו בחטא זה, הרי רק בסוף ימי התשובה קוראים פרשת דיני ממונות ולהחכים בחכמת התורה. וכן עוד מקדימים לפני פרשת נתינת התורה, פרשת יתרו, שהרי גם לכוון לעומק הפשט של כל הלכה אי אפשר אלא על ידי תשובה. [ובשנים שנמשכים ימים אלו עד תרומה תצוה, יתפרש כי בעון זה מסתלק השכינה ר"ל, ובתשובה זוכים להשראתה בבנין המשכן].

ויהי רצון שנזכה לשוב בתשובה שלימה ולתקן כל אשר פגמנו, ולהתיימר על מה שפגמנו ושחתנו עד כה, והשי"ת ישוב ירחמנו, ויקבץ נדחנו מארבע כנפות הארץ, ומלכא משיחא בראשינו בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' שמות

א. ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה גו'. וברש"י:
אף על פי שמנאן בחייהן בשמותן, חזר ומנאן אחר מיתתן, להודיע חבתן
שנמשלו לכוכבים, שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם, שנאמר (ישעיהו
מ, כו) המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא, וצ"ב.

ובמדרש (שמו"ר פ"א ה): על שם גאולת ישראל נזכרו כאן, ראובן,
שנאמר (שמות ג, ז) ראה ראיתי את עני עמי. שמעון, ע"ש (שם ב, כד)
וישמע אלקים את נאקתם. לוי, ע"ש שנתחבר הקב"ה לצרתם מתוך
הסנה, לקיים מה שנאמר (תהלים צא, טו) עמו אנכי בצרה כו', וצ"ב.

ונראה, שכל שם שנקרא יהודי בעת לידתו הרי מראה שם זה
על שרש חיותו ונשמתו, כמבואר בסה"ק (עיין שער הפסוקים שמות סימן ג כו,
ב) עה"כ (בראשית ב, יט) וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו.
ואמר הכתוב שבשעת הגלות, כשישראל נמצאים בצרה ובשביה, צריך
שעיקר חיות של כל יהודי יהיה לפעול למען גאולת ישראל, בתורה
בעבודה ובגמילות חסדים, איש איש חלקו ותפקידו כפי מתנת ידו
וכוחו. וז"ש ע"ל שם גאולת ישראל נזכרו כאן, כי מעת תחילת
ביאתם למצרים פעלו כולם לשם גאולת ישראל בכל לבכם ובכל נפשם,
עד שעל הגאולה נקראו שמותן, כי עבודה זו נעשתה לעיקר חיותן
ומטרת חייהן עלי אדמות.

ולא רק בחייהן כן, אלא גם לאחרי פטירתן. כמו שאמרו חז"ל
(סוטה ג, ב) לא מת משה, כתיב הכא (דברים לד, ה) וימת שם, וכתיב התם
(שמות לד, כח) ויהי שם עם ד', מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד

ומשמש. וז"ש כאן "אע"פ שמנאן בחייהן בשמותן, חזר ומנאן אחר מיתתן", כלומר שלענין לפעול לגאולת ישראל, נשאר שמם - שהוא שרש חיותן בחייהם - גם לאחר מיתתן.

ב. ואמר "ואלה שמות בני ישראל", כי ענין זה מלמד על כללות כלל ישראל, שכולם צריכים שיקראו על שם גאולת ישראל, והיא תהיה עיקר חיותן ומטרת חייהן. והוא ע"ד שאומרים בנוסח הקדיש "ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל", פירוש שזאת יהיה עיקר חיותן של ישראל לקרב משיחיה בעגלא ובזמן קריב.

ואח"כ פרט שמם של כל אחד מהשכטים בנפרד, כי כל אחד פעל גם בפני עצמו כפי יכולתו לקרב הגאולה. שראובן פעל שיראה השי"ת את עני עמו. ושמעון פעל שישמע אלקים את נאקתם. והנה לוי, שהוא ושכטו לא נשתעבדו במצרים, והיו דבוקים תמיד בעבודתם, פעלו שלעולם לא זזה שכינה מישראל, כמו שנתגלה השכינה למשה מתוך סנה של קוצים להראות ש"עמו אנכי בצרה" (ראה שמו"ר פ"ב ה.).

וכן מצינו בברכת יעקב אבינו לשכטים, שאמר (בראשית מט, כח) "וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם איש אשר כברכתו ברך אתם", ופרש"י "יכול שלא כללן בכל הברכות, תלמוד לומר ברך אותם". היינו שחוץ ממה שבירך כל אחד בפרטיות, חזר וכללן יחד בכל הברכות. ומזה נשתלשל ש"ואלה שמות בני ישראל", שם הכולל את כולם, על שם שפעלו כולם כאיש אחד בלב אחד למען גאולת ישראל, ואח"כ מנה כל אחד בפרט, כל אחד כפי ברכתו ועבודתו.

ואפשר לפרש, שזהו מה שהודיע חיבתם שנמשלו ככוכבים. כי כמו הכוכבים, שמרחוק נראים קטנים מאוד, כנקודות בעלמא, ורק כשמתקרבים אצלם מתחילים לראות גדלותם, וכל הקרוב יותר רואה גדלותם יותר, כן הוא בכל אחד מישראל, שנמשלו לכוכבים. כי כולם

בשמות יקרא, ובהיותנו מסתכלים עליהם מרחוק אין לנו יודעים מעלות ומדות וכוחות נשגבות שמצויים בכל יהודי, רק כשמתקרבים אליהם יותר ויותר, מכירים גדול וערך מעלותם. ועי"ז משיגים שבאמת לכל אחד ואחד מהם יש מטרה בעולם הזה, שהיא תפקידו בעולמו לפעול למען הגאולה קרובה במהרה בימינו.

ג. ובענין קריאת שם יוסף על שם גאולתן של ישראל, מבואר במדרש שהוא על שם שעתידי הקב"ה להוסיף ולגאול את ישראל ממלכות הרשעה כשם שגאל אותם ממצרים, דכתיב (ישעיה יא, יא) והיה ביום ההוא יוסיף ד' שנית ידו לקנות את שאר עמו אשר ישאר וגו', וצ"ב.

ונראה ששני גאולות גאלו ישראל ממצרים. א' בה גאלו ישראל, וב' שעמם גאלו ניצוצות הק' שהיו שייכים להם. וזה היה בזכות אשר יוסף היה במצרים, כמבואר בספה"ק. וזה ענין היעוד שבעת הגאולה השלימה יוסיף ד' שנית ידו לקנות את שארי"ת ישראל אשר ישאר, היינו שיזכה כל אחד ללקוט כל הניצוצות השייכות לנשמתו, עד שלא ישאר ממנו שום שארית בגלות ח"ו. והוא "כשם שגאל אותם ממצרים", שהרי אמרו חז"ל (הובא ברש"י בראשית מה, יח) שעשו את מצרים כמצולה שאין בה דגים. שקאי על מה שלקטו את כל השייך לקדושה, כמבואר בספה"ק.

וענין זה שייך לזמן זה, ימי השובבי"ם. שצריך כל אחד בפרט, וגם כל כלל ישראל יחד, לפעול לא רק למען הגאולה עצמה, אלא גם למען קיום הנבואה ש"ביום ההוא יוסיף ד' שנית ידו לקנות את שאר עמו אשר ישאר", שיתמלא ד' רחמים עלינו, ויראה וישמע צעקותינו ומכאוב נפשינו, על מה שפגמנו בעוה"ר, ונתפזרו ניצוצות הק', ולעשות על זה תשובה מעומקא דלבא, בחרטה על העבר וקבלה על העתיד. ואפשר שעל גאולה זו נאמר (ישעיהו נ, ה) נאם אדנ"י הוי"ה מקבץ נדחי

ישראל עוד אקבץ עליו לנקבציו, פירוש שהשי"ת מקבץ נדחי ישראל עצמם, ו"עוד אקבץ עליו לנקבציו", היינו שיוסף ד' שנית ידו גו' לקבץ נדחי של אחד ואחד, הם הניצוצות הק' השייכות לנר"ג. ונאמר "לנקבציו", פירוש לאלה שהתחילו לקבצם כפי יכולתם, ועשו תשובה לפי כחם, שירחם עליהם השי"ת וימלא משאלות לבם לקבץ נדחיהם. ויהי רצון שנזכה ויקויים בנו במהרה "הן גאלתי אתכם אחרית כראשית", היינו כמו שבגאולה ראשונה נגאלו כל הניצוצות הקדושות עמם, כן נזכה במהרה לגאולה שלימה, ויקויים בנו הנבואה "עוד אקבץ עליו לנקבציו", בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' בשלח

א. ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלקים פן ינחם העם בראתם מלחמה ושבו מצרימה. ומפרש הגה"ק בעל נועם אלימלך זי"ע, שלפעמים יתעורר אדם בתשובה ומתחרט על מה שעשה ומודה ועוזב את חטאיו, ואעפ"כ אין הנחה לפניו ית"ש מחמת שהחוטא עדיין אוזב את החבל בשני ראשים, שעוזב את חטאיו אמנם אינו עוזבם לגמרי, ואדם כזה קרוב לחזור לסורו הראשון לגמרי. וזה "ויהי בשלח פרעה" הוא היצה"ר (כמבואר בליקוטי תורה להאר"י ז"ל פרשת שמות) אשר שולחו מחטאיו, ואעפ"כ "ולא נחם אלקים", אין הנחה לפניו ית"ש מזה, כי הוא כעין "דרך ארץ פלשתים", שמצד אחד נאמר (בראשית כא, יא) ויצו אבימלך את כל העם לאמר הנגע באיש הזה ובאשתו מות יומת, ומצד אחר נאמר (שם כו, יד) ויקנאו אותו פלשתים, שלא היתה טובתם בשלימות, ודומה להם זה העוזב חטאיו ואינו עוזבם לגמרי. ועל איש כזה נאמר "כי קרוב הוא" פי' קרוב לחזור לסורו הראשון לגמרי, עברה"ק.

ונראה מדבה"ק שכן הוא דרך היצר הרע, שמתחלה מושך את האדם לדרכו הרע. ואח"כ אף כשהאדם שב בתשובה ורוצה לסור ולברוח ממנו, ממשיך היצה"ר לדרוף אחריו לפעול שאף אם עזבו, יהיה זה בבחינת עוזב ואינו עוזב, כי מפעם לפעם מהרהר לחזור לדרכו הראשונה. וזה "בשלח פרעה", שפרעה הוא היצה"ר שלח אחריהם חיציו המורעלים - אחרי שכבר עזבו, והבן.

וקצת על דרך זה מפרש הנועם אלימלך זי"ע הכתוב (במדבר כה, יז) צרור את המדינים והכיתם אותם כי צררים הם לכם בנכליהם אשר נכלו לכם על דבר פעור גו'. שכוונת הבורא ב"ה בנקמתו במדין היה מחמת גודל המחשבות והרהורים רעים שנתהוו לישראל על ידם בדברם בסיפור המעשה דפעור או מעשה דכזבי, וע"י הדיבור שדברו בם נפלו לישראל הרהורי תאוות, שכל זמן שהיו המדינים בעולם אז היו עדיין הרהורי עבירה של פעור שולטים בישראל לכלכל להם המחשבה, עיי"ש. והיינו בבחינה הנ"ל, שגם אחרי שהאדם פורש מהעבירה, אין היצר הרע נותן לו לפרוש לגמרי, אלא שולח בו חיציו להכשילו בהרהורי מחשבה ושאר שיריים הנשארים ממעשיו הראשונים. ובוה יש לפרש התפלה "והסר שמן מלפנינו ומאחרינו", פירוש מהשמן אשר משמינו לפני העבירה, וגם "מאחרינו" - בזמן שכבר פרשנו ממנו, והבן.

ב. והנה לקמן בפרשתן (יד, י) ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ד'. וכפי פשוטו צ"ב, כיון שראו כל הנסים אשר עשה להם הקב"ה במצרים למה שוב וייראו מאד, עד שאמרו (שם יא) ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר גו'.

ולפי דרכינו יתבאר, כי היותם בגלות מצרים היה כאדם השבוי ביד היצר הרע, וביציאתם משם ניצלו מיד היצה"ר ויצאו לחירות. והנה בראייתם כל הנסים בודאי הכירו להאמין "כי אני הוי"ה", פי' שהקב"ה הוציאם ממצרים ומכוחות הקליפות. אך כשאר ראו ש"מצרים נסע אחריהם", הבינו שאף אחר יציאתם משכי היצה"ר, עדיין אין להם מנוחה, כי היצר הרע רודף אחרים לשלח חיציו אף מרחוק, ומזה נתייראו מאוד, שחלילה נמצא שאין בידם כוח להימלט לגמרי ממנו, ותמיד יהיה מפריעם מעבודת ד'. ועל זה צעקו והתפללו אל ד' שיצילם. וזה היה היד הגדולה שהראה להם הקב"ה על ים סוף, שכזה בטלה קליפת מצרים

לגמרי עד ש"אחד מהם לא נותר".

ומהאי טעמא חלוק חג הפסח לשנים, יום הראשון זכר לציאת מצרים, ושביעי-של-פסח זכר לקריעת ים סוף. כי יציאת מצרים הוא ענין הגאולה מיד שבי היצר הרע, מוסיף עליהם שביעי-של-פסח שהוא גאולה מהסט"א ופרעה הרודף אחר בני" - לאחר שכבר יצאו משביו. ולכן לא אמרו שירה עד שעברו את ים סוף, כי שירה נאמרת רק בסוף וגמר הישועה. וכל זמן שהאדם עדיין שרוי בסכנה וצריך להיחלץ ממצר, עדיין לא שייך שישיר שירה. לכן נאמר "וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים" היינו שנתבטל כוחו לגמרי, עד שאינו יכול לרדוף אחריהם, "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת להוי"ה".

וענין זה שייך בכל דור ודור, כמו שאמרו חז"ל (פסחים קטז, ב) בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו יצא ממצרים. ואופן יציאתו בכל דור ודור הוא כדרך היציאה בימים ההם. בראשית מוציא הקב"ה את האדם ממצרים - הקליפות והיצר-הרע, ובסופו מוציא את מצרים ממנו. כי אף לאחר שיוצא ממצרים, עוד מצרים רודף אחריו להכשילו, ואז חוזר השי"ת ומושיעו, כמו על ים סוף.

ג. והנה עיקר כוח של יציאת מצרים שבכל דור ודור הוא על ידי כוח האמונה, שגם בימים ההם יצאו בכוח זה, כמו שנאמר (שמות ה, לא) ויאמן העם. אמנם אמרו במדרש (שמו"ר פכ"ג ב) אע"פ שכבר האמינו עד שהיו במצרים, חזרו ולא האמינו, כיון שבאו על הים וראו גבורתו של הקב"ה, היאך עושה משפט ברשעים ושקע את מצרים בים, מיד ויאמינו בר', ובזכות האמנה שרתה עליהם רוח הקודש ואמרו שירה. ויל"פ שאמונתם בהיותם במצרים הרי היתה בעוד מצרים קיים בעולם, ולכן חזרו ולא האמינו, שזה היתה בכוח שיריים מקליפת מצרים שעדיין כרסם בלבם. אבל על הים כשראו שכבר עשה הקב"ה משפט ברשעים ושקע את מצרים בים, האמינו באמונה פשוטה שאינה נפסקת, כי שוב

לא היה מצרים להסית את ישראל מאמונתם ח"ו. וע"י אמונתם האיתנה
זו שרתה עליהם רוח הקדש ואמרו שירה.

והנה בהיות שבת זו נקרא בשם "שבת שירה", היא שבת
מיוחדת בימי השוכבי"ם, שבה "מצרים מת על שפת הים", ושוב אין
להם כוח להכשיל את ישראל במחשבות זרות. רק העיקר תלוי באמונה,
והזמן גרמא להתחזק בה בשעת סעודתא דמהימנותא, בזה השלחן אשר
לפני הוי"ה. ויהי רצון שנזכה לתקן כל אשר פגמנו בנר"ג, ולשוב
בתשובה שלימה, ועי"ז נזעה להיוושע בכל הישועות, כמו שנאמר
"ויושע ד' ביום ההוא", היינו בכל יום שיהיה, שבו ישבו בני ישראל
לאמונת ד' בשלמות הרצויה. והעיקר שבזכות אמונה נגאל בגאולת
עולמים בביאת בן דוד במהרה רידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' בשלח

א. ויושע ד' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים גו' וייראו
העם את ד' ויאמינו בד' ובמשה עבדו, אז ישיר משה את
השירה הזאת לד' ויאמרו לאמר. ואמרו חז"ל במדרש (שמ"ר פכ"ג
ב) אז ישיר משה, הה"ד (תהילים ק, יב) ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו, א"ר
אבהו אע"פ שכתוב כבר שהאמינו עד שהיו במצרים שנאמר (שמות ד,
לא) ויאמן העם, חזרו ולא האמינו, שנאמר (שם ז) אבותינו במצרים לא
השכילו נפלאותיך, כיון שבאו על הים וראו גבורתו של הקב"ה היאך
עושה משפט ברשעים ושקע את מצרים בים, מיד ויאמינו בד', ובזכות
האמנה שרתה עליהם רוח הקודש ואמרו שירה.

ויש לבאר על פי מאמר חז"ל (אבות פ"ג מ"ט) כל שיראתו קודמת
לחכמתו חכמתו מתקיימת, וכל שחכמתו קודמת ליראתו אין חכמתו
מתקיימת. ונראה שההכרה בהשי"ת ואמונתו במצרים היתה כבחינת
"חכמתו קודמת ליראתו", שהרי קדמה לקריעת ים סוף שבו "וייראו
העם את ד'", ולפיכך לא נתקיימה. אך על הים נאמר תחילה "וייראו
העם את ד'" ואח"כ "ויאמינו בד'", לפיכך נתקיימה לעד ולעולמי
עולמים.

וז"ש "אז ישיר משה את השירה הזאת לד' ויאמרו לאמר", היינו
כיון שבתחילה יראו את ד' ומתוך כך אמרו השירה, לכן נתקיימה בידם
לעלם, ועל שם זה נאמר "ויאמרו לאמר", שנשאר בהם כח השירה גם
בעתיד כבעבר ממש, כי "חכמתו מתקיימת" פירושו שתמיד היא
כחדשה ולא שורדה בה התיישנות כלל.

וזה שאמרו במדרש (שמו"ר פכ"ג ו) אז ישיר משה, הה"ד (תהלים נב, ז) ואני אשר עזך וארנן לבקר חסדך, ואני אשר עזך - לעתיד לבא שנאמר (ישעיה יב, ב) הנה א-ל ישועתי אבטח ולא אפתח, וארנן לבקר חסדך - אותו הבקר של מתן תורה שנאמר (שמות יט, מז) ויהי ביום השלישי בהיות הבקר. פי' שמאותו המעם ש"ואני אשר לעתיד לבא", שהיא מתקיימת עד אז, שהוא משום שאמרו שירה מתוך יראת ד', מאותו המעם "וארנן לבקר חסדך - בקר של מתן תורה", שתהיה חכמת התורה מתקיימת ומתחדשת בכל יום כבוקר.

ב. והנה ימים אלו הם ימי השוככי"ם, זמן תיקון פנים ברית קודש ומדת צדיק יסו"ד עולם. ואף שלא מהני לזה תשובה (זהר ה"א רי"ג, ב) מ"מ כתבו בספה"ק (ראשית חכמה שער הקדושה פי"ז) שזה רק תשובה מיראה, אבל תשובה מאהבה שהיא תשובה עלאה, היא תיקון לכל המדות. אמנם על זה יבכה לבנו, שהלואי ונוכה ליראת שמים באמת, ומי יעלה בהר ד' לבא למדת אהבה.

אמנם נראה לומר, שמה שאין מדת יראה ד' מועילה לתקן מה שפגמנו בזה, היינו רק לתקן העבר. אבל לענין שנתקן מכאן ולהבא, ולא יהיו עבירות הראשונות גורמות אחרות הלילה, בבחינת עבירה גוררת עבירה (אבות פ"ד מ"ב), מועילה אף תשובה מיראה. שכן משמע מדברי הש"ס (יומא פו, א): רמי חמא ברבי חנינא כתיב (ירמיהו ג, כב) שובו בנים שובבים, דמעיקרא שובבים אתם, וכתיב ארפא משובתיכם. ומפרש רש"י שמעיקרא שובבים משמע שאף העבר ניתקן, כאילו תחילת החטא מעיקרו היה רק ע"י נערות ושמות ושובבות, וארפא משובתם נאמר רק בלשון עתיד, כבעל מום שנתרפא, שמקצת שם בעל מום עדין נשאר עליו. ועל זה משני הש"ס לא קשיא, כאן מאהבה, כאן מיראה. ופרש"י שהשב מאהבה נעקר עונו מתחילתו, כענין שובבים. וארפא משובתם, בעתיד, הוא בשב מיראה. ונראה שכך הוא גם בענינינו, שרק תשובה

שתתקן כל העבר לא מועיל בחטא זה. אבל ארפא משובתם, בעתיד שנאמר לגבי שב מיראה, זה מועיל לכל חטא.

ועל כן, אף שאין בכוחנו לשוב בתשובה עילאה, תשובה מאהבה, שהיא מדריגה גבוהה מאד, לא נתבטל עי"ז חלילה לגמרי מלעסוק בתיקון תשובה, אלא נעסוק לזכות לבחינת "ויראו העם את ד'", ונהיה בכלל מה שאמרו חז"ל (במדבר רבה פ"י יא) "המקדש עצמו מלמטה", בתשובה תתא"ה, "מקדשין אותו מלמעלה", שיזכה גם לתשובה עילאה ולתיקון העבר, וכל אשר פגמנו ברנ"ג. ועל שם זה נקראים הימים בשם "ימי שובבים", שהם ימי רצון שחתקבל תשובתנו כאילו כל מה שנכשלנו היה במעשה נעוה ושובבות בעלמא, ולא במזיד חלילה.

ויהי רצון שזוכה לתשובה שלימה ולגאולה קרובה, מתוך נחת ושמחה והשפעות טובות, ומכל טוב לעולם אל יחסרנו, בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' יתרו

א. וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו כי הוציא ד' את ישראל ממצרים. וברש"י: מה שמועה שמע ובא, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק, וצ"ב.

ובמדרש (שמו"ד פכ"ז א): טוב שכך קרוב מאח רחוק (משלי כו, י), טוב שכך קרוב הוא יתרו שהיה רחוק לישראל, מן עשו אחיו של יעקב, עשו שמע ביציאתן של ישראל ונלחם עמהם שנאמר (שמות ז, ח) ויבא עמלק, יתרו שמע בשבחן של ישראל ובא ונדבק עמהם שנאמר וישמע יתרו.

ויל"פ דמה שאמר הכתוב "וישמע יתרו את כל אשר עשה אלקים למשה", היינו ששמע יתרו שמסר השי"ת את הטבע [בג' אלקים] למשה רבינו לעשות בו כרצונו, ושיתנהג כרצון כל בית ישראל, שהוא רצון הוי"ה ב"ה. וזה ששמע "קריעת ים סוף", כי שם נתגלה "שתנאי הוא שהתנה הקב"ה על כל מעשה בראשית להיות כפופים לתורה ולעמליה ולעשות כל אשר יגורו עליהם, וממשלתם עליהם כממשלת הקב"ה" (לשון אור החיים הק' שמות יד, כו). ועוד שמע יתרו "מלחמת עמלק", אשר עמלק נלחם על כוח זה גופא, שחשב להגביר כוחות הטבע מעל התורה הק', כמו שנאמר (דברים כה, יח) "אשר קרך בדרך", ופרש"י (שם) שהוא לשון מקרה, היינו שכל הנעשה בעולם יתלו במקרה ובדרך הטבע.

וביון ששמע יתרו שמועה זו - בא להתגייר, שאף שכדרך

הטבע נולד יתרו כעכו"ם, אשר שונה טבעם מטבע יהודי, זרע אברהם יצחק ויעקב, מ"מ הרי נתוודע לו שאין לטבע שום כוח על התורה, אדרבה הטבע כפוף לתורה, וע"י קבלת עול התורה והמצוות אפשר לשנות טבע עכו"ם לטבע ישראל, ולכן בא להתגייר. וזה שאמרו במדרש (שם פכ"ז ב): הקב"ה אמר לו [למשה] צא [לקראת יתרו], א"ל הקב"ה אני הוא שאמרתי והיה העולם שנאמר (תהלים ג, א) א-ל אלקים ד' דבר ויקרא ארץ, אני הוא שאני מקרב אני הוא שאני מרחק, שנאמר (יזמיה כג, כג) האלקי מקרוב אני נאם ד', אני הוא שקרבתי ליתרו ולא רחקתיו. ונראה לפרש, שמה שהשי"ת - מי שאמר והיה העולם - מקרב את הגר, זה גופא הופכו לבריאה חדשה, ופועל שינוי הטבע כבריאת שמים וארץ. והוא על דרך שאמרו חז"ל (יבמות כב, א) גר שנתגייר כקטן שנולד דמי.

וזה שדרשו הכא "טוב שכן קרוב מאח רחוק", שיתרו שהיה שכן - פי' רק קירוב בדעותיו ולא קרבות טבעית, ונהפך להיות לקרוב ממש, שנשתנה טבעו להיות קדוש בקדושת ישראל. והוא היפך עשו שהפך טבעו מהיותו אח, ונעשה רחוק, שנעשה טבעו היפך טבע יהודי.

ב. וזה ענין נתינת התורה לישראל, שעל ידה כופפים ומהפכים את הטבע, כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין כו, ב) למה נקרא שמה תושיה, מפני שהיא מתשת כחו של אדם. היינו ש"מתשת כחו של אדם", שהיא טבעו, ומהפכת רצונותיו ותאוותיו שיהיו לעשות רצון אבינו שבשמים. ובחיים ושלום (פ' משפטים) כתב כ"ק אא"ז זי"ע ש"מטה" הוא ר"ת מילה טבילה הזאת-דמים, שאמרו חז"ל (יבמות מו, ב) נכנסו ישראל לברית במילה טבילה והזאת-דמים. וברמז זה יש לדרוש בפסוק (שמות ה, ז) "ואת המט"ה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האחת", ששלשת ענינים הרמוזים בתיבת מט"ה, שהם הכניסה לברית ודת ישראל, נעשים כל האחת והמופתים, כי הטבע משועבד לכח ישראל של עמלי תורה.

ג. והנה בפרשתן (להלן כ, יד) נאמר הציווי "לא תחמד אשת רעך ועבדו ואמתו גו". וכתב אבן עזרא "אנשים רבים יתמהו על זאת המצוה, אך יהיה אדם שלא יחמוד דבר יפה בלבו כל מה שהוא נחמד למראה עיניו". והשיב על פי משל לאיש כפרי שיש בו דעת נכונה, שאינו חומד בת מלך שהיא יפה, כי יודע שזה לא יתכן. וכך צריך להיות ב"כל אשר לרעך", שצריך כל משכיל לידע כי ממון לא ימצאנו אדם בעבור חכמתו ושכלו, רק כאשר חולק לו השי"ת, ולכן לא יחמוד את של חבירו שאינו שייך אליו, כמשל הבת מלך שאינה שייכת גבי איש כפרי, עיי"ש. והדברים עדיין צ"ב, אך יתכן לצוות על זה, והרי מכל-מקום מבע לב האדם חומד ומתאוה את שאינו שלו. ולדרכינו י"ל, שע"י קבלת התורה נתקדשו ישראל בקדושה עליונה אשר בכחם לשנות טבעם לטבע התורה הק' שלא לחמוד ענין שאינו שייך להם על פי תורה. והמשל מהאיש כפרי כו' פירושו, שדבר שאסרה תורה צריך להיעשות רחוק ממנו אף בדרך הטבע, כאיש כפרי הרחוק מבת המלך שיודע שאינה שייכת לו ולכן אינו חומד אותה, והבן.

ויהי רצון שנוכה לקדש רמ"ח אברינו, ולחדש בקרבנו לב ורוח נכון לעבודתו ית"ש, ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו יודעי שמו ית' ולומדי תורה לשמה, ונתברך בכל מילי דמיטב מעתה ועד עולם, ונוכה לגאולה שלימה בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' יתרו

א. וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו כי הוציא ד' את ישראל ממצרים. וברש"י: מה שמועה שמע ובא, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק, וצ"ב.

והנה במפה"ק דגל מחנה אפרים מפרש, שמונה כאן הכתוב ב' מעלות שהקב"ה נתן למשה רבינו, הא' "אשר עשה אלקים למשה", היינו שעשה הקב"ה למשה בבחינת "אלקים", כמו שכתוב (שמות ג, א) ראה נתתיך אלקים, וכן נאמר (דברים לג, א) וזאת הברכה אשר ברך משה איש אלקים גו'. והב' "ולישאל עמו", פי' שעשה לישראל שיהיו עמו של משה, וכולם ניצוציו וחלקיו של משה, והוא הכולל כולם, וראש ומנהיג שלהם, וזה מה ששמע יתרו, עיי"ש.

והיינו שמנהיגות צדיק הדור, אינה כמנהיגות וממשלה של שאר העמים. כי הם אינם אלא מינויים לצורך הנהגות צרכי הציבור והמדינה, אשר בהכרח שנוסף על מנהיגות הפרטיית שיש לכל אדם בביתו ובעניניו, צריך שיהיה איש אחד על הציבור להנהיג ענינים המשותפים לכולם. אך מנהיגות צדיק שונה, א' משום שהיא מתנת אלקים, פי' שהקב"ה חולק מחכמתו ית' ליראיו. והב' שהעם הם אותו הדבר ממש כמו מנהיגם, והם שייכים זה לזה ומשלימים זה את זה, שהם ניצוצות וחלקי נשמתו ממש.

ובאמת ענין זה "אשר עשה אלקים למשה", מבואר בדברי חז"ל (ב"ר פע"ז לב) שאמרו "את מוצא כל מה שהקב"ה עתיד לעשות לעתיד

לבוא, הקדים ועשה על ידי הצדיקים בעולם הזה, הקב"ה מחיה מתים
ואליהו מחיה מתים, הקב"ה עוצר גשמים ואליהו עוצר גשמים, הקב"ה
מברך את המועט ואליהו מברך את המועט, הקב"ה פוקד עקרות
ואלישע פוקד עקרות כו". והיינו שהקב"ה עושה לצדיקים בחי' אלקות.
ובזה מבואר למה ילפינן ענין שאמרו חז"ל (ברכות סד, א) כל
הנהנה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה כאילו נהנה מזיו שכינה,
מסעודת יתרו, שנאמר בה (שמות יח, יב) ויבא אהרן וכל זקני ישראל
לאכל לחם עם חתן משה לפני האלקים, וכי לפני אלקים אכלו, והלא
לפני משה אכלו, אלא לומר לך, כל הנהנה מסעודה שתלמיד חכם שרוי
בתוכה, כאילו נהנה מזיו שכינה. והיינו משום שאצל יתרו נאמר
ש"עשה אלקים למשה", שעשה הקב"ה למשה בבחינת אלקים, על כן
היא הפרשה מנה ילפינן שאכילה עם משה רבינו שווה לאכילה לפני
אלקים היא השכינה הק'.

ועפ"י דבה"ק נראה לבאר דברי חז"ל שיתרו שמע "קריעת ים
סוף ומלחמת עמלק", כי מקריעת ים סוף שמע ש"עשה אלקים למשה
ולישאל עמו", שהרי מה שעשה משה (שמות יד, כא) ויט משה את ידו
על הים גו' ויבקעו המים, אין זה כח אנוש אלא כח אלקי, כמו שכתוב
(תהלים פט, י) אחת מושל בגאות הים כו', וע"כ שגם משה נעשה לבחינת
אלקים. וכן ממה שמשה ובני ישראל אמרו שירה, שמשה העלה את
ישראל מבירא עמיקחא - מ"ט שערי טומאה שבמצרים, לאיגרא רמה -
אמירת שירת שהיא מדרגת מלאכי עליון, שרק משום שכל ישראל הם
ניצוצי משה רבינו זכו לומר שירה. ועד"ז שמע ממלחמת עמלק, כי כח
וגבורת משה וישראל במלחמת עמלק, ראש לקליפות והיכלות הטומאה
כולם, כמו שנאמר (במדבר כד, כ) ראשית גוים עמלק, אין זה כח אנושי,
כמו שנאמר (שמות יז, טז) מלחמה להוי"ה בעמלק מדר דר. ורק משום
שמשה הוא איש אלקים, וישראל הם עמו, יכולים לנצח את עמלק.

ב. והנה שבוע זו הבעל"ט היא האחרונה משבועות השוכבי"ם בשנה זו, והיא מעין תפלת נעילה, שענינה נעילת השערים. וזמן זה הוא עת רצון מיוחד. כי הגם שכל ימי השוכבי"ם הם ימי רצון להתקבל תשובה של מה שפגמנו בו, השבוע האחרון הוא בבחינת רעוא דרעוין, שהכל הולך אחר החיתום (ברכות יב, א). והוא בדרך משל, כענין החתימה הנותנת תוקף וממשות לאגרת כולה. וכן אמרו (ר"ה יג, ב) הכל הולך אחר גמר הפרי, והבן. והנה מתיקוני תשובה הוא להיות דבוק בצדיקים ובדרכיהם, שהצדיק הוא יסו"רו של עולם, ולכן הוא מענינו של יום לקריאת התורה בענין "אשר עשה אלקים למשה". וביותר יש בהם חיזוק גדול שלא להתייאש חלילה, כיון ש"ישראל עמו" ענינו שהם עצמם ניצוצות ממשה רבינו, הרי טמון בכל אחד כח עצום שאין כבריאה כולה כמהו, בבחינת (דברים לד, י) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה.

והוא גם ההכנה לקבלת התורה שקוראים בפרשתן, כמבואר בתפארת שלמה (על שבועות) בביאור ענין יום אחד שהוסיף משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו (שבת פז, א), שמטרתו להודיע לישראל כוח הצדיקים שהם בבחינת איש האלקים, עיי"ש.

ויהי רצון שנזכה לתקן כל אשר שחתנו ופגמנו, ויהא ד' אלקינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל ימשנו, ונזכה לשוב בתשובה שלימה, ולעבוד את בוראנו בשמחה וביראה, ובמהרה יבא משיח צדקנו לגאלינו, בביאת בן דוד במהרה דיין ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' משפטים, שבת שקלים

א. ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. וברש"י: תשים לפניהם ולא לפני עכו"ם, ואפילו ידעת ברין אחד שהם דנין אותו כדני ישראל, אל תביאהו בערכאות שלהם, שהמביא דיני ישראל לפני גוים מחלל את השם. וצ"ב שאם דיניהם כדני ישראל, איזה חיסרון יש בזה.

ובמדרש (שמו"ר פ"ט): הה"ד (תהלים קמו, יט) מגיד דכריו ליעקב אלו הדברות, חוקיו ומשפטיו לישראל, משל למלך שיצא למלחמה והיו הלגיונות עמו, והיה שוחט בהמה והיה מחלק לכל אחד ואחד מנה כדי שיגיע, הציץ בנו וא"ל מה אתה נותן לי, א"ל ממה שהתקנתי לעצמי, לפיכך נתן האלקים לעכו"ם מצות גולמיות שיגעו בהן, ולא הפריש בהן בין טומאה לטהרה, באו ישראל ופירש להם המצות כל אחד ואחד, עונשה ומתן שכרה, שנאמר (שה"ש א, ב) ישקני מנשיקות פיהו, לכך נאמר חוקיו ומשפטיו לישראל.

ונראה לבאר, שאף שגם לעכו"ם יש משפטים, מ"מ המה מעשי ידי אדם ומחשבותיהם. ולכן הם "מצוות גלמיות שיגעו בהם", פירוש משפטים שהם רק גולם בלי חיות, אשר העבו"ם נוגעים בהם ומשנים אותם כרצונם. משא"כ משפטי התורה, הלא הם חכמתו ית"ש, אשר "הוא וחכמתו אחד" (עין רמב"ם פ"ב מהל' יסודי התורה ה"י), והבורא ית"ש צמצם עצמו כביכול באותיות ושכל המשפטים, ולכן אמר שהם "ממה שהתקנתי לעצמי". וזה שעל המשפטים נאמר "ישקני מנשיקות פיהו", והבן. ונמצא שחוקיו ומשפטיו - שהם עצמותו ית"ש - הגיד רק לישראל, ולא עשה כן לכל גוי.

מבואר לפי זה, שישראל הם עבדים המשוועבדים למשפטיהם, כי המשפטים הם חכמתו ועצמותו כביכול ית"ש. משא"כ אצל אומות העולם הוא להיפך, שמשפטיהם משועבדים להם, כי הם רק "גלמיות אשר יגעו בהם" ומשנים אותם כרצונם. ובוה מובן מה שהתחילה התורה פרשת משפטים בדיני עבד עברי, אשר שם ילפינן שישראל הם עבדי ד', ולא עבדים לעבדים (עיין רש"י להלן כא, ו), שהוא לימוד גם על עצם המשפטים, שישראל מקיימים אותם כעבדי ד', ולא כאומות העולם אשר המשפטים שלהם הם "עבדים לעבדים", והבן.

ב. והנה שבת זו היא שבת שקלים. ובספה"ק מצינו שדורשים שייכותה לפרשת משפטים, כי ברוב שנים קוראים פרשת שקלים בפרשת משפטים. וי"ל בזה, דהנה פתח הפייטן תפלת מוסף באומרו "אשכול אווי תאות כל נפש, בצלו חמדתי שבת מצא נופש". ופירושו שהקב"ה שהוא אשכול התאווה, רק אליו תכסוף כל נפש, וחמדת יהודי הוא לשבת תחת צלו ולמצא על ידי זה מנוחה. ונראה, כי סוד ענין השקלים נטמן בזה. כי השקלים נקראים "כסף הקדשים", שהיא לכסוף ולהתאוות לקדושה, כי "כסף" הוא לשון כסיפה וגעגועים, ע"ד "נכסף נכספתי לראות מהרה בתפארת עוך". ובאחד באדר משמיעין על השקלים (שקלים פ"א מ"א), היינו שמשמיעים לעורך בלב ישראל הכסופין והגעגועין לבית המקדש מקום השראת השכינה.

ובאמת יש בלב כל יהודי, אפילו הגרוע שבהם, צמאון וגעגועים לעלות ולהראות לפני האדון הוי"ה. אלא ש"כסף" זה שיש בו, הוא בגלות אצלו, פירוש, שאינו התאוה והחמדה העיקרית שלו, כי הרבה חמדות ותאוות קודמים לה. ועבודת האדם צריך להיות "כי תשא את ראש", להעלות כסף זה לראש, למעלה משאר כל חמדותיו, שכיסופיו זה יהיה אצלו העיקר, וכולם טפלים אצלו. וזו היא עבודת השקלים, לעורך הצימאון והכיסופים לשכינה הק' ולקדושה, שיהיו אצלו בראש.

וכן נאמר (תהילים מב, ב) כאיל תערג על אפיקי מים כן נפשי תערג אליך אלקים. פירוש כמו האיל שנפשו תערוג על אפיקי מים, שאין עריגה זו אחת מבין שאר עריגות וחמדות שלו, אלא כל עצמותו מרוכזת ומקושרת סביב ערוגתו על אפיקי מים. כך צריכה הנפש לערוג "אליך אלקים". וכשבא לדרגא זו אז ממשיך (שם ג) צמאה נפשי לאלקים לא-ל חי מתי אבוא ואראה פני אלקים. פירוש שצמאון אמיתי מופנה כלפי "מתי אבוא ואראה פני אלקים" בבנין בית המקדש. חו עבודת שבת שקלים לתת שקלים לבדק הבית, היינו לתיקון הבית. אשר בזה כלול גם תיקון נפשו בכל השייך לקשר שבינו לבית המקדש, ולכן צריך בשבת זה לעורר צמאון ועריגה זו שיש בלב כל יהודי לבית המקדש. ונקרא כל השבת על שם השקלים, "שבת שקלים", שכן כח כזה של תאוה לקדושה מתעורר בלב בשבת, שאז אומרים (זמר מה ידירות) "בכך נפשי לך ערגה ולנוח בחיבה".

ג. והנה אמרו חז"ל (מצילה יג, ב) גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתידי המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהן לשקליו, והיינו דתנן באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים. ונראה לבאר על פי מה הנאמר במגלה שקטרוג המן היה (אסתר ג, ח) ישנו עם אחד מפזר ומפרד בין העמים בכל מדינות מלכותך גו'. והתשובה לקטרוג זה הוא מה שאף שהם מפוזרים ומופרדים, מכל מקום הצד השווה שבהם הוא "אשכול אווי תאות כל נפש, בצלו חמדתי שבת מצא נופש", מה שכולם תאווים ומשתוקקים ומתפללים "והביאנו לציון עירך ברנה ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם". וביותר לדבריו הקדושים של מרן הבעל שם טוב זי"ע שהיה רגיל לומר "במקום שמחשבתו של אדם - שם הוא". וזה "שהקדים שקליהן לשקליו", שכיון שעבודת השקלים הוא להעלות התאוה והחמדה לשוב לציון ברנה ולעשות עבודת בית המקדש לפניו ית"ש, במל קטרוגו של רשע זה.

ד. איתא במדרש (תנחומא כי תשא ג) "אמר משה לפני הקב"ה, רבש"ע, משאני מת אין אני נזכר, א"ל הקב"ה חייך כשם שאתה עומד עכשיו ונותן להם פרשת שקלים ואתה זוקף את ראשך, כך בכל שנה ושנה שקוראין אותה לפני, כאלו אתה עומד שם באותה שעה וזוקף את ראשך, מנין ממה שקראו בענין וידבר ד' אל משה לאמר כי תשא את ראשך, שא את ראש לא נאמר, אלא כי תשא, וצ"ב.

ונראה על פי מה שאיתא בספה"ק ש"משה" (עם הכולל) בגימטריא "רצון". ואיתא בזהר הק' (ח"ב פת, ב) "ביומא דשבתא כד ממא עדן דצלוחתא דמנחה רעוא דרעוין אשתכח ועתיקא קדישא גליא רצון דיליה וכל דינין מתכפיין ומשתכח רעותא וחדו בכלא, ובהאי רצון אסתלק משה נביאה מהימנא קדישא מעלמא". ונראה פירושו, שמשה רבינו היה בחינת (תהילים פד, ג) "נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ד'", היינו שנכספה נפשו עד כלות ממש להיות בחצרות ד', ובמדריגה זו הסתלק משה רבינו מהעולם. כי התעורר רעוא דרעוין בעולם, על ידי שעתיקא קדישא גילה רצונו, ומגילוי רצון זה נתעורר גם גילוי רצונו של משה רבינו עד שנפשו הסתלקה מן העולם בכלות הנפש. ולכן כשבא לפרשת שקלים, שענינה העלאת הרצון והכיסופים לחצרות בית ד', שאל משה שמא משאני מת, שאז נסתלק בעת הרצון רעוא דרעוין, שוב לא ימצא עוד רצון כרצונו של משה, ושוב "אין אני נזכר". לכן הבטיחו הקב"ה שבכל שנה כשקוראים פרשת שקלים, תעורר הפרשה את הרצון, עד שייחשב "כאילו משה עומד וזוקף את ראשך", היינו שמשיב את רצונם לראש, להיות מקומו בראש, עליון לכל ההרגשות והחמדות. וזה שנקראו השקלים בכתובים (ד"ה ב כד, ו) "משאת משה עבד ד'".

ויהי רצון שנזכה ותתקבל צלותהון דכל בית ישראל שאור פניך עלינו ארון נשא ושקל אשא בבית נכון ונשא, ונעלה לציון ברנה ושם נעבוד את בוראנו ביראה ופחד בשמחה ובאהבה, ונזכה לגאולה שלימה בביאת בן דוד כמהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' משפטים, שבת שקלים

א. ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. וברש"י: למה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח, לומר לך שתשים סנהדרין אצל המקדש המזבח.

ונראה לבאר, דהנה התורה הק' היא כאש, כדכתיב (דברים לג, ב) מימינו אש דת למו. וכן אמרו (דב"ר פ"ג יב) התורה שנתנה למשה - עורה של אש לבנה וכתובה באש שחורה וחתומה באש ומלופפת באש עיי"ש (ובמדרש שה"ש פ"ה יא). וגם התלמיד חכם הלומד את התורה, נבלעת האש באבריו וגדיו עד שנהפך גם הוא עצמו להיות אש, וכמו שיסד הפייטן "אמיתי" (בזמר אשנבי שחקים הנהוג אצלנו לומר ביום שמחת תורה) תקיף כו' שר הנהפך לאש מבשר, וכיון שאצל שר התורה הוא כן, בודאי שייך ענין זה אצל כל לומדי תורה, כל אחד לפי ערכו. וכן אמרו חז"ל (תנינה כו, א) תלמידי חכמים אין אור של גיהנם שולטת בהן, קל וחומר מסלמנדרא, ומה סלמנדרא שתולדת אש היא - הסך מזמנה אין אור שולטת בו, תלמידי חכמים שכל גופן אש, דכתיב (ירמיהו כג, כט) הלוא כה דברי כאש נאם ד', על אחת כמה וכמה. וכן אמרו חז"ל (אבות פ"ב מ"י) והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים והוי זהיר בגחלתן שלא תכזה כו' שכל דבריהם בגחלי אש.

וכמו שעל ידי התורה נהפכים תלמידי חכמים מבשר לאש, כן הוא גם בתפלתן אשר כנגד תמידין תקנו (ברכות כו, ב). וכן פירש הבית יוסף (או"ח ס' קכ) התפלה "ואשי ישראל ותפלתן", מלשון אשה ריח ניחוח, כלומר קרבנות ישראל, דהיינו נפשותיהן כו', גם תפילתם של

ישראל, הכל תקבל ברצון.

זוה "שתשים סנהדרין אצל המזבח", היינו כמו שהמזבח "אש תמיד תוקד בו לא תכבה" (ויקרא ג, ו), צריך גם הסנהדרין - שהם אבות לכל התלמידי חכמים - לקיים זאת, שאש קודש תבער בהם, בעיקר בעת שלומדים תורה, וכן בעת התפילה, עד שיהפכו גם הם להיות אש. וגם בדורות הסמוכים לנו מסופר מצדיקים שגדמו בדמות אש ממש. על דרך המסופר מהבעל שם טוב זי"ע שהיה נראה בדמות אש עד שנבהלו כל הסוככים אותו (עיין בשכחי הבעש"ט סי' טו בסיפור האורח בעל כרחו). וביותר בשעת לימוד התורה והתפלה, מסופר מצדיקים, שהיו נראה כניצוצי אש מתנוצצים מהם. זוה בכלל שימת סנהדרין אצל המזבח כמו שביארנו.

ב. זוה ענין שאמרו חז"ל בשקלים (במד"ר פי"ב ג) נטל הקב"ה כמין מטבע של אש מתחת כסא הכבוד והראה לו למשה כזה יתנו. כלומר, שמטבע של כסף הניתן בעולם הזה, הוא עצמו מטבע של אש בעולם עליון, אשר כמובן למעלה הוא עולם רוחני ואין שם אש גשמי ח"ו, אלא כמו שכתב הרמב"ם (פ"ב מהל' יסודי התורה ה"ד) שמה שהנביאים אומרים שראו בנבואה מלאך אש, הכל רק דרך משל וחידה לומר לן שאינו גוף, ובמשל האש מובן לן שהוא ענין רוחני. כמו כן צריך להיות בנתינת מחצית השקל, שיהיה באש רוחני, באש שמתחת כסא הכבוד. וזהו שאמרו במדרש על הכתוב (שה"ש ב, ה) סמכוני באשיות - בשתי אשות, באש של מעלה ובאש של מטה. פי', שגם האש של מטה הוא אש של מעלה, אש רוחני.

ועל פי זה יש לדרוש בקשר שבין פרשת משפטים לשקלים. שענין "מטבע של אש" הוא כענין "שתשים סנהדרין אצל המזבח", לקיים גם כן "אש תמיד תוקד בו לא תכבה".

ג. והנה בשער יששכר (מאמרי חודש אדר מאמר השקלים אות א) כתב כ"ק אא"ז זי"ע טעם למה פרשת שקלים קודמת לפרשת זכור, עיי"ש. ולעניננו יש לומר, דהנה בעמלק נאמר (דברים כה, יח) אשר קרך בדרך, מלשון קרירות. ופירשו ספרי החסידות שעמלק הכניס קרירות בעבודת ד'. ולפי"ז פשוט שמקדימים לו פרשת שקלים, שהוא ענין ההתלהבות והעבודה באש קודש, כענין שהראה מטבע של אש ואמר כזה יתנו.

והנה מבואר ברש"י ותוס' (סוכה מא, א) שבית המקדש השלישי יבא משוכלל מן השמים, ויהיה בנין של אש. ועל שם זה נקרא (עובדיה א, יח) בית יעקב אש. ואפשר שמה שהוא נבנה ע"י תורה ומצוות של ישראל, הוא על ידי שהם כמטבע של אש שבעולם עליון, לכן נבנה מהם מקדש ד'. וזו עיקר העבודה של שבת זו, שבת שקלים, להבעיר אש קודש בתורה ותפלה וכל מצוות ומעשים טובים.

ויתכן שכל ימי השוכבי"ם הם הכנה לשבת שקלים, בבחינת סוף מעשה במחשבה תחלה. כי רק גוף ונרו"נ כשהם מתוקנים עולה בהם "מטבע של אש" וראוי לעבודת שבת שקלים. אבל גוף פגום ומושחת ח"ו אינו מתהפך לאש. וכן הדבר מורגש בחוש אצל כל אחד, שבזמן שהוא מתנהג בקדושה ובטהרה, שומר עיניו מראות ברע, ושומר לבו ממשכות זרות, מתפלל בהתלהבות ואש קודש. אבל אם הוא להיפך ח"ו, נעשתה התורה והתפלה לו לעול ולמשא, ואינו מרגיש בה שום טעם ועונג.

ושבת זה הוא גם תחלה וראש לעבודת חודש אדר, אשר באחד באדר משמיעין על השקלים (שקלים פ"א מ"א). ויש ליתן טעם לזה, על פי מה שכתב הקדושת לוי (פי' וירא) שהשמחה נובעת מיסוד האש. ולזה משמיעין בראש חודש אדר על השקלים, לקיים "זה יתנו" על ידי "מטבע של אש", ומשם תתעורר השמחה בנפש, להרבות בשמחה. ורמז לזה הוא כי "שקל" בנימטריא "אנכי אשמח".

ויהי רצון שזוכה ותתקבל צלותהון ובעותהון דכל בית ישראל,

אור פניך עלינו אדון נשא ושקל אשא בבית נכון ונשא, פי' בבית נכון
ונשא, לא יהיה בו צורך לכסף וזהב כו', רק לשקל שהוא ממבע של אש,
ובזה יתגדל ויתקדש שמייה רבה, ונוכה להתברך בכל ההשפעות טובות
הנשפעות בשבת קודש זה, ונושע לנצחים בביאת בן דוד במהרה דידן
ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' תרומה

א. דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה. וברש"י: ויקחו לי, לשמו. ויש לפרש על פי המבואר ברמב"ן ז"ל שסוד המשכן הוא, שהכבוד ששכן על הר סיני בנגלה, יהא שוכן במשכן בנסתר, כי במשכן היה תמיד עם ישראל הכבוד שנראה להם בהר סיני, ובבא משה היה אליו הדבור אשר נדבר לו בהר סיני, עיי"ש. והנה בהקדמתו לספר בראשית כתב הרמב"ן "שהתורה הכתובה באש שחורה על גבי אש לבנה היה שהיתה הכתיבה רצופה בלי הפסק תיבות, והיה אפשר בקריאתה שתקרא על דרך השמות, ותקרא על דרך קריאתנו בענין התורה והמצוה. ונתנה למשה רבינו על דרך קריאת המצות, ונמסר לו על פה קריאתה בשמות". ונראה לפי זה, שבהר סיני שנתגלה להם שכינת הכבוד בנגלה, שם היתה בעיקר נתינת הנגלה שבתורה, היינו על דרך קריאת המצוות, וניתנה לכל ישראל כאיש אחד בלב אחד. ובמשכן ששם השראת השכינה בסתר, נתגלו להם גם סודות התורה, היינו מה שנמסר להם קריאת השמות הק' שבתורה, בבחינת שכל התורה שמותיו של הקב"ה. ולכן רק משה רבינו היה שומע הקול, ומוסר לכל אחד כפי חלקו בתורה.

ובזה יתפרש דברי רש"י ויקחו לי "לשמי", ר"ל שבמשכן יתגלה להם ענין שכל התורה הוא שמו ית'.

ורמזו לזה בסמיכות הפרשיות, שבסוף פרשת משפטים נאמר (לעיל כד יח) ויבא משה בתוך הענין ויעל אל ההר ויהי משה בהר ארבעים

יום וארבעים לילה. ומכאן רכינו בחיי (שם) "יראה לי במספר הזה [ארבעים יום ולילה] כי השיג משה בחכמת התורה תכלית ההשגה אשר המין האנושי יכול להשיג, אבל אי אפשר לבא אל תכלית אותה השגה בפחות מן הזמן הזה, וע"כ הוצרך להתעכב שם ללמוד זמן זה. ומזה הורגלו חז"ל לומר (פסחים עב א, כתובות נ א ועוד) תנא מינה ארבעין זמנין ודמיא ליה כמאן דמנחא בכיסתיה". והיינו שמשה רכינו השיג בתורה לא רק קריאתנו בענין התורה והמצוות, אלא גם סודות התורה וקריאת שמותיו ית' כפי כח מין האנושי להשיג. ולזה סמך פרשת "ויקחו לי תרומה", כי מעין השגה זו שהשיג משה רכינו, גילה להם לבני ישראל אחר בנין המשכן. וראה בבעל הטורים שתיבת תרומה נומריקין תורה מ', והבן.

ב. והנה אמרו חז"ל (שבת פח, א) שבימי מרדכי ואסתר "הדור קבלוה בימי אחשורוש". ונראה שלכך נאמר (אסתר ח, טז) ליהודים היתה אורה, ודרשו חז"ל (מגילה טז, ב) זו תורה, כי בימי אחשורוש הדור קבלו גם את סוד שמותיו של הקב"ה המאורות בתורה הקדושה. וזהו שזכו אז היהודים ל"אורה" של תורה. ואפשר שגם זה בכלל מה שנאמר על מגלת אסתר (אסתר ט, ל) "דברי שלום ואמת" ודרשו (מגלה שם) שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה. ורמזו בזה שגם היא כאמתה של תורה, כלומר כתובה כולה בשמותיו ית"ש, כאמתה של תורה.

ואור זה שהאיר בתורה בימי אחשורוש, היה אור גדול שהאיר את החשך של הגלות, ואשר עליו אמרו (זוהר ח"ב קפד, א) דלית נהורא אלא ההוא דנפיק מגו חשוכא. ואשר לכן הוצרכו ישראל לצאת מן הישוב למדבר לקבל התורה, כי המדבר הוא מקום דירת הסמ"א והקליפות, וע"י הכנעתם נתגלה אור התורה מתוך החשך. ולכן בימי מרדכי ואסתר שהכניעו קליפת המן משרש עמלק, נתגלה להם באור בהיר אורה זו תורה.

והנה ידועים דברי הרמב"ם (פ"ב מהלכות מגלה הי"ח) "כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין ליבטל לימות המשיח חוץ ממגילת אסתר הרי היא קיימת כחמשה חומשי תורה וכהלכות של תורה שבעל פה שאינן בטלין לעולם". ויש לבאר שמה שעתידין כל ספרי הנביאים ליבטל, הוא מטעם שאחרי חשך הגלות יהא אור התורה אור דנפיק מגו חשוכא שאין אור כמותו, ולעומת גודל אורו יתמעטו אורות ספרי הנביאים. אמנם אור התורה זו, אשר מתחילה היו צריכים לצאת למדבר מקום חושך וצלמות בכדי קבלה, כי האירה בבחינה אור המאיר מתוך החשך, וכמותה מגלת אסתר שכן ניתנה מתחילתה באור זה, לא תתבטל, ואדרבה גם עתה אורה מאיר באור העתיד. והיא כולה שמותיו של הקב"ה.

לכן מסוגלים ימי חודש אדר לזכות לאור התורה. ואדר הוא מלשון הכתוב (תהלים צג, ד) אדיר במרום הוי"ה (עיין ביצה טו, ב), כי בו קל ביותר להשיג גם מאורה של תורה, וסוד שמותיו של הקב"ה נתגלה גם בעולם הזה, ומאיר את חשך הגלות.

ויהי רצון שנזכה לאור חודש אדר, ויהיו כל מעשינו בהצלחה, וכידוע מדברי אא"ו זי"ע (עיין חיים ושלוש פרשת וירא עה"כ ויבקע עצי העולה) שגם לעבודת ד' ולתורה צריכים הצלחה. שהיא כוללת הכל. ונזכה לעשות נחת רוח לאבינו שבשמים, ונזכה לגאולה שלימה בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' תרומה

א. דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה גו'. וברש"י: ויקחו לי, לשמי. ונראה לפרש ע"ד דאיתא בתנא דבי אליהו (פי"ז) בשעה שאמרו ישראל (שמות כד, ז) "כל אשר דבר ד' נעשה ונשמע", מיד אמר הקב"ה למשה "דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה", וצ"ב.

ויתבאר, דהנה בכלל ציווי "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" הוא שיהיו ראויים שתשרה השכינה עליהם ממש, וכדרשת חז"ל (הוכאה באלשך הק') ושכנתי בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד. והנה בכדי לזכות שתרד שכינה בתחתונים לדור עמם בדירה אחת ממש, היו צריכים ישראל לזכות למדת ענוה, שהרי על גסי רוח אומר הקב"ה (סוטה ה, א) אין אני והוא יכולין לדור בעולם. והנה דרשו חז"ל הרבה בשבח ישראל במה שאמרו "כל אשר דבר ד' נעשה ונשמע", עד שאמר הקב"ה (שבת פח, א) מי גילה זאת לבני חז זה שמלאכי השרת משתמשין בו. וכן (שמו"ר פל"ב א) אמר הקב"ה שדין הוא שיהא קיימן לעולם כמלאכי השרת, וזימן להם הקב"ה לכל אחד מישראל שני מלאכים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע, וקשרו להם כתרים כו'. ולזה היה קס"ד שכל הכבוד הנורא הזה ישפיע עליהם להגיס דעתן ח"ו, עכ"פ לפי שעה, לזה קמ"ל שאחר כל זאת לא הגיסו דעתם ונשארו בענוותן כבראשונה, עד ש"מיד אמר להם הקב"ה ויקחו לי תרומה", ואז אשכון "בתוכם", ר"ל בתוך כל אחד ואחד.

ומדריגה עליונה זו שלא להגיס דעתן כלל, באה להם משום שמדת ענוותנותם לא היתה דעת עצמן, אלא זכו לה על ידי שדבקו

בהקב"ה ובמדותיו. שכמו שיכולים לדבוק במדת חנון ורחום בו, יכולים להדבק במדת עניויות של הקב"ה. ובעניויות שלו ית"ש אמרו חז"ל (מגילה לא, א) כל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענוותנותו. ומפרשים הספה"ק (ראה כלי יקר בראשית מא, א) שבנוהג שבעולם שאדם שיש לו איזו מעלה יתר שאת על חבריו אינו זוכר את חבריו הקטן מערכו ובל ישא את שמו על שפתיו מצד רום לבבו, אבל כביכול הקב"ה אינו כן, ואדרבה אף על רוממותו הוא שוכן את דכא ושפל רוח. וכדי לאמת דבר זה שהקב"ה שוכן את דכא ושפל רוח, צירף הקב"ה בשמו הגדול ית' ארבע אותיות של מספר מועט יותר מכל האותיות שבאלפ"א ביתא, כשתכתוב יו"ד ה"א וי"ו ה"א הסתכל בכל האותיות כשתכתבם במלואם לא תמצא שום אות שיעלה למספר מועט כמו אלו, עכדה"ק. וכן ישראל, אף שנתעלו עד אין שיעור כשאמרו נעשה ונשמע, מכל מקום דבקו בו ית"ש ובקדושת שמו, ועי"ז זכו להשאר בשפלותם כבראשונה, ומיד צוה להם הקב"ה ויקחו לי תרומה. וזה שמפרש רש"י ויקחו לי "לשמי" תרומה, שטרם יקחו תרומה, יקחו את שמי ית', כדי לזכותם בהשראת השכינה במשכן. ולהוסיף תבלין יש להזכיר דברי ספר העקידה, שעמד להבין למה התפלל שלמה המלך כשבנה את בית המקדש (מלכים א ה, טו) יהי ד' אלקינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל ימשנו. ומבאר שתפלתו היתה שאע"פ שעתה תשכון השכינה בבית המקדש, מכל מקום "אל יעזבנו ואל ימשנו", שלא יסיר שכינתו גם משכון בתוך כל אחד ואחד ממש, כאשר היה עם אבותינו עד עתה. וכן יש להטעים אף כאן, שבשעת ציווי המשכן ויקחו לי תרומה, ציווה ליקח שמו ית', שע"ז יפעלו שלא רק על המשכן תשרה השכינה אלא גם עליהם.

ובזה תתיישב קושיית המפרשים על דברי התנ"א הנ"ל, דאיך אמר שמיד שאמרו ישראל נעשה ונשמע אמר להם ועשו לי מקדש בו, והרי המשכן היה כפרה על חטא העגל, כדאיתא במדרשים (וברש"י ריש

פרשת פקודי). ולדרכינו יתבאר, שלולי שאמרו נעשה ונשמע והיה המשכן רק כפרה על חטא העגל, היה בא הציווי לומר ועשו לי משכן ושכנתי בתוכו, ומה שנאמר "כתובם" הוא בזכות שאמרו נעשה ונשמע, והבן.

ב. וזו היתה מדרגתו של מרדכי הצדיק, עליו נאמר (אסתר י, ג) כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש, פירוש שאף שנתעלה בעיני העולם להיותו משנה למלך, מכל מקום נשאר בעצמו "מרדכי היהודי" כבראשונה וכמו שאר היהודים, וכנאמר (שם) "וגדול ליהודים ורצוי לרב אחיו", פירוש שאף שהיה גדול ליהודים, היה רצוי לאחיו, היו הם אצלו כאחיו, "דרש טוב לעמו", פירוש שאף היהודי הפשוט שהוא בגדר "עמו" היה בעיניו טוב ממנו, בחושבו שהרי הוא משנה למלך אחשורוש, ועבודת מלכות מדי ופרם על שכמו, אבל היהודי הפשוט עבודתו בעולם להיות "יהודי" ואין גדולה מזו. וכן איתא בשם זקני היהודי הקדוש זי"ע שאמר שאף בעל מדריגה קטנה יכול להפוך שמים וארץ, אך להיות "יהודי" הוא קשה. ועד"ז אמר החידושי הרי"ם זי"ע משמו "שהייתי נותן את כל העולם פאר א האר אידשקייט". וכספר תפארת היהודי מובא שכשאמרו דברים אלו בשמו להגה"ק בעל אבני נזר זצ"ל הפליאם מאוד, ואמר "מה מאוד עמוקים הדברים".

ואפשר שמה שאמרו חז"ל (הובא ברש"י ריש פרשת בראשית) שנברא העולם בזכות ישראל שנקראו ראשית, ר"ל ישראל, אשר היותם ישראל, הוא הראשית ועיקר העקרים אצלם.

ויהי רצון שנוכה לנשים ונפלאות כמו שעשה לאבותינו כימים ההם בזמן הזה, ולראות כישועת ישראל, בכלל וכפרט ברוחניות ובגשמיות, והעיקר לכיאת בן דוד כמהרה דידן ברוכ רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' תצוה, שבת זכור

א. ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתיב למאור להעלת נר תמיד. וכתב האור החיים הקדוש ששמן זית זך הוא רמז לתורה הקדושה, שצריך שתהיה זכה וטהורה בלי שום מחשבת פסול, רק בלתי לד' לבדו.

וכוה יש לפרש אומרו "ואתה תצוה גו'", דהנה אמרו חז"ל (שבת פט, א) שאמר הקב"ה למשה הואיל ומיעמת עצמך - תקרא על שמך, שנאמר (מלאכי ג, כב) זכרו תורת משה עבדי גו'. וכעין זה במכילתא (פ' בשלח) מה ת"ל זכרו תורת משה עבדי, לפי שנתן נפשו עליה נקראת על שמו, והיכן מצינו במשה שמסר נפשו על התורה, שנאמר (שמות לד, כח) ויהי שם עם ד', ואומר (דברים ט, ט) ואשב בהר גו', הא לפי שנתן נפשו על התורה נקראת על שמו. וזה שנאמר כאן "ואתה תצוה", כלומר אתה שמסרת נפשך על התורה עד שלא הוצרך לפרש מי הוא "ואתה", שהרי כל התורה נקראת על שמך, "תצוה את בני ישראל", שילמדו תורה במסירות נפש, וימעטו עצמם כמוך, ואז תהיה תורתן כשמך זית זך.

ועוד יש לפרש כע"ז, ע"פ הידוע מספה"ק (עיין בעל הטורים) שבעבור שאמר משה רבינו בחטא העגל (שמות לב, לב) ועתה אם תשא חמאתם ואם אין מחני נא מספרך, נתקיימו דבריו במה שלא נזכר שמו בפרשה זו. ואפשר שזה גופא נאמר ב"ואתה תצוה", כלומר ממה שלא נאמר שמך ממעם שמסרת נפשך לטובת ישראל וכבוד שמים, עד שאמרת ואם אין מחני מספרך, בזה כחך לצוות כן גם את אחרים שלא

ילמדו ויקיימו המצוות לטובת עצמן ולכבוד עצמן, אלא תהיה תורתן בלתי לד' לברו כשמן זית זך.

ב. ונראה שענין זה, שייך לשבת זו שקוראים בה פרשת זכור. כי על ידי לימוד התורה לשמה בבחינת "שמן זית זך", יש קיום של מחיית עמלק ואיבוד שמו מן העולם. והוא על פי מה שדרשו חז"ל (מ' שכל טוב שמות יט כ) עה"כ (שמות ז, ח) ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידם, מאי רפידים, ר' יהושע אומר שרפו ידיהם מדברי תורה. היינו שרפידים מלשון רפיון ידים, שעל ידי שרפו ידיהם מדברי תורה היה עמלק יכול לבא ולהלחם עליהם. וענין "רפו ידיהם מדברי תורה", משמע שבאמת למדו תורה אלא שהיה זה מתוך רפיון וחולשה. והגורם לזה הוא, מה שלא היתה תורתן כשמן זית זך, אשר בו נאמר להעלות נר תמיד, כי הלומד תורה לשמה ובקדושה וטהרה, אין ידיו רפין מדברי תורה, אלא אדרבה מתקיים בו "להעלות נר תמיד", שנעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק (אבות פ"ו מ"א) ואין לעמלק קיום אלא כשידי ישראל ח"ו רפין מדברי תורה.

וכלל זה שעל ידי לימוד התורה מבטלים כחו של עמלק, כבר הובא בספרי דרוש, ודרשו בזה את הכתוב (אסתר ט, כה) "עם הספר ישוב מחשבתו הרעה אשר חשב על היהודים על ראשו ותלו אתו ואת בניו על העץ", ר"ל עם כח הספר תורה שבה מחשבת המן על ראשו.

ולכן אמר "ואתה תצוה", שכמו שמלחמת עמלק היתה על ידי משה רבינו, כדכתיב (שמות ז, יא) והיה כאשר ידים משה את ידיו וגבר ישראל גו', כך גם הציווי שתהא התורה זכה בלי פסולת ושמרים שייכת למשה רבינו, שהוא יצוה את בני ישראל.

ולזה צריכה מצות זכור אשר עשה לך עמלק להתקיים בקריאת הפרשה בתורה הקדושה, כי בכח קדושת התורה, וישראל הקוראים בה, נמחה שמו מתחת השמים. ולזה אחר נס פורים, הדור קבלוה בימי

אחשורוש (שבת פח, א), כי הכירו שכל הנס היה בזכות לימוד התורה הקדושה, ועל כן קבלו התורה מחדש מתוך אהבה ושמחה. והיה הדבר גלוי כל כך, שאף המן הרשע עצמו הכיר והודה בו, כמו שאמר למרדכי (אסת"ר פ"י ד) "קומו דנצחון עשרה מנכון לעשרה אלפי קנטרין דכסף דילי". ולזה נאמר (אסת"ר ח, טז) ליהודים היתה אורה ודרשו (מגילה טז, ב) זו תורה, כלומר שהיה מאיר להם כאור היום שכל הנס היה בזכות לימוד התורה הקדושה.

וזה כל ענין מחיית עמלק וקיום שמחת פורים וחודש אדר, להתחזק בלימוד התורה הקדושה, וביותר במאורה של תורה, ועי"ז ימחה שמו של עמלק. ונזכה שבזכות אורייתא יתפרקן מן גלותא בעגלא ובזמן קריב, בביאת בן דוד כמהרה דידן ברוכ רחמיו וחסדיו.

מעודה שלישית פ' תצוה, שבת זכור

א. במדרש (פרד"א פרק מג): כתיב (שמות כ, ה) זכור את יום השבת לקדשו, וכתיב (דברים כה, ז) זכור את אשר עשה לך עמלק, היאך יתקיימו שניהם, זה זכור וזה זכור, אמר להם לא דומה כוס של קונדיטון לכוס של חומץ, זה כוס וזה כוס, זה זכור לשמור ולקדש את יום השבת, וזה זכור להשמיד ולאבד ולהכרית את כל זרעו של עמלק, שנאמר (דברים כה, יט) והיה בהניח ד' אלקיך לך מכל איבך גו' תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח. ועיין בבני יששכר (מאמרי חדש אדר מאמר ג דרוש א) מה שמבאר בזה. ובכל אופן נראה שכוונת המדרש היא לחדש שעצם קיום זכור את יום השבת לקדשו פועל גם בקיום מצות מחיית עמלק ובזכור את אשר עשה לך עמלק.

ויתבאר על פי מה דאיתא עוד במדרש (שם) שמבאר על פי משל, שאין כוונת התורה במצוות זכור את אשר עשה לך עמלק, לזכור רק רשעות עמלק, אלא העיקר הוא שזכור מה שעשינו להביא עלינו את צרת עמלק, והוא מה שאמרו ישראל (שמות ז, ז) היש ד' בקרבנו אם אין, ועי"ז גרמו שמיד בא עמלק. ולפי זה פשוט שעל ידי קיום זכור את יום השבת לקדשו, שהיא מצות קידוש על היין ועדות על הבורא ית"ש שברא העולם, הוא קיום וזכירה ותשובה על מה שפגמו בשאלת היש ד' בקרבנו אם אין.

ב. עוד נראה לבאר בזה, שכל שבת הוא גדול וקדוש מהשבת שקדמו. וזה הענין שצריך לקדש כל שבת מחדש, שהרי הקידוש היא

עדות על בריאת העולם, וכל הגדול מחבירו רואה יותר בכל פרט ופרט של השגחה פרטיית שבחיו את אצבע אלקים שהוא מחיה את כולם, ועל ידי שמקיים שבת אחת, מתקדש ונתעלה, וכששומר כל השבוע על אותה קדושה, בבואו לשבת השניה רואה ומשיג את מה שלא ראה ולא ידע עד עכשיו, וזה מחייב להעיד מחדש, את מה שעוד לא העיד. וכל מי שראוי לזה, עושה בכל שבת קידוש בעומק יותר גדול וקדוש מכל השבתות שקדמו, שעדות של קידוש שבת זו עוד לא העיד מעולם. וכל שבת כולל בו את קדושות כל השבתות שהיו מבריאת עולם ועד אז, ועולה ומוסיפה עליהם. וכך קדושת השבת מתעלה יותר ויותר עד שיהא יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים. ולא שייך להשיגה אלא בצירוף כל השבתות שקדמו לה, והבן.

ובמחיית עמלק הוא ההיפך, שהוא דומה לכום של חומץ, שהולך ומתקלקל יותר ויותר, עד שאפילו חומץ לא הוה, אלא כלא היה וככלום דמי, שנאבד לגמרי מן העולם. ובכל שנה שמקיימים זכור את אשר עשה לך עמלק, נחלש כחו של עמלק, וקליפתו הולכת ונאבדת ונפסדת מן העולם. ולכן אין סתירה בין זכור את יום השבת לקדשו לזכור את אשר עשה לך עמלק, כי שני הכוחות נתן הקב"ה לישראל, האחת להגדיל ולקדש שמיה רבה, והשניה לאבד ולהפסיד את כל הרשעים מן הארץ עד שכל הרשעה כולה כעשן בעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ.

ובאמת זכור אחד משלים לשני, שכל מה שנתגדל יותר קיום זכור את יום השבת לקדשו, מתעלה גם הקיום זכור את אשר עשה לך עמלק, כי עליית השבת היא ירידת עמלק, וכן להיפך כשיורד עמלק מתעלה השבת קודש. והוא סוד הכתוב (בראשית כה, כג) "ולאם מלאם יאמץ", שמפרש רש"י (שם) כשזה קם זה נופל, וכן הוא אומר (יחזקאל כו, ב) אמלאה החרבה, לא נתמלאה צור אלא מתורבנה של ירושלים. וכן אמרו (פסחים מב, ב) אם מלאה זו חריבה זו, ואם מלאה זו חריבה זו.

והן הן הדברים המפורסמים שכתב בספרה"ק זרע קודש (פ' כי תצא) ששמע מהרב הקדוש מו"ה אלימלך זי"ע "שכשעשה עליית נשמה ראה שנושאים את כלי בית המקדש, ואמרו לו שהם אותם הכלים שהוציא הוא מהגלות. ופעם אחת אמר, שנפלה בית טומאה אחד בצורה גדולה מאוד, ובכל יום עולים אלפי אלפים בעלי מלאכות בנאים לבנות החומה, אבל יש לי שומר טוב, שכשהרב מו"ה יעקב יצחק מלאנצהוט מתפלל תפילת שמונה עשרה של מנחה, מפיל כל מה שבונים. והבנתי דבריו הקדושים, שמפיל זה על ידי שעל ידי תפילתו בונה חומות ירושלים וביהמ"ק, ולפי ערך שבונה חומות ירושלים מפיל בהבית הזה של טומאה, כי כשזה קם זה נופל", עכדה"ק. וכן הן הדברים שבוה שמקיימים זכור את יום הקדשו מקיימים גם זכור את אשר עשה לך עמלק, כי זה דומה לכום יין, וזה לחומץ, וכשכום היין נעלה, הולך החומץ ומתחמץ יותר ויותר עד שנאכר מכל וכל.

ג. וידוע מאמר הרשב"י (ירושלמי שבת פ"א ה"ב) אילו הוינא קאים על טורא דסיני בשעתא דאיתייביבת אוריתא לישראל, הוינא מתבע קומי רחמנא דאיתברי להדין לבר נשא תרין פומין, חד דיהוי לעי באוריתא וחד דיתעביד בה כל צורכוי, חזר ואמר מה אין חד הוא לית עלמא יכול קאים ביה מן דילטוריא דיליה, אילו הוון תריי על אחת כמה וכמה. והנה אף שאמת הוא שלא ניתן לבר נש שני פיות שאילו כן לא היה העולם יכול להתקיים מחמת הלשון הרע כו', מכל מקום עדיין שאלת רשב"י לכאורה במקומה עומדת, שמוטב היה שיכרא בשני פיות האחת לעמול בתורה והאחת לשאר צרכים. ובהכרח צ"ל שאף שנברא כפה אחד, אין כח אחד מגרע כח השני, וכאותו הפה שיכול לקדש את יום השבת, ולהוסיף קדושה וטהרה בעולם ולפרסם אמונתו ית"ש, יכול גם לגרע קרני רשעים, ולמחות שמו של עמלק מן העולם.

וזה שאמר "ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית וך

גוי", שציווי של משה רבינו לימד את ישראל, שאע"פ שצריכים לפעמים לעסוק כריכוד לצרכי האדם, וגם לקלל ולמחות שם רשעים מן העולם, מכל מקום לא נגרע כלום מקדושת הפה, עד שיכול לצוות את בני ישראל ויקחו שמן זית זך, היינו כלי תערוכת רע כלל, ועי"ז להעלות נר תמיד.

וזה שייך לפני פורים, שצריך לקיים שניהם כאחד "עד דלא ידע כין ארור המן לברוך מרדכי". ושניהם כאחת מתקיימים כקריאת מגילה. ויהי רצון שנוכה לתקן כל מה שפגמנו כדכור, שיהא הפה ראוי לקיים מצות חכמים לקרא מגילה, עם כל טעמיה ופירושיה, ויעשו שורש למטה ולמעלה, ונקיים ימי הפורים מתוך שמחה וכל טוב, ועד מהרה נושע בביאת כן דוד כמהרה דידן כרוכ רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' כי תשא, שבת פרה

א. כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כפר נפשו לד' גו'. נראה שנתנית מחצית השקל פועלת מותרת הנפש, ועל כן שייכת קריאת פרשת כי תשא בשבת זו שחל בה בשנה זו פרשת פרה שהיא מותרת של ישראל (עיין רש"י מגילה כט, א ד"ה בריבועית). ורמז לזה מהא דתנן (שקלים פ"א מ"א) באחד באדר משמיעין על השקלים כו' ומתקנין את הדרכים ואת מקואות המים. והביאור י"ל שהוא משום שדרשו חז"ל (מדרש תהילים ה א) עה"כ (כמדבר כד, ה) מה טבו אהליך יעקב משכנתך ישראל, כנחלים נמיו גו', מה טיבתו של אהליך יעקב, כנחלים נמיו מה נחל הזה אדם יורד בו טמא ועולה טהור, אף בית המקדש אדם נכנס בו בעונות ויוצא בלא עונות. ומטעם זה על ידי נתינת השקלים לבדק הבית ולעבודת בית המקדש, מתחבר האדם לטהור, והמחובר לטהור טהור (כבא קמא צב, ב), ועי"ז פועלת נתינת השקלים מותרת הנפש. וליכא מילתא דלא רמיזא באורייתא. שכן "תשא את ראש" בגימטריא "וטהר את בני לוי וזקק אתם כזהב וככסף" (מלאכי ג, ג).

ב. עוד נראה לבאר, על פי מה שאמרו חז"ל (שבת קמו, א) שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא, וכשעמדו ישראל על הר סיני פסקה זוהמתן. אך אחרי שחטאו בעגל שבה הזוהמה והטומאה. אמנם שבט לוי שלא חטא, שורה עליהם טהרה עד עולם. וכל יהודי הנותן שקלים לבית המקדש ויש לו חלק בעבודת שבט לוי משרתי ד' בבית המקדש, מתחבר אליהם, וקדושתם וטהרתם שורה גם עליו. וכידוע מלשון

הרמב"ם (פי"ג מהל' שמיטה הי"ג) שלא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ד' לשרתו ולעובדו כו' הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה ד' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים כו' כמו שזכה לכהנים ללויים. ובנתינת השקלים לחזק עבודת שבט לוי, יש לכל אחד חלק בעבודתם ונתקדש בקדושתו. וגם לזה רמז בקרא שנאמר (בראשית כט, לד) על כן קרא שמו לוי, ר"ת שק"ל. וי"ל שבא לרמז על ענין זה שבנתינת השקל נקרא כל יהודי על שם שבט לוי, וממילא שורה גם עליו מעלת וקדושת שבט לוי. ולכן השקלים הם כסף הכפורים, שמכפרים על חטא העגל, כי על ידם נעשים כל ישראל כשבט לוי אשר לא חטאו בעגל, וזו כפרתם.

ג. עוד יש לפרש ש"ראש בני ישראל" קאי על הקב"ה, שעל ידי שמתנשאים ישראל ומתעלים בנתינת השקלים, פועלים להעלות כביכול גם אותו ית"ש. וכן איתא במדרש (איכ"ר פ"א לה) בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מוסיפין כח בגבורה של מעלה. והנה בפרשתו נאמר (להלן ל, לא) ואל בני ישראל תדבר לאמר שמן משחת קדש יהיה זה לי לדרתיכם. ומפרש החתם סופר זצ"ל שמשחת שמן המשחה הממשיך קדושה על הנמשחים, יש בו עוד ענין, שלבסוף על ידי תוספת קדושה שלהם - יתקדש ויתקלם עילאה גם כן, וכאילו אמר שהוא ית"ש כביכול נמשח. וזה הנאמר שמן משחת קדש יהיה זה לי כביכול.

והנה נתינת השקלים היא צורך ברק בית המקדש וצורך קרבנות ציבור, ופרשת פרה היא טהרתן של ישראל שיוכלו להכנס לבית המקדש בטהרה ולעבוד בו עבודת הקדש. יראו עיננו וישמח לבנו ונזכה לזה בביאת בן דוד במהרה דיין ברוח רחמיו וחמדין.

סעודה שלישית פ' כי תשא, שבת פרה

א. כי תשא את ראש בני ישראל גו'. יש לפרש ש"ראש בני ישראל" הוא כינוי לצדיק, שהרי הוא ראש של בני ישראל, וענין הנשיאות ראש הוא שיבטל כל אחד את דעתו לדעת הצדיק, על ידי שיכיר שהצדיק הוא הראש, אשר דעתו היא דעת תורה הקדושה אשר הוא דעתו וחכמתו ית"ש.

והנה שבת זו היא שבת פרה שהיא מהרתן של ישראל (עיין רש"י מגלה כט, א). והנה בפרשת פרה נאמר (במדבר יט, ב) זאת חקת התורה דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה גו'. ודרשו חז"ל (במדב"ר פ"ט ו) אמר לו הקב"ה למשה לך אני מגלה טעם פרה אבל לאחר חוקה. ונראה שעל ידי שרק למשה רבינו נתגלה טעם חקת הפרה, בהכרח שיבטלו כלם דעתן לדעתו, ויעשו הפרה על דעתו של משה. וזה קיום של "ויקחו אליך". ולכן אמרו חז"ל (הובא ברש"י במדבר יט, ב) "לעולם היא נקראת על שמך". וזהו גם הטעם שהוצרך שבכל הפרות העתידות היו נותנין בהן מאפר פרה שעשה משה במדבר, כיון שלעולם לא יתגלה טעמה, בהכרח שיעשוהו מאותה פרה שנעשתה בביטול הדעת לדעתו של משה, שהוא כלכד יודע טעמה וסודה.

ונראה שדבר זה עצמו, היינו ביטול הדעת לדעתו של משה הוא הגורם את מהרת הפרה. כי משה רבינו הוא סוד הדעת, ואמרו חז"ל (שבת לא, א) ודעת הוא סדר מהרות, ולכן כל דעת הבטילה לדעתו של משה רבינו מהרה כדעתו, בסוד (בבא קמא צב, ב) המחובר לטהור טהור. נמצא שענין עשיית הפרה בדרך חקה, היא הגורמת לביטול

הדעת אצל דעתו של משה, שרק לו נגלה טעם הפרה וכל הפרות עשויין על דעתו, ומעורבות באפר פרתו, והמחוכר לטהור גם הוא טהור. ובוזה יובן למה אומות העולם מנין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה. כלומר שמנין את ישראל שהם בעצמן יאמרו טעם הפרה, ואם יעשו כן הרי תחבטל מהם טהרת הנפש הנפעלת מכח ביטול הדעת אצל משה רבינו.

ולפי דרך זה מובן שפיר דשייכת קריאת פרשת כי תשא את ראש בני ישראל, לקריאת פרשת פרה, שגם במהרת הפרה היה בהכרח שישאו את ראשם שהוא משה רבינו, על ידי שיכוונו כל פעולה ופעולה על פי דעתו.

ב. ופרשת פרה קודמת לפרשת החדש, שהיא תחלה ליציאת מצרים. ויתפרש לדרכינו, שענין זה עצמו הוא יסוד יציאת מצרים, להאמין במשה רבינו ובנבואתו, ולכבול דעת כל ישראל אליו, כי כל מה שזכו ישראל לצאת ממצרים היה רק בזכות ראשי בני ישראל משה ואהרן, כדאיתא במדרש (שמו"ר פ"א א) עה"כ (יחזקאל טז, ז) רבבה כצמח השדה נתתיך גו' שדים נכנו ושערך צמח ואת ערם ועריה, מהו שדים נכנו, זה משה ואהרן, שהיו נכונים לגאלם, דכתיב (שה"ש ז ד) שני שדיך כשני עפרים תאמי צביה, ושערך צמח - הגיע הקץ של גאולה, ואת ערם ועריה, בלא מעשים טובים.

וכבר ביאר האר"י ז"ל היות מצרים גלות הדע"ת, וגואלם משה רבינו סוד הדע"ת, אשר לפ"ז מובן שהיה בהכרח שיבטלו דעתם לדעתו, ועי"ז יצאה דעתם מגלות מצרים וזכו לגאולת עולם, והבן. ויהי רצון שנזכה לתקן נפשותינו רוחותינו ונשמותינו ולהטהר ולהתקדש בקדושה של מעלה ועי"ז נזכה לגאולה שלימה בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' ויקהל פקודי, שבת החודש

א. ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אלהם אלה הדברים אשר צוה ד' לעשת אתם. ובספרים הק' (וכן הוא במאמר עולת שבת לאא"ז זי"ע) כתבו רמז ש"ויקהל" גימטריא "מקוה". ונראה שבא לרמז, בבחינת (זהר ח"א כו, ב) די לחכימא ברמיזה, שכשישראל נאספים לשמוע דברי תורה מפי צדיק, שהוא משה רבינו שבכל דור ודור, הדברי תורה הם "מי הדעת" (עיין רמב"ם פ"א מהל' מקוואות ה"ב) ומטהרים את נפשותם כאילו היו טובים במקוה טהרה. והוא מעין היעוד העתיד שנאמר (יחזקאל לו, כה) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם גו', וע"ד דאיתא במדרש (שהש"ד פ"א ג) מה המים מטהרים את האדם מטומאה, כך תורה מטהרת הטמא מטומאתו. וכן הוא בצדיק שנקהלים אליו עדתו, ובפרט בשכתות ויו"ט, ואומר לפניהם דברי תורה, הנה הדברי תורה ששומעים מפיו, הם כמים טהורים הנזרקים עליהם ומטהרים את נפשותם רוחם ונשמתם.

אמנם כל זה אמור כשיש לישראל אמונה פשוטה בדברי הצדיק. ולכן הקהילים משה רבינו למחרת יום הכפורים דייקא (רש"י ריש פרשתן), כי אז נמחל להם מה שפגמו באמונה בבורא ית"ש, ועי"ז היו דברי תורה להם בבחינת (משלי כה, כה) מים קרים על נפש עיפה, שכמו שמים הקרים מחיה את הנפש העיפה ומפיחה בה רוח חיים, כן דברי תורה הנאמרים מפה צדיק, נותנים בהם חיים, שהם סוד הטהרה [היפך המיתה שהיא מטמאה]. ורמז לזה, כי "ויקהל" הוא גם בגימטריא "ויאמינו בהוי"ה".

ולאוסף עוד בזה, שכיון שרברי תורה הנשמעים מפי הצדיק הם כמים טהורים המטהרים, צריך השומע להיות ראשו ורובו בתוך המים, שלא יהיה שומע באוזניו לבד, ומחשבותיו משוטטות ממקום למקום, שהרי הטובל במקוה כשירה, אפילו הוציא שיערה או אצבע קמנה לא עלתה לו מבילה. וכן הוא בשמיעת תורה מפי הצדיק. וזה "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל", שכל אחד ואחד היה כולו מוקהל ועומד לפני משה, ואז דבר את הדברים האלה אל בני ישראל.

ב. א"י בענין ויקהל משה את בני ישראל גו'. ופרש"י שהיה זה למחרת יום הכפורים כשירד מן ההר. ונראה לפרש, רהנה אמרו חז"ל (יומא פה, ב) שיוהכ"פ מכפר רק על מצוות שבין אדם למקום, ולא למצוות שבין אדם לחבירו. וכן נפסק בשו"ע (או"ח סימן תרו סעיף א) "עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שיפייסנו". אבל באמת אף המפייס את חבירו עד שחבירו מוחל לו, מועילה המחילה רק לענין ששוב אין להם טענות זה לזה. אבל עדיין לא סרה בזה המינה מן הלב, ועדיין אינם אוהבים וקשורים זה לזה. לכן ממחרת יום הכפורים דייקא "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל", שקהלם בקהילה אחת שייעשו כאיש אחד בלב אחד.

ולכן הקדים מצוות השבת, שהרי זוהי רזא דשבת, אשר "כנוגא דאנון מתיחדין לעילא באחד, אוף הכי איהי אתיחדת לתתא ברזא דאחד כו'" (זהר ח"ב קלה, א), פירוש כמו שלעילא בעולם המלאכים אינם מתיחדין רק לענין שמוחלין זה לזה ואין להם תערומות זה על זה, אלא יחודן הוא רזא דאחד ממש, כן הוא גם אצל ישראל למטה שהקב"ה פורש עליהם סכת שלום, בשבת קודש, עד שנעשים כאיש אחד ובלב אחד, וכבשעת מתן תורה.

ונצרך להם אזהרה זו, שכן נאמר (שמות כה, ח) ושכנתי בתוכם, שהיו ישראל עצמן דמות המשכן. ובמשכן נאמר (שמות כו, ו) "והיה

המשכן אחד", שהיו כל עניניו וכליו כו' כולם נאחדים ברזא דאחד. שבת זה הוא שבת החדש. ובקרבן פסח נאמר (שמות יב, ו) ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל בין הערבים. ודרשו חז"ל (הוכח ברש"י ספ) וכי כולן שוחטין, אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו. היינו שהשוחט יש בו כוח שליחות לשחוט בשם כל קהל עדת ישראל, שכח כולן מאוחד בו והוא פועל בעדם. וזה נתחדש ביציאת מצרים, ששם היו נפרדים זה מזה, ובקרבן פסח נתחדש להם שכל יהודי צריך לפעול בעד כל קהל ישראל, ובשם כל ישראל, שהוא סוד ענין "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל".

ג. והנה בפרשת החדש קורין "החדש הזה לכם גו". ויש לפרש בדרך מוסר, שבאמת אין לו לאדם בעולם הזה כלום אשר הוא "לכם", שהרי בשעת מיתתו מן העולם אין מלווין אותו לא כסף כו' (אבות פ"ו מ"ט). ורק החדש הזה - הוא כל נכסיו בעולם הזה, כי הוא חודש שבו מקיימים מצות והגדת לכנגד (שמות יג, ח), ומכניסים אמונה טהורה כלכ בנינו וכני בנינו, וזה כל רכושו של האדם בעולם, בניו ובני בניו המאמינים בד' ובתורתו.

ובחודש הזה יש התעוררות גדולה כלכ האדם לעורר הגאולה וכיאת משיח צדקינו כקרוב, כמו שיסד הפייטן "כסף ודפק כפתחי ישנה", שהקב"ה נכסף ודופק על דלתינו לעוררנו משינה, "לחפשה כראשון לחדשי השנה", להוציאה לחופש מגלותה בזה החודש. וראה בשער יששכר (מאמרי חדש ניסן מאמר זמן חירותינו אות ט) שמה שנאמר בפרשת התודש (שמות יב, ד) "והיה היום הזה לכם לזכרון", הוא רמז שזכות עבודת חודש ניסן תעמוד לנו כראש השנה שהוא יום הזכרון. ויש להוסיף על דבריו הק', שמחילוקי חודש ניסן - שבו הנהגת החסד, לחודש תשרי - שהוא דין, שכחודש תשרי צריכים אנחנו לעורר רחמים וחסדים שהם כישנים, כנאמר (ירמיהו יד, ט) למה תהיה כאיש נדהם

כגבור לא יוכל להושיע. אבל בחודש ניסן הוא ההיפך, שהקב"ה הוא הדופק ומעוררנו משינה, לחפשנו מן הגלות. וזה אשר נאמר והיה לכם לזכרון, פי' שבראש השנה כשנתקע בשופר לעורר החסדים מהיותם ישנים, ייזכר לנו מה שבחדש ניסן דפק הקב"ה אצלנו לעוררנו, ואם בן זה רצונו "לחפשה", ואם לא למעננו, למענו יעש ויגאלנו בנאולה קרובה, שבניסן נגאלו ובניסן עתידים להגאל (ראש השנה יא, א). ויהי רצון שנזכה לנאולה שלימה, בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' ויקהל פקודי, שבת החודש

א. ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אלהם אלה הדברים אשר צוה ד' לעשת אתם. ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לד' גו'. ויש לפרש, שבשבת קודש נאמר (שמות כ, ה) ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך, ופירש"י ועשית כל מלאכתך, כשחבא שבת, יהא בעיניך כאלו מלאכתך עשויה, שלא תהרהר אחר מלאכה. וציווי זה נדרש מ"ועשית כל מלאכתך" הנאמר בכתוב ד"ששת ימים תעבד", כי צריך לעבוד עבודה כזו בששת ימים, שכשיבוא השבת יהא בעיניך כאילו כל מלאכתך עשויה, והיינו כי עובד בששת ימים מתוך אמונה שלא מלאכתו ועבודתו היא המביאה לו פרנסתו, אלא (משלי י, כב) ברכת ד' היא תעשיר, והכל בהשגחת הבורא, וכמו שאמרו חז"ל (פסחים ק"ה, א) למה נקרא שמו הלל הגדול, מפני שהקב"ה יושב ברומו של עולם, ומחלק מזונות לכל בריה. ואז, כשבא השבת, אשר בו ציווה השי"ת לנוח ממלאכה, הרי בעיניו כאילו כל מלאכתו עשויה, ועשירותו בא מברכת יום השבת, ולא עוד אלא שמן השבת מתברכאן כל שיתא יומין (זהר ח"ב סג, ב). וזה שאמר כאן "ששת ימים תעשה מלאכה", היינו שתאמין שאין אתה העושה המלאכה, אלא היא כנעשה מאליה, בברכת ד', ואז יהיה לכם קדש השבת שבתון לד'.

והקדים ציווי זה למלאכת המשכן, כי במלאכת המשכן האמינו וראו כולם שלא בעצמם הקימו את המשכן, אלא הם עשו רק כאשר ציווה ד' את משה, ומאליו הוקם המשכן בכל כוונותיו וסודותיו

הנוראים, שהרי לא השיגו כלל בשכלם גדול הסודות ושמות הקדושים של מלאכת המשכן, וכן נאמר (שמות מ, ז) שבראש חודש ניסן בשנה השנית הוקם המשכן, ופירש"י (לעיל לט, זג) שלא היו יכולין להקימו שום אדם כו', אמר משה לפני הקב"ה איך אפשר הקמתו על ידי אדם, אמר לו עסוק אתה בידך נראה כמקימו, והוא נזקף וקם מאליו, וזהו שנאמר (שמות מ, ז) הוקם המשכן, הוקם מאליו. ונראה שכמו שהוא במלאכת המשכן כן הוא בכל עבודות האדם בעולם, שהרי כולם רק פרטים מעבודתו הכללית של חובתו בעולמו להקים המשכן ובית המקדש העתיד לבנות ב"ב. ולכן גם במלאכה הגשמיית צריך להאמין שהכל הוא כבמשכן - ששת ימים תיעשה מלאכה, כמעצמה, ומה שאדם עוסק בידו הוא רק כדי שיהא נראה כמקימו, שכן הוא לבושו הטבעי של העולם. אבל העיקר להאמין באמונה שלימה (חולין ז, ב) אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא א"כ מכריזין עליו מלמעלה, שנאמר (משלי כ, כד) מד' מצעדי גבר ואדם מה יבין דרכו.

ב. והנה במוסף לשבת החודש תיקן הפיימן "ארבעה ראשי שנים במחזה בארת זה מזה לחוזה". פירוש ענין שראש חודש ניסן הוא ראשון לארבעה ראשי השנה, כנאמר במחזה הנבואה, ביארת אותם למשה אבינו בתורה הקדושה שעל כתבה נאמר (שמות לב, טו) מזה ומזה הם כתובים. וצ"ב, למאי נפקא מינה ענין זה שעל כתב התורה נאמר שמזה ומזה הם כתובים.

ונראה, שבחג הפסח נאמר (שמות יב, ד) וחגותם אותו חג לד' לדורותיכם חוקת עולם תחגוהו. וצ"ב למה נקרא חג הפסח "חקה", שהוא כדבר בלי טעם, הלא מפורש הטעם בתורה שהוא מועד צאתינו ממצרים. וכן הוא דרכי האומות שביום שזוכים לגאולה קובעים אותו לחג, וכל שכן ישראל שזכו לגאולת עולם ולצאת מאפילה לאור גדול. ויש לבאר ש"חקה" הנאמר בפסח הוא מלשון חקיקה, וכמו שדרשו

חז"ל (במד"ר פי"ט א) עה"כ (במדבר יט, ב) "זאת חקת התורה" שהוא לשון חקיקה. וביאור הענין, שענין מועד הפסח וחדש ניסן נחקק בלב ישראל עד כדי כך שהם כלוחות אשר "מזה ומזה הם כתובים", שאפילו האיש אשר לא מכין עצמו, ואינו מכין עצמו לפני הפסח להרגיש כאילו עתה יצא ממצרים, וממילא מתקרב אצלו הענין שהרי אלפי דורות עברו מאז, ובפרט שגולה אחר גולה גלתה, ואכתי עבדי דאחשורוש אנן, מ"מ מכח החקיקה אשר בלבנו, שבה נחקק חוקת הפסח, הוא מרגיש בנפשו ענין נעלה של חודש ניסן.

ובזה יובן מה שחייבה התורה הק' שבכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו יצא ממצרים (פסחים קטז, ב), שלכאורה הוא דבר התלוי בדעת ואיך תחייב התורה על זה. ולדרכינו יוסבר ששייך לצוות על זה, משום שדבר זה שבחודש האביב בכל שנה ושנה נפשו יוצאת מגלות מצרים, היא הרגשה החקוקה בלב נפש יהודית, והיא חוקת הטבע היהודי ממש. וחקיקה זו כוחה כחקיקה על הלוחות, אשר "מזה ומזה הם כתובים", עד שאמרו חז"ל (שמו"ר פל"ב א) עה"כ (שמות לב, טז) חרות על הלוחות, מהו חרות, ר' יהודה אומר חירות מן גליות, ור' נחמיה אומר חירות ממלאך המות. וכן היא חוקת הפסח, שעוקרת את היצה"ר והגליות מלבם של ישראל.

ובזה יובן מה שאמרו חז"ל (ברכות יב, ב) שגם לעתיד לבא כאשר תתקיים הנבואה (ירמיהו טז, יד) "הנה ימים באים נאם הוי"ה ולא יאמר עוד חי הוי"ה אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי הוי"ה אשר העלה את בני ישראל מארץ צפון ומכל הארצות אשר הדיחם שמה והשבתי על אדמתם אשר נתתי לאבותם", מ"מ תשאר עכ"פ יציאת מצרים בבחינת טפל, ועוד נספר בנסי יציאת מצרים כמו שדרשו רבנן מקרא (דברים טז, ג) למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, ימי חיך העולם הזה, כל ימי חיך הביא לימות המשיח. ולכאורה צ"ב, כיון שלא יאמר עוד חי הוי"ה אשר העלה את בני ישראל מארץ

מצרים, למה עוד יזכרו בני ישראל כלל את יציאת מצרים. אכן לדרכינו יובן, שלספר ביציאת מצרים היא "חקת הפסח", חקוקה בלב ישראל כדבר המבעי, שלעולם אי אפשר שישתנה.

ויהי רצון שיחקק חודש ניסן בלבנו, עד שנשיג המדרגה אשר בארת למשה רבינו החוזה, והחקיקה בלבנו תהיה עד הבחינה שמוזה ומוזה הם כתובים, "דאָרד און דאָרד". ויהיה החודש הזה "חודש אשר ישועות בו מקיפות" (פיוט לשבת החדש). ויש לבאר הלשון "ישועות בו מקיפות" (קצת בדרך הרוש), על פי הידוע מכ"ק אא"ז אדמו"ר זי"ע (דברי תורה מהדורא ט אות סב) בענין שנכפל בתהילים הכתוב (שם ד, ז) מי יתן מציון ישועת ישראל בשוב ד' שבות עמו וגל יעקב ישמח ישראל, פ"א בלשון יחיד "ישועת", ופעם שניה (שם נג, ז) בלשון רבים "ישועות ישראל". שישועה בלשון יחיד היא ישועת ישראל בביאת מלכא משיחא, וכמאמר חז"ל (תנדא"ר כה) אין ישע אלא ימות המשיח. ו"ישועות" בלשון רבים קאי על כל שאר ישועות הפרטיים הנצרכים לכל אחד ואחד. ועל זה נאמר שבחודש ניסן, שהוא חודש הנאולה שבניסן נגאלו ועתידין להיגאל, ה"ישועות" בלשון רבים הם רק "מקיפות", פי' בחיצוניות ומפל, אבל פנימיות חודש ניסן היא ישועת ישראל, שבה נאמר בשוב הוי"ה שבות עמו, שהוא צירוף הוי"ה באותיות כסדרן השולט בחודש ניסן. אבל הישועות שהם רק מקיפות נאמר בשוב אלקים שבות עמו (אלקים"ם גימטריא המב"ע, כידוע), שהם ישועות רבות הנצרכות לישראל בענינים מבעיים וגשמיים, וגם ישועות אלו מקיפות בחודש ניסן. אבל העיקר שנזכה לישועה הפנימית שהיא עיקר הישועה, בשוב הוי"ה שבות עמו, בביאת בן דוד במהרה רידן ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' ויקרא

א. ויקרא אל משה גו'. וברש"י: לכל דברות ולכל אמירות ולכל צוויים קדמה קריאה, לשון חיבה, לשון שמלאכי השרת משתמשים בו, שנאמר (ישעיה ו, ג) וקרא זה אל זה כו'. ונראה לפרש, דהנה המלאכים תמיד עומדים מוכנים ומזומנים לעשות רצון הבורא ית"ש, ואם כן מה ש"קרא זה אל זה" אינו כדי שיכוון ויתכונן, אלא לשון חיבה. וכן היה אצל משה רבינו, שלא היה צריך להכנה לשמוע מאמר הא-ל ב"ה, אלא תמיד היה מוכן ומזומן לזה.

וזה שכתב הרמב"ם (פ"ז מהלכות יסודי התורה ה"ו) כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו, משה רבינו אינו כן אלא כל זמן שיחפוץ רוח הקודש לובשתו ונבואה שורה עליו, ואינו צריך לכוון דעתו ולהזדמן לה שהרי הוא מכוון ומזומן ועומד כמלאכי השרת, לפיכך מתנבא בכל עת כו', ובוה הבטיחו הא-ל שנאמר לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי, הא למדת שכל הנביאים כשהנבואה מסתלקת מהם חוזרים לאהלם שהוא צרכי הגוף כולם כשאר העם, ומשה רבינו לא חזר לאהלו הראשון לפיכך פירש מן העולם, ונקשרה דעתו לצור העולמים ולא נסתלק מעליו ההוד לעולם וקץ עור פניו ונתקדש כמלאכים, עכדה"ק. ובוה יובן מה שנאמר אצל משה לשון חיבה כלשון חיבה של מלאכים, שהרי כמוהם פרש מן העולם הזה ועמד תמיד בקשירת דעת ובקדושה.

ב. וזה הענין דאיתא בזהר (ח"ב רכא, א) שמשנה רבינו הוא סוד

הדע"ת. דהנה דעת הוא ענין התקשרות, מלשון (בראשית ד, א) והאדם ידע את חוה (כידוע מספה"ק). ומשה רבינו בהיותו קדוש כמלאכים ותמיד מוכן ומזומן ועומד, הרי "נקשרה דעתו לצור העולמים" (כלשון הרמב"ם הנ"ל).

ובמצרים היו ישראל בגלות הדעת (פרי עץ חיים שכ"א פ"א). פי' אף שהאמינו בד' והתפללו אליו, מ"מ לא היו קשורים בו, ולא היו מוכנים ומזומנים בכל עת לעבדו. וזה שנאמר (שמות כ, כג) "ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבדה ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים מן העבדה", פירוש, שהוצרכו לכל הטעמים האלה - שכבר היו ימים רבים במצרים, וימת פרעה מלך מצרים [והיה טובל בצרעתו בדם ילדי ישראל, כמו שאמרו חז"ל (שמות רבה פ"א לד)], ויאנחו בני ישראל מן העבודה, ורק אז נאמר בהם "ויזעקו". והיינו שחסרה להם הדע"ת ולא היו קשורים בו תמיד. והנה היתה גאולתם ממצרים על ידי משה רבינו, שהוא סוד הדע"ת אשר נקשרה דעתו לצור העולמים. וזה עיקר יציאת מצרים להיות תמיד קשור בבוא ית"ש, ולהיות מוכן ומזומן לעבדו ולשרת בכל עת.

ולפי ערך שזוכה האדם להתקשר בו ית"ש, הוא נעשה פרוש מהעולם הזה ותאוותיו, כמבואר בלשון הרמב"ם ש"משה רבינו לא חזר לאהלו הראשון לפיכך פירש מן העולם". ואף שענין זה נאמר (ברמב"ם) לגבי נביאים דוקא, כבר אמרו חז"ל (פסחים סו, א) הנח להם לישראל, אם אינם נביאים בני נביאים הם. היינו שנבואת אבותם השאירה אף בהם רושם נבואה, שהרי סמכו שם אף להלכה [לענין ערב פסח שחל בשבת בסוגיא דכני בתירא] על מנהג ישראל, שלא נתברר על פי הלכה אלא על ממה שנסאר בהם רוח נבואה ירושה מנבואת אבותם. וע"כ ששייכים ענינים אלו לכל ישראל.

ועיין במדרש (ריש פרשתן) שדורש הכתוב לענין תלמיד חכם שאין בו דע"ת שנבילה טובה הימנו. ולדרכינו יתבאר, כי הקריאה אל

היה בו אף פרוטה מן הגזל, היה ראוי להקריב קרבן לד'.
והמעם לזה, כי המקריב קרבן הרי עיקר כפרתו רק עם
התשובה. וכן תיקנו לומר בתפלת נעילה "ותלמדנו ד' אלקינו להתודות
לפניך על כל עונותינו למען נחדש מעשק ידינו ותקבלנו בתשובה
שלימה לפניך כאשים וכניחוחים". היינו שכל זמן שלא חדל עשק מידו
לא הוי תשובה, ואינה כפרה כקרבן. ולזה פירש רש"י דילפינן למעט
קרבן הגזול מן "אדם כי יקריב", שצריך המקריב להיות כאדם הראשון,
שלא רק שלא היה קרבנו גזל, אלא לא היה שייך בכלל לענין גזל, וכל
מה שבידו שלו היה, והבן.

ויהי רצון שנזכה לתקן כל ממוננו שלא יהא בו שום חשש גזל
או שאר איסורים, ולקיים ארחץ בנקיון כפי, ואז ואסבבה את מזבחך ד',
בתפלה ובתורה ובמעשים טובים, ויהיו כל מעשינו לנחת רוח לפני אדון
כל, ונזכה לקרב הגאולה שלימה בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב
רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' צו, שבת הגדול

א. צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העלה הוא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו. הנה כתב הרמב"ם בספר המצוות (מ"ע כג) שמצות (ויקרא ו, 1) "אש תמיד תוקד על המזבח" היא להעביר אש על המזבח בכל יום תמיד, ולהשיש במזבח עצים בבקר ובין הערבים. ובספר החינוך (מצוה קלב) מבאר "ואל יקשה עליך לאמר מה היא מצוה זו, והלא על כל פנים היה להם להבעיר אש לצורך הקרבן שנתחייבו להקריב (בבקר ובערב), ובלי אש הרי אי אפשר, כי מצוה זו בפני עצמה היא, כי מלבד האש הצריך לקרבן, היו מבעירים במזבח עוד אש, שלא היו מבערים בו הקרבן, אלא כדי לקיים מצות עשה זו, וכמו שאמרו חז"ל (יומא מה, א) ששלש מערכות של אש ילפינן מכתוב, הראשונה גדולה שעליה מקריבין התמיד עם שאר הקרבנות, אש שניה בצדה, קטנה יותר, שממנה לוקחין אש במחתה להקטיר קטרת בכל יום, ומערכת שלישית אין עליה כלום, רק לקיים מצות "אש תמיד תוקד על המזבח".

וממשיך לבאר (החינוך שם) שמשרשי המצוה הזו היא, כי ידוע כי נסים גדולים אשר יעשה הא-ל במובו הגדול, לעולם יעשה דרך סתר, ונראים העניינים נעשים קצת כאילו הם בדרך הטבע ממש, או בקרוב לדרך הטבע. וכן בנס דקריעת ים סוף, שהיה נס מפורסם [שנתגלה שם ע"ב, גילוי שמו ית' במדרגה הגדולה ביותר], כתוב (שמות יד, כא) ויולך ד' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וישם את הים לחרבה ויבקעו המים.

והמשכילים יבינו כי ענין סתר זה למעלת הארון [פי' הקב"ה, שאין צריך לפרסום הנם] ושפלות המקבל [שאינו ראוי ואינו מסוגל לקבל גם שאינו מלוכב כלל בדרכי הטבע]. ומזה הענין ציוונו להעביר אש במזבח, אע"פ ששם יורד אש מן השמים (יומא כא, ב), כדי להסתיר הנם, לפי הדומה שהאש היורדת מן השמים לא היתה נראית בירידתה, מן הטעם שאמרנו, חוץ מיום שמיני של מילואים (ויקרא ט, כד) ושל גדעון (שופטים ו, כא) ושל מנوح (שם יג, כ) ושל אליהו (מ"ב א, י).

ונראה, שדברים קדושים אלו יש בהם הכנה לחג הפסח הבעל"ט בשבוע זה, כי הרי "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים", ובודאי בכל דור ודור עושה הקב"ה לעמו ישראל אותם הנסים שעשה בעת יציאת מצרים. ומה שאין אנו רואים את הנסים בעינינו הגשמיות, אינו מקמין את הנם, רק מסתירו, לפי שפלות המקבל. והם מאירים ממש כאש היורדת מן השמים בכל יום על המזבח, שאע"פ [שלדעת החינך] לא היתה נראה כלל, מכל מקום אין זה מפחית את אורה כלל, עד שאמרו חז"ל, שאע"פ שיורדת אש מן השמים, והיתה מועילה אש זו שלא נראית - להבערת הקרבנות, מכל מקום מצוה להביא מן הדיוט, לכסות על הנם, במצוות הבורא ית"ש.

ב. וכזה אפשר לפרש ענין הכתוב (שה"ש ב, ה) סמכוני באשיות גו' כי חולת אהבה אני, ואמרו במדרש (שהש"ר פ"ב א) סמכוני באשיות, בשתי אשות, באש של מעלה ובאש של מטה. היינו באש של מעלה אע"פ שאינה נראית לעין, כי אש של מטה מכסת אותה, מ"מ מכיר אני בה כי חולת אהבה אני. וכן הוא בכל אדם בדרך עבודתו, שמתעורר באש של מטה, היא האש קודש שמבער בקרבנו, ומכסה על ה"אש של מעלה", ומשתלכות אש זו וזו לאחת, בבחינת "סמכוני באשיות".

וזה במצות קרבן פסח, שציוותה התורה הק' (שמות יב ה) ואכלו את הבשר כלילה הזה צלי אש, שבאמת ירדה אש מן השמים ושרפה

את העבודה-זרה שבטלה, שכן היה מתחלה ע"ז של מצרים, ועי"ז נעשה "זבח פסח הוא להוי"ה" (שם כז). וכן נראה במדרש (שמו"ר פט"ו יב): "ויהיו זהירין בו שבלילה הוא נאכל, שנאמר ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש, בשביל אברהם שהצלתיו מכבשן האש". הרי שאש זו היא זכר לאש נסית מן השמים, שלא שרפה את אברהם אבינו בכבשן האש. ועי"י שמקיימים המצוה בפועל באש גשמית של מטה במצות ד' עלינו, מסתירין זאת שאש נסית הוא, וכאש של מזבח.

והנה בעת שריפת החמץ נוהגים לומר בתפלת יהי רצון ש"כשם שאני מבער החמץ מביתי ומרשותי, כך תבער את כל החיצונים, ואת רוח טומאה תבער מן הארץ כו' וכל המעיקים לשכינה תבערם ברוח בער וברוח משפט כו' כשם שבערת את מצרים ואת אלהיהן בימים ההם בזמן הזה". וכוונתה י"ל, שהאש בה מבערים החמץ, היא אכן "אש של מטה", אבל מטרתה לכסות ה"אש של מעלה" היורדת באותה שעה לבער את כל הקליפות והסט"א מן העולם. וכן הוא באש של אפיית המצה, אשר אף שאש של מטה מדליקים, מכל מקום הוא רק לכסות האש של מעלה היורדת או לשרוף המעיקים לשכינה.

ג. ומצות בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו יצא ממצרים, היא להאמין שמול כל אש שלמטה יש אש שלמעלה היורדת מן השמים, והיא אש נסית שאינה נראית. ובכל זאת צריך לראותה בעיניים שכליות, כמו באש המזבח.

ועבודת "שבת הגדול", היא להגביר האמונה, ולהאמין בנסי ד' אף שאינם נראים לעין. שמה שצוותה התורה לכסות הנסים, הלוא היא "למעלת הארון", שמציאותו ברורה כל כך שלא צריך לנסים גלויים כדי להוכיחה, ולכן נאמין בנסים הנסתרים כבנסים הגלויים. וכמאמר דוד המלך (תהילים קל"ט, יב) "גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשיכה כאורה". כלומר, לא זו בלבד שמעלת ד' הוא שגם בחשך עדיין

אפשר למצוא, אלא אין החשך פועל כלום ולא תופס מקום כלל לגבי עצם אור הבורא ית"ש, להחשיכו, שהוא ממש כחשיכה כאורה, כי החשך פועל רק להסתיר את האור מהנברא. ועל זה צריכים לפעול בשבת הגדול, לראות ולהאמין כי כחשיכה כאורה. ורמז יש, כי "שבת הגדול" הוא בגימטריא "גם חשך לא יחשיך".

ויהי רצון שנזכה להתחזק באמונה בשבת קודש זה. וגם כחשיכה נראה כאילו יצאנו ממצרים, ונאמין שכל השפעות של ביזת מצרים וביזת הים מושפעות עלינו, ולא נתפעל כלל וכלל ממה שאין העין הגשמית רואה זאת. כי כן היא מעלת אדונינו, יבא ויגאלנו בשפע ברכה והצלחה וכל הטוב, בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' צו, שבת הגדול

א. צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העלה גו'. במדרש ריש פרשתן (ויק"ר פ"ו א) דורש כמה גדולה כחה של תפלה. שמאחר חטא העגל, עד הכא, לא נזכר שמו של אהרן בתורה, וכל הצווים נאמרו לבניו, כדכתיב (לעיל א, ה) וערכו בני אהרן, ורקו בני אהרן (שם יא), ונתנו בני אהרן (שם ז), ורק כאן ריש פרשתן חוזר הציווי לאהרן, שנאמר צו את אהרן ואת בניו, וזאת רק בזכות התפלה שהתפלל משה בערו, ועל זה נאמר על כל פשעים תכסה אהבה.

ואפשר שענין מעלת התפלה שייך ביותר לכאן בפרשת "זאת תורה העולה". שכן אמרו חז"ל במדרש (תנחומא צו ס"י ד) אמר הקב"ה לישראל אע"פ שבית המקדש עתיד ליחרב והקרבנות במלין, לא תשכחו עצמכם לסדר הקרבנות, אלא הוזהרו לקרות בהן לשנות בהן, ואם תעסקו בהן אני מעלה עליכם כאלו בקרבנות אתם עוסקים, ואם אין ישראל עוסקין בקריאת פרשת עולה, אין ציון וירושלים נבנה, לפי שאינן נבנות אלא בזכות קרבן עולה. ויליף לה מקרא שנאמר (תהלים נא, כ) היטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלם אז תחפץ זבחי צדק עולה וכליל גו', ע"כ [ובדברים אלו יתבאר כפשוטו המדרש שהביא כ"ק אא"ו זי"ע (חיים ושלוש בפרשתן) "שאלו תלמידיו את ריב"ס אימתי בן דוד בא, השיב להם זאת תורת העולה", והבין].

ונראה, דהא דאמרינן שציון וירושלים נבנות רק בזכות קרבן עולה שישראל עוסקין בקריאת פרשתן, זהו רק אם - בצירוף לימוד פרשת עולה - הוא מתפלל ומבקש על זאת, שייבנה ציון וירושלים

ויוחזרו העולות וקרבנות. וכן אמרו חז"ל (שהש"ר פ"א מח) עה"כ (שה"ש ה, ב) אני ישנה ולכי ער, קול דודי דופק פתחי לי אחתי רעיתי יונתי תמתי, "אני ישנה" - מן הקרבנות, "ולכי ער" - בתפלה. כלומר, אני ישנה מקריאת פרשת קרבנות. ורק אם "ולכי ער" בתפלה, שמצדדים לקריאת הפרשה גם תפלה שנוכה וזכות קריאת פרשת עולה יהיו נבנות ציון וירושלים, רק אז מורגשת התעוררות. וזהו י"ל רמוז במאמר חז"ל (רוה רבה פ"ג ב) א"ל הקב"ה לדוד, חכיבה עלי תפלה אחת שאתה עומד ומתפלל לפני, מאלף עולות שעתידי שלמה בנדך להעלות לפני.

והנה שבת זה הוא השבת הקודם לחג הפסח הבעל"ט. ובאמת כל שבת הוא זמן ועת רצון לתפלות שיתקבלו, וכמו שאיתא בספרים הק' על מאמר רחב"ד (ברכות לד, ב) אם שגורה תפלתי כפי יודע אני שהוא מקובל, שהוא רמז להיות שבת עת רצון לקבלת תפלות ישראל, כי "שגורה תפלתי בפי" ר"ת שבת. אך ביותר היא כן בשבת זאת הקודמת לפסח, שכן יציאת מצרים היתה בזכות תפלות ישראל, כמו שנאמר (שמוח ב, כג) ויאנחו בני ישראל מן העבדה ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים מן העבדה, וישמע אלקים את נאקתם גו'. וכיון שנאמר (מיכה ז, טו) "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", תתחיל הגאולה הקרובה ע"י צעקת בני ישראל. ועל כן בשבת זו צריך כל אחד לזעוק אל האלקים על אורך הגלות, ובודאי תעלה שועתנו, ויתקיים גם בנו "וישמע אלקים את נאקתם".

ואפשר לראות כזה מעם נוסף, להיות שבת זה נקרא "שבת הגדול", על שם הכתוב (דברים ד, ז) כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרבים אליו כהו"ה אלקינו בכל קראנו אליו.

ב. ובמזמור (או"ח ס"י חל) מבואר המעם שקורין לשבת זה "שבת הגדול", מפני הנס גדול שנעשה בו, שלקחו ישראל השה לפסחם, וקשרו אותו כל אחד בכרעי ממתם, ושאלום המצריים למה זה

לכם, והשיבו לשחטו לשם פסח במצות השם עלינו, והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהן ולא היו רשאים לומר להם דבר ועל שם אותו הנם קורין אותו שבת הגדול. ותמהים העולם, דעדיין אינו מוכן, למה גרם הנם שיקרא השבת על שם הנם, דמה ענין השבת לנם. ועוד, שמלשון המדרש משמע שבאמת היה למצרים מה לומר על ששוחטין את אלהיהן, אלא "שלא היו רשאים לומר להם דבר", וצ"ב.

ואפשר לומר, שכיון ששחיטת הפסח היתה שחיטת אלהיהן של מצרים, היו יכולים המצרים לטעון כנגדם טענת הללו עובדי עבודה זרה כו'. ועיין בבני יששכר (מאמר השבתות מאמר ט אית ט) שכל אבר שפוגם בו, צריך לתקנם בעשיית מצוות. והנה עובד ע"ז הרי כופר בכל התורה, ופוגם בכל האברים, וח"ו אין לו תקנה רק בעשיית כל המצוות, וזה קשה מאוד [ובפרט במצרים שעדיין לא נצטוו בכל המצוות]. אמנם אמרו חז"ל (שבת קיח, א) שהשומר שבת אפילו עובד ע"ז מוחלין לו. והטעם הוא משום ששמירת שבת שקולה כנגד כל התורה (שמו"ר סוף פכ"ה). וכן הוא בזהר (ח"ב מו, א) "ושקיל שבת לקבל אורייתא כלא. ומאן דנטיר שבת כאילו נטר אורייתא כלא". ועיין לשון הרמב"ם (פ"ל מהלכות שבת ה"ו) "השבת, ועבודה זרה, כל אחת משתייהן שקולה כנגד שאר כל מצות התורה". וזה שבזכות השבת היו שיניהם קהות, ולא היו רשאים לומר להם דבר. כלומר, שבכוח שמירת שבת לא יכלו לטעון ולהזכיר כנגדן שגם הם חטאו בע"ז ופגמו בכל אבריהם וגידיהם, ומה תועיל קיום מצוה אחת לתיקון נפשם, שכן בהקדמת שמירת שבת להקרבת הפסח, תיקנו כל רמ"ח אבריהם ושם"ה גידיהם, בבחינת (קהלת ז, ד) זה לעמת זה עשה האלקים.

ולכן קוראים שבת זה בתואר "שבת הגדול", שכן מצווה השקולה נגד כל התורה נקראת בתואר "גדולה", כמו שמצינו שאמרו (גדים לב, א) גדולה מילה שהיא שקולה כנגד כל המצוות שבתורה. וכן הנוסח בתפלת מוסף של שבת "תקנת שבת כו' טועמיה חיים זכו, וגם

האזהבים דבריה גדולה בחרו". ומכח גדולה זו של השבת נעשה להם הנס. ועיין בכני יששכר (מאמרי חדש ניסן מאמר ג אות ד ואילך) בשם המדרש "האדם שעשה עבירה כו' הקב"ה מוחל לו כל עונותיו, לכך נקרא שבת הגדול". ויש לפרשו לדרכינו, והבן. ואפשר שיש רמז לדבר כמה שנוהגים לומר ההגדה בשבת זה ער "לכפר על כל עונותינו", והבן. נמצא שבת זה הוא זמן המוכשר מאז ומקדם לתיקון גדול לכל אשר פגמנו ברמ"ח אברינו ושם"ה גידינו, ועל כן קדוש היום לאדונינו. ויהי רצון שנזכה לתקן כל המוטל עלינו וכל אשר פגמנו בנרו"נ, ונזכה להתפלל ולצעוק לד' ולהתחנן לפניו על גאולתנו הקרובה, שנזכה לחג הגאולה, מתוך נחת ושמחה, ישמחו השמים ותגל הארץ, כביאת בן דוד כמהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' שמיני

א. ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל גו'. ובמדרש (ויק"ר פי"א ח) ולזקני ישראל, אמר רבי עקיבא נמשלו ישראל לעוף [פי' בקרא, כדכתיב יונתי וכיו"ב], מה העוף הזה אינו פורח בלא כנפים, כך ישראל אין יכולים לעשות דבר חוץ מוקניהם. אמר ר' יוסי בר חלפתא גדולה זקנה אם זקנים הם חביבין הם, אם נערים הם נמפלה להן ילדות, וצ"ב.

ונראה שבימי הנערות הלוא מתגבר חומר האדם על הצורה, והגוף על הנשמה. ובמלחמה של נפש האלקית עם נפש הבהמית מתגברת ביותר נפש הבהמית, וזה לעומת זה, נחלשת כוחה של נפש האלקית. ולאידך, לעת זקנתו של אדם, אחר שעמל ויגע הרבה בעבודת ה', זוכה להחליש כוחה של נפש הבהמית, ועי"ז נחלשות ממנו כוחות התאוה, ולעומת זה מתגברת נפש האלקית. אכן, כל זה רק אם נוהגים בנערותם כתלמידי חכמים, שאז (שבת קנב, א) כל זמן שמזקינין חכמה נתוספת בהם. אבל בעמי הארץ הוא ההיפך, שכל זמן שמזקינין טפשות נתוספת בהן. וזה אשר יש לפרש בדברי ר' יוסי בר חלפתא, שגדולה זקנה רק אם זקנים הם, שבהיותם ת"ח נתוספה להם חכמה על חכמתם הראשונה, אבל "אם נערים הם" גם בזקנותם, עדיין נמפלה להם הילדות גם בזקנותם.

ולזה אמר רבי עקיבא שהזקנים שהם תלמידי חכמים, נמשלו לכנפים של העוף. כי כמו שע"י הכנפים מתרחק העוף ומתעלה מן הארץ וטס בגבהי מרומים, כך הוא כחם של זקנים, שהם מתרוממים מן

הארץ ומן החומר הגשמי, ועי"ז הם כמסים בשמים, רחוק הגבה מעולם הגשמי. ואור זה מקרינים הזקנים על כל מי שלן בצלם, ולכל ישראל, כל אחד לפום דרגתו.

ובהיות המשכן מקום השראת השכינה, ושם הוא מקום ביטול הגשמי לעולם הרוחני, עד שנאמר בציווי בנינו (שמות לה, ה) קחו מאתכם תרומה לד', היינו שכל מה שהוא "מאתכם" עולם הגשמי, קחו ממנו "תרומה" שהיא הפרשה "לד'", להעלותה לעולם הרוחני. ו"כל נדיב לבו יביאה את תרומת ד'", פי' כל מה שלכם רוצה ומתחשק לו, ינדבו לתרומת ד', ואז יתעלה כל העולם הזה ויתקרב לעולם הרוחני. ולכן ביום השמיני כאשר נגמרה מלאכת המשכן, קרא משה "לוקני ישראל", שהם אשר נמשלו לעוף, וכל ישראל צריכים להדמות להם מעת שתשרה השכינה במשכן ד'.

ב. והנה בחג הפסח ישראל הם בבחינת "נערים", שער אז היו משוקעים בערות הארץ ורק אז נגאלו. ולכן אמרו חז"ל (פסק"ד כא) שנגלה להם הקב"ה על הים במראה של בחור, שאין מלחמה נאה לעשות אלא על ידי בחור, שנאמר (שמות ט, ג) ד' איש מלחמה ד' שמו. אמנם כשנגלה הקב"ה על הר סיני ליתן תורה לישראל לא נראה להם אלא כוקן, שאין תורה נאה יוצאה אלא מפי זקן. והביאור בזה, שכל אחד ניתן לו הכוח לראות כפי מעמדו ומצבו הוא. ועל הים שהיו הם עצמם רק כבחור, ראו השכינה באותו המראה, וכשבאו למתן תורה, שהזדככו והתרחקו מעולם הגשמי, עד שהיו בעצמם כזקנים, נגלה עליהם כזקן.

וזה אשר דרשו (שם) עה"כ (דברים ה, ד) פנים בפנים דבר ד' עמכם בהר מתוך האש, א"ר לוי בדמיות הרבה נדמה להם, לזה עומד לזה יושב לזה בחור לזה זקן כו', אמר ר' חייא בר אבא אם יאמר לך ברא דזניתא תריץ אלקים אינון, אימר ליה אנא הוא דימא אנא הוא דסיני.

פירוש שאין ח"ו דמיות הרבה, שאותה הדמות שהיא בסיני היתה גם על הים, ומה ששם נראה להם כבחור איש מלחמה, הוא משום שהם עצמם היו באותה העת כנערים וכחורים, ולכן זה המראה שייך להם ולהשגתם. ובים נראה להם כוקן, שכן היתה מדרגתם.

ולזה יתבאר שמה שאמרו חז"ל (מכילתא דר"י בשלח) שראתה שפחה על הים מה שלא ראו ישעיה ויחזקאל בנבואה, היינו שאף שהשפחה על הים ראתה יותר, מכל מקום היית ראייתה רק ראייה של שפחה, וישעיהו ויחזקאל אף שראו פחות בכמות, מכל מקום מה שראו ראו כנביאי ד'.

ג. בימי ספירת העומר, צריך להתעלות מבחינת "בחור עושה מלחמה", לדרגא של "זקן - שאין תורה נאה יוצאה אלא מפי זקן". ומעלת הזקן היא, כנתבאר, שהוא רחוק יותר מן הגשמי והחומר, ועל כן אמרו חז"ל (קידושין לב, ב) זקן - זה שקנה חכמה, כלומר שהחכמה קנויה אצלו היא, והוא זכה בה. ולכן נאמר (איוב יב, יב) בישישים חכמה ואורך ימים תבונה, שחכמתו ותבונתו נשארים אצלו לאורך ימים. אבל הבחור אינו כן, אף שהוא נאה לגבור מלחמה, מ"מ בהיותו קרוב לחומר, חוזר ונופל, ושוב קם. וימי הספירה הם בבחינת (משלי כד, טז) כי שבע יפול צדיק וקם, היינו השבע שבתות הם עדיין בבחינת "שבע יפול צדיק", ורק אח"כ במתן תורה זוכים לבחינת "וקם".

ויהי רצון שנוכה לתיקון המדות ולקום לפניו לתקומת עולם, לעבוד את השי"ת כאיש אחד בלב אחד, ונוכה לעלות לציון ברנה ושמחת עולם על ראשינו, כביאת בן דוד במהרה דיין ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' שמיני

א. ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל גו', ויאמר משה זה הדבר אשר צוה הוי"ה תעשו וירא אליכם כבוד הוי"ה. ובמדרש (ילקוט"ש שמיני רמז תקכא): זה הדבר אשר צוה ד' תעשו, אמר להן משה לישראל אותו יצר הרע העבירו מלבבכם ותהיו כולכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום, כשם שהוא יחיד בעולם כך תהא עבודתכם מיוחדת לפניו שנאמר (דברים י, מז) ומלתם את ערלת לבבכם וגו' מפני מה כי ד' אלקיכם הוא אלקי האלקים וגו' עשיתם כן וירא אליכם כבוד ד', וצ"ב.

ויבואר על פי דכה"ק של זקני הגה"ק בעל דברי חיים מצאנו זי"ע (בפרשתן) שמפרש הכתוב "זה הדבר אשר צוה ד'", הקרבת הקרבנות שהבאתם, "תעשו" אתם בלבבכם, ועי"ז תסירו מסך המבדיל, הוא העוון המבדיל מלראות כבודו. כי באמת לית אתר פנוי מיניה ומלא כל הארץ כבודו, רק העוונות מבדילים ביניכם לבין אלקיכם לבלתי ראות את אלקותו יתברך הממלא כל עלמין. אך אם תעשו כאשר צוה ד' לשוב בתשובה באמת, "ירא אליכם כבוד ד'" אשר בכל אתר, עיי"ש. והיינו שבאמת נבראו ישראל ביכולת לראות את כבוד ד' המלא כל הארץ, אלא שעוונות עושים מחיצה של ברזל ביניהם לבין אביהם שבשמים, ובכפרת העונות חוזרת הראיה השכלית לתיקונה הראשון.

ומכיון שבו ביום חזר העולם כולו לתיקונו, שכבוד ד' מתגלה ונראה לישראל, לכן אמרו במגילה (י, ב) שאתו היום היתה השמחה לפניו ביום בריאת שמים וארץ, והבן. וזה שאמרו "אותו יצר הרע

העבירו מלבבכם כו', עשיתם כן וירא אליכם כבוד ד", היינו שאין צריך לזה מדרגות עילאות, אלא לתקן ולהסיר פגם וקלקול העונות, ואז ממילא רואים שלית אתר פנוי מיניה.

ב. והנה למדריגה זו זכו ישראל כשיצאו ממצרים, שאז נתגלה אליהם אלקותו ית' ב"מורא גדול זו גילוי שכינה". ואשר לכן אומרים בהגדה של פסח "ברוך המקום ברוך הוא", שמדה זו שעל שמה נקרא הקב"ה "מקום", שהוא מקומו של עולם (בראשית רבה פס"ח י), נתגלה אז. פירוש שאז נגלה שדרגא דלית אתר פנוי מיניה, אינה שבכל אתר איהו התם, אלא שבלעדיו אין אתר כלל, שמה שאין המקום פנוי מיניה, זה המשווה את המקום לאתר, והבן. וזה הוא הגילוי של "אני יוצא בתוך מצרים" (שמות יא, ד), שגם שם בתוך מצרים, עומק הקליפות, לית אתר פנוי מיניה, וגם שם אני (כביכול) מתגלה. ובבחינה של "אני הוא ולא אחר".

וכן היה על הים, שנלחם ד' להם במצרים, ואף השר של מצרים מת על שפת הים, ממילא נגלה להם השכינה הק', וידעה וראתה אף שפחה שלית אתר פנוי מיניה. ואפשר שלכך אמרו חז"ל שכל מימות שבעולם נבקעו, ואף השאובין שבכלים (פיוט אחרון של פסח), לגלות שמה שרואים מראה שכינה על הים, אין זה התגלות על הים בלבד, אלא כן הוא מראה השכינה הקדושה שבכל מקום לית אתר פנוי מיניה.

אך כיון שעדיין לא תיקנו הכל ולא העבירו היצה"ד מלבם לגמרי, לכן היה זה רק לפי שעה. וזו עבודת ספירת העומר, לבא לדרגה ד"זה הדבר אשר צוה ד' תעשו", להעביד היצר הרע מקרבנו, ולקיים מילת ערלת הלב, ואז זוכים בשבועות בעת קבלת התורה ל"וירא אליכם כבוד הוי"ה", שמשגיגים באמת ענין לית אתר פנוי מיניה, ושהקב"ה הוא מקומו של עולם. וזה שאמרו במדרש (ויקרא רבה פכ"ח ג) עה"כ (ויקרא כג, טו) שבע שבתות תמימת תהיינה, אימתי הן תמימות כשישראל עושים

רצונו של מקום. פירוש רצונו שעל שמה נקרא "מקום", שהוא מקומו של עולם, וכנתבאר. כי הכרה זו, שהיא השגת וירא אליכם כבוד הוי"ה, אפשר להשיג רק ע"י ספירת שבע שבתות תמימות, שהוא קיום הסרת ערלת הלב והעברת יצר הרע מלבנו.

ולכן בא זאת הציווי ד"זה הדבר אשר צוה ד' תעשו גו'", ביום שהוא ראש חודש ניסן (ע"ן רש"י בפרשתן), כי מאז מאיר שם הוי"ה ב"ה באותיות כסדרן, בצירוף (תהילים צו, יא) ישמחו השמים ותגל הארץ (משנת חסדים ניסן פ"א א), והוא משום שכו נגאלו ישראל, ונתגלה להם שמלוא כל הארץ כבודו, ולכן תגל גם הארץ. ויהי רצון שנוכה להתגלות כבוד שמים לעיננו, ונוכה לראות עולם שכולו טוב, ויתברכו השמים והארץ בכל הברכות וישועת ישראל כהרף עין בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' תזריע מצורע, ר"ה אייר

א. וידבר ד' אל משה לאמר, דבר אל בני ישראל לאמר אשה כי תזריע וילדה זכר גו', וביום השמיני ימול בשר ערלתו. ובמדרש (ויק"ר פי"ד א): אשה כי תזריע הה"ד (ההלים קלט, ה) אהור וקדם צרתני ותשת עלי כפכה, א"ר יוחנן אם זכה אדם נוחל שני עולמות, הזה והבא, הה"ד אהור וקדם צרתני, ואם לאו בא ליתן דין וחשבון שנאמר ותשת עלי כפכה [פי' יד המענישה בדין], כדכתיב (איוב ג, כא) כפך מעלי הרחק. אמר ריש לקיש, בשעה שנברא, דו פרצופין נברא [פי' פרצוף אחד של זכר מלפניו, ופרצוף שני של נקיבה מאחוריו] ונסרו [הקב"ה], ונעשה שנים גבים, גב לזכר גב לנקבה. איתיבין ליה (בראשית כ, כא) ויקח אחת מצלעותיו [הרי שחיה נבראה מאחת מעצמותיו של אדה"ר, ולא מצדדיו], אמר להן, מסטרוהי [פירושו של מצלעותיו הוא מצדדיו], כדכתיב (שמות כו, כ) ולצלע המשכן, וצ"ב.

ונראה לפרש, שכל עובד ד' צריך שיכולול בקרבנו שני בחינות, בחינת דו פרצופין: אחת שיהא מקבל מהגדול והגבוה ממנו, ובזה יש לו דמות נקבה, שהיא משל למקבל. ומצד שני עליו להשפיע לאחרים את מה שמקבל, ובזה יש לו דמות זכר, שהוא משפיע, והוא ע"ד שאמרו חז"ל (אבות פ"ב מ"ח) אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך, היינו שלא יחזיק התורה והחכמה לעצמו, אלא ילמד אותה גם לאחרים (ראה שם בפ' מדרש שמואל). וכן אמרו חז"ל (ר"ה כג, א) הלומד תורה ואינו מלמדה לאחרים דומה להרס שבמדבר [שאין לעולם הנאה ממנו]. ובסנהדרין (צט, א) תניא, היה רבי מאיר אומר, הלומד תורה ואינו מלמדה, זה הוא

(במדבר טו, לא) דבר ד' בזה, [ואפשר שרבי מאיר ש"נהודאי שמו", ונקרא רבי מאיר על שם שהוא מאיר עיני חכמים בהלכה (עירובין יג, ב), ובתורתו של רבי מאיר מצאו כתוב כתנות או"ר באל"ף (ב"ר פ"כ יב), פי' שהיה כתוב (בראשית ג, כא) ויעש ד' אלקים לאדם ולאשתו כתנות או"ר וילבשם, שעשה הקב"ה לאדם לבוש המאיר, לכן ס"ל שזה שאינו מאיר כתורתו גם לאחרים הרי הוא בכלל "דבר ד' בזה", והבן]. ולכן, אע"פ שלבסוף נסרו הקב"ה לאדם, מ"מ היה תחילת בריאתו בצורת דו פרצופין זכר ונקיבה, כדי שבכוח ישארו בו שתי כוחות אלו, להיות מקבל ומשפיע לאחרים.

והנה בהיות לאדם עשרה כוחות הנפש, המכוונות לעשרה ספירות עליונות, ראשית קבלתו היא בחינת החכמה, אשר מאי"ן תמצא, ועבודתו להשתמש בחכמתו לכבוד מלכו"ת שמים, היינו להשפיעה עד למטה במדת מלכות, לבנות מלכות שמים גם בעולם העשיה, עולם הגשמי שאין למטה הימנו. הרי שבספירת החכמה הוא מקבל, ובמדת מלכו"ת הוא המשפיע, והבן. והוא סוד "אחור וקדם צרתי", היינו "אחור" היא מדת מלכו"ת שהיא אחרונה, ו"קדם" היא החכמה, חכמת התורה אשר קדמה לעולם (בראשית רבה פ"ח ב). ועל עבודת זו קאמר "זכה אדם נוחל שני עולמות, ואם לאו בא ליתן דין וחשבון", שהרי זה עיקר תפקידו בעולם הזה, "כי לכך נוצרת".

ב. והנה בשבת זה הוא ראש חודש אייר. וצירוף הוי"ה השולט בו (עיין משנת חסידים מס' אייר פ"א א) יוצא מהכתוב (ירמיהו ט, כב) אל יתהלל חכם בחכמתו גו', כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידע אותי, כי אני ד' עשה חסד משפט וצדקה בארץ, כי באלה חפצתי נאם ד'. וכתב כ"ק אא"ז בעל בני יששכר זי"ע (מאמרי חודש אייר מאמר מהות החודש אות א וב) שצירוף זה המכוון לתפילין דר"ת, הוא מסוגל לחכמ"ה, היינו לקנות בו את מדת החכמה, עכ"ד. ויש לבאר עפי"ז שזה שאמר הכתוב "אל יתהלל החכם בחכמתו", ר"ל כמה שתהיה רק לו לברו, כי אם "בזאת",

היא מדת מלכות, "יתהלל גו", היינו שישפיעה אותה לאחרים, ועי"ז יתגדל ויתקדש שמייה רבה בעולם כולו. וזה "השכל וידע אתי כי אני הוי"ה עשה חסד גו' בארץ", כינוי למדת מלכות, "כי באלה חפצתי [יל"פ מלשון חפץ וכלי, כידוע מקדושת לוי (על שבעות) בשם הרמב"ן עה"כ (שיר השירים ב, ז) אם תעוררו את אהבה עד שתחפץ], להשפיע מחכמתו עד לעולם העשייה, להיות עושה ומעשה לכבוד מלכות שמים, והבן.

וראה עוד בבני יששכר (שם אות ו) שמהאי טעמא ניתנה הבאר לישראל בחודש אייר, כי הבאר מסוגל לדיעת והשגת החכמה והתורה, עי"ש. וכן מבאר (שם אות ח) למה היתה בו תחילת בנין בית המקדש הראשון, שבהיותו מסוגל לחכמה, מהחכמה יש הכנה לעבודה בעשייה, שכן אמר דוד לשלמה (דברי הימים א כח, ט) "דע את אלקי אביך ועבדהו" [אביך, רמז לחכמה, שמכונה אב"א], ועל כן בחדש זה יסד שלמה יסודי בית המקדש מקום עבודה, עכ"ר. ופירוש לפירושו הוא כנ"ל, ששלמה המלך המשיך חכמתו, עד למדת מלכות, בבנין בית המקדש של מטה בעולם העשייה, לקיים המצוה (שמות כה, ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, שיהיה מדור לשכינה, שהיא מדת מלכות שמים.

ועוד עמד כ"ק אא"ז בעל בני יששכר זי"ע (שם אות ט) להסביר למה בחודש אייר התחילה עבודת הלויים "במשא בכתף" את המשכן (ועי"ש מה שמבאר כזה לדרכו בקדש). ויש להמשיך הדברים גם כזה, שדוקא בחודש המסוגל לחכמה, ניתנה העבודה במשא בכתף ישאו, שהיא העבודה להיות עול המשכן מוטל על שכמם.

ג. ויש לומר שכל זה נרמז בכתוב "אשה כי תזריע וילדה זכר", שבתחילה האדם הוא מקבל השפעה, והוא בבחינת אשה, ואח"כ נולדה בו מדת זכר, בהיותו משפיע לאחרים. וסמך לכאן מצות "וביום השמיני ימול בשר ערלתו", שענינה

לגלות העטרה, בסוד עמרת מלכות, שמצוות מילה ופריעה הן יסו"ד ומלכו"ת, כידוע. וכן היא עבודת ספירת העומר, לתקן המדות, עד מלכו"ת שבמלכו"ת, והבן.

ויהי רצון שנזכה להבין ולהשכיל את כל דברי התורה הק' והמצוות, ובמעשינו יתגדל ויתקדש שמיה רבה, ויהי נועם ד' אלקינו עלינו, ונזכה לביאת בן דוד במהרה דיין ברוב רחמיו וחסדיו.

מעודה שלישית פ' תזריע מצורע

א. וידבר ד' אל משה לאמר זאת תהיה תורת המצורע ביום מטהרתו והובא אל הכהן. ויש לדייק על אומרו "ביום מטהרתו", דלכאורה הול"ל "במטהרתו והובא אל הכהן". וחז"ל דרשו מכאן ההלכה שאין מטהרין אותו בלילה (עיין פירש"י).

ויש לומר עוד (בדרך דרוש), ע"פ המדרש (ויק"ר פ"ח ד) שננעי המצורע באים במיבת הרע אשר בקרבנו, ואילמלא לא היו חוטאים ועושים הרע, לא היה בישראל מצורע, דתני רשב"י בשעה שעמדו ישראל על הר סיני ואמרו (שמות כד, ז) כל אשר דבר ד' נעשה ונשמע, באותה שעה לא היה בהן זב ומצורע, ועל אותה שעה הוא אומר (שה"ש ד, ז) כולך יפה רעיתי ומום אין בך, וכיון שחטאו לא עברו ימים קלים עד שנמצאו בהן זבין ומצורעים, ועל אותה שעה הוא אומר (במדבר ה, ב) וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וגו', עיי"ש. וזה שאמרו עוד (שם פט"ז א) שהיה משה מזהיר את ישראל ואומר להן זאת תהיה תורת המצורע, תהיה תורת ה"מוציא רע". והיינו, שלמטהרתו צריך לעשות תשובה ולתקן מעשיו, ועי"ז "יוציא הרע" מקרבנו, וישוב למטהרתו.

ולזה אמר "ביום מטהרתו", היינו שטהרתו צריכה להיות כדרך "יום", שמתחילה חשיכה והדר נהורא (עיין ברכות ב, א). וכן הוא דרך התשובה, כמו שכתב הרמב"ם (פ"ב מהל' תשובה ה"ד) שמדרכי התשובה הוא להיות השב צועק תמיד לפני השם בבכי ובתחנונים כו' וגולה ממקומו, שגלות מכפרת עון מפני שגורמת לו להבנע ולהיות עניו ושפל רוח. וזה בחינת "ברישא חשוכא", ורק אחר שזוכה להוציא הרע מלבו,

ול להיות בכלל ישר לב, זוכה לטהרה ולשמחה, כדכתיב (תהילים צ, יא) ולישרי לב - שמחה, והוא ה"והדר נהורא". וכן הוא גם סדר הכפרה ביום הכפורים, ולכן נאמר גם שם (ויקרא מז, ל) "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם גו'.

ואמר "ביום טהרתו והובא אל הכהן", שאחרי שמסיר הרע, הכהן חוזר ומטהרו. שזו עבודת בני אהרן הכהנים לטהר את ישראל, שכן נאמר באהרן הכהן "ואף הוא היה מכוון כנגד המברכים ואומר להם תטהרו". אמנם כדי שיוכל הכהן - הוא הצדיק - לטהרו, צריך שיהא האדם מקושר אליו, שכן איתא במדרש (ויק"ר פט"ו ה) צער גדול היה לו למשה בדבר הזה, כך הוא כבודו של אהרן אחי להיות רואה את הנגעים, אמר לו הקב"ה ולא נהנה ממנו כ"ד מתנות כהונה. פירוש כיון שכחו של הכהן לראות הנגעים הוא ע"י שישראל מקושרים אליו ע"י נתינת כ"ד מתנות כהונה, נחה דעתו של משה, שאין בזה פגיעת הכבוד לאהרן, כיון שבכוחו לטהרם מנגעי צרעת ע"י ראייתו.

ב. עוד איתא במדרש (שם פט"ז ב) זאת תהיה תורת המצורע, הה"ד (תהילים לד, יג) מי האיש החפץ חיים גו'. מעשה ברוכל אחד שהיה מחזיר בעיירות שהיו סמוכות לציפורי והיה מכריז ואומר מאן בעי למזבן סם חיים, אודקין עליה [נדחקו אליו כל העם, שרצו סם החיים], הוציא לו ספר תהילים, הראה לו פסוק מי האיש החפץ חיים, מה כתיב בתריה נצור לשונך מרע סור מרע ועשה טוב. א"ר ינאי, כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה, ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט, עד שבא רוכל זה והודיעו, מי האיש החפץ חיים. לפיכך, משה מזהיר את ישראל, ואומר להם, זאת תהיה תורת המצורע, תורת המוציא שם רע, ע"כ. ומדייקים העולם על אומרו "הוציא לו ספר תהילים", שלכאורה הול"ל רק שהראה לו את הפסוק מי האיש החפץ חיים כו'.

ונראה, שבאמת קשה, מה הואיל במה שהראה הפסוק, הלא

אף שהעולם יודעים איסור לשון הרע, מכל מקום אמרו חז"ל (ב"ב קסד, ב) שאבק לשון הרע הוא מהעבירות שאין אדם ניצול מהם בכל יום. וכן כתב הרמב"ם (פ"ב מהל' איסורי ביאה ה"ט) "אמרו חכמים, רוב בגזל, מיעוט בעריות, והכל באבק לשון הרע". הרי אף אם ידעו ששמירת הפה מלשה"ר הוא סם החיים, מ"מ איך ינצלו מזה.

וי"ל שלזה הראה להם "ספר תהילים", לומר שצריך על זה הרבה תחינות ובקשות, לשפוך שיח באמירת תהילים שירות ותשבחות, ויזעיל לו להינצל מאיסורי דיבור. וכן יל"פ הכתוב (תהילים נא, יז) אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך. היינו שכאשר "פי יגיד תהלתך", אזכה ש"ד' שפתי תפתח", ואוציא מפי רק מה שהוא רצון ד', ולא דברים אסורים ח"ו. וזה שכתב הרמב"ם (פ"ב מהל' תפילה ה"ט) בכל תפלה מהתפלות פותח קודם לברכה ראשונה ד' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך, וכשהוא חותם בסוף התפלה אומר (שם פ"ט ה"ז) יהיו לרצון אמרי פי וגו', ע"כ. וכן נוהגים לסמוך בסוף כל תפלה, אלקי נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה, כי ע"י שפיו מתפלל להשי"ת, פועל לנצורו שלא ידבר רע.

בהיות ברית המעור וברית הלשון קשורים זה בזה (ספר היצירה פ"א מ"ג), וכדרכיב (תהילים פט, לה) "לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה", הרי עכשיו בימי ספירת העומר (עיין פנ"ח שכ"ב פ"ז) היא בבחינת "גדולה מצוה בשעתה", לתקן ברית הלשון, לנצור הפה והלשון, מהיות מוציא שם רע, ועי"ז נזכה לתקן ברית הלשון וברית המעור, ויטהרו נפשות עם ישראל מזהמתם ומטמאתם, ולתקן את נפשותינו ורוחותינו ונשמותינו מכל סיג ופגם, לטהרנו ולקדשנו בקדושה העליונה, ולזכות לביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' אחרי קדושים

א. וידבר ד' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני ד' וימתו. במדרש (ויק"ר פ"כ א): רבי שמעון פתח (קהלת ט, ב) הכל כאשר לכל מקרה אחד לצדיק ולרשע, לצדיק - אלו בני אהרן דכתיב בהון (מלאכי ב, ו) בשלום ובמישור הלך גו'. ולרשע - זה עדת קרח דכתיב בהון (במדבר טז, כו) סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה. ומקרה אחד לשניהם, שהרי אלו [קרה ועדתו] נכנסו להקריב במחלוקת ויצאו שרופין, ואלו [גרב ואביהו] נכנסו להקריב שלא במחלוקת ויצאו שרופין. וצ"ב איך יתכן שיהיה אותו המקרה לצדיק וגם לרשע, והרי השופט כל הארץ עושה משפט, לשלם שכר טוב ליראיו ולהעניש לרשעים.

וצל"פ, שהוא על דרך שאמרו (יבמות קכא, ב) שהקב"ה מדקדק עם צדיקים כחוט השערה, שנאמר (תהילים ג, ג) וסביבו נשערה מאד. והביאור בזה נראה, שחיות הצדיק היא מהנפש האלקית אשר בו (עיין ליקוטי אמרים לבעל התניא פכ"ט). ובהיות נפש האלקית, חלק אלוק ממעל ממש, אף אם הפגם אינו אלא כשערה דקה בעלמא, דיו להפסיק חיות נפש האלקית. אבל רשעים - חיותם מנפש הבהמית אשר היא מצד הקליפה, ולכן אין חטא בגודל חוט השערה מגרע את שרש חיותם, ומצד עצם החטא לא היו מתים, ורק שהשופט כל הארץ מענישם בפועל. ולכן אף שסוף כל סוף מקרה אחד לצדיק ולרשע, ושניהם מתים, אין הצדיק כרשע, כי לרשע הוי בתורת עונש, ולצדיק אין מענישים ח"ו, אלא מצד גודל דביקותו שנפסקה משרש חיותה. וכן היה מיתת גרב ואביהו, "בקרבתם לפני הוי"ה" מקום שכל

חיותן היתה רק מהנפש האלקית, לכן, על ידי מה שפגמו, נפסקה חיותן, ונסתלקה מהם נפש האלקית. ואילמלא לא היו צדיקים גמורים היתה יכולה להמשך להם חיות נפש הבהמית, אלא כיון שהיה גופם מזוכך ורוחני לא יכול לחיות אלא בחיות נפש האלקית. וזה "בקרבתם לפני הוי"ה", על כן "וימותו".

ב. **עוד יש לבאר בזה**, ע"פ מה שאמרו במדרש (שם פ"כ ט) שלא נשאו נשים, וכן אמרו (שם י) שמתו בעון שנהנו מזיו השכינה במעמד מתן תורה. וצ"ב, הלא הכתוב אומר ש"בקרבתם לפני הוי"ה וימותו". והנה אמרו חז"ל (זהר ח"ב נט, ב) שבית המקדש של מטה הוא בדוגמת בית מקדש של מעלה, ומכוונים זה מול זה. ואפ"ל שנדב ואביהו רצו לעבוד את השי"ת רק בבחינה שעובדים בבית מקדש של מעלה, ולא בבית מקדש של מטה שהוא רק דוגמא לבית מקדש עליון. ובפנימיות הענין היינו, שייחדו רק יחודא עילאה בשם י-ה, ולא המשיכו יחודא תתאה באותיות ו-ה, אשר הוא תכלית בריאת העולמות כולם ורצונו של הקב"ה להשפיע כל טוב לישראל גם בעולם הזה. וע"ז נאמר (בראשית כח, יא) ויפגע במקום גו' ויחלם והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה גו'. שתחלה צריך להיות מצב ארצה, ביחודא תתאה, ומשם להעלות באור חוזר עד יחודא עילאה. כי זה בית אלקים וזה שער השמים. והוא בסוד תפילין של יד ותפילין של ראש. כי תפילין של יד היא בבחינת שכינה תתאה, ותפילין של ראש כנגד שכינה עילאה. ואמרו חז"ל (מנחות לו, א) והיו לטטפת בין עיניך, כל זמן שהם בין עיניך יהיו שמים, שאסור ללבוש תפילין של ראש כשאין לו תפילין של יד בזרעו.

אבל נדב ואביהו "לא נשאו נשים", שהוא ענין יחוד חתן וכלה, וסוד "איש ואשה שכינה שרויה ביניהם" (פוסה י, א), בבחינה יחוד שכינה תתאה. וזה שאמרו במדרש שחמאם היה מה שזנו עיניהם בשכינה שנתגלתה במתן תורה, שהיא שכינתא תתאה, והרי הם לא

רצו לעבודה בכחינה זו, ולא נהגו בכבוד הראוי במראה השכינה הק' בתחתונים. וי"ל שזה גם כוונת הכתוב "בקרבתם לפני הוי"ה", שנתקרבו רק לבחינת יחודא עילאה, בלי ליחד יחודא תתאה. וזה שבמיתתן נתקדש המשכן, כי במיתתן נתגלה שרצון הקב"ה הוא שייחדו ישראל גם יחודא תתאה, בבית מקדש של מטה, וישפיעו עי"ז חסדים טובים וכל השפעות טובות, לכל ישראל.

ולכן "אחרי מות שני בני אהרן" נצטווה אהרן "בזאת יבא אהרן", ואמרו במדרש (ויק"ר פכ"א ו) בזכות מילה שנקראה זאת כנאמר (ישעיה נט, כא) זאת בריתי, ובזכות יהודה שנאמר (דברים לג, ז) זאת ליהודה (ועיין רמב"ן שם שהיא מדת מלכות, שהיא השכינה הק'). והיינו ש"בזאת יבא" ביחוד יסוד מלכות, שהוא יחודא תתאה, ואז יתעלה ליחד גם יחודא עילאה, שכן עבודת כהן גדול לעשות נחת רוח ביוהכ"פ באור חוזר ובאתערותא דלתתא. ואז "לא ימות כדרך שמתו בניו" ברצונם ליחד רק יחודא עילאה ביחוד שהוא בעולמות העליונים.

ובזה יש לדרוש בפרשתן [שבשנה זו מחובר פרשת קדושים לפרשת אחרי] "קדושים תהיו כי קדוש אני הוי"ה אלתיכם". וברש"י: קדושתו למעלה מקדושתכם. והיינו על פי מה שאמרו חז"ל (יומא לט, א) אדם מקדש עצמו מלמטה מקדשים אותו מלמעלה. היינו אדם שמקדש עצמו מלמטה, ביחוד יסוד מלכות, הנקרא קדושה של מטה, שהוא יחודא תתאה, וזכה שמקדשים אותו גם למעלה, וזכה ליחד גם יחודא עילאה, וזה "קדושתו למעלה" שהיא יחודא עילאה, צ"ל ע"י "קדושתכם" הקודמת ביחודא תתאה. והוא סוד ספירת העומר, שתחלה מתקדשים ישראל מכל סיג ופגם, שהם המעכבים קדושה של מטה, ושוב מבקשים "לטהרינו ולקדשנו בקדושתך העליונה".

ויהי רצון שנתקדש ונטהר למטה, לעשות רצונו של מקום, ועי"ז נתקדש גם מלמעלה בקדושה עליונה, ולהשפיע כל טוב לכל ישראל בכל מקום שהם, ונזכה לביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' אחרי קדושים

א. וידבר ד' אל משה לאמר, דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אלהם קדשים תהיו כי קדוש אני ד' אלקיכם. וברש"י: נאמרה פרשה זו בהקהל, מפני שרוב גופי תורה תלוין בה. וצ"ב, למה רוב גופי תורה תלוין דוקא בפרשת קדושים.

ונראה, דהנה רש"י פ"י "קדשים תהיו, הוּו פרושים מן העריות ומן העבירה, שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה". והרמב"ן חולק ומפרש שמצוה זו כולל לפרוש לא רק מן העריות שהן אסורות, אלא היא אזהרה להיות פרושים משאר תאוות אף של היתר, שלא להיות נבל ברשות התורה. וגם לשמור פיו ולשונו מהתנאל בריבוי האכילה הגסה ומן הרבור הנמאם, כענין שהזכיר הכתוב (ישעיה מ, טז) וכל פה דובר נבלה, ושיקדש עצמו בזה עד שיגיע לפרישות, כמה שאמרו על רבי חייא שלא שח שיחה במלה מימיו, עכתרה"ק.

ואפ"ל שלבן נאמר ציווי זה בפרשה שרוב גופי תורה תלויים בה, ללמד שאין בכח האדם להיות פרוש הן מעריות והן משאר תאוות, אלא אם כן נפשו חשקה וצמאה לתורה, כדכתיב (תהלים לח, י) אדני נגדך כל תאותי גו', פ"י שכל תאותו היתה להיות תמיד נגד ומול ד'. וכן אמר דוד (שם קיט, מ) הנה תאבתי לפקדיך גו', שע"י תשוקתו לפקודי ד', סרו ממנו כל תאוות אחרות שבעולם. ולולי התורה לא שייך לבא לקדושה. וכן איתא בזהר (רעיא מהימנא ח"ג רמח, ב) "מה כום אין מהרתה וקדושתה בלא מים, אף נשמה אין קדושתה בלי תורה". ולכן דרשו חז"ל (שבת לא, א) "חכמת" זה סדר קדשים, שרק ע"י חכמת התורה

אפשר לזכות לקדושה.

זוה (ויקרא כ, ה) ושמרתם את חקתי ועשיתם אתם אני ר' מקדשכם, פי' שרק ע"י שמירת החוקים ועשיית מצוות התורה, אני ר' מקדשכם, להיות מובדלים ומפרשים מהעולם. ועל ררך זה אומרים בברכת המצוות "אשר קרשנו במצוותיו וצונו", שע"י קיום מצוות התורה הקדושה אנו נעשים קרושים ומפרשים. ולכן נאמר בנתינת התורה (שמות יט, ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קרוש.

ויש לדרוש כן בשילוב הפרשיות (אחרי קדשים) מה שנאמר (ויקרא טז, ג) בזאת יבא אהרן אל הקרש, ואמרו במדרש (ויק"ר פ"א כא) בזכות התורה שנאמר (דברים ה, מד) וזאת התורה, לרמוז שבזכות התורה יזכה לבוא אל הקדושה.

ב. והנה כבר הזכרנו רברי הזהר שאין קרושה בלי תורה. ולעומת זאת איתא במדרש (ויק"ר פ"ט א) שהוא להיפך, שבלי קרושה אין תורה, שאין התורה שורה אלא ע"י פרישות מתענוגי הגוף, ער שאמרו שאם אין ארם נעשה אכזרי על גופו ואפילו על בניו וב"ב כעורב, אינו זוכה לרברי תורה (ועיין בראשית חכמה שער הקדושה פמ"ז מה), וצ"ב.

ונראה, שיש קרושה של מטה ויש קרושה העליונה. וע"ז אמרו (יומא לט, א) ארם מקרש עצמו מעט מלמטה מקדשין אותו הרבה מלמעלה. והנה לזכות לקרושה של מטה, צריך שיעשה הארם מה שבכוחו להפריש עצמו מתענוגי העולם הזה, ושלא להיות נבל ברשות התורה, ועי"ז זוכה לתורה. וכיון שזוכה לתורה מקרשת אותו בקדושה של מעלה, היינו שנעשה פרוש ומוכרל אף כמה שאין בכוח הארם אשר הוא קרוין מחומר להיברל מעולם הזה. רק כשנעשה רבוק בתורה, וראשו ומחשבתו רק בעסק התורה, והיא חייו ואורך ימיו, ויקרה לו מפו ומפנינים, אז הוא נעשה מובדל ומפרש ער שנקרא קרוש.

ובזה יתפרש הציווי (ויקרא יא, מד) "והתקדשתם והייתם קרשים

כי קדוש אני", היינו "והתקדשתם" בקדושה של מטה, ועי"ז תזכו לקבלת התורה, ויתקיים בכם "והייתם קדושים", שהרי "כי קדוש אני", והתורה כולה היא חכמתו ית"ש, והוא וחכמתו אחד.

בימי ספירת העומר, ע"י שישראל מתקדשים בקדושה של מטה, מסוגלים שיתקדשו גם בקדושה של מעלה, שכל יום שמתקרבים יותר למתן תורה, נתוספות בהם קדושה על קדושתם. ואפשר שלזה הוצרכו חז"ל להזהיר (ויקרא רבה פכ"ח ו) "לעולם אל תהי מצות העומר קלה בעיניך", כי קס"ד שכיון שאין בכוח האדם לטהר ולקדש עצמו אלא מעט, תיעשה המצוה קלה בעיניו, לזה קמ"ל שאינו כן, כיון שאז מקדשים אותנו מלמעלה. ויהי רצון שנזכה לקדושה וטהרה, ולתקן כל מעשינו, ולעשות נחת רוח לקוב"ה ושכנתיה, ולקרב הגאולה בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' אמור

א. ויאמר ד' אל משה אמר אל הכהנים בני אהרן ואמרת
אלהם לנפש לא יטמא בעמיו. כי אם לשארו הקרב אליו
לאמו ולאביו גו'. וברש"י: אמור ואמרת, להזהיר גדולים על הקטנים.
בספה"ק (עיין נועם מגדים) פירשו תיבת "בעמיו" מלשון עוממות,
היינו כבויות, כדכתיב (יחזקאל לא, ה) ארזים לא עממהו. ובוה מפרש כ"ק
אא"ז זי"ע (חיים ושלום) "לנפש לא יטמא בעמיו", שהמוכיח את הציבור
אף אם הם אנשים שטימאו את נפשותיהם בעוונות, יזהר לבל יכלול
בתוכחתו לטמא את כלל ישראל, כאילו נפשם כבר כבויה חלילה, ולא
ייענש כמו שנענש ישעיהו הנביא על מה שאמר נגד כלל ישראל (ישעיהו
ג, ה) ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב, כי בכללות ישראל יש תמיד
צדיקים המגינים על הדור, כדכתיב (מלאכי ג, ו) ואתם בני יעקב לא
כליתם.

ובדרך זו מפרש גם זקני הגה"ק בעל דברי חיים זי"ע את
הכתוב "לנפש לא יטמא", שקאי על הרואה שנפשו כמעט כבתה, לא
יטמא ויטייאש עצמו מן התשובה, כי רושם דקדושה נשאר תמיד בו,
ובקל יכול לחזור לשרשו. ואפילו אם מרד כל ימיו ועשה תשובה
באחרונה מוחלין לו, ונקרא ידיד, כמבואר ברמב"ם (פ"ז מהל' תשובה ה"ו)
שהתשובה מקרבת את הרחוקים, אמש היה זה שנאווי לפני המקום
משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד.
ובזה יש לפרש "להזהיר גדולים על הקטנים", כלומר להזהיר
שאף אם חטאו, לא יפלו למחשבות של קטנות ויאוש לחשוב שכבר לא

תועיל להם התשובה, אלא יתחזקו במוחין דגדלות לחזור בתשובה, שהרי גדול"ה תשובה שמגעת עד בסא הכבוד (זימא פו, ב).

ב. ויש לדרוש עוד לשון חז"ל שדרשו "אמור ואמרת", להזהיר גדולים על הקטנים. שבפילות הלשון מראה על ריבוי האמירות, כמו שדרשו (ב"מ לא, א) עה"ב (ויקרא יט, ז) הובח תוכיח, אפילו מאה פעמים, וכן הרכה. וקאמר לעורר על התשובה אפילו מאה פעמים, שאפילו לא יעשו דבריו רושם שהשומע יחזור על ידם בתשובה שלימה, מ"מ כל אמירה עושה רושם, אפילו שהוא מעט. כי בריבוי האמירות, תתעורר הנפש ככל פעם בפעם קטנה עד שבסוף תחזור בתשובה שלימה. וזה "אמור ואמרת", אפילו מאה פעמים, "להזהיר גדולים על הקטנים", כלומר על הפסיעה קטנה ותיקון קטן, כי לכסוף הדברים ברצות ד' דרכי איש, יצטרפו דברים הקטנים ויעשו גדולים.

וכזה יתבאר המדרש בפרשתן (ויק"ר פכ"ו ה) העליונים שאין יצר הרע מצוי בהם אמירה אחת דייה להם, אבל התחתונים שיש בהם יצה"ר הלואי לשתי אמירות יעמדו הה"ד אמור ואמרת. והיינו שהתחתונים שיצר הרע מצוי כיניהם, לא די להם כאמירה אחת, אלא הלואי לשתי אמירות יעמדו, שע"י ריבוי האמירות יתעוררו ככל פעם בהרהור תשובה ובתיקון מעשיהם ככל פעם יותר, עד שישוכו בתשובה שלימה.

וזה הוא ענין ספירת העומר שסופרים בימים אלו, לתקן כל יום מדה אחת מכל ספירה, עד שבשבע שבתות זוכים לשלימות ולקיום תמימות תהייתה. והנה צייתה התורה הק' למנות מנין זה מיום שנביא את עומר התנופה. ויש לבאר זאת על פי המדרש (בפרשתן ויק"ר פכ"ח א) א"ר ינאי בנוהג שבעולם אדם לוקח ליטרא אחת של בשר מן השוק כמה יגיעות הוא ינע כמה צער הוא מצטער עד שבישלה, והבריות ישנין על מטותיהן והקב"ה משיב רוחות ומעלה עננים ומגדל צמחים

ומדשן את הפירות, ואין נותנים לו אלא שכר העומר. היינו שאין העומר אלא מקצת מן המקצת נגד נתינתו וטובתו של הקב"ה. ואפילו הכי אמרו (ר"ה טז, א) אמר הקב"ה הביאו לפני עומר בפסח, כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות. הרי שדי בהבאה קטנה שיהיו מתברכין כל תבואות השדה. ומזה ילמד האדם לעבודת ד', שהקב"ה משלם שכר כל פסיעה ופסיעה, אפילו הקטנה ביותר. ולכן מיום הבאת עומר התנופה יספרו יום אחר יום, לתקן בכל יום מקצת מה שפגמו, ויצטרפו שבע שבתות להיות תמימות.

ג. והנה אף שדי בכל יום לתקן מקצת ממה שפגם, מ"מ צריך שיהא המקצת הזה נעשה בשלימות ובלתי לד' לברו. וזהו שאמרו במדרש (ויקרא רבה פכ"ח ג) אימתי הן תמימות כשישראל עושין רצונו של מקום, פירוש דאף שכל יום ויום הוא תיקון מדה אחרת, אם הצד השוה של כל הימים הוא שהעשייה בכל יום היתה לשמה ולעשות רצונו של מקום, אז הם מצטרפים כל הימים והשבועות עד שנחשבות לתמימות. וכן מצינו בעבודת העומר עצמו, שאמרו (ויק"ר שם ב) א"ר בניה בוא וראה כמה צער וכמה יגיע רואין עד שמביאין את העומר, כהיא דתנינן קצרוהו ונתנוהו בקופות והביאוהו לעזרה היו מהבהבין אותו באור כו', והוציאו ממנו עשרון שהוא מנופה בי"ג נפה. הרי שאף שהיה שיעור העומר רק עשרון, מ"מ היה צ"ל מנופה בי"ג נפה, וזה אחרי עבודה ויגיעה גדולה. והוא לימוד על כל עבודת ספירת העומר והכנה לקבלת התורה ביום החמישים.

ויהי רצון שנזכה לתקן כל אשר פגמנו, ונתקדש ונטהר בקדושה של מעלה, ונקיים מצות העומר בשלימות להיות השבתות תמימות ולעשות בהן רצונו של מקום, ובמהרה נזכה לברכת ד' עלינו ושמחת עולם על ראשינו בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' אמור

א. ויאמר ד' אל משה אמר אל הכהנים בני אהרן ואמרת אלהם לנפש לא יטמא בעמיו. וברש"י: אמור ואמרת, להזהיר גדולים על הקמנים. ויל"פ ע"פ מש"כ כ"ק אא"ז ארמו"ר בעל בני יששכר זי"ע באגרא דכלה (בפרשתן) לפרש כפל "אמור ואמרת", שהאמירה הראשונה היתה לומר לכהנים "בני אהרן", מפני החשש שכאשר יראו הכהנים שהם נצטוו בהרבה מצוות יתירות, יתגאו מול שאר ישראל, כי יחשבו שהם קדושים יותר, לכן הקדים לומר להם שלא בזכותם וקדושתם היתירה זכו לכל זה, רק זכות אהרן עמדה להם שזרעו יהיו גדולים במצוות קדושה יותר מכל ישראל, ומה להם להתגאות בדבר שלא עמלו בו, עכתדה"ק. ובוה יתפרש "להזהיר גדולים על הקמנים", היינו על הענוה, שלא יתלו את הכהונה בגדלותם, אלא ידעו שזכו לכך רק מצד היותם זרע אהרן.

וזה אשר יש לפרש בדברי המדרש בפרשתן (ויק"ר פכ"ו ה) העליונים שאין יצר הרע מצוי בהם אמירה אחת דייה להם, אבל התחתונים שיש בהם יצה"ר הלואי לשתי אמירות יעמדו, הה"ד אמור ואמרת. היינו שהתחתונים שיצר הרע מצוי ביניהם, צריך להקדים אמירה עוד לפני מאמר התורה עצמה, והיא אמירה להזהירם על מדת הענוה, שלולי הענוה אין זוכים כלל לתורה הק'. וכמו שפירשו בספרים הק' את המשנה (אבות פ"א מ"א) משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע כו', שמשנה קבל תורה ע"י מרת הר סיני שהיתה בו, שהיא מדת הענוה, שהרי לכן נבחר הר סיני לתת עליו את התורה הק' (עיין מגילה כט, א). ועל

דרך זה מסרה ליהושע וכן נמסרה דור אחר דור, שרק העניו והשפל זוכה לקבל התורה, כמו שקבלה משה רבינו. וזה שנאמר במתן תורה (שמות י"ז, יז) "ויתיצבו בתחתית ההר", היינו ביציבה "בתחתית", שהיא הענוה, שלמדו מן "ההר" שנבחר למתן תורה.

ב. ואפשר שזו עבודת ספירת העומר, שנאמר בה (ויקרא כג, טו) וספרתם לכם ממחרת השבת ג' שבע שבתות תמימות תהיינה. ופי' רש"י (ע"ז ו, א) ש"תמים" היינו "ענו ושפל רוח". ונצטוו בה ישראל ממחרת יום יציאתם ממצרים, כי קליפת מצרים היתה קליפת הגאווה (עיין תפארת בני פ' בשלח ד"ה א"י בזה בשם מחברת הקודש מכתבי האר"י ז"ל), שכן אמר פרעה "לי יארי ואני עשיתיני" (יהזקאל כט, ג). ותחילת העבודה בעת יציאתם וגאולתם היתה לקנות מדת הענוה, היפך גלות מצרים. ולכן נאמר (שמות ג, יב) "זוה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", היינו שתהא היציאה ממצרים שרש הגאווה, למען תעבדון את האלקים בבחינת הר סיני. וכן כתב כ"ק אא"ז בעל בני יששכר זי"ע (מאמרי תג הפסח) שסוד המצה בפסח היא מדת הענוה. והיינו כי במצה עצמה מראה על ענין ותכלית יציאת מצרים. ובזה טעם למנהגנו אשר הוא מורשה מאבוה"ק זי"ע, לאכול מצה בכל סעודה מפסח עד עצרת (עיין דרכי חיים ושלום אות תרלג), שהוא כדי שנתעורר בימי הספירה להשריש בקרבנו את מדת הענוה, שהיא ההכנה למתן תורה בשבועות.

וכן היא עבודת ספירת העומר בפנימיות המצוה, לתקן בימי העומר הניצוצות שנפלו בשבירה, בבחינת ז' מלכין דמיתו (עיין שער יששכר לחדש ניסן מאמר עומר התנופה אות י), שכן הגורם לשבירת הכלים היה מה שאמרו "אני אמלוך", כידוע מכתבי האר"י ז"ל, וע"י הענוה מתקנים זאת. ואפשר שהוא סוד מה שמתו תלמידי ר"ע בין פסח לעצרת, מפני שלא נהגו כבוד זה בזה (יבמות סב, ב). שדוקא בימים אלו

שניתנו לתקן קלקול העולמות באמירת "אני אמלוך", נתערר עליהם תוקף הדין ביותר על שלא תיקנו הקלקול, אלא עדיין היה מושרש בהם עד שלא נהגו כבוד זה בזה, כי בכל אחד היה ניצוץ של "אני אמלוך". וצדיקים הקב"ה מדקדק עמהם כחוט השערה (יבמות קכא, ב). וביום ל"ג בעומר פסקו למות, שהוא בסוד מלך הדר שאין בו מיתה (שער יששכר אייר מאמר גל עיני אות א). ורשב"י שהיה גם הוא מתלמידי ר"ע, תיקן זאת, בסוד "סיני סיני לו נקרא", והבן. ורמז לדברים, ש"משה" בגימטריא "ל"ג בעמר", וחל תמיד באותו יום לימי השבוע שבו חל אושפיזא דמשה (שער יששכר שם אות ב), ורשב"י עצמו נשמת משה רבינו, כידוע. וכן מכוונים בל"ג בעומר בתיבות "אלקים - נהל", שהוא בגימטריא "כי דלוננו מאד", יען היות זאת עבודת הזמן לזכור זאת תמיד. ויהי רצון שנוכה לתיקון השלם, וימלא הקב"ה כל משאלותינו ומשאלות דכל עמא ישראל לטב לחיים ולשלם, אך טוב וחסד ירדפוננו, ונוכה לגאולה שלימה בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' בהר בחקותי

א. וידבר ד' אל משה בהר סיני לאמר, דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם ושבתה הארץ שבת לד'. וברש"י: מה ענין שמיטה אצל הר סיני כו', אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני, אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני. ולכאורה הדרא השאלה לדוכתיה, דמה ענין שמיטה אצל הר סיני, להיות שמיטה הבנין אב לשאר התורה הק' שכולה מסיני (עיין באוה"ק).

ובאמת מצינו גם במדרש ששייכי שמיטה להר סיני, שאת הכתוב (ההלים קג, כ) ברכו ד' מלאכיו גברי כח עשי דברו לשמע בקול דברו, פירשו חז"ל (ויק"ד פ"א א) ש"גבורי כח" הם שומרי שביעית כו' כי האם יש לך גבור גדול מזה. ו"עושי דברו לשמע בקול דברו" הם ישראל שעמדו לפני הר סיני, שהקדימו עשייה לשמיעה ואמרו (שמות כד, ז) כל אשר דבר ד' נעשה ונשמע (וכך דרשו גם בשבת פח, א). והנה מדמייתי בחד קרא שומרי שביעית, ומקבלי התורה בהר סיני שאמרו נעשה ונשמע, הרי ששייכי אהדדי שמיטה והר סיני. וצ"ב.

ונראה לומר, שבאמירת "נעשה ונשמע" קבלו ישראל על עצמם לתקן כל העולמות, הן עולם הזה כולו, והן עולמות עליונות העומדות מולו. כי "נעשה" פירושו נתקן, כמו שפירש רש"י את הכתוב (בראשית א, ז) "ויעש אלקים את הרקיע" - "תקנו על עמדו, והיא עשייתו, כמו (דברים כא, יב) ועשתה את צפרניה". וכן הוא אומר (שמואל ב יט, כה) "ולא עשה שפמו", שפירושו "לא תיקן".

והביאור, כי עולם המתוקן הוא עולם שאין בו עסק אחר רק צימאון לדעת ולשמוע את דבר ד' (ע"ן רמב"ם פ"ב מהלכות מלכים ה"ה). ולכן באמרם נעשה ונשמע, בקבלה על עצמם לעשות רצונו ית"ש, קבלו לתקן כל העולם כולו במלכות שד-י עד שיהא העסק העולם כולו רק לדעת ולשמוע את דבר ד'. ובוה שמקבלים להיות "עושי דברו לשמוע בקול דברו", מתקנים העולם כולו. וזה שאמרו חז"ל (שבת קמו, א) שכשעמדו אבותינו אצל הר סיני פסקה זוהמה. פירוש שנעשה העולם מתוקן מכל תערובות טוב ברע ורע בטוב, כמו שהיה קודם שבא נחש על חוה והטיל בה זוהמה ע"י חטא אדם הראשון, וכמו שיהיה לעתיד לבא.

גם עבודת שנת השמיטה היא תיקון העולם כולו. כי ע"י שמקיימים בארץ ישראל "ושבתה הארץ שבת לד'", הרי שובת העולם מכל עבודת השדה שנגרמו ע"י חטא אדם הראשון בל"ט קללות שנתקללה האדמה, ומתקיים בארץ ישראל (ויקרא כה, כא) "וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים", בלי שום עבודה כלל, רק ע"י האמונה בהשי"ת ובתורתו. ועי"ז נעשה כל העולם מתוקן, שהרי ארץ ישראל היא אמצע העולם וגבוהה מכל הארצות, וכוחה מחיה את כל העולם, בבחינת (ספרי דברים א) עתידה ארץ ישראל להתפשט בכל העולם, וכשהיא מתוקנת כל העולם מתוקן. ולכן שומרי שביעית הם באותו דרגה ומעלה כישראל שאמרו "נעשה ונשמע", להיותם "גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו".

ב. מה שיש בכוח ישראל לתקן העולם כולו, הוא משום שכשהקב"ה ברא את האדם, הרי בצלם אלקים ברא אותו (טראשית א, כז), סידר וחקק בו כל הצורות של סודות עליונים של עולם העליון, וכל הצורות של הסודות התחתונים של העולם התחתון (זהר ח"ב עה, ב). ולכן נאמר באדרא רבה (קמא, א) ש"דיוקנא דאדם איהו דיוקנא דכליל ביה כל

דיוקנין". ובספר נפש החיים (פ"ו) מבאר שכהאדם מקיים באיזה אבר וכוח שבו אחת ממצות ד', התיקון נוגע לעולם וכוח העליון המקבילו, לתקנו, להעלותו או להוסיף אור וקדושה כפי ערך ואופן עשייתו, ולפי רוב הזדככות וטהרת קדושת מחשבתו בעת עשיית המצוה, וכפי ערך מדרגת אותו העולם והכוח עליון, ומשם נמשך הקדושה והחיות גם על אותו הכוח של האדם שבו קיים מצות בוראו המכוונת נגדו, עיי"ש. והנה בשביתת ישראל בשנת השמיטה בארץ ישראל, ניתקן העולם כולו בג' בחינות של עולם [- ארץ ישראל], שנה [- שנת השמיטה] נפש [- ישראל. ובהיות כל העולמות מכוונים נגד האדם, ניתקנים גם הם עמו ועל ידו. וזה הוא קיום של המצוה "ושבתה הארץ שבת להוי"ה.

וזה שדורש במדרש נעלם (מוכא בשער יששכר ריש מאמרי חודש סיון) על ריש פרשתן, את הפסוק (משלי ח, כא) להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא. והנה "יש" מרמזים על הש"י עולמות שעתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק (מתני' סוף עוקצין). ומפרש הרע"ב שהם ש"י פעמים נגד העולם הזה כולו, עיי"ש. וצ"ב למה יקבל הצדיק שכר נגד העלם הזה כולו. ולפי דברינו יתבאר שפיר, כי האדם הרי מכוון נגד כל העולמות והוא "הריוקנא דכליל ביה כל דיוקנין", ובכל מעשה ומצוה שעושה נתקן כל העולם כולו. ואף שבחטא העגל חזר העולם לקלולו, מ"מ אצל הצדיק נשאר הרושם מתיקונו בעת מתן תורה, שהוא מקיים (פסק"ז ואתחנן ג, ו) בכל יום יהיו בעיניך כאילו היום קבלתם מהר סיני. ולכן דורש כאן, בפרשת הר סיני ומצוה שביעית, לומר לך שלכן מקבל כל צדיק וצדיק ש"י עולמות.

ג. בפרשתן: אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם. ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יכולה ועץ השדה יתן פריו גו'. ומקשים המפורשים שלכאורה הווי זה שכר מצוה, וקיי"ל (קידושין לז, ב) שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. ונראה לכאור, כי בהיות האדם עצמו

מתוקן, כש"כחקותי תלכו", הרי הוא מתקן עמו ארץ ישראל וכל הבריאה כולה, ושוב עושה תפקידה כפי מטרת כריאתה. נמצא שאין זה שכר מצוה, אלא כן הוא ההנהגה של עולם בתיקונו. ש"אם בחוקתי תלכו" אזי תחזרו את הבריאה לתיקונה, "ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יכולה ועץ השדה יתן פריו גו".

וזה שדורש מדרש בריש פרישתן (ויק"ר פל"ה א) הה"ד (תהילים קיט, טז) "חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך", אמר דוד, רכש"ע בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות. כלומר, גופו של דוד המלך היה מתוקן כל כך בלי תערוכת רע כלל, עד שמעצמן היו מביאות אותו לביהמ"ד. וזהו בבחינת "כחקותי תלכו", שכל אדם צריך לשאוף לבא למדריגה זו.

ויהי רצון שנזכה לפעול כפי כוחנו, ולמעלה מכוחנו, לתקן העולם במלכותו ית"ש, עד שכל בני בשר יקראו בשמו, לתקן נפשותינו ורוחותינו ונשמתנו כפי שהיה במעמד הר סיני, ונתברך בשפע חיים שלום ברכה והצלחה בכל מעשינו וענינו, והעיקר שנזכה לביאת בן דוד כמהרה דידן ברוך רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' בהר בחוקותי

א. וידבר ד' אל משה בהר סיני לאמר. דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם ושבתה הארץ שבת לד'". וברש"י (והוא מהתו"כ): מה ענין שמיטה אצל הר סיני, והלא כל המצות נאמרו מסיני, אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה כו' מסיני, אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני. ומקשה האוה"ח הק' למה בא לימוד זה דוקא במצוה זו דשמיטה, והדרא קושיא לדוכתיה "מה ענין שמיטה אצל הר סיני".

כתב הרמב"ם (פ"ג מהלכות תלמוד תורה ה"ט): דברי תורה נמשלו כמים שנאמר (ישעיהו נה, א) הוי כל צמא לכו למים, לומר לך מה מים אינם מתכנסין במקום מדרון, אלא נוחלין מעליו ומתקבצים במקום אשבורן, כך דברי תורה אינם נמצאים בגסי הרוח ולא בלב כל גבה לב, אלא בדכא ושפל רוח שמתאבק בעפר רגלי החכמים, ומסיר התאוות ותענוגי הזמן מלבו, ועושה מלאכה בכל יום מעט כדי חייו, ושאר יומו ולילו עוסק בתורה. ולכאורה צ"ב, דמשמע מלשונו (וממה שכלל כל דבריו בהלכה אחת) שגם להסיר תאוות הזמן כו', וכן להיות כל היום והלילה עוסק בתורה (חוץ ממעט כדי חייו), שייך כל זה למה שאין התורה נמצאת בגסי הרוח ובגבה לב, וצ"ב.

וגראה שהביאור הפשוט בזה הוא, שמי שהוא שפל ועניו בעיני עצמו, מחזיק עצמו ל"אין", שכן אמרו חז"ל (סוטה נא, ב) עה"פ (איוב כה, יב) "והחכמה מאין תמצא", שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשים עצמו כמי שאיננו. ובהיות האדם "כאינו", למה ירדוף אחר

העושר והכבוד, ולמה לו למלא תאוותיו, הרי כל מה שרוצה הוא רק למלא הצטרכותו "כדי חייו", שכן הוא רצון הבורא ית"ש - ו"חי בהם" (ויקרא יח, ה) ולא שימות בהם (יומא פה, ב).

וזה עיקר נסיון שנת השמיטה, להיות מסתפק במיעוט ולא לרדוף אחר העושר. והוא שדרשו במדרש (ויק"ר פ"א א) אה"כ (תהלים קג ב) ברכו ד' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמע בקול דברו, במה הכתוב מדבר, א"ר יצחק בשומרי שביעית הכתוב מדבר, בנוהג שבעולם אדם עושה מצוה ליום אחד, לשבת אחת, לחודש אחד, שמא לשאר ימות השנה, וזה רואה את שדהו בור, כרמו בור, ונותן מם ושותק, היש לך גבור גדול מזה [פירוש, שהגיבור האמיתי הוא השומר שמיטה, שהוא רואה שדהו וכרמו מחננים, ועב"ז צריך לשלם מסים כבשאר השנים לשלמון בשר ודם, וככל זאת שותק ואינו מתלונן במשך שנה שלימה]. וזה שסמך שמיטה להר סיני, ללמד שהכוח לשמור שמיטה בא מהר סיני, שממנו נלמד ענין השפלות והעניוות, להיות מקבלי התורה בעיני עצמן כ"מי שאינם". ובכוח זה הוא ששותקים אף שרואים שדותיהם מופקרות כו', וכנאמר (איכה ג, לט) מה יתאוונ אדם חי, פי' מה יתאוונ על מחסרו אשר יחסר, הרי די לו במה שהוא חי.

ולכן דורש במדרש (שם) המשך הכתוב "גבורי כוח עושי דברו לשמע בקול דברו", שמדבר על מעלת ישראל כשעמדו אצל הר סיני, והקדימו נעשה לנשמע. כי מי שבעיניו כגבוה רם ונשא, חושב שצריך לשמוע טרם יסכים לעשות, שאם ימצא חן בעיניו יעשה ואם לאו לא (ח"ו), וכמו שענו אומות העולם. אבל במעמד הר סיני היו ישראל בעניהם כלא היו, וכמי שאינם, ולכן לא היה להם נפקמ"נ כלל מה יצוה ד', וקבלו עליהם שכל אשר דבר ד' נעשה ונשמע.

וזהו שסמך שמיטה להר סיני, להורות שרק זה שמפקיר עצמו לעשות רצון השי"ת, כישראל במעמד הר סיני, הם שייכים לקיים מצוות שמיטה - להפקיר שדיהם. אבל מי שאינו מפקיר את עצמו, גם את

שדהו אינו מפקיר בשמחה ובלב שלם מבלי שיתאונן על ד'.

וכן הוא לאידך גיסא. על-פי מה שאמרו חז"ל (במדכ"ר פ"א ז) "במדבר סיני" - כל מי שאינו עושה עצמו כמדבר הפקר אינו יכול לקנות את החכמה והתורה. ולכן סמך שמיטה להר סיני, שרק מקיימי שמיטה, המשימים עצמם ורכושם להפקר, הם שייכים לקבלת תורה בסיני.

ב. בפרשתן (ויקרא כו, לד): אז תרצה הארץ את שבתתיה כל ימי השמה ואתם בארץ איביכם אז תשבת הארץ והרצת את שבתתיה. ופירש"י "אז תרצה תפיים את כעס המקום שכעס על שמטותיה". הרי שמה שגלו ישראל הוא בעון שלא שמרו מצות שמיטה. וכן הוא במדרש (תנחומא בהר סי' א) עה"כ (פרשתן כה, יד) "וכי תמכרו ממכר לעמיתך גו", אמר משה, רבש"ע למה נמכרו ישראל למלכיות הללו, א"ל מפני שהן מחללין את השביעית כו', לפיכך הקב"ה אומר למשה בסוף כל הפרשיות הללו רצונך שלא יגלו, הזהירם על השמיטים ועל היובלות. וצ"ב, למה יהיה עונש או שמירת השביעית חמור כ"כ יותר מביטול מצות עשה אחרת, שאין עליה עונש אלא בעידנא ריתחא (מנחות מא, א). ולפי דברינו יתבאר, שהמבטל שביעית, ואינו במדת "אין", הרי חסרה לו קבלת "כל אשר דבר ד' נעשה ונשמע", וכאילו לא קבל תורה מסיני, כי דברי תורה אינם נמצאים בגמי הרוח ולא בלב כל גבה לב אלא בדכא ושפל. וכשיהודי ח"ו בלי תורה דמגנא ומצלא בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה (סוטה כא, א), הרי סופו שר"ל נכשל בשמירת כל התורה כולה, ובלי תורה חלילה אין קיום לישיבת הארץ.

ויהי רצון שנוכה לקבלת התורה, להיות עמלים בתורה, כנאמר אם בחוקתי תלכו כו' ונתתי גשמיכם בעתם, פירוש שיהיו הגשמים שלכם, וכל עניני גשמיים הלא הם נכללים בגשם, וכענין וסוד תפלת הגשם, ונוכה לפעול ישועות בקרב הארץ למען ד' ולמען שמו, ולגאולה שלימה בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' במדבר

א. וידבר ד' אל משה במדבר סיני כו' שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחתם לבית אבתם גו' תפקדו אתם לצבאתם אתה ואהרן. וצ"ב, כיון שהמצוה היתה למנותם, למה התצרך שיהיה המפקד דוקא ע"י משה ואהרן.

והנה לא נאמר "מנו", אלא "שאו את ראש גו'". וכתב הרמב"ן בשם המדרש (במדב"ר פ"א יא) שאין "שאו" אלא לשון גדולה, כמו דכתיב (בראשית מ, יג) ישא פרעה את ראשך והשיבך על כנך, אמר הקב"ה לישראל, נתתי לכם תלוי ראש ודמיתי אתכם לי כו', לקיים מה שנאמר (תהילים קמח, יד) וירם קרן לעמו, וכן הוא אומר (דברים כח, א) ונתנך ד' אלקיך עליון על כל גויי הארץ. וצ"ב, מה נשיאות ראש ועליונות יש במנין.

ונראה, שע"י מה שפקדו אותם משה ואהרן, טבעו בהם בישראל מדותיהם ומעלותיהם שלהם, היינו מדותיהם של משה ואהרן, כגדר כח הפועל כנפעל. וביתר ביאור, שכאמת מה שמשה ואהרן היו ראשי בני ישראל, לא היתה זו שררה כמו אצל ראשי אומות העולם, שהראשים רק מנהלים או מולכים בכח שררתם את הציבור, אלא בהיות משה ואהרן ראשי העדה, פעלו לעורר מדות עצמם בכל אחד מישראל, כי בהיות משה ואהרן הראש וישראל הגוף, הם נמשכים אחד הראש, כמו שאמרו (עירובין מא, א) "גופא בתר רישא אזיל". וזה שנאמר עוד בתחילת נשיאותם (שמות ו, יג) "וידבר ד' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל גו'", שהוא מלשון צוותא וחיבור, שחברם אל בני ישראל,

להיות כחם נדבק בכל אחד ואחד. וע"י המנין יצא בחינות משה ואהרן שבכל ישראל מכח אל הפועל.

ובאור החיים הק' עה"כ (לקמן יא יב) "האנכי הריתי את כל העם הזה אם אנכי ילדתיהו", כתב שבני ישראל היו בניו של משה מצד שלמדם תורה, ואמרו חז"ל (סנהדרין יט, ב) כל המלמד את בן חברו תורה כאילו ילדו, וגם מצד שכל נשמות של עם בני ישראל דור המדבר היו ענפי נשמתו של משה רבינו כדאיתא בתיקוני זוה"ק (תי"ע), עיי"ש. ולזה יתפרש "שאו את ראש כל עדת בני ישראל", לנשאות ולרומם את חלק נשמתם אשר הוא "ראשם", מפני שהוא שייך למשה רבינו שהוא ראש בני ישראל שנמצא בתוך כל עדת בני ישראל. ולכן היה זה יכול להיעשות רק ע"י משה ואהרן עצמם.

ב. ובפנימיות יותר יתבאר על פי מה שאיתא בזהר (ח"ג נג, ב) שמשה רבינו שושבינא למלכא [הוא קוב"ה], ואהרן הוא שושבינא דמטרונתא [היא כנסת ישראל]. וכשפקדו משה ואהרן את בני ישראל, עוררו בנפש כל אחד ואחד, להיות בו ניצוץ ובחינת שושבינא דמלכא, הפועל בשליחות הקב"ה בעולם, וגם שושבינא דמטרוניתא, לפעול לטובתן של ישראל, וליחד כנס"י עם בעלה, להיותם אחד באחד, בבחינת "הוא משה ואהרן".

והנה איתא במדרש בפרשתן (במדכ"ר פ"ב א) עה"כ (להלן ב, א) וידבר ד' אל משה ואל אהרן לאמר, איש על דגלו באתת לבית אבתם יחנו בני ישראל גו', בי"ח מקומות אתה מוצא משה ואהרן שווים, והוא כנגד י"ח ברכות של שמנה עשרה. וצ"ב מה שייך זה לזה. ולדרכינו יתבאר, שהרי סוד התפלה הוא ליחד קוב"ה וכנס"י, והיא עצמה עבודתו של משה רבינו בהיותו שושבינא דמלכא, ואתו עמו אהרן קדוש ד', שושבינא דמטרוניתא, וכששניהם שווים, הוא רוא דתפלה. ולכן מכוונים י"ח פעמים בתורה בבחינה זו. וזה שאיתא בזהר (ח"ב כו, ב)

"הוא משה ואהרן, הם משה ואהרן מבעי ליה, אלא לאכללא דא כדא",
והבן.

ג. שבת זו קודמת ליומא דהילולא של כ"ק אא"ז אדמו"ר כעל
מנחת אלעזר זי"ע, אשר הוא צדיק יסוד עולם שבו היו כאחד מדותיו
של משה ואהרן, שהיה כרעיא מהימנא דלא זו משכינתא בכל אהר,
ואיהו עאל שלם בינך ובינה זימנין סגיאין, ומסר גרמה למיתה בגינה
ובגין בנהא'. ומדה זו השריש בכח אצל כל אחד מאתנו, ובחזירותו
לעלמא הדין ביומא דהילולא "פורע הקיפותיו", מגלה ומוציאם מכח
לפועל (עיין קדושת לוי פ' לך ד"ה וילך למסעיו). וכן יל"פ הלשון "בגלל אבות
תושיע בנים", בגל"ל מלשון "גלגול", שכל צדיק ביומא דהילולא דיליה
כשנשמתו שבה לעוה"ז, הוא מעין בחינת "גלגול נשמה", ואז הוא עת
רצון אשר בו אנו מבקשים אשר "תושיע בנים" בדבר ישועה ורחמים.

וזה שקורין לפני שבועות בפרשת במדבר (ש"ע או"ח סימן הכח
סעיף ד), לעורר בבני ישראל מדות משה ואהרן, שבזכותם קבלו ישראל
את התורה, כדאיתא בזהר (ח"ג שב, א) ש"משה ואהרן אינן תרי כרוכים,
דאשתמע קלא מביניהו, ועל דין אתיהיבת אורייתא על ידיהו". וזהו
סוד הנאמר בכרוכים (שמות כה, כ) "ופניהם איש אל אחיו אל הכפרת
יהיו פני הכרבים", והבן. ועיין עוד בפרשתן לקמן עה"כ (ה, א) ואתכם
יהיו איש איש למטה איש ראש לבית אבתיו הוא, שפירש"י "כשתפקדו
אותם יהיו עמכם נשיא כל שבט ושבט", היינו שמלבד משה ואהרן היו
צריכים להיות עמם במשימתם גם נשיאי העדה, הם צדיקי הדור, שגם
הם צריכים לנטוע מכחם לעדה הקדושה. ובקריאת התורה חוזר
ונתעורר כח זה בלבם של ישראל, לכן קורין פרשת במדבר בשבת זו.

ויהי רצון שזכות הצדיקים יגן עלינו, ונוכה לקבל התורה הק'
מתוך ששון ושמחה, ולפעול שמחה בעליונים ובתחתונים, ונוכה
לגאולה שלימה בביאת בן דוד במהרה רידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' במדבר

א. בשו"ע (או"ח סימן תכח סעיף ד): לעולם קורין פרשת במדבר קודם חג השבועות. ויש ליתן טעם לזה, על פי מה שהביא רבינו בחיי (ריש פרשתן) בשם המדרש במעם שנשמך חומש הפקודים (במדבר) לפרשת תמורה (סוף בחוקותי), ללמדך שמה הקב"ה יחיד ואין לו תמורה, כדרכיב (שמואל א ב, ב) אין קדוש כד' כי אין בלתיך, כך לא ימיר ישראל באומה אחרת, כלומר אתם קרויין צאן, כמו שנאמר (יהוקאל לד, לא) ואתן צאני צאן מרעייתי אדם אתם אני אלקיכם, כשם שאין ממירין בהמה בבהמה, כך איני ממיר אתכם.

ולזה אפ"ל, שקורין פרשה זו הסמוכה לפרשת תמורה, להזכיר זאת בכח התורה הק', שאף אם לא שמרו כראוי התורה שקבלנו בזמן מתן תורה בשנה שעברה, מ"מ בודאי לא ימירנו הא-ל ית', ויחזור ויתן לנו התורה בשנה זו, ונזכה לקבלה מתוך תשובה ומעשים טובים בעה"ת.

ב. עוד י"ל בזה, על פי מה שאמרו חז"ל לבאר שמה שכתב כאן כל אלו הסימנים, במדבר סיני, באהל מועד, באחד לחדש השני, בשנה השנית, יתבאר ע"פ משל למלך שנשא אשה ולא כתב לה כתובה, גירשה ולא כתב לה זמן, וכן לשניה וכן לשלישית, לימים מצא עניה בת טובים, אמר אין זו כראשונות, עמד וכתב לה כתובה, ובה כתב לה זמן כו', וכמו שכתב באסתר (אסתר ב, טז) ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש, בחדש העשירי הוא חדש טבת בשנת שבע למלכותו. ומפרש

בספר צרור המור, שהנמשל לזה הוא, כי כשהשי"ת ברא העולם, היה לתכלית ישראל, ולכן בבריאת העולם עדיין לא כתב מקום וזמן, אלא (בראשית ב, ד) ביום עשות ד' אלקים ארץ ושמים. וכן בדור המבול, ודור הפלגה, לא הזכיר בהם יום וחודש ושנה. רק כשמצא הקב"ה עניה בת טובים, בת אברהם יצחק ויעקב, אמר שזו ראויה לתת לה מהר ומתן ולכתוב לה כתובה - היא התורה, ולכתוב בה זמן, כאומרו (שמות יט, א) בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני. ולפי שמעלת הדגלים היתה מעלה גדולה להתדבק ולהתדמות להשי"ת, וחמדו אותו ישראל מיום מתן תורה, ציוה להם בפרשה הזאת ענין הדגלים לדמותם לו יתברך, משום (יומא לה, ב) הבא ליטהר מסייעין אותו. ולפי שהוא ראש כל המעלות וכתר תורה תלוי בדגלים, בסוד ד' מחנות שכינה, ובסוד שם של ד' אותיות, על כן נאמר בפרשה הזאת "כמדבר סיני באחד לחודש השני גו'", להודיע באיזה מקום ובאיזה חודש ושנה, מה שלא כתב עד כאן, כי זאת הכתובה האמיתית כתובה בזמן מיוחד ובמקום מיוחד ובמהר ובמתן מיוחד של מעלת הדגלים, עיי"ש.

ולפי דבריו הק' שפרשה זו היא כמו כתובה ומהר ומתנות שקבלו ישראל כמתן תורה, מובן בפשוטו מה שייכת קריאתה קודם תג השבועות.

ג. עוד יש לבאר וליתן טעם לזה, על פי מה שכתב הרמב"ן (הזכרנו דבריו בליל שב"ק) בשם המדרש (במדב"ר פ"א יא) שמה שלא נאמר "מנו" אלא "שאו את ראש גו'", כי "נשא" הוא לשון גדולה, כמו דכתיב (בראשית ב, יג) ישא פרעה את ראשך והשיבך על כנך, אמר הקב"ה לישראל, נתתי לכם תלוי ראש ודמיתי אתכם לי כו', לקיים מה שנאמר (תהילים קמח, ד) וירם קרן לעמו, ולקיים (דברים כח, א) ונתת ד' אלקיך עליון על כל גויי הארץ.

ובזהר (ח"ג רלו, א) איתא שמה שנאמר במפקד זה לשון "שאו את ראש כל עדת בני ישראל", הוא מפני שהוא היה אחר שנפרדו מהם הערב-רב (אחר חטא העגל), ולכן נאמר בו שאו את ראש כל עדת בני ישראל, שכל זמן שהיו מעורבים הערב-רב בישראל נאמר (איכה א, ה) היו צריה לראש. ויוכנו דבריו לפי הנ"ל, שרק כשנפרדו מהערב-רב היתה להם נשיאות ראש, ונתקיים בהם "וירם קרן לעמו".

ועל כן שייכים הדברים לפני מתן תורה, שאז מתעוררת הפרידה של ישראל משאר האומות, כנוסח ברכת התורה "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו". והיא עצמה הגורמת "נשיאות ראש" לישראל, שכל זמן שהם מעורבים זה בזה נתקיים בהם (ח"ו) היו צריה לראש, ר"ל שמה שמתחלקים ישראל מהם הוא ההופכת אותם לראש, ולולי כך אדרכה האומות הם ראש להם. ולהזכיר זאת, לעורר לבנו להיפרד מכל דבר השייך לאומות, ולהידבק רק בתורה מצוות ומעשים טובים שהם חלקנו וגורלנו, ואז תהיה לנו נשיאות ראש, קורין פרשה זו לפני יום מתן תורה.

ד. עוד נאמר בזה על פי מה שמפרש הרשב"ם בטעם המפקד בזמן זה, לפי שמעתה צדיקים ללכת לארץ ישראל ובני עשרים ראויים לצאת בצבא המלחמה, שהרי בעשרים בחדש השני הזה נעלה הענן (במדבר י, יא), וכתיב (שם, כט) נסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ד' אתו אתן לכם. לכך ציוה הקב"ה בתחילת חדש זה למנותן. וראה בספורנו (שכמו-כן מפרש הוא בטעם המפקד) שלכן היתה הכוונה לשמור על יחוסם, כדי שזכות אבותם תהיה מסייעתם. וכמו שאמרו (קידושין עו, א) שאין בודקין אחר מי שנכתב באסטרטיא של מלך [היינו בחיילות בית דוד]. וזה כאומרם (שם) שלא היתה השכינה שורה אלא על משפחות מיוחדות בישראל.

והנה לקמן עה"כ (א, יח) ויתילדו על משפחותם, פירש"י הביאו

ספרי יחוסיהם ועדי חזקת לידתם, כל אחד ואחד להתייחס על השבט. אך הרמב"ן חולק, וס"ל שלא היו צריכים להביא שטר ועדים על יחוסיהם לשבטיהם, אלא נקהלו כל העדה אל פתח אהל מועד, חוץ מהערב רב, אשר לא מכני ישראל המה, כי ניכרים היו בהם מיום שיצאו ממצרים. והביאו כל העדה איש שקלו, ואמרו לפני משה והנשיאים, אני פלוני נולדתי לפלוני ממשפחת פלוני שהוא לשבט ראובן וזולתו, ומשה נותן שקלי כל שבט ושבט במקום מיוחד, וידע מספר הכלל והפרט, עכ"ד. ואפשר שזוה עצמו מה שנתייצבו ונקהלו לפני משה ואהרן והיו מוכנים לצבוא צבא למסור נפשם להיות כחיילות בית דוד, היא עצמה היתה ההוכחה ליחוסם, וכהוכחה העדיפה אף על שטר יחוס, שבוה ניכר בהם זכות אבותם (זכות מלשון זכה) שנקיות וזכות דעתם גרמה לזאת. והא ראיה, שהרי הערב רב לא נתקהל עמהם. ולכן קורין כל זאת לפני יום מתן תורה להזכיר ענינים אלו, שהם מעוררים הנפש לפני מתן תורה. להיותינו נכונים ליום השלישי.

[ואגב, מה שכתב הרמב"ן שהזכירו כל אחד ואחד שמו לפני משה ואהרן, והוא אשר נאמר "במספר שמות", יתוסף נופך על מה שמפרש כ"ק אא"ו זי"ע (בעל ההילולא בשבוע זו הבעל"ט) עה"כ (להלן א, יט) ויפקדם במדבר סיני, שפקדם בדבר ישועה ורחמים, מלשון (בראשית כ, א) וד' פקד את שרה. וגם לסיבה זו הזכירו כל אחד עצמו לפני הצדיקים בשמו ושם אבותיו].

ויהי רצון שנזכה לקבלת התורה מתוך שמחה ונחת וכברכות התורה, ויהא חפצנו לעשות נחת רוח לכורא ית"ש. ויהיה המנין לטובת נסיעתנו לארץ ישראל בגאולה שלימה, וכמנין פרשת במדבר, כמו שמפרשים הרשב"ם והספורנו ועוד ראשונים, ויתקיים בנו מאמר התיקונים (תי' כא נה, א) "בעצרתא יפקון מן גלותא", בביאת בן דוד במהרה רידן ברוכ רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' נשא

א. כה תברכו את בני ישראל אמור להם, יברכך ד' וישמרך גו', ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם. ובמדרש (במד"ר פי"א ב): בשעה שאמר הקב"ה לאהרן ולבניו כה תברכו וגו' אמרו ישראל לפני הקב"ה, לכהנים את אומר שיברכו אותנו, אין אנו צריכין אלא לברכותיך ולהיותנו מתברכים מפיד כו', אמר להם הקב"ה אע"פ שאמרתי לכהנים שיהיו מברכין אתכם, עמהם אני עומד ומברך אתכם, לפיכך הכהנים פורשים את כפיהם לומר שהקב"ה עומד אחרינו, ולכך הוא אומר (שה"ש ב, ט) "משגיח מן החלונות" מבין כתפותיהם של כהנים, "מציץ מן החרכים" מבין אצבעותיהם של כהנים. וצ"ב, דהפסוק "הנה זה עומד אחר כתלנו משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים" הלא איירי בשכינה העומדת ומצפה לגאולה שלימה, כמו שמפרש רש"י (שם) הנה זה עומד גו', סבורה הייתי ליישב עגונה עוד ימים רבים, והנה הוא הודיע שהיה עומד ומציץ מן חלונות השמים את העשוי לי. ואם כן מה ענינו לחרכים שמבין אצבעותיהם של הכהנים.

ונראה, דהנה עיין במדרש שפירשו הרכה פירושים ודרשות בכוונות ברכת הכהנים, מ"מ בכל ברכה הוסיפו פירוש שהיא ברכה על הגאולה שלימה. שכן אמרו (במד"ר פי"א ה) "יברכך ד' בעושר, וישמרך מן הלסטים", וכן "יברכך בבנים וישמרך בבנות שצריכות שמירה", "יברכך בנכסיד וישמרך בגופך", וכן הרכה. ועוד הוסיפו לדרוש "וישמך, ישמר לך את הקץ וכה"א (ישעיה כא, יא) משא דומה אלי קורא משעיר שומר

מה מלילה שומר מה מליל". ועל דרך זה הוא לגבי ברכת "יאר ד' פניו אלך ויחנך", שדרשו (שם) "יתן לך מאור עינים", או "יתן לך מאור תורה שיאיר עיניך ולבך בתורה", וכן "יעמיד ממך כהנים שמאירים את המזבח". "ויחנך, יתן בהם דעת שתיהיו חוננים זה את זה ומרחמים זה את זה". או "ויחנך בבנים", "יעמיד ממך נביאים", ועוד פירושים. ולבסוף דורש "ויחנך, להוציאך משעבוד מלכות, כדכתיב (תהלים קכג, ג) חננו ד' חננו כי רב שבענו בו. ד"א ויחנך לגאול אותך, כמה דתימא (ישעיהו לג, כ) ד' חננו לך קיוונו, היה זרועם לבקרים, שהיא בוקר של גאולה". וכן הוא בברכת "וישם לך שלום", אע"פ שפירשוהו לענין הרבה מעלות טובות של מדת השלום, לבסוף דורשים (שם) "שלום זה שלום מלכות בית דוד, שנאמר (ישעיה ט, ו) למרבה המשרה והשלום אין קץ".

ולפי"ז יתבאר מה ש"אמרו ישראל לפני הקב"ה, לכהנים את אומר שיברכו אותנו אין אנו צריכין אלא לברכותיך ולהיותינו מתברכים מפיד", והיינו משום שברכותיו של השי"ת הם ברכות נצחיות הקיימות לעד, משא"כ ברכותיהם של בשר ודם הם רק לשעה (עין בני יששכר מאמרי השבתות מאמר ו אות יב). וביקשו ישראל שיברכם בברכות כאלו שהם ענינים נצחיים. ולזה הבטיחם השי"ת שכל מה שיתברכו ישראל מברכות הכהנים, הן בעושר וכבוד, הן בבנים, הן במאור התורה כו', הכל יהא להם לענין שישתמשו בכל הברכות האלו לצורך קירוב הגאולה, שאין ברכה אלא ברכה המביאה לידי נצחיות ישראל בביאת הגאולה. וזהו שאמר הקב"ה שיהיה עומד עליהם משגיח מן החלונות ומציץ מן החרכים, פירוש באותה השגחה שהוא משגיח בגליות מן החלונות ומן החרכים, כדי לקרב הגאולה, בה עצמה הוא משגיח מבין החרכים של אצבעות הכהנים, שהברכות שיתברכו מפי הכהנים יהיו לצורך ביאת גואלינו.

ב. עוד יש להוסיף ולומר בזה. דהנה לגבי ברכת כהנים קיי"ל בשו"ע (או"ח סימן קכח סעיף יב) שהכהנים "פושטים ידיהם וחולקים אצבעותיהם ומכוונים לעשות ה' אוירים, בין ב' אצבעות לב' אצבעות אויר אחד, ובין אצבע לגודל, ובין גודל לגודל". ויש בזה שקליא וטריא בפוסקים אם הכוונה שיש ענין מיוחד לעשות ה"א חלונות, או העיקר (במשמעות לשון הזהר ח"ג קמו, ב) שלא יהיו האצבעות נוגעות זה בזה (ועיין בנימוקי או"ח סי' קכח מש"כ אא"ז בעל שם שלמה זי"ע וכן אא"ז בעל מנחת אלעזר זי"ע), ואכמ"ל בדבר הלכה. אך בטו"ז (שם סק"ז) כתב רמז בקרא "מציין מן ה-חרכים", ה' חרכים. ולדעה זו יש לדרוש, שמה שהשכינה עומדת על גבי הכהנים, בבחינת משגיח מן ה-חלונות ומציין מן ה-חרכים, הוא להשפיע ברכת האות ה"א, שהיא מרמזת לתשובה, תשוב ה"א, וכמו שבהדיא אמרו חז"ל (מנחות כט, ב) ומ"ט תליא כרעיה דה"א, דאי הדר בתשובה מעיילי ליה.

והענין בזה הוא, כי כל מה שחסר לעם ישראל, וצרכים להתברך מפי כהנים, הוא מפני שהחטא גורם העדר והחסרון. אך כששבים בתשובה, כלום חסר מבית המלך, וממלא ד' כל משאלות לבם. וזה הוא סוד ה"א חלונות, כי בתוך ברכת הכהנים מתברכים ישראל ע"י שכינה המשגיחה בהם שיחזרו בתשובה שלימה. וגם שכל מה שיתברכו מפי הכהנים, ישפיע עליהם קדושה וטהרה, ולהרהר ולעשות תשובה, ובוה ממילא יתברכו בכל הברכות שבעולם.

ולפי"ז מתבאר איך פועל מה שהקב"ה מציין מן ה-חרכים, לפרש ברכת כהנים לענין הגאולה, כי התשובה מקרב הגאולה, כמו שכתב הרמב"ם (פ"ו מהלכות תשובה ה"ה) "אין ישראל נגאלין אלא בתשובה, וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין שנאמר (דברים ל, א) והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגו' (שם ב) ושבת עד ד' אלקיך ושמעת בקלו (שם ג) ושב ד' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ד' אלקיך שמה".

ג. עוד קשורה ברכת הכהנים בקירוב הגאולה. מטעם שמבאר החינוך (מצוה שע"ח) ענין ברכת כהנים, "גם ציונו בטובו הגדול לבקש ממנו הברכה, ושנשאל אותה ע"י המשרתים המהורים, כי כל זה יהיה זכות לנפשותינו ומתוך כך נזכה בטובו". וכיון שהגאולה שלימה תהיה בזכות צדיקים אשר בקרבנו, ובזכות אמונת צדיקים ודיבוק בדרכיהם, מעוררת ברכת כהנים את הגאולה הקרובה. ויהי רצון שנזכה להתברך בכל הפירושים שבברכת כהנים, לפי כל ד' פרד"ם חלקי התורה, והעיקר שכל זה יביא קירוב הגאולה, שהיא הכרכה האמיתית. ובמהרה ישמע בהרי יהודה ובחוצות ירושלים קול מבשר ואומר הנה מלכך יבא לך, כביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' בהעלותך

א. בהעלתך את הנרת אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות. וברש"י: למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שבשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו [ובגירסא ישנה שאמר "אוי לי שמא בשבילי (פ"י בגלל חטא העגל שעשה אהרן) אין הקב"ה מקבל שבטו של לוי"], אמר לו הקב"ה חייד, שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות. ומקשה הרמב"ן מה מעם לחלישות דעת זו, והלא באותם ימי המילואים הקריב אהרן קרבנות רבים. ואין לתרץ שקרבנותיו היו חובה ושל נשיאים נדבה, ולכן חלשה דעתו, דאם כן מה נחמו בהדלקת הנרות שגם היא חובה.

וגראה, שהמשכן היה "עדות לישראל שויתר להם הקב"ה על מעשה העגל, שהרי השרה שכינתו ביניהם" (רש"י פקודי לח, כא). ועל כן חלשה דעתו של אהרן, שמא לו, שעשה העגל, לא ויתר הקב"ה, ובשבילו אין הקב"ה מקבל שבטו, שהרי לא נמלו חלק בקרבנות הנשיאים, שהם "חנוכת המשכן". ולכן חלשה דעתו על העדר קרבנות אלו המראים שויתר הקב"ה אותו החטא.

לזה אמר לו הקב"ה "שליך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות", פירוש שהדלקת הנרות היא הדלקת אור התורה, שעליו אמרו (ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז, איכה רבה פתיחות ב) המאור שבה מחזירן למוטב. ולכן, אדרבה, רק על ידי הדלקת המנורה ע"י אהרן נתעוררו שאר שבטי ישראל ונשיאיהם לעשות תשובה, וזו היא הסיבה למה שויתר להם הקב"ה אותו החטא והשרה שכינתו במשכן, ונמצא

שמה שחגגו הנשיאים את חנוכת המשכן - הוא רק מכחך. וביותר כן הוא, שהרי אמרו חז"ל (ע"ז ד, א) שלא היו ישראל ראויים לאותו החטא, ולא עשו אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה. לכן, במה שמאור שבה מעוררם לחזור למוטב, ועי"ז נתנו פתחון פה לבעלי תשובה, ויתר להם הקב"ה. וזה שנאמר באהרן (מלאכי ב, ו) "ורבים השיב מעון" (עיין שער יששכר מאמרי חג הסוכות אושפיזא דאהרן). וזה "שלך גדולה משלהם", פירוש ש"שלך" הוא השרש והעיקר ממנו נובע ונולד ה"שלהם".

ואף שבהדלקת הנרות נצטווה אהרן רק אחר עשיית המשכן, מ"מ גם לפני הטבת המנורה, כבר זרח אור תורתו, בבחינת (משלי ו, כג) נר מצוה ותורה אור, ובאור תורתו השיב רבים מעון. וזה שיש לפרש בדברי רש"י עה"כ ויעש כן אהרן - להגיד שבחו של אהרן שלא שינה. היינו שלא שינה אחר הציווי מקודם הציווי, שגם טרם נצטווה להדליק במנורה, הדליק אור התורה אף בלי מנורה, ומה שהדליק המנורה היה רק "ויעש כן אהרן", שהאיר באור התורה ע"י עשיית המצוה בציווי הבורא. אבל עצם פעולת אור המנורה היה קיים גם קודם הציווי.

ב. עוד אמרו חז"ל (במדבר רבה פמ"ו ו) שאמר לו הקב"ה למשה אמור לאהרן, אל תתיירא, לגדולה מזו אתה מוכן, שהקרבת כל זמן שבית המקדש קיים הן נוהגין, אבל הנרות, לעולם אל מול פני המנורה יאירו, וכל הכרכות שנתתי לך לברך את בני, אינן כמלין לעולם. ומקשה רמב"ן, והא כשחרב בית המקדש גם הנרות במלו. ועיין שם שמפרש שקאי על נרות חנוכת בית חשמונאים.

ונראה שיש לפרש, שבהטבת והדלקת הנרות במקדש, הטיב והדליק אהרן אש קודש בנשמות בני ישראל, שהנשמות נקראו ונמשלו לנרות, כדכתיב (משלי כ, כז) נר ד' נשמת אדם. ואור זה מאיר בנשמות כל ישראל עד עולם. שהרי נשמות הדור דעה היו הענפים של אילן

נשמות ישראל, וכל נשמות הנולדות מהם, מכניהם ובני בניהם עד עולם, הן ענפי הענפים, וכיון שהאיר אהרן את נשמות הענפים הראשונים, נמשך אור זה בענפי הענפים עד עולם. וזה "שהנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו", כשיהודי מרגיש התעוררות אור בנשמתו, הוא אור הנמשך מאורו של אהרן בהטבת הנרות, שהאיר נשמות ענפי האילן, ואורו נמשך בענפי הענפים של נשמות ישראל, עד עולם. ורבים השיב מעון הוא דבר הנמשך עד עולם.

ג. בפרשתן (י, לא) כי על כן ידעת חנתנו במדבר והיית לנו לעינים, מפרש אא"ז אדמו"ר בעל שם שלמה זי"ע (שהיום, כ"א סיון, יומא דהילולא דליה) על פי מה שכתב האר"י ז"ל (לקוטי תורה פ' יתרו וש"ב) שיתרו היה גלגול נשמת קין, ומשה רבינו נשמת הבל אחיו. ורמז לו זאת בכתוב (שמות יח, ו) אני חתנך יתרו, ר"ת אחי, לרמז לו שאחיו הוא. והואיל וקין כפר בדינין עד שאמר (ב"ד פכ"ו ו) לית דין ולית דיין, לפיכך הוצרך יתרו לתקן זאת, במה שחידש פרשת הדינים, באומרו (שמות יח, כא) ואתה תחזה. ומוסיף אא"ז בעל ההילולא זי"ע על דבריו הק', שלכן הוצרך יתרו לחזור אחר משה למדבר אשר הוא חונה שם, יען שבהיותו קין, שאלו הקב"ה (בראשית ד, ט) אי הבל אחיך, והשיב השמר אחי אנכי, לכן הוצרך לתקן זאת ע"י מה שחזר במדבר אחר משה רבינו שהוא נשמת הבל. ונרמז הדבר בכתוב, שאמר לו משה ליתרו, "אל נא תעזב אתנו", שזה תיקונך על אומך השמר אחי אנכי, "כי על כן ידעת חנתנו במדבר", שענין חנתנו כאן במדבר, "והיית לנו לעינים", כענין מה ש"והיית לנו לעינים", רמז לחכמה שנאמרה על ידך בפרשת ואתה תחזה, שהיא לצורך תיקון נשמת קין, עכתדה"ק.

ואולי אפשר להוסיף, שזה אשר השיב לו יתרו (שמות שם ל) שאף שאתה [משה רבינו] אומר לי "נסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ד' אתו אתן לכם לכה אתנו והטבנו לך כי ד' דבר טוב על ישראל", אין אני

יכול להלך עמכם, ועל כן "לא אלך כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלך",
היינו שכן נגזר עלי בגזרת "נע וגד תהיה בארץ", שאני בגלל חטאי לא
אבוא עם כל ישראל אל המנוחה ואל הנחלה.

ויהי רצון ונזכה שיגן עלינו זכות אבות, ותתקבל צלותהון
ובעותן דכל בית ישראל, ובגלל אבות תושיע בנים, בשפע חיים ושלום
ברכה והצלחה בכל עניננו ומעשינו, ויתקדש שם שמים על ידינו, ונזכה
לגאולה שלימה בביאת בן דוד במהרה רידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' שלח

א. ויקרא משה להושע בן נון יהושע. וברש"י שהתפלל עליו י-ה יושיעך מעצת מרגלים. וצ"ב למה התפלל עליו שיוושע מעצת המרגלים דוקא ע"י הוספת אות יו"ד לשמו.

ונראה ע"פ הכתוב לקמן בפרשתן (במדבר יד, יז) ועתה יגדל נא כח אדני-י כאשר דברת לאמר, וכתוב יגדל ביו"ד רבת". ואיתא בראשונים (עיין בעל הטורים מפרד"א פכ"ד) שאמר משה לפני הקב"ה, אם הם ניסו אותך ביו"ד נסיונות וזו העשירית, כנאמר (להלן יד, כב) וינסו אתי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי, זכור לאברהם שנתנסה ביו"ד נסיונות והעשירי העקידה וכבש רחמיו לעשות רצונך כן יכבשו רחמך את כעסך, וזכור ליצחק שנתן מעש"ד מכל, וזכור ליעקב שנתברך ביו"ד ברכות. ואע"פ שלא הזכיר כאן זכות אבות [פי' בתפלתו על המרגלים, כמו שהזכיר בתפלה על חטא העגל, כנאמר שם (דברים מ, כז) זכר לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב], מפני שהארץ ניתנה לאבות ומהם ירשנה, והם מורדים באבותם ולא היו חפצים במתנה שלהם (עיין בפ"י הרמב"ן), ולכן לא היה יכול להזכירם. אמנם ברמז (כלומר, ביו"ד רבת) הזכיר את האבות, עכ"ד.

ולפי"ז א"ש בפשטות למה הוסיף אות יו"ד לשמו, שהרי באות זו עתיד להזכיר זכות אבות להתפלל על חטא המרגלים. ובהיות החטא מה שמרדו באבותם ולא היו חפצים במתנה שלהם, הוסיף אות יו"ד שידבק עצמו במעלת האבות, ובוה ינצל מחטא המרגלים. וזה (ריש פרשתן יג, ב) "איש אחד למטה אבתיו תשלחו", שלא יתקו עצמם מהאבות

הקדושים ולא יהיו מורדים באבותם, אלא תהיה כל שליחותם לירש מתנת האבות. והם לא עשו כן, ולכן עשו מה שעשו.

ב. ויש עוד לפרש מה שקרא משה רבינו להושע בן נון יהושע, שהתפלל עליו י-ה יושיעך מעצת מרגלים. ע"פ מה שפי' כ"ק אא"ז בעל בני יששכר זי"ע באגרא הכלה הכתוב בפרשתן (להלן ג, לב) וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות גו', "רצ"ל כחם חזק מו' מדות דסט"א, כנודע מסוד ז' עממין, נגד ז' מדות חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות דקליפה, כאשר כתבנו כבר סידורם מכבוד אדמו"ר הרב הק' מו"ה יעקב יצחק [מלובלין] זצוק"ל, עכדה"ק. והיינו שכדי לירש את ארץ ישראל צריך להתאמן לתקן את ז' מדות דקדושה, ועי"ז להכניע את הז' עממין דקליפה, בסוד "זה לעומת זה עשה אלקים" (קהלת ג, ד).

והנה כבר ביאר הגה"ק בעל התניא זי"ע (לקוטי אמרים פ"ג) שנפש האדם נחלקת לשתיים, שכל ומדות. השכל כולל חכמה בינה ודעת, והמדות הן אהבת ד' ופחדו ויראתו ולפארו כו', וחב"ד נקראו אמות ומקור למדות, כי המדות הן תולדות חב"ד, עיי"ש. ובהיות שחכמה ובינה שהן מקור המדות, נרמזות באותיות י-ה של שם הוי"ה ב"ה, התפלל משה על יהושע, בשם זה, לאמר י-ה יושיעך מעצת מרגלים, פי' שעל ידי שתתקשר בשרש המדות ומקורן, תזכה לתיקון הז' מדות, וממילא לא תפחד כלל ממה שהז' עממין הם בחינת אנשי מדות דקליפה, כי אתה תתעלה עליהם ע"י דביקותך בחכמה ובינה, ובוזה תיוושע מעצת מרגלים. וזה אשר רמז משה למרגלים בשליחותם (להלן ג, ז) "עלו זה בנגב", פי' שתעלו עד חכמ"ה, שהנגב בהיותו בדרום, מרמז לחכמ"ה, ע"ד אומרם (ב"ב טה, ב) הרוצה להחכים ידרי"ם כו', ובוזה תצליחו בשליחותכם נגד ז' עממין. וז"ש (להלן ג, ל) "ויהם כלב את העם אל משה ויאמר עלה נעלה וירשנו אתה כי יכול נוכל לה", פירוש

שאמר להם שבכוחנו לעלות למעלה למעלה, עד חכמה ובינה, ועי"ז וירשנו אתה, שנבטל כח הז' עממין.

ג. ונדאה עוד לפרש בזה, דהנה שם י-ה הוא שם של שבת קודש (עיין שעה"כ להאר"י ז"ל, בסוד מבילת עש"ק. ועיין חמשה מאמרות מאמר תורת שבת פ' בשלח עה"כ (שמות טו, ב) עזי חמרת י-ה גו'). ואמרו חז"ל (שבת קיח, א) המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים. וז"ש י-ה יושיעך מעצת מרגלים, שלא תיפול בעצת מרגלים שאמרו (להלן יג לא) לא נוכל לעלות את העם כי חזק הוא ממנו, שבודאי בזכות השבת ינחלו נחלה בלי מצרים. ולכך הוסיף לו אות יו"ד לשמו, להיותו צירוף לאות ה"א, ולהיות שם של שבת חרוט בשמו.

ובזה יל"פ התרגום יונתן בן עוזיאל שמפרש הכתוב ויקרא משה להושע בן נון יהושע, "כדי חמא משה ענוותנותיה קרא משה להושע בר נון יהושע". דהנה שב"ת היא מדת מלכות (זוה"ח לג, ב). ומדת מלכות מורה על מדת ענוה, דהא לית לה מגרמה כלום (זהר ח"ב מג, א), ואשר לכן נקרא השבת בתואר עני (עיין תקוני זהר נח, א). וזה שרק אחר שחמא משה ענוותנותיה של יהושע, קרא עליו השם של שבת קודש, לאמר י-ה יושיעך מעצת מרגלים, והבן.

ואפשר שזה שאמרו חז"ל (תענית פ"א ה"א) אילו היו ישראל משמרין שבת אחת כתיקונה מיד בן דוד בא. דהנה חורבן בית המקדש נגרם ע"י חטא המרגלים, כמו שדרשו חז"ל (סוטה לה, א) עה"כ (להלן יד, א) ותשא כל העדה ויתנו קולם ויבכו העם בלילה ההוא, אמר הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חנם, אני אקבע לכם בכיה לדורות. והיינו שבמה שבכו בכיה של חנם, פגמו בקדושת השבת, כי היה להם להאמין שבזכות השבת ינחלו נחלה בלי מצרים. ומשום הכי, שמירת שבת כתיקונה [פ"י מתוך אמונה שלימה], הוא תיקון לחטא המרגלים, ובזכות שמירת שבת מיד נגאלין.

ויהי רצון שנזכה להיות שם שמים נתקדש על ידינו, ולהתברך
בכל מילי דמיטב, ולזכות לישועה וגאולה שלימה, לביאת בן דוד
במהרה דיין ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' קרח

א. ויקח קרח בן יצחק בן קהת בן לוי גו'. וברש"י שלקח את עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה לעורר על הכהונה, וזהו שתרנגם אונקלוס ואתפלוג נחלק משאר העדה להחזיק במחלוקת, וכן (איוב טו, יב) מה יקחך לבך, לוקח אותך להפליגך משאר בני אדם. כלומר, שמפרש שלכו לקח אותו, והוי כאילו היה כתוב "ויקח קרח" (עיין שפתי חכמים). אולם הרמב"ן חולק, ומפרש להיפך, ש"ויקח קרח" פירושו שקרח הוא אשר לקח את המחשבה.

ונראה, שאף שנחלקו בפירושו של הכתוב, י"ל שלמעשה שניהם אמת, שכך היא דרכה של מחשבה רעה, שמתחילה לוקח האדם את המחשבה ללבו, ואחר כך חוזרת המחשבה ולוקחת אותו עד שהוא עצמו נעשה כשבוי למחשבתו הרעה. וכענין זה מבאר ספר החינוך (מצוה שפו) הלאו של (במדבר טו, לט) לא תתרו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם, "ודע בני, ותהא מרגלא בפומך, מה שאמרו חז"ל (אבות פ"ד מ"ב) עבירה גוררת עבירה, שאם תשים דעתך למלאות תאותך הרעה פעם אחת, תימשך אחריה כמה פעמים, ואם תזכה להיות גבור בארץ לכבוש יצרך ולעצום עיניך מראות ברע פעם אחת, יקל בעיניך לעשות כמה פעמים כו". הרי שענין "עבירה גוררת עבירה" הוא כלל הנאמר אפילו על דעה רעה ומחשבת עבירה, שגם היא מושכת אחריה עוד רע. וכן היה הענין אצל קרח, שמתחילה לקח רק מחשבה והרהור הלב (וכפי הרמב"ן), ואח"כ כבר לקחה המחשבה אותו (כפרש"י), והוציא המחשבה מכוח אל הפועל להיחלק מתוך עדת ישראל.

ב. עוד ברש"י: מה עשה קרח, עמד וכנס מאתים חמישים ראשי סנהדראות בו' והלבישן טליתות שכולן תכלת, ובאו ועמדו לפני משה, אמרו לו טלית שכולה של תכלת חייבת בציצית או פטורה בו', וצ"ב.

ונראה לבאר ע"פ מאמר הש"ם (סוטה ז, א) מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין, מפני שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע דומה לכסא הכבוד. והנה משה רבינו היה כעצם התורה הק', וכל הדבק בו כדבק בתורה, וכשנפרדו ממנו נפרדו מן התורה. לפיכך כשנחלקו ממשה עלה בלבם לחשוב שמה שתכלת מזכירה את כסא הכבוד הוא מכוח הטבע של צבע התכלת, כי אילו לא נפרדו ממשה רבינו, היו מבינים, שאין צבע התכלת מזכיר את כסא הכבוד מצד עצם טבעו, וכל כוחו להזכיר הוא רק כוח המצוה, שציווי ד' ומאמרו "וראיתם אתו וזכרתם" מזכירה את כסא הכבוד. ולכן, אף אם יהיה הטלית כולה תכלת, לא רואין בו את כסא הכבוד, ועדיין חייבים לקיים מצוותו ולשום בו פתיל תכלת, כי רק הוא, קיום המצוה, נותן לרואה את פתיל התכלת לראות בו את כסא הכבוד. אבל לולי זאת, אף המעוטף בטלית שכולה תכלת, לא רואה בצבע התכלת את כסא הכבוד.

ג. ומה שהלבישן טליתות שכולן תכלת, לכאורה צ"ב, דלצורך שאלתם מה הצורך בלבישת הטלית. ויש לבאר ע"פ מה שמען קרח כי כל העדה כלם קדשים ובתוכם ד' ומדוע תתנשאו על קהל ד'. ומבאר הספורנו שאמרו ב' דברים א' שכל העדה קדושים, ב' שכל אחד מהם בפני עצמו גם הוא כולו קדוש מכף רגל ועד ראש, כדכתיב בפרשת ציצית (במדבר טו, מ) והייתם קדשים לאלקיכם [וראה שם בתרגום יונתן בן עוזיאל "תהיו קדושים כמו המלאכים שמשמשין לפני ד' אלקיכם"]. והנה נאמר במצות ציצית "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות

ד", ופרש"י שהוא ע"י שמנין גימטריא של ציצית שש מאות, ושמונה חומין וחמשה קשרים הרי תרי"ג. כלומר, שהציצית שמנינה תרי"ג מכוונת נגד תרי"ג מצוות, ונגד האדם שמנין אבריו וגידיו הם תרי"ג. ונראה שע"י העטיפה בציצית, מזדכך האדם בכל תרי"ג אבריו וגידיו, עד שנעשה כולו קדוש לאלקיו כמלאכי השרת. וכ"כ בפנים יפות (פ' שלח) שהרואה ומסתכל בציצית, הציצית מטהר את לבבו ומאיר את עיניו לקבל עליו עול מלכות שמים. וא"כ י"ל שלכן הלבישין במליות, להעיד עליהם שכולם קדושים מכף רגל ועד ראש.

ועוד הביא רש"י (ממדרש תנחומא) "קרח שפקח היה מה ראה לשמות זה, עינו הטעתו, ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו, שמואל ששקול כנגד משה ואהרן כו', אמר אפשר כל הגדולה הזאת עתידה לעמוד ממני ואני אדום כו', ולא ראה יפה, לפי שבניו עשו תשובה, ומשה היה רואה", וצ"ב. ולדרכינו יש לבאר, שלכן לא חשש קרח בעצמו אולי "עיניו הטעתו", כיון שהיו כל העדה כולם קדושים מכף רגל ועד ראש, ובודאי שמעולם לא פגמו ועברו על "לא תתרו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" נתקיים בהם "והייתם קדשים לאלקיכם", ועל כן חשב שלא יתכן שעינים קדושים וטהורים יטעו ולא יראו יפה.

אך אמרו חז"ל (סוטה ד, א) שכל המתגאה כאילו בא על כל העריות. ופגם הגאווה שבהם פגם עיניהם ולבם, כאילו היו עוברים על כל העריות לתור אחרי לבבם ועיניהם. ולכן "ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו, ואמר אפשר כל הגדולה הזאת עתידה לעמוד ממני ואני אדום", היינו שע"י יוהרה וגאווה, ראה בכל גדולה רק את עצמו. ובוה נפגמו עיניו ולבו, והיה יכול להיות שעינו הטעתו ולא ראה יפה, ולבו לקחו להיפרד ולהיחלק לגמרי מעדת ד'. ובעל הטורים כתב עה"כ קרואי מועד אנשי שם, שנתחייבו כדור המבול שנאמר בהם (בראשית ו, ד) אשר מעולם אנשי השם. ולדרכינו יובן הקשר בין חטאם לחטא דור המבול, שהרי המתגאה כאילו עבר על כל העריות. וכן יובן מה שאמרו חז"ל

(סנהדרין קי, א) "וישמע משה ויפל על פניו", שחשדוהו באשת איש. והיינו משום (קדושין ע, א) שכל הפוסל במומו פוסל, ומום הגאווה הרי שקול כחטא העריות. וע"ד זו יש להבין תשובתו של משה רבינו על טענת קרח ועדתו (להלן טו, ט) "המעט מכם כי הבדיל אלקי ישראל אתכם מעדת ישראל גו'", פירוש, כיון שלא מעט מכם, הרי שקדושתכם פגומה, שהרי (שהש"ר פ"א ט) "קדושה מביאה לידי ענוה", ואתם שלא באתם לידי ענוה, הרי שגם לקדושה לא זכיתם.

ד. ומה שקראו חז"ל למחלקת של קרח בשם שמות, שכן שאלו מה ראה לשטות זה, ולכאורה הרי הרכו בספה"ק גודל עומק טענותיו. יש לבאר (בדרך דרוש) ע"פ מה שאמרו חז"ל (מכות כב, ב) דאנשי טפשאי הם אלו שקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה. והנה אמרו במדרש (במד"ר פ"ח ג) שקרח מטועני הארון היה, ולזה הרי הו' ליה לידע שמה שכל העדה כלם קדשים, כמענתו, הוא משום שמשה רבינו - הקדוש אשר בחר בו ד' - משפיע להם קדושה, על דרך שהארון נושא את נושאו (סוטה לה, א), ומשלא השכיל להבין זאת, מוכח שהכיר רק בקדושת הארון והספר תורה, ולא בגדולת הגברא רבה, ונהג כמו הני אנשי טפשאי, ולכן שאלו חז"ל מה ראה לשטות זה.

ויהי רצון שנזכה לקנות מדת הענוה והשפלות, שאין דברי תורה מתקיימים אלא במי שמשים עצמו כמי שאינו (סוטה כא, ב). והוא העיקר הגדול בעבודת ד', כנאמר (דברים י, יב) ועתה ישראל מה ד' אלקיך שאל מעמך, היינו ששואל מעמך את ה"מה", להיות כל איש בעיניו כמשה רבינו שאמר (שמות טו, ז) "ונחנו מה", "ואהרן מה הוא" (להלן טו, יא). ולזה אמרו שקרח לא ראה יפה בו' ומשה היה רואה, שכן תנן (סוטה פ"ט מ"ט) שע"י ענוה הולכים ממדריגה למדריגה עד רוח הקודש. וע"י שתתקיים בנו התורה, נזכה להתברך באורך ימים בעשר וכבוד, ונזכה לכיאת בן דוד במהרה רידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' חקת בלק

א. זאת חקת התורה אשר צוה ד' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדמה תמימה גו'. וברש"י: לפי שהשמן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, לפיכך כתב בה חקה, גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה, וצ"ב.

ונראה לבאר ע"פ דבריו הק' של כ"ק אא"ז אדמו"ר כעל בני יששכר זי"ע באגרא דכלה (בפרשתן - בלק) עה"כ (להלן כב, ג) ויקץ מואב מפני בני ישראל, שכתב "נ"ל לפרש דהנה מואב בחינת חכמה דמרכבה טמאה (עין לקוטי תורה להארי ז"ל פ' דברים), ומתמן יניקת החכמות החיצוניות הדבר המושג במושכל. והנה בחינת ישראל סוד אחיזתם בתורה ומצותיה הוא למעלה מן החכמה, רק בבחינת אמונת אומן, שהוא סוד בחינת כת"ר שהוא למעלה מן החכמה. והנה (זוה"ק ח"ב כג ב) חכמ"ה הוא בחינת יו"ד, ודבר שהוא למעלה מן החכמה הוא בחינת קוצו של יו"ד. והנה קליפת מואב בראותם הצלחת ישראל מאד, הבינו שעבודתם בקדשי התורה ומצותיה הוא למעלה מן החכמה, דבר שאינו מושג בשכל, רק בחינת קוצו של יו"ד, והבינו שכחינת מואב במרכבתם הטמאה הוא רק בחינת חכמ"ה, על כן רצו להשתדל להתעלות למעלה במרכבתם נגד אחיזת ישראל בקדושה, והשתדלו ליקח איש שיקללם בכישופים, ויעשו פעולת כישוף שהוא דבר שאינו מושג בשכל, וכיון שהוא דבר שאינו מושג בשכל הוא הנקרא קו"ץ כמו שכתבנו לעיל. וז"ש "ויקץ מואב", שהשתדלו לעלות למדרגות קו"ץ, "מפני בני

ישראל" שמדריגתם בהשתדלותם בעבודתם למעלה מן השכל בבחינת קוצו של יו"ד", עכדה"ק.

ובזה נראה לבאר הכתוב (להלן כב, ד) "ובלק בן צפור מלך למואב בעת ההוא", שהרי מבואר בזה"ק (ח"ג קפר, ב) עה"כ (להלן כב, ב) "וירא בלק בן צפור" ש"חמא במשקופא דחכמה", וכן אמרו (שם וו, ב) "מה חמא דאיהו אמר וירא, אלא חמא בחכמתא דילהו כו". ולכן בהיות מואב שרשן חכמה דמרכבה טמאה, המליכו את בלק למלך בעת ההוא, כיון שראו את כוחו בחכמה דקליפה.

וכן יתפרש בזה מה שאמר בלעם (להלן כג, ט) כי מראש צרים אראנו ומגבעות אשורנו, הן עם לבדד ישכן ובגוים לא יתחשב. שעם ישראל שוכן לבדד - למעלה מהשגה וחכמה, "ובגוים לא יתחשב", שהרי האומות משיגים מצד הקליפה רק עד מקום ששם עולה המחשבה, ואין להם תפיסה כלל במעלת ישראל, שהיא למעלה ממחשבה, במקום שרק עם לבדד ישכון. וזה ברש"י כי מראש צרים אראנו, "אני מסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם", והבן.

ב. והנה עיקר ההתגלות אשר עבודתם הק' של ישראל עולה עד המדריגה העליונה שנקראה קוצו של יו"ד, מתגלה ממה שהם מקיימים "חוקת התורה", וביותר בפרשת פרה אדומה, ששרשה למעלה מן החכמה. ולכן "השמן ואומות העולם", העולים רק עד בחינת חכמה דמרכבה הטמאה, "מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה", שאין השגתם אלא בחכמה דקליפה, ופרה אדומה היא חוק העולה למעלה מן יו"ד. "לפיכך כתב בה חוקה, גזירה היא זלפני", פי' מקוצו של יוד שלפני שם הוי"ה ב"ה.

וזה שפי' רש"י בשם ר"מ הדרשן, שמעמה של פרה אדומה הוא כדי שתכפר על חטא העגל, ר"ל, שבחכמה עצמה אין כפרה על חטא כה חמור, שעליו נאמר (שה"ש א, יב) עד שהמלך במסבו נרדי נתן ריחו,

ופרש"י שבעוד שהשכינה בסיני קלקלתי בעגל, והכפרה היא רק למעלה
מן השכל, ושרשה בקוצו של יו"ד, במצות פרה אדומה.

ג. והנה במדרש (כמד"ר פ"ט ג) זאת חקת התורה וגו', רבי יצחק
פתח (קהלת ז, כג) כל זה נסיתי בחכמה, אמרתי אחכמה והיא רחוקה
ממני, כתיב (מלכים א ה, ט) ויתן אלקים חכמה לשלמה ותבונה הרבה
מאד ורחב לב כחול אשר על שפת הים, מהו כחול, רבנן אמרי, נתן לו
חכמה כנגד כל ישראל, שנאמר (הושע ב, א) והיה מספר בני ישראל כחול
הים וגו'. אמר שלמה על כל אלה עמדתי, ופרשה של פרה אדומה
חקרתי ושאלתי ופשפשתי, אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני. וצ"ב,
שכיון שהעידה התוה"ק שהיא "חקת התורה", והיינו שאין לך רשות
להרהר אחריה, איך היתה קס"ד לשלמה המלך להשיגה בחכמתו.
ונראה, שמה ששלמה המלך אמר "אחכמה", פירושו שחשב
שיוכל להשיג עכ"פ כפי שיעור חכמתו הגדולה, שהרי נתן לו השי"ת
חכמה כנגד כל ישראל. ואע"פ שכתיב בה חוקה, היינו שלעולם לא יוכל
להשיג סוף ותכלית שיעור עומק חכמתה. אך לאחרי כן ראה ש"היא
רחוקה ממני", פירוש שהיא רחוקה ונעלה ממושג החכמה, ואין החכמה
תופסת את טעמה כלל וכלל, שהיא בגדר קוצו של יו"ד.

ד. שבת זו היא הקודמת לימים שבין המצרים. ובדרך העבודה
ענינה להתחזק בעבודה לקירוב הגאולה שלימה. ועיקרה הרי היא
ההתחזקות באמונה טהורה, שכן אמרו חז"ל (תנחומא בשלח י) אין הגלויות
עתידות להיגאל אלא בשכר אמנה שנאמר (שה"ש ד, ח) אתי מלבנון כלה
אתי מלבנון תבואי תשורי מראש אמנה גו'. ונראה ש"מראש אמנה" היא
האמונה העולה עד ראש, שהוא קוצו של יו"ד, להאמין למעלה מן
המחשבה והשכליות, ולחכות לגואל צדק בכל יום שיבא, "ואף על פי
שיתמהמה", ואם כן מצד המחשבה והחכמה היה ח"ו מקום להתרשל

מלחכות, "עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבא", כי אמונתנו היא "מראש
אמנה", למעלה מן החכמה.

ויהי רצון שיתהפכו הימים לששון ולשמחה, ומתוך אמונה
שלימה נזכה לקבל פני משיח צדקינו בשמחת עולם על ראשינו מתוך
שפע חיים ושלום ברכה והצלחה, בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב
רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' פינחס

א. פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי. וברש"י: לפי שהיו השבטים מבזים אותו, הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה והרג נשיא שבט מישראל, לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן. וצ"ב, דהא זה שמצד אביו הוא נכד אהרן ידעו השבטים אף טרם שהיו מבזין אותו, רק שמ"מ היו מבזים אותו על ידי יחסו מצד אמו, ואם כן מה הואיל הכתוב במה שיחס אותו אחר אהרן.

ונראה לבאר בזה, דהנה עה"כ (להלן כה, יד) ושם איש ישראל המכה אשר הכה את המדינית גו', מפרש האור החיים הק', ע"פ מה שקדם לנו מדברי המקובלים שלא ידח נדח מכל ניצוצי הקדושה, וכולן לבסוף יזכו למקום שממנו באו, שסוף כל סוף יחזרו לשרשו. וזהו "ושם איש ישראל", שאפילו אחר מעשה, מ"מ בשם ישראל יכונה, כי לא נעקר משרשו. "המכה", פירוש מה שהכה פנחס, מודיעך הכתוב שלא הכה באבדון נפשו, אלא "אשר הכה את המדינית", אותו החלק הרע שנדבק בו מאת המדינית הוא שהכה ומת באמצעות הכאת פינחס. הא למדת מזה, שיצא הפסדו מה שהפסיד בעבירה נפרע ממנו העון בהכאתו של פנחס שהרגו, ומיתתו כפרתו, עכתדה"ק.

נמצא שקנאותו של פנחס היתה כפולה. שקינא ומסר נפשו שלא תאבד חלילה נפש מישראל אלא תשוב לשרשה הטוב ותבוא על תיקונה, ועוד קינא לאבד קליפת המדינית שנדבקה בנפש הישראלית,

שתיפרד ממנו, בהריגתה. וזה אומרו "בקנאו את קנאתי", פירוש בקנאות כפולה, לצד הטוב ולצד הרע. וזה יש לפרש בדברי רש"י "בקנאו את קנאתי, בנקמו את נקמתי, בקצפו את הקצף שהיה לי לקצוף". פירוש שנקמה כזו, אשר תהיה מטרתה הן להציל נפש מישראל, והן לעקור הטומאה ממנה ע"י בירור הטוב מהרע, הוא קצף שהיה לי לקצוף, שכן כזה היא נקמת ד'.

ונראה שמה שהיו השכטים מבזין אותו כו' שהרג נשיא שבט מישראל, פירוש שהם חשבו שגם את החלק ישראל, ואת החלק אשר מכוחו היה נשיא שבט מישראל, הרג פינחס וכלהו, עד שלעולם לא יבא על תיקונו ושרשו הטוב. לזה בא הכתוב ויחסו אחר אהרן, שבהיותו נכדו עבד עובדא דאהרן, שעבודת אהרן היתה להפריד בין טומאה לטהרה, כמבואר בזה"ק (ח"ג כ"א, א) "דאהרן קיימא תדיר לאפרשא בין מסאבא ובין דכיא", ואז נתגלה גם לשאר השכטים שגם פינחס, נכד אהרן, הבדיל בין טומאה לטהרה, והרג רק את חלק המדינית ורוח טומאתה שנדבקה בנושמתו המהורה של נשיא שבט מישראל, וכזה נחה דעתם של השכטים.

וזה שאמרו במדרש (במדכ"ר פכ"א א) פינחס בן אלעזר כו', בדין הוא שיטול שכרו, כלומר שכר המיוחד לו, שמגיע רק בעד קנאותו של פינחס, שברר הטוב מהרע. וכמו שאמר הכתוב שהשכר הוא "תחת אשר קינא לאלקיו", פירוש לשם אלקיו, לתקן נפש ישראלית אשר היא חלק אלוך ממעל (וכמו שיבואר להלן).

וזה אפשר לפרש גם בדרשת חז"ל (סנהדרין פ"ב, ב) שדרשו "ויכפר על בני ישראל", ראוייה כפרה זו שתהא מכפרת לעולם. פי' שכפרה הוא ענין צחצוח הנפש, ומעשה פינחס לעולם תעורר כפרה לנפשות ישראל, להפריד מהם כל קליפה וטומאה שנדבקה בהם ע"י חטא ועבירה, שהוא פעל את הכוח לברר זה מזה ולהפריד הטוב מהרע.

ב. להלן בפרשתן (כו, מז) יפקד ד' אלקי הרוחת לכל בשר איש על העדה, אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם ואשר יוציאם ואשר יביאם גו'. יל"פ "אשר יצא לפניהם" היינו שיקיים בעצמו סוד מרע, ע"י שיצא ויסתלק מכל דבר רע, "ואשר יבא לפניהם" היינו לקיים ועשה טוב, ע"י שיבוא לתוך הקדושה ודרך התורה והמצוות, וע"י זה יהא המורה דרך לכל ישראל, "אשר יוציאם ואשר יביאם", שכולם יצאו מרע ויבאו לטוב, "ולא תהיה עדת ד' כצאן אשר אין להם רעה". ונאמר פרשה זו אחר קנאותו דפנחס, שכך במעשיו הפריד הרע מהטוב, והתעוררו כל ישראל "לצאת ולבא", לסוד מרע ולעשות טוב.

וזה שנאמר בפנחס (להלן כה, יא) "בקנאו את קנאתי בתוכם", כי אחרי שחטאו ישראל בחטא בנות מואב, נדבקה בנשמות כל ישראל טומאה מבנות מואב ומדין, וע"י שהפריד פנחס בין נשמת נשיא ישראל לנשמת המדינית, תיקן תיקון זה גם "בתוכם", היינו בפנימיות כל ישראל, שהפריד הטומאה מהם. ובוה קיים בחינת "אשר יוציאם ואשר יביאם".

והנה אמרו חז"ל (סנהדרין מד, א) עה"כ (לעיל כה, ח) "ותעצר המנכה מעל בני ישראל", שבא פנחס וחבטן בקרקע ואמר לפניו רבש"ע על אלו יפלו כ"ד אלף מישראל, וצ"ב. ולדרכינו יל"פ, שכיון שאחרי שהרגן, הפריד ביניהם, שהוא חוזר לשרשו להיות זרע ישראל, והיא לשרש המדינית והטומאה, על כן חבטן בקרקע ואמר רבש"ע על אלו, פירוש אלו הנפרדים זה מזה ושוב אינם שייכים זה לזה, למה יהרגו כ"ד אלף מישראל, ובוה עצר המגיפה.

ושכרו היה שניתן לו ברית שלום. ויבואר, כי ישראל מצד עצמם ושרשם, שלום ביניהם, כי כולם זרע אבות מחצבתם ושויכים לקדושה ששרשה אחד. ורק בהיותם חוטאים, נדבקת בהם הטומאה, אשר היא מעלמא דפירודא, ועי"ז נעשה ביניהם מחלוקת ופירודים. ופינחס בעשותו עוכרא דאהרן דקיימא תדיר לאפרשא בין מסאבא ובין

דכיא, חזר ועשה שלום בין כל ישראל, כזקינו אהרן שהיה אוהב שלום ורודף שלום. ובדין הוא שיקבל שכרו של ברית שלום. והבן.

ג. כפי המקובל מאבורה"ק זי"ע בשם הגה"ק החוזה מלובלין זי"ע, הרי שלש השבתות שבימי בין המצרים הן כנגד השלש רגלים (שער יששכר מאמר ימי המצרים אות יא). ולפי"ז שבת זו נגד חג הפסח, אשר בו נאמר (דברים ד, לד) "לקחת לו גוי מקרב גוי", ואמרו חז"ל (מדרש תהילים קיד, י) כאדם שהוא שומט את העובר משם לקחם. היינו שהפריד הקב"ה את ישראל מתוך הטומאה ממש. וזה השייכות של קריאת פרשת פינחס לשבת שכנגד חג הפסח, שכן היתה קנאותו של פינחס, כענין יציאת מצרים, וכמבואר.

ובהיות שבת זה מכוון כנגד פסח, אפשר שגם הוא זמן מסוגל ועת רצון לגאולה שלימה, ע"ד שאמרו (ראש השנה יא, א) בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל. ובודאי הוא עת רצון לקרב ביאת אליהו הנביא לבשר את הגאולה הקרובה, שהרי אמרו חז"ל (ב"מ קיד, ב) פנחס זה אליהו. ובזכות קנאותו של פינחס, ניתנה לו ברית שלום, שענינה ש"יחי לעלמא למבשרא גאולתא בסוף ימיא" (תרגום יונתן בן עוזיאל). וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, שכן "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן" בגימטריא "אנכי שלח לכם את אליהו" (מלאכי ג, כג).

ויה"ר שנוכה ויהפכו ימים אלו לימי שמחה וששון, לתיקון נפשות ישראל השקועים בתוך טומאת ארץ העמים, לטהרנו מכל טומאותינו, ולזרוק עלינו מים טהורים, בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' מטות מסעי

א. וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ד'. איש כי ידר נדר לד' גו' לא יחל דברו ככל היצא מפיו יעשה. וברש"י: משה נתנבא בכה אמר ד' והנביאים נתנבאו בכה אמר ד', מוסיף עליהם משה שנתנבא בלשון זה הדבר. וצ"ב למה נאמר דבר זה כאן בפרשת היתר נדרים. ונראה לבאר, דהנה לאו ד"לא יחל דברו", פירש"י שלא יעשה דבריו חולין. וכתב הרמב"ם (פ"ו מהל' שנועות ה"ב) שלא יחלל הוא בעצמו דרך קלות ראש בשאט נפש, אבל אם ניחם וחזר בו, חכם מתיר לו. והרמב"ן (עה"ח בפרשתן) כתב, דהנה היתר הנדרים לא נתפרש בתורה אבל הוא הלכה למשה מסיני, תלאו הכתוב בחוט השערה כמו שאמרו (חגיגה י, א) היתר נדרים פורחין באויר ואין להם על מה שיסמוכו, אלא שרמזו לו הכתוב "לא יחל דברו", כלומר שלא אמר "לא יעבור על דברו", אבל ציוה שלא יחלל דברו, שלא יעשה הנדר חלול, כי בבואו לב"ד וימצאו לו פתח ונחם עליו והם ימחלו לו, איננו מחלל אותו. והטעם בזה, שעשה היתר הנדר והשבועה בסתרי התורה, שלא ילמדו דינים אלו אלא לראשי המטות הראויים להם, ולכן נכתבו ברמיזה, עיי"ש.

והנראה לבאר בזה, ד"היתר נדרים פורחין באויר ואין להם על מה שיסמוכו", היינו שהם אורות שלא ככל שאר אותיות התורה שירדו בצמצום אחר צמצום עד שנכתבו בכתב בעוה"ז, אלא הם אותיות שנשארים פורחין באויר, כי אין בעוה"ז דבר שיוכלו לסמוך עליו

ולהיכתב. ובכל זאת, הבי"ד, אשר "אלקים נצב בעדת א-ל" (תהילים פב, א), יכולים להתיר הנדר בכח באותיות אלו. וכיון שזהו הכוח של היתר נדרים, מטעם זה גופא לא מתחלל דיבור של הנדר. כי אף שדיבור נפש הישראלית גדול וקדוש מאוד, ופועל חלות איסור בקדושה, מ"מ דיבורם של חכמי ישראל באומרם "מותר לך", עוד גדול אף ממנו, ששרשו מאור עליון של אותיות פורחות באויר.

והנה מה שפי' רש"י "מוסיף עליהם משה בו", נראה פירושו, שלא בא לומר רק מעלת משה יותר משאר הנביאים, אלא יותר מזה, שמשה רבינו פעל הוספה על נבואת שאר הנביאים. וזהו "מוסיף עליהם משה", והיינו, שמשה הוסיף מעלה על נבואתם של שאר הנביאים. והביאור, שכהיות משה רבינו "אדון כל הנביאים", וכל נביא יש בו נשמת משה, הרי כל אחד יש בו מכחינת דרגתו של משה, להיות "שכינה מדכרת מתוך גרונו". כלומר, מפנימיותו, שהוא כחינת משה.

ונאמר ענין זה בפרשת נדרים, שכוח הבי"ד לומר היתר נדרים, שהוא מאור אותיות הפורחות באויר, הוא משום שככל ת"ח ויחיד מומחה יש בו נשמת משה רבינו, ושכינה מדכרת מתוך גרונו, וככוחה אומר "מותר לך", שהרי "זה הדבר אשר צוה ד'", והבן.

ב. לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה. כתב החיד"א ז"ל (חומת אנך ריש פרשתן) משמו של רבינו חיים ויטאל ז"ל, "לא יחל דברו" שיהיה האדם שדיבורו יהיה בקדושה, ולא ידבר דברי חולין, לפי ש"כל היוצא מפיו [של האדם] יעשה", פי' רושם למעלה, אם טוב ואם רע, עברה"ק. והנה יסוד זה, שככל היוצא מפיו של האדם, יעשה רושם למעלה, מקורו בזהר הק' בהרכבה מקומות. ראה בתקונים (תי' סט קז, ב) שיש הכלים מצד הקדושה, הכל התורה, עליו נאמר (תהילים כט, ז) קול ד' חוצב להכות [אותיות הבלות] אש. ולעומת זה יש הכלים אשר הם מצד הסט"א, ועליהם נאמר (ירמיהו י, טו) הבל המה, מעשה תעתועים. וכספר

הק' ראשית חכמה (בעיקר בשער הקדושה) האריך הרבה בדברי מוסר ותוכחות נוראות בעינין זה, שמכל דיבור שיוצא מפה של יהודי, נבראים עולמות, הן לקדושה והן להבדיל כו'. והביא (שער הקדושה פ"י ד) מזהר הק' (ח"ב נב, א) שהכלל הוא, שכפי מה שהאדם מדבר בעוה"ז הוא בונה עולמות עליונות, ולעולמות אלו תעלה נשמתו אחת מיתתו, עיי"ש. ונמצא שמי שעוסק בדברי שוא ודברים במלים, עולה נשמתו לאחר מיתתו לעולמות של שוא והבל. והוא מוסר גדול.

ג. נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמיך. וכבר עמדו בספה"ק לבאר סמיכות פרשה זו לפרשת נדרים. ונראה, דהנה קליפת מדין היתה הקליפה של טומאת גילוי עריות וכל אבזרייהו, כמפורש בקרא (לעיל כה, יז) כי צררים הם לכם בנכליהם אשר נכלו לכם על דבר פעור ועל דבר כזבי בת נשיא מדין גו'. ומלחמת ישראל עליהם, לא היתה מלחמה גשמית, אלא מלחמה רוחנית, קדושה נגד הטומאה. וכן הוא באוה"ח הק' שמפרש הכתוב (להלן לא, ג) ויהיו על מדין, שישאל נקמו בהם בזה גופא שנשאר בקדושה עליונה ולא יכלו המדינים להורידם משם. וביותר מבואר הדבר בש"ך (עה"ת) שבמלחמת מדין לא היה כלי זין, רק היו נראה למדין כאילו היו חיילים. ודייק בן ממה שתרגם אונקלוס (שם ז) "ויצבאו על מדין" - "ואתחיילו על מדין", כלומר שהיו רק נראים להם כחיילים. וכל זה מפני שלא היתה זו מלחמה גשמית, אלא מלחמת הקדושה בטומאה. ובמהר"ל (גור אריה) מבאר שלכן הלך פינחס "לנקום נקמת יוסף אבי אמו" (רש"י במדבר לא, ו), שכיון שמגלגלין חובה ע"י חייב, הבינו ישראל, שמה שהמדינים הם שמכרו את יוסף למצרים, לא מקרה הוא, אלא שטומאתם היא המנוגדת זה לעומת זה נגד קדושת יוסף הצדיק, צדיק יסוד עולם נומר הברית, עיי"ש.

ולפ"ז יתבאר למה היתה שונה מלחמת מדין, משאר מלחמות,

שבמלחמת מדין השתתפו בה רק צדיקים ושבת לוי (רש"י להלן לד, ד), משום שמלחמת מדין היתה מלחמת הקדושה בטומאה, והוא לימוד לדורות, שלולי הצדיקים לא יתכן כלל ללחום מלחמה כזו, והבן.

והנה תחילת שמירת קדושת המעור היא בשמירה בקדושת הדיבור, כידוע מספה"ק (עיין ראשית חכמה קדושה יא ז). ועל זה נאמר (תהלים לד, יד) נצור לשונך - מרע, פירוש ששמירת הלשון היא שמירה מלהיות רע, שהוא פגם הברית קודש (רש"י בראשית לח, ז). ולכן הקדימה התורה"ק פרשת לא יחל דברו גו' למלחמת מדין, כי תחילת המלחמה הוא בקדושת הדיבור, שלא יעשה אותה חולין.

וזה שנאמר למשה רבינו "נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמך". כי בהיות "מוסיף עליהם משה" את דיבור שהוא בבחינת "זה הדבר אשר צוה ד'", להיות השכינה מדברת מתוך גרום, וכל ישראל אם אינם נביאים הם הרי בני נביאים הם (פסחים סו, א), היה צריך משה רבינו להיות הלוחם ונוקם מלחמת מדין בחיים חיותו.

ד. אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים גו', ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ד', ואלה מסעיהם למוצאיהם. וידוע הקושיא למה מתחלה נאמר "מוצאיהם למסעיהם", ואח"כ "מסעיהם למוצאיהם". ונראה שמתחילה כתב משה "את מוצאיהם למסעיהם", כיון שמתחילה יצאו ממצרים ואח"כ הלכו למסעיהם. אמנם באמת נרמזו כאן כל ד' גלויות, כי אלה מסעי בני ישראל ר"ת אדום מדי בבל יון (חיים ושלוש בשם המגלה עמוקות). ונראה, שכיון שמסעות אלו הרי היו "על פי הוי"ה", מעתה הקורא בתורה את שמות המסעות, פועל קריאתו לקרב יציאת ישראל מן הגלות. וזה שהוסיף "ואלה מסעיהם", שע"י קריאת המסעות שנכתבו בתורה על פי הוי"ה, פועל "למוצאיהם" להוציא את ישראל מן הגלויות.

ויהי רצון שנוכה להתגבר בקדושה וטהרה על כוחות הטומאה,
היינו חיילות מדין השולמים בתקופה זו, והעיקר שנוכה בקרוב לצאת מן
הגלות, בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' דברים, שבת חזון

א. אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל, בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל ולבן וחצרת ודי זהב. וברש"י: שהן דברי תוכחה כו'. וכן הוא בספרי (ריש פרשתן) וכי לא נתנבא משה אלא זה בלבד, והלא הוא כתב את כל התורה כולה, שנאמר (להלן לא, ט) ויכתב משה את כל התורה הזאת, ומה ת"ל אלה הדברים, מלמד שהיו דברי תוכחות. ויש להבין, ממה שאמרו חז"ל (ב"ר פ"ב ב) כל מקום שנאמר אלה פוסל את הראשונות, ואלה מוסיף על הראשונות, וכאן שמוסיף דברי תוכחה על דברי תורה לבאורה הול"ל ואלה הדברים גו'.

ונל"פ שאמרו "אלה הדברים", בלשון שפוסל את הראשונות, הוא גופא מכלל התוכחה, שאמר להם שעבודת ד' צריכה להיות על דרך "אלה", שבבל יום יפסול האדם את עבודתו הראשונה, היינו את עבודתו הקודמת עד אז, ולקבל על עצמו מהיום והלאה לעבוד את ד' מחדש באמת ביראה ובאהבה (עיין תורה סעודה שלישיית פ' נח תשנ"ו).

והנה בהיות ספר דברים "משנה תורה", על שם שבו "חזור וישנה מה שלמעלה" (עיין פי' הרמב"ן, ובתוס' ריש גיטין), פתח באותו ענין שבו נפתח ספר בראשית. שכן איתא (ברש"י) עה"ב בראשית ברא גו', בשביל התורה שנקראת (משלי ה, כב) ראשית דרכו, ובשביל ישראל שנקראו (ירמיה ב, ג) ראשית תבואתו. היינו שכך היא דרבה של תורה, להיות תמיד חדשה כיום נתינתה בסיני (עיין רש"י להלן כו, טז) ולכן נקראת "ראשית", ובן נקראו ישראל בתואר "ראשית", על שם שתמיד פוסלים

את מעשיהם הראשונים. והקב"ה (זוהר ח"ב קסא, ב) אסתכל באורייתא וברא עלמא, וכן ראה מעשה הצדיקים ועי"ז ברא את עולמו (בראשית רבה פ"ח ז). ועל כן בורא הקב"ה עולם שבו הוא מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית. ובכל יום ויום הוא מסתכל באורייתא מחדש, על דרך שאמרו חז"ל (ב"ר פמ"ט ו) בכל יום ויום הקב"ה מחדש הלכה בב"ד של מעלה.

וכעבודת הצדיקים בעוה"ז, כן היא גם עבודת המלאכים בעולמות עליונים. שכן אמרו חז"ל (ב"ר פע"ח א) בכל יום ויום הקב"ה בורא כת של מלאכים חדשים, והם אומרים שירה לפניו והולכין להם. ואף במלאכים הקבועים נאמר (בראשית כח, יב) והנה מלאכי אלקים עלים וירדים בו, פי' עולים ע"י שמתחלה יורדים ופוסלים עבודתם הראשונה.

ב. ובבחינה זו פירש זקני היהודי הק' מפרשים חא זי"ע את הכתוב (בראשית ד, ז) "הלוא אם תיטיב שאת, ואם לא תיטיב, לפתח חטאת רביץ". פי', ממה-נפשך, "אם תיטיב", היינו אם תדון עצמך לטוב, שאתה טוב וצדיק, הלא תבוא ל"שאת", לשון התנשאות, "ואם לא תיטיב", שתראה עצמך כלא טוב, הרי גם בזה יש חיסרון, כי "לפתח חטאת רובץ", שתבוא לעצבות המביאה לכל החטאים. וא"כ מה היא העצה. לזה ממשיך הכתוב "נע ונד תהיה בארץ", היינו לפעמים בזה ולפעמים בזה. כשתיפול בעצבות ומרה שחורה, תחזק עצמך שאתה טוב, ואם תבוא להתנשאות, אזי תפיל את עצמך. והעיקר שלא תהיה בכל יום תמיד באותה המדרגה והרגילות.

ואכן כענין זה היה עיקר גדול בדרך עבודתו הק' של זקני היהודי הק' זי"ע, לחדש בכל עת עבודת ד' מחדשת. וכמו שמביא כ"ק אא"ז אדמו"ר בעל מנחת אלעזר זי"ע (דברי תורה מהדורא א אות נה) מעשה המקובל בידו, אשר הגה"ק המגיד מקאזניץ זי"ע, כשהיה זקן מופלג וחלש, הגה בכל עת שגברה חולשתו שלח אחרי זקני היהודי הק' לבא אליו לבקרו. והגיד המעם, לאשר הוא זקן, וכבר השלים נפשו, ובאמת

כבר הגיע זמנו להסתלק מן העוה"ז, ע"כ שולח אחרי היהודי הק' לדבר עמו דברי תורה ועבודת ד', והרי היהודי הק' הוא עילוי גדול חריף ועמקן, ושומע ממנו בכל עת עצות בדרכי ד' מחודשים, ונמצא שצריך לחיות עוד, להשלים את הדרך בעבודת ד' ששמע ממנו כעת בתוך דיבוריו עמו.

ג. והנה שבת זה נקרא בפי העולם כשם "שבת חזון", על שם שמפטירין בו "חזון ישעיהו בן אמוץ גו'" (ישעיהו א, א). ויש לבאר ששבת זו צריך שתהיה כולה כחזון אשר חזה ישעיהו בן אמוץ על יהודה וירושלם, היינו שצריך בשבת זה לכוון ככל עבודתינו, בכל התפילות, וככל לימוד התורה, שיהיה הכל כדי לקרב הגאולה שלימה, שבזכותם יבנה השי"ת חומות ציון וירושלים במהרה בימינו, ועל כן היא נקראה "שבת חזון". ואומרים בשם זקני היהודי הקדוש זי"ע לפרש הכתוב (שמואל א כ, כז) "מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם היום גו'", היינו שזה עצמו הטעם מדוע עדיין לא בא בן ישי, היינו משיח צדקינו, משום ש"גם תמול גם היום" שווים אצלינו, שכל הימים נראים דומות בלי שינוי כלל ביניהם, כי בכולם אנו עובדים את השי"ת רק בהרגל הנעשה טבע וכמצוות אנשים מלומדה [ולא בבחינת "אלה הדברים", בהתחדשות, כמו שביארנו]. ולזה יש לדרוש ליתן טעם למה קוראים פרשת דברים בשבת חזון, והבן.

ולכן מסיימים את הקינות בחזרת הפסוק (איכה ה, כא) "השיבנו ד' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם", שיהיה כל יום אצלינו בהתחדשות כאילו הוא הקודם והראשון, היפך בחינת "גם תמול גם היום", ואז יתקיים בנו גם "השיבנו ד' אליך ונשובה".

ולכן, אם בכל השנה צריכים לחדש ולשפר מעשינו בכל יום מחדש, בימים אלו שקודם ט' באב על אחת כמה וכמה, בהיות קירוב הגאולה תלויה בזה. ועוד שהרי הימים האלו נשגבים מאוד, שכן מסופר

בין החסידים שזקיני הרה"ק ר' נתן דוד משידלאווצא זי"ע, נכדו של היהודי הק' זי"ע היה אצל זקיני הגה"ק בעל דברי חיים מצאנו זי"ע בשבוע שחל בו ט' באב, ושאלו אז מהו ענין השמחה שנתעוררת בט' באב אחר חצות עד שהיא מורגשת בלב כל אחד [ואולי לא הספיקה לו התשובה שאז הוא כבר זמן לידת בן דוד כידוע, שהרי אף היהודי הפשוט מרגיש מעין הרגשה של הקלה וקצת נחמה, אף שבענין נשמת בן דוד אינו מכין ומרגיש. וכ"ו בדרך אפשר]. והשיב לו הגה"ק מצאנו זי"ע, שכן מצינו בדרכי הטבע, שהאבנים טובות [בריליאנטען ודיאמנטען] שהם מהדברים המכהיקים והיפים ביותר שברא הקב"ה בעולמו, וכל אדם היה אומר שבודאי ימצאו במקומות היפים ונאים ביותר. ולמעשה רואים להיפך, שהם נמצאים במערות עמוקות וחשוכות ביותר, וצריך לירד למערות חשך למצאם. כך הוא בענין זה, שבשבתנו בימים אלו החשוכים ביותר, ובחצות יום שהוא צ"ל זמן החשך ביותר, מבהיק אור הגאולה הקרובה בלב כל יהודי, והבן כי הם דברים עמוקים ביותר.

ויה"ר שזנכה לביאת המשיח מתוך נחת ושמחה, ובזכות השבת נזכה להינצל מחבלי משיח, ולא עוד אלא שהם עצמם יהפכו "לרוחה", וכל זה בקרוב, בביאת בן דוד במהרה רידן ברוכ רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' דברים, שבת חזון

א. אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל, בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל ולבן וחצרת ודי זהב. פירש"י שהן דברי תוכחות ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכירם ברמז מפני כבודן של ישראל. ועל אומרו "במדבר", פירש"י שהוכיחן בשביל מה שהכעיסוהו במדבר, שאמרו (שמות ט, ג) מי יתן מותנו במדבר וגו'. וכן הוא בתרגום אוגקלוס "אוכח יתהון על דחבו במדבר". וצ"ב, כיון שהוכיחן גם על חטא מחלוקת של קרח, חטא העגל ושאר עבירות חמורות, למה פתח התוכחה להוכיחן על מה שחטאו במדבר.

ונראה לבאר, ע"פ מה שאמרו חז"ל (שהש"ר פ"ג א) עה"כ (שה"ש ג, ו) "מי זאת עלה מן המדבר גו'", תורה מן המדבר, משכן מן המדבר, סנהדרין מן המדבר, כהונה מן המדבר, לוייה מן המדבר, מלכות מן המדבר, וכל מתנות טובות שנתן הקב"ה לישראל מן המדבר. ועוד אמרו עד"ז (שמו"ר פ"ב ב) עה"כ (שמות ג, א) וינהג את הצאן אחר המדבר, למה היה רודף למדבר, לפי שראה שישראל נתעלו מן המדבר כו', המן, והשלו, והבאר, והמשכן, והשכינה, והכהונה, והמלכות, וענני כבוד. וצ"ב בכל זה.

והנה מצינו שדרשו חז"ל (במד"ר פ"א ז) כל מי שאינו עושה עצמו כמדבר הפקר אינו יכול לקנות את החכמה והתורה. הרי שזו מעלת המדבר, שהוא מקום הפקר. וזהו שנאמר בכתובים (ירמיהו ב, ב) זכרתי לך חסד נעורך אהבת כלולתך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה, היינו

שהליכתן אחרי הקב"ה היה באופן שהפקידו עצמן כמדבר הפקר, כי שמו בו יתברך כל מבטחם. ועל מעלה זו אמר הכתוב "מי זאת עלה מן המדבר". ובזכות זה זכו לכל המתנות טובות, כמו שרדשו "תורה מן המדבר, משכן מן המדבר כו' וכל מתנות טובות שנתן הקב"ה לישראל מן המדבר". ולמדריגה זו, שיפקירו עצמם כמדבר, זכו ישראל ע"י הנהגתו של משה רבינו, שעליו נאמר "וינהג את הצאן המדבר", היינו שהנהיג את ישראל, צאן קדשים, להפקיד עצמן למען כבודו ית"ש, ולשים בו ית"ש כל מבטחם.

ולכן כשבא משה רבינו להוכיחן, פתח תחילה על מה שחטאו במדבר. פירוש על שאברו מעלה ומדריגה זו של "מדבר", כשאמרו "מי יתן מותנו במדבר". שלולי חטא זה, לא היו נופלים ממדרגתם ולא היו חוטאים שאר החטאים, אלא אדרבה היו נתעלים עוד מעלה אחד מעלה, שהרי כל מה שמתעלים הוא דק "מן המדבר", כנתבאר.

[ויש להוסיף, בדרך אגדה ודרוש, שעל כן הוכיחן תחילה על מחלוקת של קרח ואח"כ על חטא העגל (אע"פ שלרוב מפרשים לא קד היה סדר המאורעות). שלולי מחלוקת של קרח, הרי היה להם קצת לימוד זכות, שעשו את העגל בשביל רוב זהב שהיה להם (כמו שפירש"י על "ודי זהב"). אבל כיון שבמחלוקת של קרח טענו (במדבר טו, ג) כל העדה כלם קדשים, ו"קדושים" פירושו פרושין מעוה"ז (עיין רמב"ן ריש פ' קדושים), הרי שאברו את לימוד הזכות, כי אם הם קדושים ופרושים, למה חטאו בשביל השפעת רוב זהב, הרי לטענתם היו פרושין מתאוות עוה"ז. ועיקר התוכחה בזה היא, שכך היא סופה של כל דרך אשר אינה הליכה אחר ד', בתמימות ופשטות, בבחינת "מדבר", שסופה שנעשית מלאה סתירות ושגיאות].

ובענין זה צריך להתחזק מאוד. ובפרט בשבת זה הקודם לשבוע שחל בו ט' באב, שצריך להאמין באמונה פשוטה בגאולה הקרובה, מבלי לשאול שאלות וספיקות, אלא להאמין בבחינת לכתך אחרי

במדבר בארץ לא זרועה.

ב. אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל גו'.
וברש"י "אל כל ישראל, אילו הוכיח מקצתן, היו אלו שבשוק אומרים,
אתם הייתם שומעים מבן עמרם ולא השיבותם דבר מכך וכך, אילו
היינו שם היינו משיבים אותו, לכך כנסם כולם, ואמר להם הרי כולכם
כאן כל מי שיש לו תשובה ישיב". והנה הרי פשוט שדבריהם של "אלו
שבשוק" הם הבל הבלים, דכי שייך כלל להשיב על רבריו הק'
והאמיתיים של משה רבינו, וא"כ למה כלל התחשב בהם משה רבינו,
עד שכנסם כולם כו'.

ונל"פ על פי מה דאיתא בש"ס (שכ"ן טו, ב) תמיהני אם יש בדור
הזה שיודע להוכיח, שאם אמר לו טול קיסם מבין עיניך, אמר לו טול
קורה מבין עיניך. וצ"ב, הלא בדורות הראשונים היו הצדיקים יותר
ענוים ושפלים בעיני עצמן. וכעין מה שכתב זקני הקדוש הרבי ר' משה
ליב מסאסוב זי"ע ברוב ענוותנותו (מכתב הגדפס בחידושי הרמ"ל), "ואם לא
חמאתי רק זאת שאני אומר מאה ברכות בכל יום כלא יראה ופחד, אשר
בעוונותי הרבים אני מכעים להש"י ב"ה וב"ש מאה פעמים בכל יום".
ואם כן איך יכלו להוכיח בדורות שלפניהם, הרי היה המוכיח חושב
(בדעתו ברוב ענוותנותו) שאם אמר לו טול קיסם מבין עיניך, אמר לו
טול קורה מבין עיניך. ולרוב קטנותם בעיני עצמם הרי עוד היה פחות
כוחם להוכיח.

ובודאי צ"ל, שבדורות שלפנינו, לא היה המוכיח נבהל ונרתע
לאחור אם ישיב לו טול קורה מבין עיניך, אלא אדרבה ואדרבה, זה היה
רצונו ובקשתו שיוכיחו אותו ויחזירו גם אותו למוטב (לדעתו). ולזה
אמר "תמיהני אם יש בדור הזה שיודע להוכיח", שעכשיו המוכיח מבין
להוכיח את אחרים, אך אינו רוצה שישבו ויוכיחו אותו. וזה שמסיים
הש"ס (שם) ואמר רבי יוחנן בן נורי מעיד אני עלי שמים וארץ שהרבה

פעמים לקה עקיבא על ידי, שהייתי קובל עליו לפני רבן שמעון ברכי גמליאל, וכל שכן שהוספתי בו אהבה, לקיים מה שנאמר (משלי ט, ח) הוכח לחכם ויאהבך.

ובזה יש לבאר למה כנס משה רבינו את כולם ואמר להם הרי כולכם כאן כל מי שיש לו תשובה ישיב. שכה היתה ענוותנותו של משה רבינו שהיה משתוקק לקבל תוכחה מכל אחד ואחד מישראל, אפילו זה האדם פשוט שבשוק, כי חשב עצמו לגרוע אף ממנו, שהרי (במדבר יב, ג) האיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה. ובהיותו עצמו אוהב תוכחה, נתקבלה תוכחתו בלבן של כל ישראל, כנאמר אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל.

וזה מעקרי העבודה ב"שבת חזון", שהרי אמרו במדרש (איכ"ר פתיחתא טו) רבי חנינא בר פפא פתח (משלי ט, ז) "יסר לץ לקח לו קלון" [פי', המוכיח את לץ, לוקח לעצמו רק קלון ובושה]. שזו היתה סיבת החורבן, כמו שדרשו (שם) "יסר - זה ירמיהו [שהיה אומר להם מוסר ותוכחה], לץ - זה דורו שהיו ליצינים, לקח לו קלון - שהיו מקללין אותו כו". ולזה בא התיקון בקריאת "אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל", שבקבלת תוכחה מתקנים סיבת חורבן בית המקדש, ומקרבין את הגאולה.

ג. והנה שבת זה נקרא בשם "שבת חזון". ויש לפרש ש"שבת" הוא בחינת "במדבר", כמו שכתב רש"י (שמות כ, ח) "כשתבוא שבת, יהא בעיניך כאלו מלאכתך עשויה, שלא תהרהר אחר מלאכה". היינו להשליך כל מבטחו בהשי"ת. וזה ענין "שבת חזון", פירוש שבו צריך לחזות ולראות את העולם כולו בבחינה שרואים שבת, שיהיה בעינינו כאילו כל מלאכתנו עשויה, ואין לנו אלא לחכות ולצפות לפעמי משיח צדקנו, בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

מלוה מלכה פ' דברים, שבת חזון

א. היום (ה' מנחם אב) הוא יומא דהילולא של האר"י ז"ל. והנה במוצאי שבת קודש אנו מזמרים "אשרי מי שראה פניו בחלום", שהזוכה לגילוי אליהו אפילו רק בחלום נאמר עליו "אשרי". והרי האר"י ז"ל, כל דבריו ותורתו מפי אליהו. ומספר תלמידו הק' מוהר"ח וויטאל ז"ל, שאליהו הנביא היה הסנדק בבריתו של האר"י ז"ל. כמסופר בשבחי האר"י, שבשנת הש' בא אליהו זכור לטוב לאביו ז"ל (שהיה דר בירושלים עיה"ק), ואמר לו, הנה אשתך הרה ותלד בן, ותקרא שמו יצחק, וביום השמיני אבוא ואהיה סנדק אצל הברית. ויהי בן. וביום השמיני אחרי היוולדו, נתקבצו ובאו כל הקהל למילה, ואביו היה מעכב הברית עד שיבוא אליהו כאשר הבטיח לו. והקהל ניסו לזרוז למהר למול את בנו, ולא רצה, עד שראה את אליהו זכור לטוב, ואז מיד לקח את הילד וישב על הכסא ואליהו זכור לטוב על ברכיו, ומלו אותו, וקראו שמו יצחק.

ב. והנה בענין כתביו הקדושים יסופר (שם פ"ד) שיום אחד שאלו אותו תלמידיו, למה אין הוא מחבר ספר מחכמתו, כדי להאיר עיני דורות הבאים. ענה להם האר"י, אילו יהיו כל הקנים קולמסים, לא יספיקו לכתוב כל חכמתי, וכשאני פותח פי לומר לכם איזה סוד שכתורה, השפע מתרבה בי כמו נחל שוטף, ואני מבקש כמה מיני תחכולות מהיכן אפתח לכם צינור דק א' וקטן כדי שתוכלו שאת, שאם ארבה עליכם תפסידו הכל. והמשיל הדבר לתינוק ששופכים לפיו הרבה

חלב בפעם אחת, שאינו יכול לשתות כלום.

ומסופר בשבחי האר"י שלמעשה אמר להם, "לכן עצתי היא שכל אחד מכם יכתוב מה ששמע ממני, ויהיה לכם לזכרון ולדורות הבאים אחריכם. אמנם לא ניתן רשות לכתוב זולת להר"ר חיים וויטאל ז"ל, שהוא יודע לירד לסוף דעתי, כי הוא ניצוץ מגשמת רבי עקיבא. עם כל זה היה כל אחד מהם בותב מה שהוא שומע מן הרב. ופעם אחת קראו לעליית אחרון כפרשת וילך את הר"ר משה [הוא הר"ר משה יונה בעל מח"ס כנפי יונה, מתלמידי האר"י ז"ל], וקראו לו הפסוק (דברים לא, ט) "ויכתוב משה את התורה". וברדתו מן התיבה החל לנשק ידי הרב, כמנהגו. ואז אמר לו האר"י ז"ל, הלא צויתך כמה פעמים שלא תכתוב מה שאתה שומע ממני. והשיב הר"ר משה ואמר, לא אדוני, מיום שצויתני שלא אכתוב, לא כתבתי שום דבר. וענה לו האר"י ז"ל, הרי התורה הק' אינה משקרת, שקראו לך הפרשה "ויכתוב משה", ועוד שהקונטרסים הללו שבחיקך יעידו שהם כתב ידך, אז נבהל הר"ר משה ולא ידע מה להשיב, עכ"ל.

וכבר טרחו הרבה קדמאי ליישב הנראה כסתירה בלשון הסיפור. שמתחלה מסופר שהאר"י ז"ל בעצמו יעץ לתלמידיו שיכתוב כל אחד מהם מה ששמע מפיו, ויהיה זה להם לזכרון וכן לדורות הבאים. ושוב סמוך לזה מספר שלא ניתן רשות אלא להר"ר חיים וויטאל ז"ל. וחוזר ואומר ש"עם כל זה היה כל אחד מהם כותב מה שהוא שומע מן הרב" (משמע שכתבו נגד רצונו, ופלא). ועד היום לא העלו ביאור מספיק לזה. ואף בתיקון הלשון לא הועילו בזה.

ונראה שהכוונה היא, שמה שאמר שניתן הרשות רק להר"ח"ו, ר"ל שיהיה הוא הכותב "ברשות", כלומר כשליח של רבו, כי בהיות שהוא יורד לסוף דעתו, יהיו כתביו "כתבי האר"י ז"ל". אך שאר התלמידים יכולים לכתוב כל אחד לעצמו מה ששומע כפי דעתו, שאף שאינו יורד לסוף דעת רבו, מ"מ התועלת לו שישארו הדברים כפי אשר

שמע הוא [ובעובדא של הר"ר משה יונה, נראה, שאולי מאיזה טעם הקפיד האר"י ז"ל שהוא לא יכתוב אף כבחינת מה שהוא שומע, ואף לא כשאר התלמידים. והוא היה סובר שההקפדה היא רק שלא יכתוב "ברשות", כדרך כתבי האר"י של הר"ר חיים וויטאל. ולכן כששמע שהקפיד עליו הרב, מתחילה ענה שאינו כותב (ולא היתה כוונתו חלילה לשקר, אלא שעשה רצון רבו כפי שהבין הציווי), והשיב לו רבו שהתורה אינה משקרת כו' ושרצונו (ממעם שאינו ידוע לנו) שהוא לא יכתוב כלל].

ג. ומעין ענין זה שביארנו שיש חילוק בין שומע לשומע, מסופר בין חסידים ואנשי מעשה, שפעם אחת סיפר המגיד הקדוש ממעזריטש זי"ע לתלמידיו הק' עובדא שראה אצל רבו הקדוש הבעל שם טוב זי"ע, שפעם א' ישב הבעש"ט הק' עם תלמידיו בסעודה שלשית, ונתאחרה השעה אחר זמן מוצאי שבת. והבדיל על הכוס. וכל תלמידיו נשארו שם כדרכם מעת ס"ג עד אחר הבדלה. ובעת שהיה מבדיל, באה אשה עניה וצעקה שחסר לה מעות לצורך מצות הכנסת כלה, שצריכה להשיא בתה היתומה מאב, והבטיחה נדוניה סכום רב, ועתה אין לה כלום. ציוה הבעל שם טוב זי"ע לתלמידיו שכל אחד ישים ידו בכיסו לבושו העליון, ויתן לה צדקה לצורך הכנסת כלה כפי אשר ימצא בכיסו. כן עשו התלמידים והכניסו ידם לכיסם, והוציאו כל אחד כפי אשר מצא, ושמו אצל השולחן לפני רבם, וציוה לספור הכסף, ופלא שהיה ממש כסכום הנצרך לה לצורך נשואי בתה, ונתנוהו לה, והלכה בשמחה על שיש לה צרכה, והם שמחו על המצוה שזיכה להם השי"ת.

אחרי ככלותו לספר, שאל המגיד הק' זי"ע את תלמידיו, מה סיפרתי לכם בסיפור זה. ואחד השיב, שסיפר לנו רבינו, כוחו הפלאי של הבעש"ט שציוה להכניס היד בכיס ולהוציא כסף, ונתקיים בו (איוב כב, כח) ותגזור אומר ויקם גו'. וע"ז השיב המגיד זאת איני צריך לספר, שזה

פשוט. ואז הסביר תלמיד שני מתלמידי המגיד, שרבינו סיפר לנו, שבאמת הרי היה הבעל שם טוב יכול לקיים בעצמו המצווה, ובכל זאת חילק ונשתתף במצוה את כל תלמידיו. ענה המגיד שגם זה פשוט. עוד ניסה תלמיד אחד להשיב, שהחידוש הוא שהיה הסכום הנמצא ממש כסכום הנצרך למצווה, לא פחות ולא יותר. וגם לזה לא הסכים המגיד זי"ע. ואז שאלוהו תלמידיו לומר להם וללמדם מה סיפר להם. ענה להם המגיד, סיפרתי לכם עד כמה היתה האמונה שלנו, תלמידי הבעל שם טוב, ברבינו, שכאשר ציוונו להכניס ידינו לכיס ולהוציא הכסף, לא עלה כלל על דעתנו להסתפק, היאך נמצא עכשיו שם ממון, והרי אנו עדיין לבושים מלבושי שבת, אלא אמונתנו היתה כ"כ שלימה ופשוטה ברבינו הקדוש שלא הרהרנו כלל, ובאמונה פשוטה עשינו כאשר אמר לנו. ובן היה.

הרי שבשמיעת סיפור, יש הרבה מדריגות, וצריך לזכות להבין סיפור צדיקים על דרך אמת. וכל שכן בכתבי האר"י ז"ל. לכן "כפי אשר שמעו" נתן להם עצה שיכתבו, אבל כפי מה שהם באמת לאמיתן, נתן רשות רק לתלמידו הק' הר"ר חיים וויטאל ז"ל שהוא היה יורד לסוף דעתו.

זכותו יגן עלינו.

ליל שבת קודש פ' ואתחנן, שבת נחמו

א. ואתחנן אל ד' בעת ההוא לאמר. פרש"י בעת ההיא, לאחר שכבשתי ארץ סיחון ועוג דמיתי שמא הותר הנדר. וצ"ב, למה נקרא בתורה אותו הומן "בעת ההוא".

ואפ"ל ע"פ מה שכתוב בעונש חטא מי מריבה (במדבר כ, יב) "לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ גו". ופירש"י ש"לכן" הוא לשון שבועה, שנשבע (הקב"ה), כדי שלא ירבו בתפלה על כך. ולפ"ז יאמר, שרק לאחר שסבר משה רבינו שהותר הנדר, שב להרכות ולהפציר בתפלות רבות (כמנין ואתחנן תפילות), כי תו לא חשש לשבועה שלא להרכות בתפלה. וזה שאמר הכתוב "ואתחנן אל ד' בעת ההוא", לומר שתיכף ומיד שסבר שהותר לו להפציר בתפלה, לא התמהמה אפילו רגע, רק "בעת ההיא" ממש, הזדרז לחזור ולהתפלל.

ועוד לימדנו הכתוב, שכשעובר זמן אשר בו אסור להפציר בתפלה, תיכף לאחר-זה היא "עת רצון" שיתקבל התפלה. ולכן הזדרז משה רבינו לעמוד אז בתפלה ותחנונים, שלא להחמיץ את העת רצון. והוא ע"ד משל לכן מלך אשר כעס עליו אביו המלך, וגזר עליו שלא יבא לפניו בבקשות. ושוב אחר תקופה ממושכת התנחם והתיר לבנו לשוב לעמוד לפניו לבקש ממנו, הרי אותה העת מתרכה גודל האהבה והגעגועים שביניהם, שמתגלית ויוצאת מכוח אל הפועל, בעת שחוזרים ומתקרבים זה עם זה אחרי תקופה שבה נפרדו זה מזה. ולפיכך היא עת רצון לפעול כל בקשותיו. וכן היה הענין במשה רבינו "בעת ההיא".

וכן הדבר אצל כל ישראל בימים אלו. דהנה ביום ט' באב נאמר

(איכה ג, ח) "גם כי אזעק ואשוע שתם תפלתי" [ואשר לכן נוהגים שאין אומרים אז בקדיש "תתקבל צלותהון ובעותהון"]. וכשעובר זמן זה, לא רק שהקב"ה חוזר לקבל תפלתו, אלא אדרבה, נעשה אז עת רצון גדול לקרב הגאולה. וזה המעם שאחרי ט' באב קורין ז' דנחמתות. וביותר הוא עת רצון לקירוב הגאולה בשבת זו הראשונה, שהיא שבת נחמו.

וזה יש לפרש בדרשת חז"ל שאמרו (איכ"ר פ"א נו) "מתנחמים בכפלים", דכתיב (ישעיהו מ, א) נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם. והיינו שכיון שירגישו, בעת הגאולה, ביתר שאת את גודל האהבה וההתקרבות של הקב"ה אליהם, וישכילו להבין שהוא בא מחמת ריחוק ואריכות הגלות, יתנחמו בכפלים, היינו בגאולה וגם בגלות עצמה. וזהו שמסיימים הקינות במ' באב בנבואה שנאמר (ישעיהו נא, ג) כי נחם ד' ציון נחם כל חרבתייה גו', פירוש "כי נחם ד' ציון", היינו בגאולה השלימה, "נחם כל חרבתייה", שגם על החורבן עצמו נחמם, ולכן "ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה", ר"ל שנביא קרבן תודה גם על הגלות עצמה, כי אז נשכיל להבין שהגלות מוסיפה ומגדילה את הרגשי תענוגי הגאולה, שהוא ענין "נחמה בכפלים".

ב. עוד יש לפרש אומרו "בעת ההוא", ע"פ דברי במדרש (דב"ר פ"ב ח) מהו (דברים ד, ז) "בכל קראנו אליו" - אמרו רבנן יש תפלה שנענית לארבעים יום כו' ויש שנענית לכ' יום, ויש שנענית לשלשה ימים כו', ויש שנענית ליום אחד כו' ויש תפלה שעד שלא יתפלל אותה מפיו הקב"ה יענה שנאמר (ישעיה סה, כד) "והיה טרם יקראו ואני אענה". וזה שלימדנו משה רבינו, שהגם שלשאר הענינים הנצרכים, יכול המתפלל לחכות מ' יום או כ' ימים כו', מ"מ המתפלל לגאולה [כתפילת משה רבינו שהתפלל "אעברה נא ואראה את הארץ הטובה גו'"], צריך להתפלל שתהיה הגאולה קרובה תיכף ומיד, ועוד בשעת התפילה כבר יזכה לגאולה.

זוה "ואתחנן אל הוי"ה בעת ההוא" היינו שטרם יגמור תפלתו
כבר תתמלא בקשתו, ויזכה בעצמו ועם כל ישראל לגאולה תיכף ומיד,
כאותה שעה.

ג. במדרש (דב"ר פ"ב ג) מבאר אומרו "בעת ההוא", על פי
מה שאמר הכתוב (דניאל ב, כא) והוא מהשנא עדניא וזמניא וגו' למה
הדבר דומה למלך שהיה לו אהוב, והוא [האהוב גדול מכולם היה] ממנה
דוכסי' ואיפרכין ואיסטרטליטין [פי' גדול מכל השרים שהוא היה ממנה אותם].
לאחר ימים ראו אותו שהיה מבקש מן השוער ליכנס לפלטין ואינו מניח
לו, היו הכל תמהין ואומרין, אתמול היה ממנה דוכסין ואיפרכין
ואסטרטליטין ועכשיו הוא מבקש מן השוער ליכנס לפלטין ואינו מניח
לו, אמרו לו שעתא עברת [כבר עברה שעת גדולתו], כך משה גוזר על
הקב"ה והוא מקיים בו, ועכשיו מתחנן ומתחבט ליכנס לארץ ישראל
ואינו מתקבל, שעתא עברת. וזה "בעת ההיא לאמר", וצ"ב.

ונראה לבאר שבשעה שנפשו של אדם ירודה עליו, ומכיר
שאינו ראוי ואינו חשוב שתתקבל תפלתו, בדרך כלל מתייאש ונופל
ברוחו בחשבו מי אני אשר אבא למלך בלכוש שק ובבגדי הצואים
חלילה, ומה לי לדמות לצדיקים הראויים לעמוד לפני המלך להתחנן לו.
לכן הפציר משה רבינו בתפלה דוקא "בעת ההוא", שכבר "עברה
שעתו", והיה רק כאדם פשוט הצריך לרשות השוער להיכנס. "לאמר",
כלומר לאמר לכל ישראל, שממנו ילמדו וכן יעשו ויתחזקו תמיד בתפלה
ותחנונים אולי יחוס עם עני ואביון אולי ירחם. ואדרבה בעת שהאדם
רק כעבד לפני המלך ולא שר נכבד, אז יכול לפעול יותר, וכמו שאמרו
חז"ל (ברכות לה, ב) ברבי חנינא בן דוסא שהלך ללמוד תורה אצל רבי
יוחנן בן זכאי, וחלה בנו של רבי יוחנן בן זכאי, אמר לו, חנינא בני, בקש
עליו רחמים ויחיה, הניח ראשו בין ברכיו ובקש עליו רחמים ויחיה. אמר
רבי"ז אלמלי הטיח בן זכאי את ראשו בין ברכיו כל היום כולו לא היו

משגיחים עליו. אמרה לו אשתו וכי חנינא גדול ממך, אמר לה, לאו, אלא הוא דומה כעבד לפני המלך ואני דומה כשר לפני המלך. וזה שלימדנו משה רבינו שדוקא "בעת ההוא" שהיה כעבד לפני המלך הפציר בתפלה יותר.

וזה חיזוק גדול ונחמה בשבועות אלו שהן נחמתות לישראל. שדוקא בדורות אלו שאנו כעבדים לפני המלך, הוא עת רצון שיתקבלו תפלותינו לרחמים ולרצון, שנזכה במהרה לראות בנחמת ציון וירושלים, בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' ואתחנן, שבת נחמו

א. ואתחנן אל ד' בעת ההוא לאמר. וברש"י: אין חנן בבל מקום אלא לשון מתנת חנם, אף על פי שיש להם לצדיקים לתלות כמעשיהם הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם. וצ"ב, הרי אמרו חז"ל (קדושין לו, ב) האי מאן דאכיל לאו דיליה בהית לאסתכלי ביה, ואם כן למה יבקשו כמתנת חנם כשיש בידם לתלות כמעשיהם הטובים. ועוד, שהרי נתבאר בספרים הק' ענין (המונא ברש"י בראשית א, א) שמתחלה עלה במחשבה לכרא העולם כמדת הדין, שביון שבריאית עולם היתה מטעם שכן דרך הטוב להטיב, וזו הטובה האמיתית, שלא יהיה האדם בכלל מאן דאכיל לאו דיליה, אלא כדין הוא שיטול שכרו. ולכן, אף כשראה הקב"ה שאין העולם מתקיים כמדת הדין, ואכן הקדים מדת רחמים, אבל שיתפה למדת הדין, ולא ביטל מדת הדין מכל וכל, שכן היא טובת העולם. ואם כן למה אין הצדיקים תולים כמעשיהם הטובים, ומבקשים מתנת חנם, הרי זה היפך מטרת כל הבריאה.

ונראה לפי המפרשים (עיי' רד"ק ועוד) ש"חנם" שרשו מלשון "חן" (והמ"ם נוספת כמ"ם של חיבת ריק"ם). והמציאות של "חן" הוא "חנם", כמו (שמות כא, יא) "ויצאה חנם אין כסף", שפירושו כיון שיצאה בלי כסף, הרי זה כאילו יצאה ב"חן" שמצאה בעיני אדוניה. וזה אומרו כאן "ואתחנן", פירוש בקשתי מד' למצוא חן בעיניו, שכזה יתן לי מתנת חנם, וכמבואר. וכזה יתבאר מה שפרש"י בפרשתן (ג, כד) "הוי"ה אדני אתה החלות גו'" - רחום בדין. ולכאורה זה סותר מה שפי' לעיל שבקש מתנת חנם, שהרי מתנת חנם כולה רחמים ולא דין. ולהנתבאר שמתנת

חנם פירושה שתהיה לו נשיאות חן בעיני ד' ית', מובן שהזוכה להיות לו "חן" בדין הוא שיעשה מבוקשו בחנם. ולא כל אדם זוכה להיעשות עמו במתנת חנם. רק צדיקים שיש להם חן בעיני השי"ת, יכולים לבקש מתנת חנם, והבן.

ותוספת על זה יש לומר, על פי המבואר בכתבי האר"י ז"ל, שמשה רבינו היה גלגול מ"נח". ורמז הדבר בתורה בכתוב, במה שאמר משה רבינו (שמות לב, לב) ואם אין מחנני נא מספרך גו', מחנני אותיות "מי נח". והוא ע"פ מה שאמרו חז"ל שנח פגם במה שלא התפלל מספיק בעד דורו, ואשר לכן נקרא המבול על שמו בכתובים כנאמר (ישעיהו נד, ט) "כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבר מי נח עוד על הארץ". ולכן התגלגל בנפשו של משה רבינו אשר תיקן זאת במסירת נפש על דורו, באומרו "ואם אין מחנני נא מספרך". והנה אצל נח נאמר (בראשית ו, ח) ונח מצא חן בעיני ד', ואמרו חז"ל (ב"ר פכ"ח ט) עה"כ (בראשית ו, ז) כי נחמתי כי עשיתים, ונח מצא חן, אתמהא, אלא אפילו נח שנשתייר מהם - לא שהיה כדאי, אלא שמצא חן. הרי שגם נח לא היה כדאי להינצל מהמבול, ומה שניצל, היה רק בחנם, כלומר בזכות הנשיאות חן. ולכן כשנתגלגל בנשמת משה חזר לאותה מדה, אשר נאמר בו "ואתחנן" בוא"ו המוסיף על ענין ראשון, שכשם שניצל כבר פעם בזכות שנשא חן בעיני ד', כן ישא גם הפעם חן, ובזכות זה תתקבל תפלתו.

ומכאן יש ללמוד גדול הענין של נשיאות חן בעיני ד', ושלא ללכת בדרכי אותם שרוצים למצוא חן בעיני העולם, ועי"ז משנים למחצה לשליש ולרביע את התנהגותם ולבושם החיצוני, שלא כדרכי ומלבושי החסידות, וחושבים שאינו שינוי גדול כו'. הנה מלבד שצריך שיוזכרו תמיד שכן הוא דרכו של יצה"ר שהיום אומר לו כך ומחר אומר לו כך כו', גם צריך לידע, שכל שינוי מפחית את הנשיאות חן שיש לחסידישער יוד ההולך בדרך תלמידי הבעש"ט זי"ע, ופעמים רבות

שאינ לנו זכויות לפעול ישועות ושיתקבלו צלותהון ובעותהון של ישראל, וצריכים לתלות בזכות הנשיאות חן, שזה אוצר מתנת חנם.

ב. ויתעבר ד' בי למענכם ולא שמע אלי גו'. ובמדרש (דב"ר פ"ב ט): אמר לו הקב"ה למשה אם נקבר אתה אצלם במדבר, הן באים בזכותך, ואת בא בראשם, שנאמר (דברים לג, כא) וירא ראשית לו וגו' ויתא ראשי עם. ופירשנו כבר (תורה יום ש"ק פ' ואתחנן תשנ"ז) שמה שלא שמע הקב"ה תפלת משה רבינו, למען טובת דור המדבר שחשוב בעיני הקב"ה שלא יאבדו נשמות ישראל כי הוא (שמואל ב ד, ד) חשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח. וזה "למענכם". אמנם אכתי צ"ב, שהרי משנה תורה אמר משה רבינו לדור הבא שעתיד להיכנס לארץ ישראל, ולא לדור המדבר, ולמה אמר שהוא "למענכם". ונראה שמה שלא חפץ הקב"ה להשאיר את דור המדבר ללא תיקון, נחשב "למענכם", כי הוא למען כל יהודי בכל מקום אשר הוא שם, שמוזה ידע שאף אם חטא וקלקל הרבה ח"ו לא יתייאש ולא יחשוב שאין לו תיקון ח"ו, שכמו שהקב"ה שומר ישראל, ולא שמע אף למנין ואתחנן תפלות של משה רבינו, רק בשביל ליזכות מתי מדבר, בודאי הוא כן ככל הדורות וגם בגאולה העתידה, שכל יהודי יש לו תיקון. ונראה שזה נשפע לו ככל עת מרצונו ית"ש שהרי אומרים (תפילה נעילה) "כי רוצה אתה בתשובת רשעים ואין אתה חפץ במיתתם שנאמר (יהוה אלהינו) אמר אליהם חי אני נאם אדני הוי"ה אם אחפץ כמות הרשע כי אם כשוב רשע מדרכו וחיה". ורצונו ית"ש שיעשו תשובה ויחיו, הוא המפיה בכל עת תמיד הרצון לחזור בתשובה. וזה הוא "למענכם", לכל הדורות הבאים, אשר על כולם נאמר (ירמיהו כט, יא) כי אנכי ידעתי את המחשבת אשר אנכי חשב עליכם נאם ד' מחשבות שלום ולא לדעה לתת לכם אחרית ותקוה.

ואיתא בספרי: גרסינן ויתעבר ד' - כאשה שאינה יכולה לשוח

מפני עוברה, וצ"ב. ונראה לדרכינו, שמה שלא קיבל הקב"ה את תפלתו של משה רבינו, היתה "למענכם", לטובת כל ישראל בכל הדורות, שיתחזקו לחזור בתשובה, להוציא מכוח אל הפעל רצונם לשוב בתשובה שלימה. ואפ"ל, שכל הרהור תשובה הנמצא בנפש ישראל הוא כוח אלוך ממעל, הרוצה בתשובת ישראל. והוא אצלו כמו עיבור הנמצא במעי אמו, שהוולד שלם וקיים, אלא שחסרה לידתו ויציאתו ממעי אמו לאויר העולם.

ומה שלא נתקבלה תפלתו של משה הוא משום שנעשה השי"ת כביכול כאשה שאינה יכולה לשוח מפני עוברה, כלומר מפני שחלק אלוך ממעל הוא בכל א' כעיבור אשר צריך להיוולד. ולימוד זה, שלא נתקבלה תפלתו בעבור דור מתי מדבר, בכוחו לעורר את ישראל, להוליד ולהוציא מכוח אל הפעל את מחשבת התשובה אשר בלבם. ויהי רצון שנוכה לגאולה קרובה, ושימלא השי"ת כל משאלות לבנו לטובה ולברכה, ונוכה לראות בנחמת ציון וירושלים ברוב בימינו, בביאת בן דוד במהרה רידן ברוב רחמיו וחסדיו.

מלוה מלכה פ' ואתחנן, שבת נחמו

א. איש יצא למצא לנפשו נחת, איש כלכלוהו העורבים ולא מת לשחת. איש למענו נתברכו כד וצפחת (פיוט אליהו הנביא שמוזרין במרצאי שבת בסעודת מלוה מלכה). וצ"ב, כיון שיצא למצוא לנפשו נחת, למה לא עשה הקב"ה רצונו, אלא בא לידי עניות גדולה כ"כ שאילמלא כלכלוהו העורבים היה חלילה מת לשחת, והלא כתיב (תהילים קמה, יט) רצון יראיו יעשה. והרי גם כשהאכילוהו העורבים מסתמא היה זה רק בצמצום גדול, שהרי עורב אפילו לבניו הוא אכור (תנחומא עקב ב).

ונראה לבאר על פי עובדא שמספרים החסידים, שהגה"ק בעל דגל מחנה אפרים ז"ע קיים כפשוטו ממש את מאמר חז"ל (אבות פ"ו מ"ד) כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל כו'. כי היה חי בצמצום גדול. לעומתו, אחיו הגדול הגה"ק הרבי ר' ברוך ממעזיבון זי"ע, היתה דרכו בעבודת ד' שונה. שם היתה ההנהגה בשררה הניכרת יותר, וביתו היה מלא ברכת ד' בעושר וכבוד, ומעוטר בכלי זהב וכסף. פעם אחת בא הרבי ר' ברוך זי"ע לבקר את אחיו שהיה דר בסדילקאב, וראה את גודל העניות השוררת בביתו, עד שאפילו פמוטי כסף [זילבערנע לייכטער] לכבוד שבת לא היו להרבנית, אלא הדליקה בכלי זכוכית פשוטים. נכמרו רחמיו על אחיו וב"ב, ושאלו למה בחר לו דרך קשה כזו, להיות פרוש ומוכדל עד כדי כך מכל עניני עוה"ז. השיב לו הדגל מחנה אפרים זי"ע "ואתה אחי הגדול, מנין לך פמוטי כסף". והשיב לו אחיו הק', הנה ידוע לך, שמהרבה מקומות דורשים ממני לשמוע תורות ומנהגים של

זקננו הק' הבעל שם טוב זי"ע, ובחפץ לב אני נוסע אף לכפרים ועיירות לפרסם בעולם. והציבור נהנים מזה, וגומלים עמי טוב בהרבה כסף וכל טוב. וכיון שחשיבות הכסף היא רק לצורך מצוה ולכבוד שמים, כי עי"ז יש לי האפשרות לקיים מצוותיו ית"ש בהידור בקיום זה א-לי ואנהו, לכן בין החפצים החשובים ביותר הם הפמוטי כסף לכבוד נרות שבת קודש. כשמוע הדגל זי"ע את תשובת אחיו, ענה ברוב חכמתו וקדושתו, "אם כרי שיהיו בביתי פמוטי כסף צריך אני לנדוד בנכר, מוטב לי שפמוטי כסף ישארו במרחקים ואני אשאר בביתי לעבוד את ד'".

ומספרים, שבמשך הזמן השתתפו אנשי קהילתו, וקנו להרכבת כמתנה מהציבור פמוטי כסף, והיו אצלה חשובים מאוד, כי זכתה לקיים מצוות הרלקת נר שבת בהידור מצוה. אך בעלה הק' בראותו את נרות שבת דולקים בפמוטי הכסף שקיבלה במתנה, אמר לה "דיר איז יעצט ליכטיג, אבער מיר איז פריער ליכטיג געווען".

בדרך זה יש לפרש הזמר שאומר בשבת אליהו הנביא שהוא "איש יצא למצוא לנפשו נחת", ואצל אליהו הנביא היה נחשב לנחת, והיה אצלו "ליכטיג", בשעה שלא נהנה מעולם הזה, אלא שכלכלוהו העורבים בצמצום גדול רק עד כדי שלא ימות לשחת, וכדרך הנהגת הדגל מחנה אפרים זי"ע. ואכן מטעם זה גופא, נתברכו למענו כד וצפחת, והושפע השפעות טובות בלי שיעור וגבול, על דרך שאמרו חז"ל (תענית י, א) "כל העולם כולו נזונין בשביל חנינא בני, וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת". ופירשו בספרים הקדושים, שבזכות זה גופא שהיה די לו לרבי חנינא בקב חרובין כו' לכן ניזון כל העולם בשבילו. וכן אמרו (ברכות י, ב) "כל העולם כולו נזונין בזכות של צדיקים, והם אפילו בזכות עצמן אינן ניזונין" (ועיין זה"ק ח"ג שא, ב).

ב. בפרשתן (ג, כו) ויתעבר ד' בי למענכם ולא שמע אלי. פירש"י על "ויתעבר ד'" - נתמלא חמה. וצ"ב, שהרי אמר לו הקב"ה "רב לך", ופירש"י "הרבה מזה שמור לך, רב טוב הצפון לך". ולכאורה

דברי פיוס הם ולא דברי חימה.

ונראה לבאר על פי מה שמספר הר"ר רפאל ז"ל, הנבאי הנודע של זקני הגה"ק מצאנו זי"ע, סיפור ששמע מזקני הרה"ק מגארליץ זי"ע, בנו של הדברי חיים זי"ע. שפעם אחת, נסע הרה"ק מגארליץ עם אביו הגה"ק מצאנו, ונסעו קהל גדול ללוות את אביו, וגם באו לקראתו הרבה מאוד אנשים לקבל פניו בכבוד רב. פנה הדברי חיים אל בנו, "ראה נא הכבוד הגדול אשר עושים לנו, שקהל גדול כזה נוסעים לקראתי ובאים ורצים אלי. אך אסביר לך על פי משל מה נחשב הכבוד בעיני:

"הנה אצל המלך יש שר גדול הנקרא "גענעראל", ויש מתחתיו שר קטן יותר. והמנהג כשעומד איש חיל על המשמר, ועובר לפניו גענעראל, צועק איש החיל לפניו לכבודו, ועושה בידי סימן לכבודו. אך כשעובר שר קטן יותר לפני איש החיל, לא צריך לכבדו בכל אותם הכיבודים, כי הם מיוחדים לשר גדול ונכבד ביותר. פעם אחת חטא הגענעראל נגד המלך, והעמידו אותו ליתן דין וחשבון לפני שופט צבאי. בלכתו ביום המיועד לבית המשפט, כשעבר לפני המשמר החיל, כמובן שחלקו אנשי החיל לו את הכבוד הראוי לו כגענעראל. נכנס לבית המשפט ונערך משפטו, ויצא הפסק שהוא נמצא אשם. והענישו אותו שירד מגדולתו כגענעראל, ומהיום והלאה ישאר רק שר קטן. כמובן שזה היה לו עונש גדול ובושה גדולה לפני כל מכיריו. והנה כשיצא מבית המשפט בלב נשבר וכואב, ועבר לפני אנשי חיל המשמר, הם עדיין לא ידעו תוצאות המשפט והעונש שקיבל, וחשבו שהוא עדיין עומד בגדולתו הראשונה, על כן נתנו לו את כל אותו הכבוד כמו בהליכתו כגענעראל. אמנם הוא בעצמו, שכבר ידע בנפשו שכל הכבוד הזה שעושים לו הוא רק בטעות, מחמת חסרון ידיעה, שהרי כבר ירד מגדולתו ונשאר רק שר קטן. הנה כל הכבוד המדומה ההוא, לא זו בלבד שלא היה נחשב בעיניו לכבוד, אלא אדרבה עוד מצערו ומכאיבו כאילו דוקרים אותו במדקרות חרב, שהרי הזכירו לו בכל עת את עונשו

ואת ירידתו מגדלותו. ואין לך בזיון וכאב גדול מזה".

וסיים הגה"ק מצאנו זי"ע את דבריו ואמר "כן הדבר בכבוד הקהל שעושים לי. הם אינם יודעים שחטאתי לפני הבורא וכבר הוריתי אותי מגדולתי, ולכן במעותם עושים לי כל הכבוד הזה, אבל לצערי אני יודע האמת [כך אמר בענוותנותו הגדולה], ומה שמחלקים לי כבוד הוא כאילו דוקרים אותי במדקרות".

ועל דרך זה יש לפרש בפרשתן, שמה שאמר הקב"ה למשה רבינו, "רב לך גו'", רב טוב הצפון לך, אף שהיו הדברים דברי פיוס, הגה למשה רבינו נשמעו ונחשבו כאילו אומר לו הקב"ה דברי חימה וכעס, שהיו הדברים דוקרים אותו, בחשבו בענוותנותו, שלא מגיע לו כלל שכר צפון לעתיד לבא, כי אינו אלא כאותו השר שכבר ירד מגדולתו ועדיין נוהגים בו כבוד. וזה "ויתעבר ד' בי", כלומר אצלי, היו הדברים חשובים לדברי חימה, אף שבאמת היו דברי פיוס ונחמה.

ובזה יש לפרש בהפמרת פרשתן (ישעיהו מ, א) נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם, ואמרו חז"ל (איכ"ר פ"א נו) "חטאו בכפלים, דכתיב (איכה א, ה) חטא חטאה ירושלם, ולקו בכפלים, דכתיב (ישעיהו שם) כי לקחה מיד ד' כפלים בכל חטאתיה, ומתנחמים בכפלים, דכתיב (שם) נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם". וצ"ב, דבשלמא מה שחטאו בכפלים היינו שהירבו לחטוא, וכן מובן מה שהירבו ללקות. אך מה הוא ענין "נחמה בכפלים", וכי כ"כ גדול החילוק בנחמה בין פעם א' לב' פעמים. ולדרכינו יתבאר, כשינחם השי"ת את ישראל קדושים לעתיד לבא בכל הטוב, יגרום זה עצמו לדקירות אצלם, בחשבם, וכי למה ניתן לנו כל הטוב וכל הכבוד הזה, ומה עשינו כדי להרוויחו. לזה חזר ואמר שגם על כאב זה ינחמם השי"ת, ויודיעם את זכותם אשר הם בניו בני אברהם יצחק ויעקב, וקיום כל העולמות עומד על מה שהם לומדים תורה ומתפללים ונותנים צדקה ועושים חסד כו'. וזו תהיה נחמתן בכפלים, במהרה בימינו. זכות הצדיקים יגן עלינו.

ליל שבת קודש פ' עקב

א. והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם גו'. וכרש"י: והיה עקב תשמעון, אם המצות הקלות שאדם דש בעקביו תשמעון, וצ"ב. ודורש החתם סופר ז"ל (שנת הקפ"ח) ע"פ המשנה (אבות פ"א מ"ד) והוי מתאבק בעפר רגליהם של חכמים, והוי שותה בצמא את דבריהם. פירוש, שהמתאבק בעפר רגליהם זה שהוא רץ אחריהם למקומם, זוכה לשתות בצמא את דבריהם, כי בשכר זה זוכה ומבין דבריהם וממילא נהנה מהם כשותה מים בצמא. ובזה מפרש "והיה עקב", בזכות דישת העקב להתאבק בעפר רגלי חכמים, תזכו ש"תשמעון את המשפטים האלה", שאתם שומעים מפי החכמים.

והנה בפרשתן (להלן יא, כב) נצטוו ישראל במצות עשה "ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו". ומבאר החינוך (מצוה תלד) "שנצטוונו להתחבר ולהידבק עם חכמי התורה כדי שנלמוד מהם מצוותיה הנכבדות ויורונו הדעות האמיתיות בה שהם מקובלים מהם. ועל זה נאמר ולדבקה בו, ואמרו חז"ל (כתובות קיא, ב) וכי אפשר לו לאדם להידבק בשכינה, והא כתיב (דברים ה, כד) כי ד' אלקיך אש אוכלה הוא, אלא הדבק לת"ח ולתלמידיהם כאילו נדבק בו ב"ה. ועוד דרשו בספרי (בפרשתן) ולדבקה בו, למוד דברי אגדה, שמתוך כך אתה מכיר מי שאמר והיה העולם. והעובר ע"ז ואינו מתחבר עמהם וקובע בלבו אהבתם בו, מבטל מ"ע ועונשו גדול מאוד". ולכאורה דבריו צ"ב, שהרי לפי דרשת הספרי (הג"ל) שקיים "ולדבקה בו" הוא ללמוד דבר אגדה, למה גדול עונש זה שאינו דבק בתלמידי חכמים.

ויל"פ שהדיבוק בתלמידי חכמים מטרתו שווה ללימוד דברי אגדה, כלומר להכיר את מי שאמר והיה העולם. ועוד, שגם להכיר את מי שאמר והיה העולם ע"י לימוד אגדה, צריך להתחבר לחכמים וצדיקים, שהרי הם אשר "יורונו הדעות האמיתיות בה שהם מקובלים מהם". והיא היא המעלה הגדולה של דיבוק צדיקים ולימוד בספרי הבעש"ט ז"ע ותלמידיו הקדושים זי"ע, שדוקא ע"י שניהם כאחד זוכים להכיר את מי שאמר והיה העולם, והבן. [ובספה"ק נועם אלימלך בפרשתן עה"כ והיה עקב תשמעון גו' מפרש ש"עקב" רומז לאנשים שפלים שאין להם שכל ובינה להשיג גדולת הבורא ית"ש, ותיקונם רק ע"י שמתחברים עצמם אל אנשי צדק ואמת היודעים ומכירים גדולת הבורא ית"ש, ואז נחשב גם להם כאילו גם הם עשו עבודתם שלימה כצדיקים השלמים. הרי שזוהי ממטרת התחברות לצדיקים, שע"ז נחשב גם לאנשים הקטנים כאילו הם מכירים את מי שאמר והיה העולם].

ב. עוד כתב החינוך (שם) שהטעם שהמבטל מצוה זו עונשו גדול מאוד, "כי החכמים הם קיום התורה, ויסוד חזק לתשועת הנפשות, שכל הרגיל עמהם לא במהרה הוא חוטא". ועפ"ז יש לדרוש, שאף שכתב רש"י (סוף פ' ואתחנן) שהמצוות ניתנו על מנת "היום לעשותם" - "ולמחר לעולם הבא ליטול שכרם", מ"מ המתאבק בעפר רגליהם של צדיקים זוכה לקבל ברכות גם בעוה"ז. שהרי אחד מהטעמים (הנוכחים בספה"ק) למה אין הקב"ה משלם שכר מצות בעוה"ז, הוא כדי שלא יבואו ח"ו ישראל להיות בכלל (להלן לב, טו) וישמן ישרון ויבעט גו'. וכמו שפירש"י (דברים א, א) "ודי זהב", שהוכיחן משה רבינו על העגל שעשו כשכיל רוב זהב שהיה להם, שנא' (הושע ב, י) וכסף הרביתי לה זהב עשו לבעל. ועל כן הרגיל עם חכמים, שמוכסח לו "שלא במהרה הוא חוטא", שהצדיקים והחכמים הם "יסוד חזק לתשועת הנפשות", נתברך בכל הברכות גם בעוה"ז.

[אגב, ממשמעות דבריו שמעינן שקיום "ולדבקה בו" מתקיים ע"י "שקובע בלבו אהבתם ומשתדל בטובתם". ובזה יובן ענין נתינת הפדיון לצדיק בעת שבאים להתברך מפיו, שע"ז נקבעת אהבת החכמים בלבו, וממילא מתפלל הצדיק עליו בכל לבו, והבן. וביתר ביאור בענין זה נראה, שבהיות הדבקות בחכמים כדבקות בו ית"ש, בעיני שיהא גם הדבקות בחכמים וצדיקים, הן באור ישר ובאור חוזר, והבן היטב. ועיין מש"כ כ"ק אא"ז זי"ע בדברי תורה (מהדורא ו אות פנ)].

ג. עוד יש לפרש והיה עקב תשמעון גו', ע"פ מאמר חז"ל (ויק"ר פי"א ז) כל מקום שנאמר "והיה" הוא לשון שמחה. והנה דרשו חז"ל בספרי (בהעלתך עז) עה"כ (במדבר י' י) וביום שמחתכם גו' זה השבת (עיין ב"י או"ח סימן רפא). ולפי"ז י"ל שבשכר שמחה ועונג שבת, מתברכים ישראל בכל הטוב גם בעוה"ז. וזה שדורש במדרש בריש פרשתן (פ"ג א) בענין שכר שבת "ואת סבור שמא לרעתך נתתי לך את השבת, לא נתתי לך אלא לטובתך בו".

ובאמת בשכר כל שמחה של מצוה נתברכים ישראל גם בברכות עוה"ז, שהרי הוא היפך הנאמר בתוכחה (להלן כה, מז) תחת אשר לא עבדת את ד' אלקיך בשמחה גו', ומרובה מדה טובה ממדת פורענות בו' (סוטה יא, א).

והנה עיקר שמחה של מצוה מתקיימת במצוות מילה, שאמרו חז"ל (שבת קל, א) כל מצוה שקבלו עליהם בשמחה [כגון מילה] עדיין עושים אותה בשמחה [ואפשר שלשון "קבלו עליהם בשמחה" הוא רמז לסעודת שלום זכר, שהיא קבלת מצות מילה מתוך שמחה, שהרי שבת הוא זמן שמחה, כדרשת הספרי הנ"ל, וגורמת הקבלה בשבת, לקיים גם המצוה עצמה מתוך שמחה, שכל ברכאן דלעילא ותתא ביזמא שביעאה תלין (זהר ח"ב פת, א)]. ולפיכך מתברך ה"שש לעשות צדק בגילה", אשר "משכורתו כפולה", כי בכוח השמחה מתברכים גם בעוה"ז [ורמז לענין זה, כי "שלום זכר" בנימטריא "נצר חסד לאלפים",

והבן). ועיין בדברי כ"ק אא"ז זי"ע (בהקדמה לספר אות שלום) שבזכות מצות מילה מתברכים בברכת פרנסה. כי "חיתוך" יש בו רמז לשם הפרנסה, חת"ך, היוצא מס"ת של הכתוב (תהלים קמ"ה, טז) פותח את ידך. וכן הוא בשמחה, שיוצא מס"ת הכתוב (להלן טז, טז) והיית אך שמח, עכתדה"ק. ויש להוסיף רמז לזה בלשון ברכת המילה "וחק בשארו שם וצאצאיו חתם באות ברית קודש", שהוא רמז לפרנסה, ע"פ הש"ס (ביצה טז, א) חק לישנא דמוזני הוא, ויליף לה מקרא שנאמר (בראשית טז, כב) ואכלו את חקם אשר נתן להם פרעה.

והנה בשם הגר"א ז"ל מובא (אדרת אליהו) שהברכות בפרשתן "ואהבך וברכך גו'", מנינם עשרה. ונכתבו שלש ברכות בפסוק א', וז' בפסוקים אחרים. כל מגין עשרה נחלק לשלשה ושבעה. וכתב שהוא רמז לעשר ספירות, שנתחלקו לחב"ד (ג' מוחין) וחג"ת גהי"מ (ז' ספירות). ומוסיף שם לבאר ולמנות כמה ענינים שמספרם עשרה ונחלקו לג' וז'. ולפי מה שפירשנו ש"והיה" הוא רמז למצות מילה שקיבלוה מתוך שמחה, שבה נכללים כל יו"ד ספירות עד תיקון יסוד ומלכות במילה ופריעה (ועד בכלל), י"ל שכנגדה מתברכין ישראל בעוה"ז בעשרה הברכות האמורות בפרשתן, והבן.

ויהי רצון שנזכה לקבל שבתות מתוך שמחה, וממילא גם בעשר וכבוד, ונקיים מצות השי"ת בשמחה של מצוה, ויושפע לן שפע חיים ושלום ברכה והצלחה בכל מעשינו, ונזכה לגאולה שלימה בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' עקב

א. והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה גו'. ופירש"י
אם המצות הקלות שאדם דש בעקביו תשמעון. וצ"ב.

בספה"ק (ע"ן נועם אלימלך ועוד) פירשו "עקב" הוא רמז למדת
ענוה, שהרי נאמר (משלי כב, ד) עקב ענוה יראת ד' עשר וכבוד וחיים.
ובנועם אלימלך מזכיר הירושלמי (שבת פ"א ה"ג) מה שעשתה חכמה
עמרה כו' עשתה עקב ענוה לסנדלותה. ובזה י"ל (ברך אנדה) שאדם דש
בעקביו, היינו שדש את עצמו בעקביו (בענוותנותו) עד שבא למדרגת
(בראשית יח, כז) ואנכי עפר ואפר. ואפ"ל שעל זה אמרו חז"ל (אבות פ"א
מ"ד) הוי מתאבק בעפר רגליהם של חכמים, פירוש, התאבק "בעפר" -
היינו במה שחכמים חשובים בעיניהם כעפר, שהיא מדרת הענוה.

ובזה יל"פ "והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם
ועשיתם אותם". כי שמירה היא מדרת היראה (ע"ן רמב"ן פ' יתרו), והרי
נאמר עקב ענוה יראת ד', ופירש"י "בשביל הענוה - יראת ד' באה".
ולכן, ע"י שתשמעון את המשפטים האלה ב"עקב", מתוך ענוה
ושפלות, תזכו ל"ושמרתם ועשיתם אותם", היינו ליראת ד'. ובהיות
שכר של הענוה וירא שמים - "עושר וכבוד וחיים" (כמפורש בקרא), אמר
כאן "ושמר ד' אלקיך לך את הברית ואת החסד", ויתן לך כל הברכות
האמורות בפרשה. וכן אמר דוד המלך (תהילים קכח, א) "שיר המעלות
אשרי כל ירא ד' ההלך בדרכיו גו' אשריך וטוב לך, אשתך כגפן פריה
בירכתי ביתך בניך כשתלי זיתים סביב לשלחקך, הנה כי כן יבך גבר
ירא ד'". הרי שבזכות יראת ד' מתברכים ישראל בכל ברכות עוה"ז.

ב. בפרשת היראה (להלן י, יב) ועתה ישראל מה ד' אלקיך שאל מעמך כי אם ליראה את ד' אלקיך גו'. ופי' תלמידי הבעש"ט זי"ע (עיין תולדות יעקב יוסף פ' חיי שרה בשם החסיד מוהר"נ קאסיוויר ז"ל) שאת מדת "מה", היא הענוה, מדת (שמות טו, ז) ונחנו מה, מדה זו ד' אלקיך שואל מעמך. וע"פ דברינו הנ"ל יתבאר שע"ז תבוא לקיים סיפא דקרא "כי אם ליראה אותו", שהרי "עקב ענוה יראת ד'".

והנה רש"י פי' על הכתוב כי אם ליראה את ד' אלקיך גו', "רבותינו דרשו מכאן, הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים". וזה שאמרו (קה"ר פ"א ג) "גדולה היא היראה, ששמים וארץ לא נבראו אלא בזכות היראה". והיינו כי רק היראה, ד' שואל מעמך. ובוה יש ליתן מעם למה מוכבט לירא ד' "עושר וכבוד וחיים" ושאר כל הברכות, שהרי רק היראה היא אשר "ד' אלקיך שאל מעמך".

ובאמת פליגי הראשונים בפירוש הכתוב "מה ד' אלקיך שאל מעמך". רש"י מפרש שקאי על הנאמר בהמשך הכתוב "כי אם ליראה אותו". והרמב"ן מפרש שקאי על הנאמר להלן (שם ג) "לשמר את מצות ד' אשר אנכי מצוך היום לטוב לך", כלומר שכל מה שהוא שואל מעמך הוא לצרכך, היינו לטוב לך, וע"ד דכתיב (איוב לה, ז) "אם צדקת מה תתן לו". וזה שמסיים הכתוב (להלן ד) הן לד' אלקיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה, וממילא פשוט שאין צריך הקב"ה כלום לצרכו. ולדרכינו י"ל, שהצד השווה בין שני הפירושים הוא שאף היראה שהוא שואל מעמך (לפירש"י) הוא רק כדי "לטוב לך" (כפי הרמב"ן), שהרי על ידה הוא מזכה אותך בכל ברכות עוה"ז.

והנה בשבת זו שקורין בה בתורה "פרשת היראה", היא בגדר גדולה מצוה בשעתה, לתקן מדת יראת שמים. ומה עוד שבהיותה מהו' דנחמתות, ובה מתנחמין ישראל על חורבן בית המקדש, שהוא היה פנת היראה לכל העולם, כנאמר (בראשית כח, יז) מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים. וכן כתוב (תהילים סח, לו) נורא

אלקים ממקדשיך (ועיין תוס' ב"ב כא, א ד"ה כי מציון). וזהו שאמרו (שבת לא, ב) אין לו להקב"ה בעולמו אלא יראת שמים בלבד, פירוש שהוא מקום המקדש. ולכן גם זה נחמתנו להתחזק ביראת ד', ש"חונה מלאך ד' סביב ליראיו ויחלצם" (תהילים לד, ח).

ויהי רצון שנזכה לברכות התורה, ויתקיים בנו "כי בן יבורך גבר ירא ד'", ונזכה לגאולה שלימה לחזות בנחמת ציון וירושלים, כביאת בן דוד במהרה דידן ברוכ רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' ראה

א. ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה. יש לפרש ע"פ מה שהביא כ"ק אא"ז אדמו"ר זי"ע בדברי תורה (מהדורא נ אות ג) ששמע בשם כ"ק אא"ז בעל יודע בינה זי"ע, שאמר קודם פטירתו, דהנה אדם הכותב מספרים, וכותב אפס ועוד אפס, הרי אין זה עולה לכלום. אבל אם בסופו של דבר מוסיף מספר אחד לפני כל האפסי"ם, אז נהפכים כולן ביחד לעלות למספר רב לאלפים ולרכבות. וכן הוא גם בחיי האדם, שאף אם עברו כל ימיו בהבל ותהו - כמו הרבה אפסי"ם, מ"מ אם בסוף ימיו לפני מיתתו עושה תשובה, אז מתקן כזה למפרע את כל האפסי"ם של כל ימי חייו, ועולין כולן לטובה. וזהו שכתב הרמב"ם (פ"ב מהל' תשובה ה"א) "אפילו עבר כל ימיו ועשה תשובה ביום מיתתו, ומת בתשובתו, כל עוונותיו נמחלין". ועד"ז אמר הכתוב (קהלת יב, יג) "סוף דבר" של חיי האדם, אם "הכל נשמע את האלקים ירא ואת מצותיו שמור", שעשה תשובה לחזור לתורת ד' ויראתו ומצותיו, אז "כי זה כל האדם", נתקן למפרע כל מעשיו (עיין תורה ליל שבת קודש פ' עקב תשנ"ה).

ולפי"ז יש לפרש, שבהיות ואמר משה רבינו את משנה תורה סמוך למיתתו (רש"י ריש דברים), אמר "ראה אנכי נתן לפניכם היום", פי' ביום אחרון לחיים, "ברכה וקללה", שביום זה תלויה הברכה או הקללה, כי השב ביום אחרון בתשובה מוחלין לו כל עוונותיו וזוכה לחיי עוה"ב, נמצא שחיוו כולם לברכה. ואם ח"ו גם ביום זה אינו שב, אז חלילה הלכו כל ימי חייו לאבדון וכליון, אשר אין קללה גדולה מזו, ר"ל.

ובאמת, כל יום ויום צריך להיות בעיני האדם שהוא יום אחרון של האדם בעולם הזה. שכן תנן (אבות פ"ב מ"י) ושוב יום אחד לפני מיתתך, ואמרו חז"ל (שבת קנ"ג, א) ששאלו תלמידיו את רבי אליעזר וכי אדם יודע איזהו יום ימות, אמר להן, וכל שכן, ישוב היום שמא ימות למחר, ונמצא כל ימיו בתשובה. ובהו יל"פ הכתוב (משלי לא, כה) "עז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון", פירושו, אדם הזוכה וביום אחרון חוזר ושב בתשובה, פועל שבא למדריגת "ותשחק ליום אחרון", שאותו יום פועל לו שמחה ושחוק, כי ע"י יום זה נחשב לו ש"עז והדר לבושה". ועל כן יהיה כל יום ויום בעיניו כאילו היה הוא יום אחרון.

וזה בש"ס (ברכות ה, א) לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע כו' אם נצחו מוטב, ואם לאו יזכור לו יום המיתה. משמע שבזה ודאי שינצחו. וצ"ב, הא כל אחד יודע שזה הוא סוף האדם למות, ובכל זאת חוטא כדכתיב (מלכים א ה, מו) כי אין אדם אשר לא יחטא. ובכן, כמה גדול כוחה של עצת יזכור לו יום המיתה, שעליה שוב לא חוזרת הגמרא לשאול "ואם לאו" דמשמע שבודאי יצליח לנצח היצה"ר עי"ז. ונראה "שיזכור לו יום המיתה", פירושו שבכל יום יזכור לו שהיום הוא יום המיתה, וכמו שהשיב רבי אליעזר לתלמידיו, וכי אדם יודע אימתי הוא מת כו', והמהרהר בכל יום שיום זה הוא יום מיתתו בודאי שאינו שומע לעצת היצה"ר הבא להכשילו.

וכל זה מפורש ברמב"ם שכתב (פ"ו מהלכות תשובה ה"ב) לעולם יראה אדם עצמו כאילו הוא נוטה למות ושמא ימות בשעתו ונמצא עומד בחטאו, לפיכך ישוב מחטאיו מיד, הוא ששלמה אמר בחכמתו (קהלת ט, ה) בכל עת יהיו בגדיך לבנים. הרי, שמלבד שבכל יום יש חשש שמא ימות בו, הוסיף הרמב"ם שלעולם יראה אדם עצמו כאילו הוא נוטה למות.

ב. והנה בשבת זו מכרכים חודש אלול הבעל"ט. ואיתא

בב"ח (או"ח סימן הקפ"א) שחודש אלול נרמז בפסוק (שה"ש ו, ג) אני לדודי ודודי לי. ויש לפרש ש"אני לדודי" הוא רמז ליום המיתה, בו שבה הנשמה אל מקור מחצבתה [- לדודי] שהיא חלק אלוך ממעל. ואם אינו כן בכל השנה, לכל הפחות בחודש אלול, סוף השנה, יהיה כל יום אצלו בבחינת יום אחרון. והמנהג שאומרים באלול "לדוד ד' אורי וישעי", משום שנאמר בו (תהלים כז, יג) לול"א [אותיות אלול] האמנתי לראות בטוב ד' בארץ חיים. ויש לראות בזה רמז לענין זה, שבימי אלול, צריך לראות כל יום כאילו הוא היום שבו יבא לראות בטוב ד' בארץ חיים, עולם הבא כפי' הרד"ק, ובתרגום "בארעא דחיי עלמא".

ובזה פועל להרגיז יצר טוב על יצר הרע, ולחזור בתשובה שלימה, ולפעול שיהיה גם שיהיה "ודודי לי", שהרי הקב"ה "מקרב את השבים" (רמב"ם שם ה"ו). והנה אמרו חז"ל (ברכות לד, ב) מקום שבעלי תשובה עומדים שם, צדיקים אינם עומדים שם, וצ"ב. ולדרכינו יתבאר, שצדיקים הם מקרבים עצמם להקב"ה, וכל פעולה הבאה מצד האדם יש לה גבול ומדה, אבל בעלי תשובה הלוא הקב"ה מקרבן, ופעולת ד' הרי אין לה סוף וגבול, והבן.

ובאגרא דכלה (פרשת עקב) מפרש הכתוב והיה עקב תשמעון, ש"עקב" פירושו "בסוף", ועל כן הוא רמז לחודש אלול שהוא עקב וסוף השנה, ואז צריך ביותר להזדרז בשמירת המצוות ועבודת ד'. ולפי דברינו יש להוסיף, שבחודש אלול צריכה עבודת ד' להיות בבחינת עקב וסוף, כאילו כל יום הוא יום אחרון, וכנתבאר.

ויהי רצון שנוכה לעבוד את השי"ת בבחינת "ותשחק ליום אחרון", מתוך שמחה וברכת ד' עלינו, יראו עינינו וישמח לבנו ותגל נפשינו באמור לציון מלך אלקיך, ויזכו כל ישראל לחסד ולרחמים, והעיקר לגאולה שלימה בביאת בן דוד במהרה דיין ברוב רחמיו וחסדיו.

יום שבת קודש פ' ראה

א. ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה. בתרגום יונתן בן עוזיאל מתרגם ברכה וקללה - "ברכתא וחילופה". וצ"ב למה לא תירגם כפשוטו, וכמו שתרגם אונקלוס, "ברכין ולוטין".

איתא בילקוט ראובני (בשם מגיד) שברכות וקללות שיוורדים מלמעלה לעוה"ז, יש בהם ממש, ונראים לעיני הנפשות הזכות ביותר. ומשה רבינו ראה אותם ברכות וקללות ממש יורדים מלמעלה במישוש. ועל כן אמר להם "ראו" בעינים "אנכי נותן לפניכם גו", היינו נתינה שיש בה ממש. אלא כיון שרק יחידי סגולה זכו לראותם ממש, על כן אומר "ראה" בלשון יחיד. וכיון ששאר העם לא זכו לראות ממש, הם הבינו דמה שאמר "ראה" היינו שישגיחו וישינו הרבר בשכלם.

ונראה שביאור דבריו הוא ע"פ מש"כ בסה"ק דגל מחנה אפרים (פ' אמור) "כי הנה ידוע מאא"ז [הבעל שם טוב] זללה"ה והיה מרגלא בפומיא תמיד על הפסוק (משלי טז, יד) חמת מלך גו' ואיש חכם יכפרנה. כי מפי הקב"ה יוצא אותיות להנהגת העולם, וכשבא לעולמות, האותיות מצטרפים לפי המקבלים הן לטב ולהיפוך ח"ו, וכשיש צדיק שהוא חכם בעולם, ויודע האותיות שיצאו מפי הקב"ה, אע"פ שהם מצטרפים חלילה שלא לטובה, יוכל להפך הצירופים ע"י חכמתו ותפלתו, כמו מת תם, ומן נגע ענג, הכל לפי האותיות של הגזר דין. והבן זה, כי זה כלל גדול" (עיין בני יששכר מאמרי חדשי תמוז אב מאמר ג אות מז).

ובזה נראה לבאר דברי המגיד, שמש"כ שלעיני הנפשות הזכות

ביותר נראים הברכות והקללות ממש, היינו צירופי האותיות, שבהם נברא העולם. וזה אשר מתרגם יב"ע, ברכה וקללה "ברכתא וחילופה", היינו "ראה" צירופי האותיות, וע"י "אנכי", התוה"ק ועשרת הדברות שפתח באנכי (עיין בעה"ט), ניתנה אף הקללה לכם להפכה ולהחליפה לברכה ע"י חילופי אותיותיה. ולכן נאמר ברכה וקללה, ולא ברכה או וקללה, ללמד על זה שאף הקללה ניתנה כדי להפכה לברכה.

ובזה יל"פ בפרשתן (דברים יא, כז) את הברכה אשר תשמעו אל מצות ד' אלקיכם גו', היינו "את" אותיות מא' עד ת', היא עצמה הברכה הניתנת עבור אשר תשמעו גו', שיהיה בכוחם של שומרי תורה לצרף את כ"ב אותיות התורה לברכה ולישועת ישראל (ועיין בעה"ט שכן הברכות תחילתן באל"ף "אם בחקתי תלכו גו'" וסופן באות ת' בתיבת "קוממיות"). וזה מדה כנגד מדה, בעבור שהם מקיימים את התורה הק' שנכתבה בכ"ב אותיות הקדושות, ובשמירת התורה הלוא תלוי קיום כל הבריאה כולה, כדכתיב (ירמיהו לג, כה) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי, וכדעת ר' אליעזר (נדרים לב, א) ש"בריתי" היא ברית התורה הק'.

ב. בשבת זה מברכין חודש אלול הבעל"ט. ואמרו חז"ל (ב"ר פמ"ח ט) שמות חדשים עלו מבבל. והיינו כשגלו לבבל האירה שם אור התורה הק' ביותר, עד שנתגלה לישראל אור תורה שבעל פה, והתלמוד בבלי, ועמם עלו גם שמות החדשים, שראו בשמות החדשים את אור הוי"ה, ועי"ז העלו אותם שמות לקדושה. ומכוח זה ראו בצירוף אותיות אלול, רמז אני לדודי ודודי לי, להיותו עת רצון שתתקבל בו התשובה, ובו נקרעת המחיצה שבין ישראל לאביהם שבשמים, ולכן אני לדודי ודודי לי, בלי מבדיל בינינו. וכל זה בכלל "את הברכה גו'".

ויהי רצון שנוכה לשוב בתשובה שלימה, ונוכה בחודש זה לתשובה שלימה ולגאולה קרובה, בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' ראה

א. ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה. יש לפרש ע"פ הש"ס (סנהדרין צח, א) ששאל ריב"ל את אליהו הנביא לאימת אתי מר. ואמר לו היום, ולסוף פירש רבריו שכוונתו ע"ד רכתיב (תהלים צה, ז) היום אם בקלו תשמעו. וזה "אנכי נתן לפניכם היום", פי' שבכל יום ויום אנכי נתן לפניכם את "היום" אשר בו אתי מר, מלכא משיחא, רק שתלוי בידכם "אם בקולו תשמעו", אם יהיה יום זה לכם לברכה או לקללה (עיין חיים ושלוש בפרשתן).

ונראה שלענין זה שגילה לו אליהו הנביא ש"היום" קאתי מלכא משיחא אם בקולו תשמעו, אין המכוון שתשמרו ותקימו המצוות בלבד, אלא "בקולו תשמעו", על דרך דכתיב (מלכים א ג, ט) ונתת לעבדך לב שומע, ר"ל שיכנסו דברי תורה ללב, שזו היא החשובה שמיעת קול ד', ועל זה נאמר (ישעיה נה, ג) הטה אזניכם ולכו אלי שמעו ותחי נפשכם, פי' תחילה הטה אזניכם לשמוע כדי לקיים מצוות התורה, וזהו "ולכו אלי", ואח"כ תעלו עוד ער למדרגה של "שמעו ותחי נפשיכם", שיכנסו הדברים בעומק הלב.

וזה "את הברכה אשר תשמעון גו'", היינו זו הברכה הגדולה מכלם, שתהיה לכם חיות משמיעת דבר ד', בבחינת "שמעו ותחי נפשכם".

ב. שבת זו היא מהו' דנחמתות, ובה מפטירין (ישעיה נד, יא) "עניה סערה לא נחמה הנה אנכי מרביץ בפוך אבנדך ויסדתיך בספירים,

ושמתי כרכר שמשתיך ושעריך לאבני אקרה וכל גבולך לאבני חפץ.
וצ"ב, וכי כנסת ישראל (העניה סערה) לא נחמה בגלל שחסר לה
אבנים טובים ומרגליות. וכמה מנחמה הנביא בהבטחת הנה אנכי מרביץ
בפוך אבניך ויסרתך בספירים גו'. וכן, מה שייך כל זה לרברים שאומר
אחריהם (שם יג) וכל בניך למודי הוי"ה ורב שלום בניך [ועיין בבני
יששכר (מאמרי חדשי תמוז אב מאמר ה נחמה ג) שמבאר בדרך הרמוז. אמנם
בש"ס (סנהדרין ק, א) אמרו שעתירה נבואה זו להתקיים כפשוטה ממש.
וא"כ ע"ר הפשט אכתי צ"ב].

וראיתי בפ"י המלבי"ם וצ"ל שמפרש בזה דברים מאירים:
שהמכוון בזה הוא, כי ה"אבן נפך" היא אבנו של שבט יהודה באבני
החושן, והוא אות מלוכה. ועל אבן יהודה ירצו אבני היסוד. וה"אבן
ספיר" היא של שבט יששכר, שהוא אות חכמת התורה, וממנה יהיו
אבני היסוד עצמו. "אבן שוהם" היא אבנה של שבט יוסף, והוא אות
ההצלחה והעושר, וזה יהיה "שמשותך", חלון השמש, כי השמש תריק
להם מגר תבואות שמש (כברכת יוסף) עושר והצלחה. "אבן אקרה"
היא אבן של שבט לוי, והיא אות העבודה. וזה יהיה השער, עליו נאמר
(תהילים קיח, כ) זה השער לר' צריקים יבואו בו. "וכל גבולך אבני חפץ",
שגם אבני יתר הבנין, המכוונים לשאר השבטים, יהיו כולם אבנים
יקרות, עכת"ר היקרים. ובהם מובן נחמת העניה סערה בנבואה זו.

ויש להוסיף ע"פ מה שכתב רבינו בחיי (שמות כה, טו) מבאר את
כל אבן מי"ב האבני חושן איך היא שייכת לשבט המיוחד, הן מצד
מעשה השבט, והן מצד הכרכות שנתברך בהם אותו שבט. ובתוך
רבריו מבאר שיהודה היה מפותח על "נפך" [- פוך], והיא אבן ירוקה
ככרתי, וניתנה ליהודה ע"ש שהוריקו פניו כמעשה תמר, שנתגבר על
יצרו והורה ולא בוש. וכשבא יעקב לכרך את בניו א"ל (בראשית מט, ט)
מטרף בני עלית, ואז נעשו פני יהודה זכים ומבוהקים כנפך הזה שזיו
מבהיק. וסגולת האבן הזאת שכל מי שנושאה - אויביו הופכין לו עורף

[היינו שבורחים ממנו], ולכך נקרא נפך, מלשון הפיכת, וכן כתוב ביהודה (בראשית מט, ח) ידך בעורף אויבך. וכן מצינו תגבורת מלחמת ונצחון בכל שבט יהודה, בדוד כתוב (שמואל א יח, ז) ודוד ברכבותיו. ובמשיח כתוב (ישעיה יא, ד) וברוח שפתיו ימות רשע. והנה יששכר מפותח על אבן ספיר, וניתנה ליששכר לפי שהיו גדולים בחכמת התורה, ולוחות התורה של סנפירין היו (עיין תנחומא כי תשא כו). וסגולת אבן זו הוא טוב לאור העינים, וכן התורה (תהלים יט, ט) מאירת עינים. ואמרו האבן הזאת תועיל לרפואת כל כאב, וכן התורה מרפאה לכל הגוף, עכת"ד.

ובדבריו יאמר שבוזה תתנחם כנסת ישראל, שיסוד תיקונה יהיה ע"י שיוורו על חמאם עד שיוריקו פניהם, וישובו בתשובה שלימה, ואז יאירו כאור שבעת הימים, ויהיו עצמם זכים כספירים, שהרי הם עצמם יהיו כגופה של תורה וכעצם הלוחות, ומשיח צדקם ילחום מלחמות ד', ואויביהם ילביש בשת, ויתרפאו מכל מחלה ומום, שהרי גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם (יומא פב, ב), ואז יאירו עיניהם בתורה, ולא יהיה עסק העולם כולו אלא לדעת את הוי"ה. וזה יהיה יסוד הגאולה ובנין העתיד.

ועוד תתנחם כנס"י בנבואת "ושמתי כדכד שמשתיך ושעריך לאבני אקדח", כי כדכד היא אבן שהם (עיין סנהדרין קא, א), והיא אבן שבמו של יוסף. ומבאר הרבינו בחיי ש"שהם" אותיות "השם", ע"ש הכתוב (בראשית מט, ב) ויהי הוי"ה את יוסף ויהי איש מצליח, שסגולת האבן זה להצלחה, ולתת חן לאדם בעיני כל רואיו. וכן היתה הצלחת יוסף, כדכתיב (שם כא) ויתן חנו בעיני שר בית הסהר. ומי שנושאה בבית המלכות תועיל הרבה ויצליח, ויהיו דבריו נשמעים. ו"אבן אקדח" היא אבן "ברקת", שעליה היה מפותח שמו של שבט לוי. ונקראה ברקת ע"ש שנתצת כברק ומאיר כנר. והיא האבן שתלה נח בתיבה, ככתוב (בראשית ו, טז) צהר תעשה לתיבה. והנביא קראה "אבני אקדח", ע"ש שקודח כגחלת, והוא מלשון (ישעיה ג, יא) קודחי אש. ונתנה ללוי מפני

ששבט לוי היו מאירים בתורה, ובן משה רבינו שהיה משבט לוי כשנולד נתמלא הבית אורה (שמו"ר פ"א כד), ונאמר בו (שמות לד, כט) כי קרן עור פניו. וכתיב (קהלת ה, א) חכמת אדם תאיר פניו. וסגולת האבן הזאת שהיא מחכימת פתי ומאירת עינים. מלבד שמשתמשין בעצם גופה כמו שמשתמשין באור הנר, ואומרים כי אם שוחקין אותה ומערכים במאכל ובמשתה או בשאר הסמים יועיל הרבה מאוד להחכים ולפתוח הלב, עיי"ש.

וזהו שנתנחמה כנס"י בהבטחה שיהיו שעריה מאבני שבט לוי, ויקראו בתואר "אבני אקדח", ע"ש שעבודת ד' שלהם תהיה באש להבה, ויאיר העולם כולו מעבודת הצדיקים, ויצליחו ישראל בכל מעשיהם כהצלחת יוסף הצדיק, שיהיה נועם וחוץ ד' עליהם, ויהיו דבריהם נשמעים, ועל ידיהם יתגדל ויתקדש שמייה דבה, שעל שם זה נקראה אבן יוסף "שהם", אותיות "השם", שהיא עבודת הצדיקים יסודי עולם.

וזה שסומך לזה ההבטחה "וכל בניך למודי הוי"ה", שזו תהיה מטרת כל הבנין, תורה ועבודת ד', "ורב שלום בניך". שהרי יתקיים בהם "וכל גבולך לאבני חפץ", וכנאמר (איכה ה, ב) בני ציון היקרים המסלאים בפו.

ויהי רצון שבשבת זו שבו אנו מברכין חודש אלול, שהוא בבחינת אני לדודי ודודי לי, נזכה שתיכף כשנתעורר בבחינת אני לדודי, בו ביום ממש נזכה לעורר גם ודודי לי, בבחינת היום אם בקולו תשמעו, שיעורר השי"ת את זמן הגאולה ונזכה לנחמת ציון וירושלים, בכיאת בן דוד כמהרה ידן רוב רחמיו וחסדיו.

מלוה מלכה פ' ראה

א. ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה. בספר שבחי הבעל שם טוב מספר, שפ"א בא חנוני באמצע הלילה לעירו עם עגלה גדולה מלאה סחורה, והיה עצל להכניס את הסחורה לחנות בעוד לילה. על כן התיר את הסוסים מן העגלה, וסמך שלא יבואו גנבים בלילה לגנוב. והנה בלילה בא גנב וראה עגלה מלאה סחורה, וברח עמה. בבוקר ראו שנגנבה העגלה עם הסחורה, מיד התחילו לרוץ ולחפש על פרשת הדרכים ובכל הרחובות, אמנם ללא הועיל, כי כבר לא מצאו שום זכר מהעגלה ומהסחורה.

והנה היהודי הזה בהיותו מחסידי הבעש"ט זי"ע, שלח אל הבעש"ט שליח עם מכתב, ובו תיאר את כל מה שעבר עליו, והזכיר צערו לפני הבעש"ט זי"ע ובקשה שיתפלל בעדו לישועה, כי נשאר בחוסר כל. כשבא השליח להבעש"ט מצא אותו עומד אצל המזוזה ומתכונן לנסוע לעיר אחרת, כי נתכבד להיות מוהל שם. כשקיבל הבעש"ט את האגרת מן השליח, אמר לו, שנסוע עכשיו על הברית, ואינו יכול להתעכב, על כן ימתין עליו עד שיחזור מן הברית. וכן עשה. הבעש"ט זי"ע נסע לדרכו ולן בדרך, וכאור הבקר המשיך בנסיעתו, וכשבא סמוך לעיר, ראה מרחוק עגלה נוסעת בדרך אחרת. פנה הבעש"ט זי"ע אל תלמידו הסופר רבי צבי ז"ל, ושאל אותו: האם אתה רואה את העגלה הנוסעת שם עם שני הסוסים. השיב לו ר' צבי סופר "כן אני רואה". אמר לו הבעש"ט, תדע, שזו היא העגלה שנגנבה מאתו יהודי בעל האגרת. על כן, כשנבוא לעיר, תשאל אודות הנוסע בעגלה

הזאת, איה מקום האכסניה שלו, ותלך לשם וצווה עליו: "תחזיר מיד העגלה עם הסחורה כי היא גנובה אצלך".

כשבאו לעיר עשה כן ר' צבי סופר, ומצא האכסניה של בעל העגלה, ומה מאוד התפלא כשראהו עומד ומתפלל כאיש תם וישר, עד שלא יכול לומר לו דברים חריפים כמו שצוה לו הבעש"ט, כי היה מפחד שבחנם חלילה יבייש איש צדיק וכשר. חזר ר' צבי אל הבעש"ט, וסיפר לו מה שראה, ומה שעל כן לא יכול למלאות רצונו. הבעש"ט זי"ע חזר שוב על דרישתו כבראשונה. ובזו הפעם עוד זרוו שילך תיכף ומיד בחזרה להאכסניה, כי חשש שאם יתעכב, כבר יסע משם ולא ימצא. כמובן שר' צבי סופר הודרו וחזר לשם, ואז מצאו שהיה יושב ואוכל סעודת בשר. פנה ר' צבי אל בעל האכסניה ושאל אותו על מנהגו של אותו יהודי, ובעיקר האם שתה הרבה משקה בעת הסעודה כדרך שנוהגים הגנבים. ענה לו בעל האכסניה שלא שתה רק בעד שני גראשין, שזה לא הרבה. שוב התרשל ר' צבי סופר ולא מילא את שליחותו. אלא חזר אל הבעש"ט, וסיפר לו על כל מה שעבר, ושהוא מתנהג כיהודי כשר, ועל כן חושש מאוד שלא לביישו ח"ו.

אמר לו הבעש"ט זי"ע, לך ותאמר לו שהוא הוא הגנב ושיחזיר הגניבה. ואם יכחיש בפניך, תאמר לו סימנים אלו שאני מוסר לך: תאמר לו שאני יודע איך ברח מהרודפים אחריו, שקודם עמד ביער ג' ימים עד שעברו כל הרצים והמחפשים, ומשם העתיק מקומו ולן במקום פלוני ביום א', ומשם עבר ללון במקום ב' כו' כו', וכך מנה לו כל המקומות שלן עד שבא לעיר. בפעם זאת הלך ר' צבי סופר ועשה ככל אשר צוה עליו הבעש"ט. והגנב, הכחיש הכל, וטען שמעללים עליו. אז התחיל ר' צבי למנות לו כל הסימנים שנתן לו הבעש"ט, וכמובן שעי"ז נתרשלו ידי הגנב, והודה על האמת, והשיב את הגניבה לבעלים. ורק אז הלך הבעש"ט לאכול אצל סעודת הברית מילה.

הגנב, הרהר בלבו: הרי עכשיו שהחזרתי הגניבה הרי אני

נשארתי בלי פרוטה אחת בכיס, והרי אני עני כשאר עניים, שאין לי מה לאכול, ומה אעשה. על כן החליט שיצטרף גם הוא לשאר עני העיר המזומנים לאכול אצל סעודת הברית מילה, אשר בראשו הבעל שם טוב זי"ע. וכן עשה. באמצע הסעודה כששתו מי דבש (מעיד) כנהוג באותן הימים, קם אותו הגנב ממקומו ועמד ליד הבעש"ט הקדוש זי"ע, ואמר להבעש"ט, "קושיא גדולה יש לי על רום מעלתו הק', מכיון שהנני רואה שמעלתכם יודע ורואה איך הגנבים גונבים ורואה מקומם ומקום לינתם בכל לילה ולילה, הרי שיש לו רוח הקודש ועינים פתוחות, והלוא באותם העינים הקדושות הרי יכול לראות הרבה דברים טובים בכל העולם, ואם כן למה לכם להשתמש בעינים קדושות וטהורות אלו כדי להסתכל על הגנבים, הלא באותו הזמן הרי מוטב היה אילו הייתם מביטים בדברים טובים".

הבעש"ט זי"ע לא דחה אותו, אלא אדרבה התעמק מאוד בשאלת אותו הגנב, ועד כדי כך שפתח פה קדשו לומר תורה, כדי לתרץ קושיא זו, והאריך מאוד בדבריו, ונתארכה השעה הרבה עד זמן תפלה מנחה, וכבר היו צריך לקום ולהתפלל, ולהתירוץ עדיין לא הגיע, ולא הספיק לגמור את דבריו הקדושים.

ובדרך אגדה יש לומר שעל דרך זה אמרה התורה הק' "ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה", פירוש שיהיה בכוחכם להשתמש בכח הראיה שאני נותן לפניכם, הן לברכה והן לקללה, כלומר הן לראות הברכה ודברים טובים בכל העולם, והן לראות מעשי הקללה כדי לתקנם. וקושייתו של אותו יהודי, שאם יש הברירה לראות בעינים "ברכה", למה נסתכל על מה שהוא בגדר "קללה", הלואי ונזכה שיגלה מאור עינינו הבעל שם טוב זי"ע לנו הביאור, בעת שנזכה לשמוע תורה מפה קדשו, וימשיך אותו מאמר עד שיתרוץ הכל, בביאת הגואל בקרוב בימינו.

זכותו יגן עלינו.

ליל שבת קודש פ' שופטים

א. שפטים ושטרים תתן לך בכל שעריך אשר ד' אלקיך נתן לך לשבטיך ושפטו את העם משפט צדק גו' צדק צדק תרדף למען תחיה וירשת את הארץ אשר ד' אלקיך נתן לך. וברש"י: כדאי הוא מנוי הדיינים הכשרים להחיות את ישראל ולהושיבן על אדמתן.

ויש לפרש, שמינוי הדיינים הכשרים צריך לפעול שיהיה כל חיותן של ישראל להושיבן על אדמתם, ע"י שהדיינים מעוררין את הציבור לחזור בתשובה ולהרבות זכותים ומעשים טובים, כדי לקרב את הגאולה שלימה בביאת הגואל [ועיין בחיים ושלום במה שכ"ק אא"ז זי"ע מזכיר כאן את דברי האור החיים הקדוש עה"כ (ויקרא כה, כה) כי ימוך אחיך גו' שכתב שגאולתו של בית המקדש היא ביד הצדיק אשר יהיה קרוב לד' כו', והגאולה תהיה בהעיר לבות בני אדם ויאמר להם, הטוב לכם כי תשבו בחוץ גולין מעל שלחן אכילתכם כו', וימאים תאוות הנדמים ויעירם כחשק הרוחני גם נרגש לבעל נפש כל חי, עד אשר יטיבו מעשיהם, ובזה יגאל ד' ממכרו, ועל זה עתידין ליתן את הדין כל אדוני הארץ גדולי ישראל, ומהם יבקש ד' עלבון הבית העלוב, עיי"ש].

וזה "שופטים ושטרים תתן לך גו'", היינו שחתן בראשך שפטים ושטרים אשר ידרשו "לך" - טובתך והנאתך (כפרש"י ריש לך לך), היינו שמהם תלמד מה היא טובתך והנאתך האמיתית. וזה יביא שתקיים "צדק צדק תרדף למען תחיה וירשת גו'", פירוש שכל חיותך יהיה כדי להושיב את ישראל על אדמתן, וכנ"ל.

ובזה נראה דיש לדרוש סמיכות ציווי דשפטים ושטרים תתן לך, לסוף פ' ראה (לעיל טו, יז) במצוות שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני הוי"ה אלקיך גו' (עיין ברכות כא, ב שבמשנה תורה לכו"ע דורשים סמוכים). כי במצוות עליה לרגל נאמר "ולא יראה פני ריקם איש כמתנת ידו כברכת ד' אלקיך אשר נתן לך", והיא המצוה שנראה פניו בעזרה, ויביא כל אחד עמו קרבן עולה, ומי שבא לעזרה ביום טוב ראשון של חג ולא הביא עולה, לא די שלא עשה מ"ע, אלא עובר על לאו (עיין רמב"ם פ"א מהלכות חגיגה ה"א), כן על דרך זה הוא תכלית מינוי דיין הכשר, לקשר את ישראל עם בית המקדש, וללמדנו להביא כל אחד קרבן עולה, המראה על מסנ"פ לכבוד בית אלקינו, שחייב כל אדם בזה (עיין דברי תורה מהדורא ט אות ו), וכמו שכתב האור החיים הק' הנ"ל, שגאולת בית המקדש תהיה ע"י הצדיק אשר יהיה קרוב לד' [הוא הדיין הכשר], על דרך אומרו (ויקרא י, ג) בקרובי אקדש, "והוא יגאל את ממכר אחיו", כי הארון ב"ה הוא יקרא לצדיק אח כביכול (זוה"ק ח"ג קס, ב) דכתיב (תהילים קכב, ח) למען אחי ורעי גו'.

ב. עוד יש לפרש שופטים ושוטרים תתן לך - לטובתך ולהנאתך, כלומר, שתמנה עליך שופטים ושוטרים שתהיה השתדלותם רק לטובת הציבור והעם, ולא טובת עצמם כלל. וזה מעיקר תנאי מינוי הדיינים, שכ"כ החינוך (מצוה תצא) ש"ראוי להממונים שישתדלו תמיד בתועלת חבריהם הסמוכים עליהם ללמדם דרך האמת כו', ויטשו ויניחו וישכיחו מלבם כל תענוגיהם, ועל זה ישיתו לבם ובו יהיה רוב מחשבותם ועסקיהם".

ובזה יובן מה שעה"כ (שמות ה, יד) ויכו שטרי בני ישראל גו', פירש"י השוטרים (במצרים) ישראלים היו, וחסים על חבריהם מלדחקם, וכשהיו משלימים הלבנים לנוגשים שהם מצריים, והיה חסר מן הסכום, היו מלקין אותם (פי' המצרים את השוטרים הישראלים) על שלא דחקו את עושי המלאכה, לפיכך זכו אותם שוטרים להיות סנהדרין,

ונאצל מן הרוח אשר על משה, והושם עליהם. וכן פירש"י עה"כ (במדבר יא, מז) אספה לי שבועים איש מזקני ישראל אשר ידעת כי הם זקני העם ושטריו גו', אותם שאתה מכיר שנתמנו עליהם שוטרים במצרים בעבודת פרך והיו מרחמים עליהם ומוכים על ידם כו', עתה יתמנו בגדולתן כדרך שנצטערו בצרתן. וצ"ב מה שייכת מדה זו להיות בזכותה נמנים לסנהדרין.

ולחמבואר מוכן, כי זה הוא מעיקר עניני השופטים והסנהדרין, "שימשו ויניחו וישכיחו מלבם כל תענוגיהם, ועל הציבור ולטובתו ישיתו לבם וכו' יהיה רוב מחשבותם ועסקיהם", ועל כן בהתגלות שיש בהם מדה זו כשהיו שוטרים במצרים והיו מוכים עליהם, הוברר שהם הם הראויים להמנות עליהם שופטים. וזה שכ' רש"י "עתה יתמנו בגדולתן כדרך שנצטערו בצרתן", פירוש כדרך שנצטערו ממש, שכמו אז כן עתה יקבלו ע"ע אף להיות מוכים על ידם, ולא יתכוונו לטובת עצמם ולגדלותם כלל.

ובדרך זה יש לפרש "שופטים ושוטרים תתן לך", פי' כל יחיד ויחיד צריך ליתן לו עצמו מדות ועניני השופטים ושוטרים, שאל ידרוש כבוד עצמו וטובתו, אלא ישים מחשבתו לטובתן של ישראל, להחיותן ולהשיבן על ארמתן. ודבר זה יעשה ע"י עשיית התשובה, שהרי קיי"ל (רמב"ם פ"ז מהלכות תשובה ה"ה) אין ישראל נגאלין אלא בתשובה, וכבר הבטיחה תורה שמוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין.

וביותר עתה בחודש אלול היא מצוה בשעתה, כי היא בחינת אני לדודי ודודי לי, להסיר כל מחשבותינו מטובת עצמינו, ולפעול למען כבוד הבית וכבוד השכינה הק', שהיא ענין אני לדודי, ובזכות זה נעורר זה לעומת זה מדת ודודי לי, שישב וירחמנו וישב שבותינו ברחמים גדולים, כי עת לחננה כי בא מועד, בקול מבשר מבשר ואומר עת הגאולה, בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' שופטים

א. שפטים ושטרים תתן לך בכל שעריך אשר הוי"ה אלקיך נתן לך לשכמיך ושפטו את העם משפט צדק. בסמיכת סוף פרשת ראה (לעיל טו, טז) שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני הוי"ה אלקיך גו' לריש פרשתו, אפ"ל ע"פ מש"כ בספר החינוך (מצוה חפט) ששרש מצוות עליה לרגל הוא "למען יראו כל ישראל ויתנו אל לבם כו' כי כולם מקטנם ועד גדולם הם חלק הוי"ה ונחלתו, עם קדוש ונבחר, נוצרי עדותו, סגולת כל העמים אשר תחת כל השמים, לשמור חוקיו ולקיים דתו, על כן יובאו ג"פ בשנה לבית ד' כו". ואפ"ל שסמיכות הפרשיות מלמדת, שרק כשתמנה עליך דיינים כשרים וצדיקים ותשב בצלא דמהימנותא, אז בבואך לבית ד' שלש פעמים בשנה תתן אל לבך כי אתה חלק ד' ונחלתו כו', שהלא כן יורוך מוריך. וכן יל"פ שבהיותך סגולת כל העמים, עם קדוש ונבחר לשמור חוקיו ולקיים דתו, מצוה עליך למנות דיינים כשרים בראשך, שהם יורוך חקי האלקים ותורתו הקדושה, שלזה נבחרת.

עוד יש לדרוש בזה, דהנה מצוות עליה לרגל היא כדי לראות את פני הארון הוי"ה אלקים, שהיא השראת השכינה בבית מקדשנו. וכמו שהשכינה שורה בבית המקדש, כן היא שורה בעדת הדיינים, וכמו שאמרו חז"ל (הובא ברש"י ריש פ' וירא) עה"כ (תהלים פב, א) אלקים נצב בעדת א-ל גו'. וזה ענין המצוה דשופטים ושטרים תתן לך, היינו שעי"ז תמשיך השראת השכינה מבית המקדש לכל שעריך אשר ד' אלקיך נתן לך. ורמזו לזה, כי "שפטים ושטרים" בגימטריא "המקום אשר יבחר

הו"ה" (דברים יד כד), ללמד שהעומד במחיצת צדיקים כעומד בבית אלקים. וזה שנאמר (תהילים קלד, א) הנה ברכו את ד' כל עבדי ד' העמדים בבית ד' בלילות, פירוש שעבדי ד', כל מקום בו הם עומדים, נעשה לבית ד', אף בלילות שהוא זמן הגלות.

ב. עוד נראה לדרוש בפרשתן סופה לתחילתה, דאיירי סופה בפרשת עגלה ערופה, ונאמר בה (להלן כא, ט) ואתה תבער דם הנקי מקרבך כי תעשה הישר בעיני ד'. ומפרש ראב"ע כי לא ישפך דם נקי בארצך אם תעשה הישר בעיני ד', יען שהיו אנשים חמאים נתגלגל חמא למקומם ונרצח אדם בקרבנו. והוא כסוד (אבות פ"ד מ"ב) שכר עבירה עבירה ושכר מצוה מצוה. וכן מפרש (לעיל שם ז) "ועינינו לא ראו", שלכן צוה ד' לעשות כן להעיר הקרובה, כי לולי שעשו עבירה כדומה לה, לא נודמן להם שיהרג אדם קרוב מהם, עכ"ד.

ויש לבאר שלכן צוותה התורה ואתה תבער דם נקי גו' בלשון יחיד, שאף שמצוות עגלה ערופה בפועל היא על זקני העיר ועל הכהנים, מ"מ כל יחיד צריך גם הוא לפשפש במעשיו כיחיד, ולתלות בעצמו שהוא גרם לעשות דבר הדומה, ובגללו באה הצרה על העיר כולה. וכשכל יחיד יתלה הקלקול על עצמו ופשפש במעשיו ויחזור בתשובה, אז ונכפר להם הדם גו'. וזה יש לכוון בדברי חז"ל (הובא ברש"י) עה"כ (בראשית מה, כו) וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אתו ותחי רוח יעקב אביהם - "סימן מסר להם במה היה עוסק כשפירש ממנו, בפרשת עגלה ערופה", וצ"ב. ולדברינו יתבאר, שכשפירש ממנו היה עוסק בפרשת עגלה ערופה, ללמדו שכל אחד מחויב לתלות סבת הקלקול בעצמו, והוא קיום ואתה תבער דם הנקי כי תעשה הישר בעיני ד'. וכן עשה יוסף בכ"ב שנים שהיה נפרש מיעקב. ולכן האמין להם יעקב שעוד יוסף חי, והבין.

וכן הוא הענין בריש פרשתו, שנאמר שופטים ושומרים תתן לך

בכל שעריך גו' בלשון יחיד, שהגם שמצוות מינוי דיינים היא חובת הציבור, מ"מ יפעול כל יחיד מהציבור כאילו עליו מוטלת חובת הציבור. וז"ש צדק צדק תרדוף למען תחיה גו' הכל בלשון יחיד, שכל אחד צריך להשתתף בחובת הציבור כאילו עליו מוטלת העבודה כולה.

ג. בחודש אלול נוהגים לומר בכל יום לדוד ד' אורי וישעי. והעולם אומרים מעם, להיות בו רמז לחודש אלול בכתוב (תהלים כו, ג) לול"א [אותיות אלול] האמנתי לראות בטוב ד' גו'. ויש עוד רמז בכתוב (שם ז) שמע ד' קולי אקרא וחנני וענני לך אמר לבי נר"ת אלול] בקשו פני את פניך ד' אבקש. ואפשר שבא הרמז בכתוב זה, כי ענין חודש אלול, הוא אני לדודי ודודי לי, כלומר שכל יחיד צריך למסור ולהקדיש את עצמו, את ה"אני", "לדודי", להשי"ת. ובכלל זה צריך שיטול על שכמו עבודת הציבור והרבים, כאילו הכל תלוי בו. וזה הרמז בכתוב לך אמר לבי בקשו פני גו', שפרש"י שלך הוי"ה שייך ההתעוררות שאני מרגיש בלבי הדורש ממני "בקשו פני". ואף שהפניה היא בלשון רבים, ונאמרה לכל ישראל "בקשו פני", מ"מ "את פניך הוי"ה אבקש", כאילו רק ממני נדרש זאת.

ויהי רצון שנזכה לפעול למען כבוד שמים, ולהימנות בכלל העומקים בצרכי ציבור באמונה, ומזכי הרבים אשר עליהם נאמר (וינאל יב, ג) והמשכילים יזהרו כזהר הרקיע, ולהתברך בשפע חיים ושלוה, ברכה והצלחה בכל מעשה ידינו ובכל ענינו, ולביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' כי תצא

א. כי תצא למלחמה על איבך ונתנו הוי"ה אלקיך בידך ושבת שבינו. וברש"י: במלחמת הרשות הכתוב מדבר. ולכאורה אם אין המלחמה מלחמת מצוה, איך קאמר "ונתנו ד' אלקיך בידך" בלי להזכיר כלל באיזה זכות יהיה זאת.

להלן "וראית בשביה אשת יפת תאר וחשקת בה ולקחת לך לאשה". פרש"י לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע כו', אבל אם נשאה סופו להיות שונאה, שנאמר אחריו (פסוק טו) כי תהיין לאיש וגו', וסופו להוליד ממנה בן סורר ומורה, לכך נסמכו פרשיות הללו. ויש לפרש בדבריו "לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע", היינו שבפרשה זו גופא, כל מה שדברה תורה בסמיכות הפרשיות, הוא כנגד יצא הרע, שיוכל להתגבר על היצה"ר, באומרו אל היצה"ר הלא אם אקחה, סופה להיות שנואה וסופו שאוליד ממנה בן סורר ומורה.

ובמדרש (דכ"ר פ"ו ד) מוסיף עוד: בן עזאי אומר מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה. כיצד, כתיב למעלה (כא. י) כי תצא למלחמה וגו' וראית בשביה וגו', אמר הקב"ה אף על פי שהתרתי אותה לך, אמרתי לך (שם יב) וגלחה את ראשה ועשתה את צפרניה, כדי שלא תמצא חן בעיניך ותשלח אותה, ואם לא עשית כן, מה כתיב אחריו (שם יג) כי יהיה לאיש בן סורר ומורה, מתוך כך (שם כב) כי יהיה באיש חמא משפט מות גו', הוי עבירה גוררת עבירה. ומצוה גוררת מצוה מגין, תחלה כי יקרא קן צפור, מתוך כך (כב. ה) כי תבנה בית חדש, מתוך כך (שם ט) לא תזרע כרמך כלאים, מתוך כך (שם י) לא תחרוש בשור

ובחמור יחדו, מתוך כך (שם יב) גדילים תעשה לך גו', הרי מצוה גוררת מצוה. ולזה יתבאר יותר ע"פ דרכינו הנ"ל, שלא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, היינו שכל מה שנאמר בהמשך הפרשה כולה, בפרשיות הסמוכות זה לזה, בא ללמד שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה, והכל הוא נגד יצר הרע, שכל זה יאמר ליצה"ר הבא נגדו, ובוה ינצחו.

ובזה אתי שפיר לדרוש סמוכין לסוף פרשת שופטים, בה נאמר (לעיל כא, ט) ואתה תבער הדם הנקי מקרבך כי תעשה הישר בעיני הוי"ה. ומפרש ראב"ע "כי לא ישפך דם נקי בארצך אם תעשה הישר בעיני ד', כסוד (אבות פ"ד מ"ב) שכר עבירה ועבירה ושכר מצוה מצוה". ולדרכינו, הם הם הדברים אשר דברה התורה כנגד היצר הרע.

ובהעמיק יותר בדבר, נמצא שכל מה שדברה התורה הוא כנגד יצר הרע. שהרי מבואר ברמב"ן בפרשתן (להלן בב, ו) "שכל מה שנצטוונו שיהיו בריותיו צרופות ומזוקקות בלא סיגי מחשבות רעות ומדות מגונות". והענין מבואר בהרחבה בספרן של צדיקים תלמידי הכעש"ט זי"ע, שע"י התורה ומצוותיה נתהפך גם החומר לרוחני. וממילא כל מה שדברה תורה, ר"ל הכל ממש, הוא נגד יצה"ר. וזה שאמרו חז"ל על כל התורה (קידושין ל, ב) בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין.

ב. עוד יש לדרוש בסמיכות הפרשיות, דהנה כבר פירשנו הפסוק בריש פרשתן, ע"פ מאמר חז"ל (סוכה נב, א) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו שנאמר (תהילים לו, לב) צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ואלמלא הקב"ה שעוזר לו אינו יכול לו, שנאמר (שם לו) ד' לא יעזבנו בידו גו'. וזה "כי תצא למלחמה על איבך", הוא היצה"ר שמתגבר נגדך בכל יום ומבקש להמיתך, "ונתנו ד' אלקיך גו'" כנאמר ד' לא יעזבנו בידו גו'. והנה בסוף פרשת שופטים על מה שנאמר "ואתה תבער הדם הנקי גו'", ומפרש התרגום יונתן "שבעשיית מצות העגלה ערופה מובטח לך שתמצא את הרוצח האמיתי, ע"י גם שהיו תולעים

יוצאים מן העגלה ונמשכים והולכים עד מקום שהרצח נמצא שם ועולים ותופסים אותו ב"ד ודנים אותו". ומבאר בצרור המור שאע"פ שאין כאן עדים והתראה, נאמר "ואתה תבער דם הנקי מקרבך", כלומר דם שהוא לכאורה נקי, שהרי אין עדים המעידים חיובו, מ"מ "כי תעשה הישר בעיני ד'", שהוא כדבר שלמיגדר מילתא ולצורך השעה לסמוך על גם זה הוא "הישר בעיני ד'", ע"כ.

[עוד מוסיף הצרור המור, שמה שמבואר בש"ס (סנהדרין מו, א) מעשה כאחד שרכב על סוס בשבת והביאוהו לב"ד וסקלוהו, לא מפני שהיה ראוי לכך, אלא מפני שהשעה צריכה לכך, למדו חז"ל ענין זה מן התורה מפרשה של עגלה ערופה [והוא חידוש גדול]. ולדבריו יש לפרש ענין שנפרד יעקב אבינו מיוסף בלימוד פרשת עגלה ערופה (רש"י בראשית מה, כז), שהיתה להזהירו שמא ידונוהו אחיו לחייבו מיתה מחמת דין זה של ובערת כו' שזה הישר בעיני ד', והבן.

וראה בחיים ושלוש (פ' וישב) שדן כ"ק אא"ו ז"ע, כמה שנאמר אחר מכירת יוסף (בראשית לו, כה) וישבו לאכל לחם גו', והא גם אם דנו השבטים את יוסף לפי דעתם כדן תורה שפסקו אז, כמקובל אצלם מב"ד של שם (כמו שכתב הפרשת דרכים דרוש א, ובפנים יפות וש"כ), מכל מקום אך ישבו אחרי זה לאכול לחם, הלא סנהדרין שהיו פוסקים להרוג לא היו טועמים כל אותו היום כמבואר בש"ס (מו"ק ד כ), ובוה שהשליכוהו לבור נחשים ועקרבים הממיתים היו כדוהו למיתה. ולפי"ד הצרור המור, שהוא דין שילפינן מה"ת שב"ד באקראי מחייבים מיתה בלי עדים ובלי התראה, ומשום שרואים שזה הישר בעיני ד', יתכן לומר שרק בחיובי מיתה ב"ד שהחיוב מיתה תלוי במה שכיוונו לדין ע"פ עדי התראה כו' וקבלת עדים ע"פ דרישות וחקירות כו', לא היו טועמים אותו היום מחשש שמא ח"ו לא בונו לדין אמת. אבל במקום שלא צריכים לקבלת עדות כו', אלא שהשעה צריכה לכך, ובראותם בוה קיום של "כי תעשה הישר בעיני ד'", והבן החילוק.

וראה עוד בחיים ושלוש (פ' שופטים) בהא שהרגו לאותו האיש ימ"ש בערב פסח, ולא קיימו (דברים יז, יג) וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד, שדרשו חז"ל (רש"י שם והוא מסנהדרין פמ, א) מלמד שממתינים לו וממיתים אותו בתגל, כי לא המתינו

בהדינתו עד הרגל. וכתב שאולי מפני הסכנה שהיתה אז לא יכלו לחכות, עיי"ש. ולהג"ל אפשר שחייבוהו מדין שהשנה צריכה לכך וכהיא דסנהדרין, ולא חיבו לדונוהו בעדים ובהתראה כו', וביותר יש לומר כן לדברי הצרוד המוד שיש בהריגה זו קיום דאודייטא "כי תעשה הישר בעני ד", יש לומר שבכה"ג, שדנים מיתה מטעם זה ולא מחיוב מיתת ביי"ד, אין צורך לחכות עד המועד].

ולדברי התרגום יונתן שבפרשת עגלה ערופה מבואר שע"י עשיית מה דאפשר ע"פ ציווי התורה - במקום שלא נודע מי הרגו, לבסוף מתקיים עיי"ז [בדרך גם למעלה מדרך הטבע] שמוצאים הרוצח ומקיימים בו חיוב המיתה, יתפרש שלכן סמכה לזה התורה"ק ענין מלחמת היצר הרע, שתמיד הוא כן, שע"י שיוצא האדם למלחמה כנגדו במה שבכוחו ואפשר לו, לבסוף זוכה לכוחות של "ונתנו ד' אלקיך בידך", שהם כוחות למעלה מדרך הטבע, ובהם יכול להתגבר על יצר הרע.

ויהי רצון שנזכה לצאת למלחמה נגד יצה"ר, וביותר בחודש אלול שהוא כענין גדולה מצוה בשעתה, ויתקיים "ונתנו הוי"ה אלקיך בידך", שלא יוכל לך, ועוד נוסף לזה, רק שלא יכשילך היצה"ר בעתיד, אלא עוד יתקיים בך "ושבית שביו", ע"י שתחזור בתשובה שלימה גם על מה שנצחק בעבר, שעל הכל תשוב בתשובה שלימה. וכבר הובטח לן שכיון שהם שבים מיד הם נגאלים (דמכ"ם פ"ז מהלכות תשובה ה"ה), מתוך נחת ושמחה, כביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' כי תצא

א. כי תצא למלחמה על איביך ונתנו הוי"ה אלקיך בידך ושבית שביו. וברש"י: לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע. ובספר פרי צדיק כתב בשם הגה"ק הר"ר בונם מפרשיסחא זצ"ל, שפשומו של מקרא קאי על היצר הרע, ולא רק דרך דרוש ורמז בעלמא, כי פתם אויב הוא היצה"ר, כי הוא אויב האמיתי של כל יהודי. וצ"ב שלא אמר הכתוב באיזה זכות יתן השי"ת את היצה"ר בידך.

ויש לפרש שהוא בזכות קיום (תהלים מז, ח) שויתי הוי"ה לנגדי תמיד, שהוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלקים (רמ"א או"ח סימן א סעיף א) שכשהוי"ה הוא נגדו תמיד, הרי שם האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה, אשר מלא כל הארץ כבודו, עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר (ירמיה נג, כד) אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם הוי"ה, מיד תגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השי"ת ובושתו ממנו תמיד (מורה נבוכים ח"ג פ' נ"ב). ולכן ע"י ש"הוי"ה אלקיך, פירוש "הוי"ה" שמלא כל הארץ כבודו, הוא "אלקיך" שעומד עלך ורואה במעשיך, עי"ז ינתן היצה"ר בידך, כי עי"ז מגיע אל האדם היראה וההכנעה בפחד הוי"ה ובושתו ממנו תמיד.

ובזה יש לדרוש סמוכין מה שמסיים פרשת שופטים "כי תעשה הישר בעיני הוי"ה" ומתחיל ב"כי תצא גו'", לומר שע"י שתעשה הישר בעיני הוי"ה תזכה לקיים שויתי הוי"ה לנגדי תמיד, וממילא "ונתנו הוי"ה אלקיך בידך".

ב. במסכת ברכות (ה, א) אמרו: לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע כו' אם נצחו מוטב, ואם לאו יעסוק בתורה כו' אם נצחו מוטב, ואם לאו יקרא קריאת שמע, אם נצחו מוטב, ואם לאו יזכור לו יום המיתה. והרי בפשטות המשמעות מדבריהם הוא שבדרכים אלו יכול האדם לנצח את היצה"ר. וכן לכאורה משמע מהא דאמרו (סוכה נב, ב) אם פגע כך מנוול זה משכחו לבית המדרש, אם אבן הוא נימות, אם ברזל הוא מתפרצן. הרי שבזה מנצחו. אמנם בסוכה (שם) אמר רשב"ל יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו כו', ואלמלא הקב"ה שעוזר לו, אינו יכול לו. הרי שאין כח לאדם בעצמו להתגבר על היצה"ר, וצ"ב.

ונראה שבאופן שפוגע בו היצה"ר באדם בדרך אקראי בעלמא, וכן במקום שהוא המרגיז את היצה"ש על היצה"ר, ועי"ז מעורר את היצה"ר להלחם בו, או מועילים דרכים אלו לנצחו, אבל על מה ש"יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום", היינו בקביעות ותמידיות, בזה הוא שאמרו חז"ל שלא יוכל לו בעצמו. כי להלחם תמיד ולעמוד תמיד בנסיונות, זו היא מלחמה קשה מאוד וכמעט אי אפשר. ועליה נאמר שאילמלא הקב"ה בעזרו אינו יכול לו. וכן משמע מחז"ל שהנסיון התמידי הוא הקשה לעמוד בו, שכן שואלת הגמ' (כתובות לו, ב) ממאי דמיתה חמורה (ממלקות), דלמא מלקות חמור (ממיתה), דאמר רב, אילמלי נגדוה לחנניה מישאל ועזריה פלחו לצלמא, וע"ז משיב ולא שני לך בין הכאה שיש לה קצבה להכאה שאין לה קצבה. הרי שהכאה שאין לך קצבה קשה אף ממיתה. וכן הוא בענין זה, שמלחמה שאין לה קצבה והיא תמידית, בכל יום ויום, היא קשה מאוד. וע"פ זה יל"פ מה שאמרו שע"י מה שהקב"ה בעזרו יכול לו, פי' שע"י שמקיים "שויתי הוי"ה לנגדי תמיד", שהקב"ה תמיד נגד עיניו, בזה הוא מה שעוזרו לנצח.

ובזה יש לדרוש בנעוץ סוף פרשתן בתחילתה, שזה היא עיקר

מלחמת עמלק, להיות הוי"ה נגדי תמיד. וע"ז נאמר (שמות יז, טז) מלחמה להוי"ה בעמלק גו'. וכן נאמר (שם טו) "ויבן משה מזבח ויקרא שמו הוי"ה נסי". וז"ש (שם יא) והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק, פירוש שמלחמת עמלק צריכה להיות תמידית, ואין ממנה מנוחה אף לרגע, שהרי כאשר ירום גו' וגבר ישראל, ואם אך לרגע לא הרים ידו, אז כבר וגבר גו'.

ג. ענין זה הוא עיקר העבודה של חודש אלול, שהיא בחינת "אני לדודי ודודי לי", פירוש שאני שב אל דודי להיות הוי"ה נגדי תמיד, ורואה ש"דודי לי", היינו שהוא עומד ורואה במעשי, וממילא אני מתעורר לשוב בתשובה שלימה, ביראה והכנעה כו' ובושת ממנו ית"ש תמיד. וזה בהפטרה דז' דנחמתא בשבוע זה שקורין בנבואה (ישעיהו נד, א) רני עקרה לא ילדה גו', ששם נאמר "ברגע קמן עזבתך וברחמים גדלים אקבצך". ויל"פ בעבור זה, שהנסיונות גדולים כל כך, עד ש"ברגע קמן" ששוכחים מהשי"ת ולא מקיימים שויתי הוי"ה לנגדי תמיד, מתגבר היצה"ר וגורם ח"ו ש"עזבתך", מחמת זה גופא הובטח לנו ש"ברחמים גדלים אקבצך".

ויהי רצון שנוכה לגאולה קרובה מתוך רחמים גדולים בשפע חיים ושלוה ברכה והצלחה בכל עניננו לטובה, כביאת בן דוד כמהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

מלוה מלכה פ' כי תצא

א. בכל מוצאי שבת מזמרים פיוט לכבוד אליהו הנביא. והטעם לזה (מבואר במג"א או"ח סימן רצה סעיף א) שהרי מובטח להם לישראל שאליהו לא יבוא לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים מפני הטורח (עירובין מג, ב), ובשבת נמי יש ספק שמא יש תחומין למעלה מי' ואינו יכול לבא בשבת, לכן מזכירין אותו במוצאי שב"ק שאז כבר יכול לבא. טעם זה נוהג בכל מוצאי שבת, מ"מ בשבוע זה שבו קראנו פרשת שלוח הקן, (כב ז) שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים, הוא עת רצון מיוחד לביאתו של אליהו הנביא. והוא ע"פ המבואר במדרש (דב"ר פ"ו ז) אמר ר' תנחומא אם קיימת המצוה הזאת אתה ממחר את אליהו הנביא ז"ל שיבוא שכתוב בו שילוח, שנאמר (מלאכי ג, כג) הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא, והוא יבא וינחם אתכם מנין שנאמר (שם) והשיב לב אבות על בנים. וצ"ב, מה ענין שלוח הקן, לשלוח אליהו הנביא להשיב לב אבות על בנים כו'. ונראה ע"פ מש"כ הרמב"ם בענין שילוח הקן (פי"ג מהלכות שחיטה ה"ז) "שלא אסרה תורה אלא לצוד אותה והיא אינה יכולה לפרוח בשביל הבנים שהיא מרחפת עליהן שלא ילקחו, שנאמר (בפרשתן שם ו) והאם רובצת על האפרוחים". ובזה מובן למה בזכות קיום מצוה שלח תשלח את האם, אנכי שולח לכם את אליהו הנביא והשיב לב אבות על בנים, כי היא מדה כנגד מדה בקשר אבות ובנים. ולכן בשבוע זו הוא מועד אשר ראוי עתה לספר מגילוי אליהו הנביא לצדיקים קרוב לדורותינו.

ב. בהקדמה לספר סמיכת משה מסופר (ע"י נכד הר"ר שמעלקא מניקלשבורג זי"ע) שהרה"ק בעל אוהב ישראל מאפמא זי"ע, נסע פ"א במיוחד לאחותו של הר"ר שמעלקא מניקלשבורג זי"ע, בכדי לשמוע ממנה אודות אחיה. וכך סיפרה לו: ידוע לכל שאחי הר"ר שמעלקא זי"ע לא היה ישן במיטה אלא הוגה בתורה יומם ולילה. אירע פ"א ונפלה עליו תרדמה גדולה עד מאוד, ובתוך כך כבה הנר שהיה דלוק כדי שילמוד לאורו. כשנתעורר מהשינה אחרי כחצי שעה, וראה שכבה נרו, היה לו צער גדול מזה. ולא היה בבית אש, אשר ממנו יכול לחזור ולהדליק הנר שכבה. הוא דר אז בעלית גג, ומחמת העגמת נפש שהיתה לו ע"י הביטול תורה שנגרם לו, לקח את הנר בידו, ורץ דרך הגג, לרדת משם למטה להדליק את הנר, וכאשר אך בא על הגג, פתאום הופיע איש אחד, וממקום שעמד למטה בארץ הושיט לו לגג נר דולק, ואמר לרבינו שידליק ממנו את נרו, וחזר לביתו וישב ליד השלחן ללמוד.

אח"כ התחיל להתיישב בדעתו, הרי הגג גבוה כמה וכמה קומות איש, איך היתה לאיש הזה יד ארוכה להושיט ידו על הגג. ומי האיש הזה ומנין לו שהייתי צריך לאש להדליק הנר. והיתה לאחי הק' תמיהה גדולה על כל זה. והבין שבודאי שלא היה איש פשוט, ע"כ עשה מה שעשה ובקש שיודיעו לו מן השמים מי היה האיש ומה מעשיו. והשיבו לו מן השמים, שכשכבה נרו היה בשמים רעש גדול, שחסרה בעת הזאת התורת אמת שהיה רגיל ללמוד בכל לילה. ובגלל זה, וגם בגלל שראו שם את גודל העגמת נפש והצער של הצדיק, שלחו את אליהו הנביא להדליק לו את הנר.

הוסיפה אחותו הצדיקת לספר להרה"ק מאפמא זי"ע, שכאשר שמע אחי הק' את דברים אלו מן השמים, התחיל לבכות מאוד. ועשה כמה חדשים סיגופים על מה שהטריחו את אליהו הנביא בשבילו. וכאשר אך גמרה לספר את המעשה, עמד הצדיק מאפמא זי"ע על

רגליו, וצעק בקול צעקה ובכיה גדולה עד מאוד, ואמר: "השמעתם את גודל החטא של רבינו. הרי אמרו לו שהטריחו את אליהו הנביא בשביל תורת אמת שלו שהיתה חסרה בעולם עליון, ובכל זאת קבל ע"ע לעשות תשובה ע"י סיגופים. ועלינו ללמוד ממעשיו הק', שאם על חטא כזה עשה סיגופים, כמה שיעור התשובה שעלינו לעשות על מה שפגמנו וחטאנו אנחנו". ובאותה השעה שספרה זאת אחותו להרה"ק מאפטא זי"ע היה הבית מלא אנשים נשים וטף, וכאשר שמע זאת הקהל הנאספים, ואת דברי הכבושין של הרה"ק מאפטא זי"ע, געו כולם בבכיה ולבם נקרע בקרבם לי"ב גורים, ועשו כולם תשובה באמת.

ג. עוד סיפור המקובל בבית אבותי הקדושים שזכו הם לגילוי אליהו. פ"א נסע כ"ק אא"ז אדמו"ר בעל יודע בינה זי"ע [שהילולא דיליה חל בשבוע זו], עם הגה"ק מו"ה שלום מקאמניקא זי"ע בצוותא חדא, בדרך בחזרתן מהרה"ק רבי ישראל מרוזין זי"ע, והיה עמם גם כ"ק אא"ז אדמו"ר בעל שם שלמה זי"ע, וכלתה להם פרוטה מן הכיס, ונכנסו שם (סמוך לעיר סטאנסלוב) לאיזה אכסניה להינפש מעמ. וחפשו הצדיקים עצה איך יסעו לכיתם ואין להם על הוצאות הדרך. עודם מדברים ובא איש אחד שהיה סגי נהור ונראה כארחי ופרחי המבקש פרוטות לנדבה, והיה משמש בידיו (כדרך סגי נהור) עד שנתקרב להגה"ק מקאמניקא זי"ע, ונתן לו שלום, ושאל מי הוא, ואמרו לו שזה הרבי מקאמניקא. ואמר האיש הזה, הלא בקאמניקא דר איש אחד שהוא קרוב שלי והנני רוצה לשלוח לו כסף, ואחלה פני הרבי ליקח ממני ולעשות לי הטובה למסור הכסף לקרובי. ונתרצה הרה"ק מקאמניקא וקיבל מידו. אח"כ הסב האיש פניו ונתן שלום לאא"ז בעל יודעי בינה זי"ע ושאלו מי הוא ואמר לו שהוא הרבי מסטריזוב, וגם אליו הגיד האיש כעין דברים הנ"ל, שיש לו אשה אחת קרובת משפחתו, והיא דרה בכפר וויסאקא הסמוך לסטריזוב, ונתן סימן שהוא אותו

המקום שדר שם רבי יעקל, (כן היה מפורסם בימים ההם שם איש חסיד שהיה נקרא ר' יעקל וויסאקער) וביקש שיסכים רבה"ק בעל יודע בינה, לעשות לו הטובה וליקח ממנו הכסף על מנת למסרו לקרובה שלו. כמובן שנתרצה והוא מסר לו סכום הכסף, ונפרדו ממנו לשלום.

הצדיקים התענגו מכל הענין כי הוסכם שכיני לכיני יהיה להם טובת הנאה שיקחו בהלואה הכסף להוצאות הדרך, וכשיבואו לכיתם ימסרו את סכום הכסף כפי שהבטיחו. כבוא אא"ז בעל יודעי בינה עם בנו לסטריזוב, ושאלו ודרשו מיד אחר האשה שהגיד האיש בכפר הנ"ל, בקשורה ולא מצאתיה כי לא היה שם אשה בשם זה מעולם [ובכל זאת ציזה להגבאי לרשום על נייר שישאר למוכרת שם האשה שהגיד הסני נהור, שאף שהיה וויסאקא כפר קטן, ובררו שם ולא שמעו ולא ידעו כלל שם זה, מ"מ חשש שמא בכל זאת יודע במשך הזמן]. וכשהיה אא"ז בעל שם שלמה זי"ע, וכן בניו הקדושים אחריו, מספרים סיפור זה, הוסיפו, שמה שאירע בזה להגה"ק מוה"ר רבי שלום מקאמניקא זי"ע (אם מצא כקאמניקא את השם שמסר לו האיש פלאי) אין אתנו יודע, ומ"מ "בטח וכודאי גם אצלו כן היה אחר כך, שנתודע לו הענין בביתו נאווה קודש, שלא היה איש בשם זה. ואכן נודע הדבר כי מן השמים נשלח להם הכסף על ידי איש פלאי (ע"ן שופטים ג, יח), כי יודע ד' דרך צדיקים כבואם מנסיעת מצוה - מכית רבם הקדוש זי"ע".

זכותם יגן עלינו.

ליל שבת קודש פ' כי תבוא

א. והיה כי תבוא אל הארץ אשר ד' אלקיך נתן לך נחלה וירשתה וישבת בה. אמרו חז"ל (במד"ר פי"ג ה) כל מקום שנאמר והיה הוא שמחה. ולפי"ז י"ל שסמך ענין השמחה למחיית עמלק (סוף פ' כי תצא), כי במחיית עמלק תבא שמחה, שכן אמרו חז"ל (תענית טו, א) צדיקים לאורה וישרים לשמחה, דכתיב (תהילים צו, א) אור זרע לצדיק ולישרי לב שמחה. והנה במחיית עמלק זוכים לישרות הלב, ולכן היא משפיעה שמחה. והענין הוא על פי מה שמבאר כ"ק אא"ז אדמו"ר זי"ע (שער יששכר מאמרי חדש אדר מאמר ימי ששון אות לג) ענין השמחה שבימי הפורים, ע"פ הנודע בשם הרמב"ם ש"אין שמחה כשמחת התרת הספיקות". ומבואר בספה"ק כי קליפת עמל"ק היא מה שהטיל ספיקות באמונה [ורמז לזה כי עמל"ק בנימטריא ספ"ק], כי שרש עמלק הוא מהנחש הקדמוני, שעליו נאמר (בראשית ג, יג) הנחש השיאניי [אותיות י"ש אי"ן] (בני יששכר מאמרי חדש אדר מאמר ג דרוש א בנהגה) שהוא ענין הספק. ועל כן במחיית עמלק מתירים ומבטלין הספיקות שהטיל, ומזה באה השמחה הגדולה, כי אין שמחה כשמחת התרת הספיקות, עכת"ד. ובזה יל"פ מה שכתב רש"י עה"כ (שמות יז, ז) היש ד' בקרבנו אם אין, וסמך ליה מיד (שם ח) ויבא עמלק וילחם עם ישראל, שפירש"י שסמך פרשה זו למקרא זה, לומר תמיד אני ביניכם ומזומן לכל צרכיכם, ואתם אומרים היש ד' בקרבנו אם אין, חייכם שהכלב בא ונושך אתכם ואתם צועקים אלי ותדעון היכן אני (עיין זהר ח"ב סד, ב). והיינו, כי באומרם היש ד' בקרבנו אם אין נתעוררה בהם קליפת עמלק, ולכן אמר "חייכם

שהכלב בא ונושך אתכם", וכל זה כדי שתדעו "שתמיד אני ביניכם ומזומן לכל צרכיכם", שהיא האמונה האמתית בהתרת כל הספיקות. ויש לפרש, שמדריגה זו היא מדת "ישרי לב", ולכן זוכים לשמחה. והנה מצות הבאת ביכורים לבית המקדש היא הודאה להשי"ת, כמו שפירש"י עה"כ (להלן כו, ג) ואמרת אליו "שאינך כפוי טובה", וכמו שמתרגם בתרגום יונתן את הכתוב הגדתי היום - "אודינן ושבחינן יומא הדין". ועיקר ההודאה אינה על האדמה והביכורים לבד, אלא על מה "שתמיד אני ביניכם ומזומן לכל צרכיכם". וכדי להגיע לידיעה זו צריך להקדים מצות מחיית עמלק, ועל כן קיומה מתוך שמחה, כמבואר ברמב"ם (פ"ד מהל' בכורים הט"ז) "והחליל מכה לפניהם עד שהם מגיעין קרוב לירושלים, והם הולכין בכל הדרך וקוראין שמחתי באומרים לי בית ד' נלך" (עיין תורה סעודה שלישית פ' כי תבוא תשנ"ז).

ב. עוד נראה בזה, ע"פ מה שכתב הרמב"ם (ריש הלכות מלכים) שאחד משלש מצוות שנצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ היא להכרית זרעו של עמלק, ויש לבאר ע"פ המבואר בראשונים (עיין תשב"ץ ח"ג סי' ר) שמלבד קדושת ארץ ישראל הבאה ע"י כבוש ישראל, שעל ידה נתחייבו במצוות התלויות בארץ, עוד יש קדושת ארץ ישראל, שהיא קדושת השכינה, שעל שמה נקראה ארץ ישראל בשם (שמואל א כו, יט) נחלת השם. והיא נתקדשה מחמת השראת השכינה, שנאמר (במדבר לה, לד) ארץ אשר אני שוכן בתוכה. וקדושה זו לא נגרעה ממנה גם בזמן חורבן ביהמ"ק ובגלות, ותישאר לקדושת עולמים עד סוף ימות עולם. ולפי"ז נראה שהיא הסיבה לחיוב מחיית עמלק בשעת כניסן לארץ, כי במחיית עמלק באה הידיעה "היכן אני", ובזה תהיה שמחה יתירה כשתבוא אל הארץ גו', שכן מלבד קדושת הכיבוש במלחמת ז' עממין, תרגישו גם קדושתה שקדמה לביאתכם, מכוח שבה שורה השכינה. ובזה יל"פ הכתוב "אל הארץ אשר ד' אלקיך נתן לך נחלה" היא קדושת השכינה,

"וירשת וישבתה בה", היא קדושה הכאה על ידי כיבוש ישראל מז' עממין.

ובזה אפשר לפרש מה שכתב רש"י (בראשית א, א) שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו. פירוש שכל הארץ של הקב"ה - שכבר קדשה תחלה בקדושת השכינה השורה בה, והיא לא נטלה אף כשהיו בה הז' עממין, ומה שהכיבוש מבטל בעלות העממין היא מכח קדושה שקדמה לה, והבן.

ג. עוד נראה לפרש לשון הכתוב "והיה כי תבוא", שמצות כבוש ישראל את הז' עממין, אין המכוון בכבוש הגשמי לכד, אלא גם בכבוש היצ"ר וכחות הטומאה שלהם, כי כל זה שמבטלים דרכי הז' עממין וקלקול מדותיהם, הכל הוא בכלל כיבוש האומה. ועל כן כיבוש ארץ ישראל הוא דבר הנמשך, ותמיד בהוויתו יהיה, שכל שכובשין האומות ודרכיהם, מוסיפין מעלה ומדרגה בקדושת הארץ.

ובזה יש לכאר דברי הספרי בפרשתן "עשה מצוה האמורה בענין שבשכרה תכנס לארץ". ומקשים העולם, הרי לא נתחייבו בבכורים רק אחר כבוש וחלוקה, ומאי קאמר שבשכילה תכנסו לארץ. ולדרכינו יתבאר שהכניסה לארץ הוא ענין הנמשך תמיד יותר ויותר, ולמעלה למעלה. וע"י קיום פרשת ביכורים וההודאה להשי"ת תכנסו לארץ במעלה ובמדרגה שעד אז עוד לא באתם שמה. וזהו שנאמר "והיה כי תבוא", כלומר, ביאת הארץ תמיד בהוויתה תהיה.

ד. והנה ענין הבאת הביכורים, הוא מענינא דיומא בשבת זה שלפני ימי הסליחות, שכן הביכורים מעוררים הי"ג מדות של רחמים, כמו שאיתא בספה"ק רמז לזה בלשון חז"ל (ביכורים פ"ג

מ"א) "רואה תאנה שבכרה כו' כורח עליה גמי" כו', ר"ת י"ג מדות. וכן נאמר י"ג פעמים שם הוי"ה ב"ה בפרשת ביכורים. והנה כתב כ"ק אא"ז בעל בני יששכר זי"ע (באמרי חדש אלול מאמר ברית כוחה אות ד) בשם הגה"ק ההפלאה ז"ל בענין שאלת הקדמונים בהא דאמרו חז"ל (ר"ה ז, ב) שאמר לו הקב"ה למשה כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם. אם הכוונה "יעשו בני כסדר הזה" ענינו שיקראו בפיהם סדר י"ג מדות, או בענין נמי שיתנהגו למעשה במדות הללו. והכריע שדי באמירה לבד, שהרי מדת א-ל א"א לו לאדם לקיימה, שכן נאמר (במדבר כג, יט) לא איש א-ל גו', ואם כן בהכרח שהכוונה לאמירה בלבד. וזה מפרש "א-ל הורית לנו לומר שלש עשרה", ר"ל מן מדת א-ל יוצאת הוראה לנו לומר שלש עשרה, ובאמירה בעלמא הקב"ה מוחל עוונותיהם.

והנה בענין קריאת פרשת ביכורים מבאר החינוך (מצוה תרא) שלכך הצריכה התורה שתהיה הקריאה בפה ולא די שהודאה בלבד, "לפי שהאדם מעורר מחשבותיו ומצייר בלבו האמת בכח דברי פיו כו'". ולפי"ז יש להשוות בין שני שימות הקדמונים הנ"ל, שלכך די מה שאומרים בפה סדר הי"ג מדות, כי בכוח האמירה בפה מעורר האדם מחשבותיו ומצייר בלבו האמת, וממילא נשפע מהמדות עד שגם הוא נוהג בעצמו באותן המדות. ולכן העיקר האמירה בלבד, כי אמירת הי"ג מדות של רחמים היא עצמה מעוררת הנפש להידבק במדותיו ית"ש.

ויהי רצון שימי הרחמים והרצון יעוררו בנפשותינו מדות החסד והרחמים, וירחם השי"ת על שארית נחלתו שתכלה שנה וקללותיה ותחל שנה וברכותיה (תש"ם בגימטריא צוה ד' את הברכה), ונוכה לגאולה שלימה, בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' כי תבוא

א. והיה כי תבוא אל הארץ אשר ד' אלקיך נתן לך נחלה וירשתה וישבת בה. יש לדרוש סמוכים של פרשת מחיית עמלק (סוף כי תצא) למצוות ביכורים (ריש פרשתן), ע"פ מה שכתב החינוך (מצוה תרה) שמההלכה שיש מביאין (ביכורים) ואינן קורין (הפרשה) כמו האשה הטומטום כו' והאפטרופוס והשליח והעבד, מפני שכל אלו אינן יכולין לומר "האדמה אשר נתת לי", שהרי הארץ אינה שלהם, ולא ניתנה להם, יש לנו ללמוד לענין תפילותינו ותחנונינו לפני השם ב"ה שצריך לדקדק מאוד ולהזהר בלשון שלא לומר דבר לפני השם כי אם בדקדוק גדול, שאל"ה היה יכול לקרא הפרשה אף שתיבת לי אינה בדקדוק שלו לא ניתנה.

והנה במצות מחיית עמלק (מצוה תרה) הביא החינוך את דברי הש"ס (ב"ב כא, ב) בהא ששלח דוד המלך את יואב בן צרויה להכרית את עמלק (מלכים א יא, יז) והוא הכרית רק את הזכרים של עמלק, וכשבא אצל דוד ושאלו על זה, השיב שכן למדו רבו בטעות לקרוא "תמחה את זכר עמלק" [בקמץ], ושקל חרב ורצה להרגו משום דכתיב (ידיהו מח, י) ארור עושה מלאכת ד' רמיה, וי"א שאף הרגו (עיי"ש ובפ"ה המהרש"א). והנה אילו היה יואב הורג אז את כל עמלק, היתה כבר אז היתה הגאולה שלימה כידוע, נמצא שמה שלא היתה הגאולה אלא שנמשכת מאז הגלות אלפי שנים, עם צרות ישראל שבכל דור ודור, היה בשביל חיסרון זהירות בדקדוק כל תיבה ותיבה, ואילמלא היה רבו מדקדק בדיוק, המקרא היה נמנע כל זה. ואע"פ שהכל בהשגחה פרטית, ומה

שיצאה המכשלה הזאת הוא בודאי משום שעדיין לא היתה שעת הגאולה, ועוד לא בא מועד, על ידו, מכל מקום עצם הדבר שסיבב הקב"ה להיות עיכוב הגאולה משום שרבו לא דקדק בגירסא כשלימד את תלמידו, בא ללמדנו עד היכן צריך לדקדק בכל אות ותיבה וניקוד, ואם באה הגלות ע"י מה שפגמו בזה, כל שכן כשנתקן זאת, נזכה לקרב הגאולה במהרה בימינו. ולפ"ז מובן היטב סמיכות הפרשיות [נדרך אנדה] שבא לעוררינו בענין זה.

ב. והוא עתה כמצוה בשעתה, שהרי אנו עומדים לפני הימים נוראים של השנה הבאה עלינו לטובה, וכתבו הפוסקים על גודל ענין להיזהר בנוסחאות ושלא לשנות מהמקובל אצלנו, שכל תיבה ותיבה ענינה גדול מאוד. וידועים דברי הטו"ז על הנוסח "מלוך על כל העולם כולו", שכופלים התיבה כדי שלא יהיה משמע שדי לן במלכות השם על רוב העולם, משום שרובו ככולו. וגם בכל השנה ענין זה נשגב מאד, כמבואר בריש מאמר נוסח התפלה לכ"ק אא"ז אדמו"ר זי"ע, ומה שהביא שם מהפני יהושע עיי"ש, אך בימים נוראים צריך לדקדק על זה ביותר.

והביאור הפנימי בגודל החשיבות לדייק בכל תיבה ותיבה בתפלה, מפני שכן עולין כל תפלות ישראל ונעשות לעטרה לקוב"ה, כדאיתא בזה"ק (ח"א קסו, ב) דקוב"ה אתרעי תדיר בצלותהון דצדיקיא ומתעטר בצלותהון, כדאמרינן דההוא מלאכא דממנא על צלותהון דישאל, סנד"לפון שמיא, נטיל כל אינון צלותין ועביד מנייהו עטרה לחיי העולמים ואוקמות, וכל שכן צלותהון דצדיקיא דקוב"ה אתרעי בהו ואתעבדן עטרה לאתעטרא באינון צלותין לקוב"ה כו'. וכל זה כמובן רק במי שתפלתו ישרה ואין בה פגם, אבל זה שתפלתו פגומה, הרי שא"א לעשות ממנה עטרה לקוב"ה, שעטרה מראה על המלכות, ומלכות שלא יתכן בה פגם - לא יתכן לעטרה בעטרה פגומה, והבן היטב.

וכל זה הוא הכנה לימי הסליחות בה אומרים (תהלים סה, ג)
"שמע תפלה עדיך כל בשר יבאו", ויל"פ "עדיך" מלשון תכשיט,
שהקב"ה שומע תפלה, ואם היא ראויה, נעשית ל"עדיך", לעטרה לו
ית"ש. ובזה יל"פ (מה שאומרים בסליחות) "עדיך לחון חנם באים אליך
לשמוע אל הרנה ואל התפלה", פי' שאין ישראל מתפללים כדי שתענה
להם ולצרכיהם, אלא שיעשו "עדיך" לך לעד ועטרה, כי מה שהוא
לצרכנו חנם באים אליך, לא בזכות תפלתנו, ועל כן מן הראוי שיפעלו
לשמוע אל הרנה ואל התפלה.

ג. והנה כבר הזכרנו (ליל ש"ק) מאמר חז"ל (במד"ר פי"ג ה) כל מקום
שנאמר והיה הוא שמחה. ומפרשים בספה"ק (עיין ישמח משה ריש פרשתו)
שכל מקום שנאמר ויהי [לשון עבר] הוא לשון צער, כי כן צריך להצטער
על חטאיו בעבר, אבל והיה [לשון עתיד] הוא לשון שמחה, שצריך לקבל
ע"ע לשוב בתשובה ולהטיב דרכו להבא, ע"כ.

ויש להוסיף ע"ז, שעל כן והיה הוא לשון שמחה, שהוא"ו
בתחילת התיבה הופכת את תיבת 'היה' [לשון עבר] ללשון עתיד. והוא
רמז על השמחה הבאה ע"י התשובה, מפני שהתשובה יש בה חרטה על
העבר וקבלה על העתיד (עיין רמב"ם הלכות תשובה), וענין החרטה על
העבר אינה רק שלולי שמתחרט על העבר אינו מקבל לשנות דרכו
בעתיד, אלא היא פועלת לתקן את מה שחטא ופגם בעבר. וזה שכתב
הרמב"ם (שם פי"ז ה"ד) ואל ידמה אדם בעל תשובה שהוא מרוחק
ממעלת הצדיקים מפני העונות והחטאות שעשה, אין הדבר כן, אלא
אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם.

ובזה אפשר לדרוש סמיכות הפרשיות, שמלחמת עמלק היתה
בעיקר באותן שפלט הענין, שהם שבט דן שהיו עובדי ע"ז, כדרשת חז"ל
ע"ה"כ (דברים סה, יח) ויזנב בך כל הנחשלים אחריו, ובא עמלק להלחם
עמהם ע"י שחשב להביאם לידי יאוש ח"ו, בהיותם בבחינת "שנאו

משוקץ מרוחק ותועבה". וע"ז סמכה התוה"ק פרשת "ולקחת מראשית", לומר שיש ביד כל אדם לתקן גם את העבר "מראשית", ואפילו אם כל השנה היה במדרגת "הנחשלים אחר־ך", מ"מ ע"י תשובה יכול לבא להיות אהוב לפני הבורא, שהיא השמחה הגדולה ביותר לאדם.

ועיין עוד כמה שכתב הרמב"ם (שם ה"ו) "גדולה תשובה שמקרכת את האדם לשכינה שנאמר אם תשוב ישראל נאם ד' אלי תשוב. כלומר אם תחזור בתשובה כי תדבק, התשובה מקרכת את הרחוקים, אמש היה זה שנאווי לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד". וצ"ב, דמה קמ"ל הרמב"ם בהלכה זו, הרי כבר כתב בהלכה הקודמת (שם ה"ד) שהבעל תשובה "אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם". ונראה ששם איירי בחוטא סתם, ואילו כאן מוסיף שאף אם חטאיו רבו כ"כ עד שנעשה משוקץ ומרוחק ותועבה על ידם, מ"מ "מהיום", לא רק שיש לו תיקון כאילו לא חטא, אלא שגם הוא נעשה אהוב ונחמד כ"כ עד שזוכה גם הוא למעלת "בי תדבק", פירוש שדבקות הוא חיבור באופן שאין ביניהם פירוד וריחוק כלל, שהוא קירוב שאין קרוב הימנו, והבן. ולכן "והיה" הוא לשון שמחה, כי ע"י תשובה וחרטה על העבר זוכים להרגיש בשמחה אמיתית שהיא שמחה שאין עמה עצב כלל.

ויהי רצון שנוכה לשמחה זו, לתקן כל מה שפגמנו ע"י חטאנו, ונוכה לבא למדרגת אהוב ונחמד לפני המקום ב"ה, ויתקדש שם שמים על ידינו, ונוכה לחזור בתשובה שלימה, ולקרב הגאולה בכיאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' נצבים וילך

א. אתם נצבים היום כלכם לפני ד' אלקיכם גו'. פי' שנתקבצו עתה לכרות ברית שנית, כשם שנתקבצו בברית הראשון במעמד הר סיני. ומפני שבטלו הברית הראשון ע"י חטאים, חזר לכרות עמהם ברית מחדש (עין פי' הרמב"ן ורבינו בחיי). ונראה שענין כריתת ברית אינה רק כדי לחייב את הבעלי ברית כל אחד בחיוביו, אלא כריתת ברית פועלת שיהיה קשר בין שני הבעלי ברית, שנעשים מאוחדים כ"בני ברית". וכאן שכרת עמהם ברית שניה, היא מראה על אות קשר שבין הבעלי ברית, אשר היא עוד גדולה מהראשונה, שהרי אף מה שבטל צד א' ברית ראשונה, לא עכב שיחזור הבעל ברית לחדש הקשר כבראשונה.

והביאור במעלת הקשר שבין בעלי ברית, יש לומר ע"פ המדרש (ילקו"ש משלי תתקנ) שהביא מה שנאמר בכתובים שהאש לא שלמה אף במלבושם של חנניה מישאל ועזריה. ומבאר שזה מפני שהיו לבושים דבוק בהם. וע"ז עבד המדרש ק"ו, ומה המלבושים שהם דבוקים לצדיקים ירדו לאש ולא נוזקו, ישראל שהם דבוקים לצדיקו של עולם שהוא חי וקיים, על אחת כמה וכמה שינצלו מדינה של גיהנם. ונראה שזה ענין כריתת ברית בין ישראל לאביהם שבשמים, שהיותם נעשים בני ברית של הקב"ה, הם מאוחדים וקשורים לצדיקו של עולם שהוא חי וקיים, ובזכות זו ינצלו מדינה של גיהנם.

ובזה יתבאר גם מה שאמרו חז"ל (הובא ברש"י) שהתחיל משה לפייסם אתם נצבים היום, הרכה הכעמתם למקום ולא עשה כלייה והרי

אתם קיימים לפניו, ועוד שהקללות מציבין אתכם בו, פירוש שמה שנכנסתם כברית על חיוב הקללות ונעשיתם בעלי ברית, שהוא ענין שנתעורר מחדש כ"פ שנכנסים לדין על אותה הברית, הוא עצמו המציב אתכם, שהרי פועלת שינצלו מנהיגם וכל הדומה לו.

ועוד יש לבאר בזה ע"פ המדרש (שם) עה"כ (משלי יג, כ) "הולך את חכמים יחכם", משל למי שנכנס לחנותו של בושם, אע"פ שאינו מוכר ולוקח כלל יצא וריחו בנדין מבוסמים כל היום כלל, "ורועה כסילים ירוע", משל למי שנכנס לחנותו של בורסקי אע"פ שאינו מוכר ולוקח כלל יצא וריחו בנדין מלוכלכים כל היום. וכן נראה שהוא הענין בזה, שתועלת הברית היא שמעצם העמדה לדין עם קוב"ה יוצאים בבגדים מבוסמים, והבן.

ובזה יל"פ הכתוב (ישעיהו א, יח) לכו נא ונוכחה יאמר ד' אם יהיו חמאיכם כשנים כשלג ילבינו אם יאדימו כתולע כצמר יהיו. וצ"ב, ד"לכו נא ונוכחה", היינו שיוכיח לנו השי"ת אי צדקתנו, וא"כ מה מסיים אם יהיו חמאיכם כשנים כשלג ילבינו (עיין בני יששכר מאמרי חדש תשרי מאמר ג דרוש ב). ולדברינו, שכשיראה הקב"ה שאין זכות לישראל ח"ו, יאמר "לכו נא ונוכחה גו'", שעצם העמדה לדין עם הקב"ה כבעלי דין, פועלת שאם יהיו חמאיכם כשנים כשלג ילבינו.

ב. **אתם נצבים גו'.** איתא בספה"ק (הגל מחנ"א ועד, ועיין חיים ושלום) "אתם" אותיות אמ"ת. ואיתא בזהר (ח"ג רלא, א) שכל מקום שנאמר "היום" קאי על ראש השנה. ונראה שבראש השנה דנים ומדקדקים ביותר במדת האמת. והטעם לזה הוא ע"פ מה שאמרו חז"ל (ב"ר פ"ח ה) שבשעת בריאת עולם - אמת אמר אל יברא שכולו שקרים, נטל הקב"ה אמת והשליכו לארץ הה"ד (דניאל ח, יב) ותשלך אמת ארצה, ואמר (תהילים פה, יב) אמת מארץ תצמח. ומפני קמרוג זה דנים בר"ה על קיום אמת מארץ תצמח, והבן. וזה שאומרים בתפלת ר"ה "ונתנה תוקף

קדושת היום כי הוא נורא ואיום כו", והוא משום שאז "ותשב עליו באמת", פי' לדון את מדת האמת, ולכן הוא יום נורא ואיום, כי מי יעמוד בדין להבחין אם כל מעשיו אמת. וזה (תהלים קיט, קס) רא"ש דברך אמ"ת, רמז לראש השנה, שבו העיקר שיהא ראש דברך אמת. וידועים דברי הבני יששכר (מאמרי חדש תשרי מאמר ג דרוש ו, ומאמרי השבתות מאמר ג אות ו) שמבאר שמהאי-טעמא נשכחה הכוונה של "יום תרועה", אשר בגללה תקנו לתקוע מאה קולות, כדי שיהא בזה ביקוש האמת, לכוון לאמת רצונו ית"ש, והוא משום שישראל תוקעים כל אלו הקולות לדרוש האמת ולכוון לאמת, בזה הם ממתיקין הדינים של ר"ה. ורמז לדבה"ק, כי "לשמוע קול שופר" בנימטריא "ראש דברך אמת" [ועיין דגל מחנה אפרים (פ' מצורע) ש"אמת ממתיק כל הדינים", עיי"ש].

ואף שלא כל אחד זוכה לאמת ממש, מ"מ זו היא בחינת אמת מארץ תצמח, שגם במדת האמת, יש מעלות ומדרגות זו למעלה מזו. ותחילת האמת היא "מארץ", ר"ל אפי' המדרגה הנמוכה ביותר. וכדאיתא בכתר שם טוב (עיין דברי תורה מהדורא ט אות נב) שגם בתוך השקר יש אמת. ותחלת האמת היא "במעשה" המצוה, ומתוך שלא לשמה בא לשמה, להיות גם הכוונה אמת. וזה בפרשתן (להלן כמ, י) "אתם נצבים היום כלכם", שבכל יהודי יש נקודה של אמת, "מחטב עציך עד שאב מימך", פירש"י מלמד שבאו כנענים להתגייר בימי משה, כדרך שבאו גבעונים בימי יהושע, וזהו האמור בגבעונים (יהושע ט, ד) ויעשו גם המה בערמה, ונתנם משה חוטבי עצים ושואבי מים. היינו שאף שמצד כוונתם עשו בערמה, מ"מ נתנם משה חוטבי עצים כו', שאף כשמחשבתם בערמה יהיה עכ"פ מעשיהם באמת. וזו מדת "אמת מארץ תצמח", כנתבאר. ולכן צריך להתפלל בראש השנה ביראה ולדקדק בתיבות ופירוש המילות כו', שכיון שמקיימים מצוות היום כמעשה ובאמת, זוכים ואמת מארץ תצמח עד שנמליך השי"ת באמת, וישב על כסאו באמת, ויתגלה "כי אתה אלקים אמת, ודברך אמת וקיים

לעד".

[ועיין במה שכתב כ"ק אא"ז אדמו"ר בעל בני יששכר זי"ע (הוספות מהרצ"א אות לה) בשם צדיק אחד שאמר, שאחרי גמר התפלה אנו אומרים עלינו לשבח לאדון הכל שלא עשנו כגויי הארצות, להורות, שהגם שלא יצאנו ידי חובתינו בתפלה, שהרי התפללנו במחשבות והרהורים, ומבלי הודע את ד', ומבלי יראה ואהבה, אעפ"כ עלינו לשבח כו' שלא עשנו כגויי הארצות, שהרי הגוים אינם מתפללים להשי"ת, אפילו באופן כזה. עיי"ש].

ג. בפיוט הסליחות "במוצאי מנוחה קדמנוך תחלה", היינו כי במוצאי מנוחה עדיין נשארה ההשפעה של שבת קודש, שהוא בחינת אמת, עד שאפילו עס-הארץ ירא לשקר משום שאימת שבת עליו (ירושלמי דמאי פ"ד מ"א). וכפי גודל האמת כן הוא גודל זכות התפלה.

וכדי להרגיש נועם ותענוג מעבודת ד', צריך שתהיה עבודתו את ד' באמת. ועל זה מתפללים "תביאנו אל הר קדשך ושמחנו בבית תפלתך", היינו שתהיה התפלה מתוך שמחה ותענוג, "כי ביתי בית תפלה" סתם, בלי שמחה ותענוג, "יקרא לכל העמים", אבל ישראל עם קודש צריכים להתענג ולשמוח בעבודת הקודש הבאה לקראתנו בחודש תשרי הבעל"ט.

ויהי רצון שמשבת זו יושפע לך מעלת מדת האמת, ותקבל תפלת ישראל בשבת קודש, שמתפללים "וטהר לבנו לעבודך באמת", ואמת מארץ תצמח, ויתגדל ויתקדש שמייה רבה, ונוכה לשנה טובה לנו ולכל ישראל, שתהיה שנת גאולה וישועה, בכיאת בן דוד במהרה רידן ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' וילך, שבת שובה

א. לא אוכל עוד לצאת ולבא גו'. פרש"י יכול שתשש כחו, תלמוד לומר (להלן לא, לד) "לא כהתה עינו ולא נם לחה", אלא מהו "לא אוכל", איני רשאי, שנמלה ממני הרשות ונתנה ליהושע. וצ"ב, דא"כ לכאורה הול"ל איני רשאי ולמה אמר לא אוכל.

והנראה בזה ע"פ המבואר באגרא דכלה לכ"ק אא"ז בעל בני יששכר זי"ע (פ' וירא ד"ה ויבן שם) שהצדיקים - איבריהם נתונים ברשותים, ששום אבר לא יכול לעשות שום פעולה ולהתנועע שום תנועה זולתי במצותיו, וכענין שאמר דוד (תהלים קיט, נט) חשבתי דרכי ואשיבה רגלי וכו', ואמרו חז"ל (ויק"ד פל"ה א) שהיו רגליו מוליכות אותו לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, וכן הענין בכל האברים להצדיקים המקדשים איבריהם, שאינו רוצה האבר מרצונו להתנועע לשום דבר המותר, ומכל שכן לדבר עבירה, עיי"ש. ונראה להוסיף, שיתר עליהם משה רבינו במעלתו על שאר הצדיקים, שאצל שאר הצדיקים לא היו האברים רוצים להתנועע לשום דבר אם אינו מצות ד', ובמשה אף לא יכלו להתנועע ולעשות שום דבר שאינו מצוה, וכל שכן אם הוא היפך רצונו ית"ש. וזה שאמר "לא אוכל" עוד לצאת ולבא, דכיון שנמלה ממנו רשות, גם בפועל לא היה יכול לצאת ולבא.

ואין לתמוה על מה שלכאורה מצינו כן גם בבלעם שאמר (במדבר כב, יח) "לא אוכל לעבר את פי ד' אלקי לעשות קטנה או גדולה", כי התם טעם אחר היה בדבר, שכן אמרו חז"ל (הובא ברש"י שם) שנתנבא בזה שאינו יכול לבטל הברכות שנתברכו האבות מפי השכינה. ועוד יש

לבאר, שבאמת מעלות בלעם - לא שלו היו, אלא ניתנו לו מן השמים, כדאיתא ברש"י (שם כב, ה) "ואם תאמר מפני מה השרה הקב"ה שכינתו על גוי רשע, כדי שלא יהא פתחון פה לאומות לומר אלו היו לנו נביאים חזרנו למומב, העמיד להם נביאים והם פרצו גדר העולם", ולכן מן ההכרח היה שיעמיד להם נביא כמשה רבינו. וכן מבואר להדיא במדרש (במדכ"ר פי"ד כ) שאמרו עה"כ (דברים לד, י) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, "בישראל" הוא דלא קם אבל באומות העולם קם כדי שלא יהא פתחון פה לאומות העולם לומר אלו היה לנו נביא כמשה היינו עוברים להקב"ה ואיזה נביא היה להם כמשה זה בלעם בן בעור. ומעתה כיון שהיתה למשה רבינו מעלה גדולה זו שלא יכול לעשות נגד רצון ד', קיבל לעומתו גם בלעם אותה המדריגה, והכל כדי שלא יהא פתחון פה לאומות, שזה כבוד שמים.

ב. ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק ואמץ גו'. וכפשטות היה בזה קיום הציווי (דברים ג, כח) "וצו את יהושע וחזקה ואמצהו". אך צ"ב, דבשלמא לפירוש רש"י הנ"ל במאמר משה, שבאמת לא תשש כחו, אלא שלא היה רשאי, אתי שפיר. אך לפי הב' שנסתמו ממנו מסורות ומעינות החכמה ולא היה יכול לצאת ולבא בדברי תורה, איך היה יכול לחזק את יהושע, והרי הוא עצמו תשש כחו.

אלא נראה שכן היא ירידת הדורות, שמה שתשש כחו של משה, הוא לפי ערכו וגדלו של דורו של משה, אבל גם כשתשש כחו עוד היה חזק לעומת ערך דור שאחריו. וכהא דאמרו (כ"ב עה, א) פני משה כפני חמה ופני יהושע כלבנה. והחמה אף כשתשש כחה עוד מאידה יותר מהלבנה. וכעין זה אומרים בשם הגה"ק החוזה מלובלין זי"ע שאמר עה"כ (איכה ה, ז) אבתינו חטאו ואינם ואנחנו עונתיים סבלנו, "סבלנו" מלשון "סבלונות", היינו מתגונות. ר"ל שמה שהיה נחשב

לחטא אצל אבותינו, לפי ערכנו הדל, היו מעשים אלו ראויים להיות סבלונות להקב"ה.

ג. ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק ואמץ גו'. יתפרש על פי מה דאיתא בסה"ק (שער יששכר מאמרי חודש תשרי מאמר זמן שמחתינו אות כד ועוד) לעיני כל ישראל ר"ת כלי. וזה שאמר ליהושע שאל יחשוב שכיון שהוא רק בבחינת כלי גבי משה, בניקל תבא לו עבודתו, אלא אמר לו "חזק ואמץ", שגם כדי להיות כלי הראוי לקבל תורה ממשה, צריך להרבה חיזוק.

ובאמת זו כל עבודה הקדושה המומלת על שכמנו בחודש הזה, לתקן מעשינו שנהיה כלי הראוי לקבל ברכה. וזה שמסיימים קרה"ת ביום שמחת תורה בתיבות "לעני כל ישראל", ר"ת כלי, יען היות זו תכלית כל העבודה. וזה נעוץ התורה"ק סופה לתחילתה, שהמתחיל בבראשית ברא גו' ומאמין בדרשת חז"ל שכל העולם נברא רק בשביל ישראל שנקראו ראשית, הרי יתמה אם כן שכל הברכות שבעולם הם רק לנו ובעדנו, מדוע דלוננו מאוד. וביותר בגודל הגלות החשוך הזה. והתירוץ שכיון ששחתנו את הכלים המחזיקים הברכה, לפיכך נשארנו דלים ורקים. וכמשל לאחד הנותן לצלוחית חבירו יין משובח, בצלוחית שבורה, שלא נשאר לו מהיין מאומה. לזאת במה שעשה משה לעיני כל ישראל, היינו שתיקנם ועשאם להיותם כלים המחזיקים ברכה, ומעתה יהיו ראויים לפתוח בבראשית ברא, ולהכיר ולראות ישועת ישראל, ואיך שכל העולם נברא רק בשביל ישראל שנקראו ראשית.

ושייך ענין זה במיוחד לשבת זו שכת שובה, שבה מפמירין בנבואת הושע (ד, ב) שובה ישראל עד ד' אלקך כי כשלת בעונך. ויש לפרש שמה שנקרא השי"ת "הוי"ה אלקך" הוא משום שיחד שמו על ישראל, שכל בריאת העולם היתה בשבילם שהם ישראל שנקראו ראשית. אך מאחר ש"כשלת בעונך" הרי אינך כלי ראוי לקבל כל אותה

ההשפעה, עד שהולך השפע לאומות כו', ועד שנעלם ממנו ענין זה של "הוי"ה אלקיך". ורק על ידי קיום "שובה ישראל", לעשות תשובה ולגלות בחינת "ישראל" שנקראו ראשית, להיות מוסיף והולך בתשובה עד שתחזור בחינת הוי"ה אלקיך, בתיקון עולם, וקיום הכתוב (תהלים ג, ז) "מי יתן מציון ישועות ישראל".

ויהי רצון שנוכה לשוב בתשובה שלימה, ולהיחתם בחתימה טובה וכדבר ישועה ורחמים, וטוב לנו ולכל ישראל עד עולם, ולהיגאל בגאולה שלימה בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' וילך, שבת שובה

א. שובה ישראל עד ד' אלקיך כי כשלת בעונך. נראה לפרש ע"פ הכתוב (תהלים קל"ח, ח) אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך, פירוש אם אעלה אל השמים הלא אתה שם, ואם אעשה לי משכב בשאול מתחת לארץ, הלא הנך גם שם (מצודה דוד). ובדרך עבודת ד' יתפרש, שלא רק הצדיק העולה במעלות התורה מעלה מעלה מגיע לדבקות בו ית"ש, אלא גם מי שירד מטה מטה, ונפל לבורות נשברים, אינו יכול לצאת משם אלא כשמכיר שגם שם נמצא אור השכינה הקדושה, ודבק בה, וכשהיא עולה מעלה אותו עמה. וזה שאמר שגם מי שנתקיים בו ח"ו "ואציעה שאול", תקנתו על ידי שמכיר את "הנך" השכינה השורה עמו שם בגלותו. ועד"ז יתפרש דרשת חז"ל (במדכ"ר פ"ז ח) עה"כ (ויקרא טז, ג) ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שוכן בתוכם - חביבין הן ישראל שאע"פ שהן טמאין שכינה ביניהם, והבן.

זה "שובה ישראל עד ד' אלקיך כי כשלת בעונך", ר"ל אפילו אם כשלת בעונך, ונפלת למעמקים וטבעת ביון מצולה, בכוחך לשוב עד הוי"ה, כי בו במקום שאתה נמצא גם היא עמך, שלעולם נקרא "אלקיך" על שם ששכינתו שוכנת עליך.

זו עבודת הבעל תשובה שחטא ונכשל בעונו, להתבונן ולראות השכינה אשר עמו בגלות בבחינת "ואציעה שאול - הנך", ועל ידי זה להתעורר ולעשות תשובה שלימה עד שתתעלה השכינה הק' (כמו שמבואר בתניא באגרת התשובה ענין תשובה שהיא תשוב ה"א תתאה), ואז יזכה

לראותה בתפארת בבחינת "אם אסק שמים שם אתה". ולכן אחרי עבודת הימים נוראים וימי הסוכות, אומרים בשמיני עצרת ושמחת תורה את הפסוק (דברים ד, לה) אתה הראת לדעת כי ד' הוא האלקים אין עוד מלבדו, שפירש רש"י (שם) "אתה הראת" כתרגומו אתחזיאתא, כשנתן הקב"ה את התורה פתח להם שבעה רקיעים, וכשם שקרע את העליונים כך קרע את התחתונים, וראו שהוא יחידי, לכך נאמר "אתה הראת לדעת". פירוש שאחרי שעושים תשובה, מכירים שכשם שאתחזיא הקב"ה בעליונים בעולם התיקון אצל צדיקים, כן נתגלה גם בתחתונים, ומאורו האיר החשך והלילה, באור התשובה.

ב. שובה ישראל עד ד' אלקיך גו' קחו עמכם דברים ושובו אל ד'. משמע ששני ענינים הם, שובה "עד" ד' ושובו "אל" ד'. ונראה ש"עד ד'" היא תשובה עילאה, ולכן נאמרה בלשון יחיד שובה ישראל, שלא כל אדם זוכה לתשובה עילאה. ו"אל ד'" היא תשובה תתאה, לכן נאמר בלשון רבים "קחו עמכם דברים ושובו אל ד'", שכל אחד יכול להשיגה (וכמדומה שכן כבר פירשו בספרי רכה"ק ז"ע).

והביאור נראה, דהנה ידוע מזהר הק' שיש תשובה תתאה ויש תשובה עילאה. והחילוק ביניהם הוא שתשובה תתאה היא "תשובה נכונה" בתיקון מעשים הרעים וחזרה לטוב, ולפעול עי"ז לחזור ולהעלות מהקליפות כו' ולהחזיר השכינה למקומה, וזהו תשוב ה"א תתאה, היינו תשוב השכינה מגלותה. אמנם תשובה עילאה היא גדולה ממנה, ועשייתה שייכת רק אחר שכבר תיקן מעשיו ורוח עברה ותטהרם, וכבר השיב השכינה הק' למקומה, אזי תוכל הנפש לשוב עד הוי"ה ב"ה ממש. והיא לעלות הנפש האלקית שבו מעלה מעלה למקורה ולכרקה בו ית"ש ביחוד נפלא כמו שהיתה מיוחדת בו יתברך בתכלית היחוד בטרם שנפחה ברוח פיו ית' לרדת למטה לגוף האדם.

ולזה אמר שאף מי שאינו זוכה לתשובה "עד ד'", אל יתבטל

עצמו לגמרי ממנה, אלא יקיים קחו עמכם דברים ושובו "אל הוי"ה".
[ובאמת כן מדוייק מלשון בעל התניא זי"ע (שם) שתשובה עילאה היא
תשובה "עד הוי"ה"].

ובזה נראה ליישב מה שדרשו חז"ל (ב"ר פפ"ד כט) וישב ראובן אל
הבור גו', "וישב" מלשון תשובה, שהיה עסוק בשקו וכתעניתו כו', ואמר
הקב"ה מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה, ואתה פתחת
בתשובה תחילה, חייך שבן בנך עומד ופותח בתשובה תחילה, אי זה
הוא זה הושע שובה ישראל עד ד' אלקיך. וכבר הקשו רבים שמצינו
תשובה גם לפני ראובן, כגון קין וישמעאל ועוד. וכ"כ יש לדייק הלשון
"פתחת בתשובה תחילה". ולדרכינו יש לפרש "פתחת בתשובה תחלה",
ר"ל שהחזרת נפש האלקית להיות כבתחילה, פירוש למקורה הראשון
בעת שהיתה רבוקה בו ית"ש ביחוד נפלא בתכלית היחוד בטרם
שנפחה ברוח פיו ית' לרדת למטה לגוף האדם, ולכן הבטיח לו שבן בנו
יעמוד ויפתח בתשובה תחילה, כמה שיאמר "שובה ישראל עד הוי"ה
אלקיך", שזו תשובה עילאה וכנ"ל.

ומה שרק ראובן זכה לפתוח בתשובה תחילה הוא משום מה
שאמרו חז"ל (שבת נה, ב) כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, ומה
אני מקיים (בראשית לה, כב) וישכב את בלהה פילגש אביו, מלמד שבלבל
מצעו של אביו, ומעלה עליו הכתוב כאילו שכב עמה. ולפי זה לא היה
צריך לתשובה תתאה, שהרי לא חטא, שרק החוטא הוא הגורם לירד
השכינה הק' לגלות, אכן אף שלא חטא בפועל, כיון שמעלה עליו
הכתוב כאילו שכב עמה, הרי שנפש האלקית שבו לא היתה במעלתה
הראשונה טרם ירדה לגופו, ולכן שב לשקו ותעניתו, והבן.

ג. ובאמת כל מה שאנו מדברים בגדולות ועניני תשובה עילאה,
בעוד שאפילו הדיבורים עצמם קשה להשיג, הוא רק בבחינת "ונשלמה
פרים שפתינו", שכמו שהאומר פרשת עולה כאילו הקריב עולה, כן הוא

בהעושה תשובה תתאה ולומד ומתכוונן במה שצריך לו עוד לעשות
תשובה עילאה, שחשיב כאילו עשאה. וזה שנאמר "קחו עמכם דברים
ושבו אל ד'", פירוש שובו אל ד' בתשובה תתאה, "ואמרו אליו כל
תשא עון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו" על התשובה עילאה, והבן.
ויהי רצון שיהיו אמרינו לרצון לפני אדון כל, ונזכה להחתם
בחתימה טובה ושנת גאולה וישועה על ידי תשובה ומעשים טובים,
וכביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

ליל שבת קודש פ' האזינו

א. האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי. יל"פ
ע"פ הכתוב (תהלים יט, ג) השמים מספרים כבוד א-ל ומעשה ידיו מגיד
הרקיע יום ליום יביע אומר גו' אין אמר ואין דברים בלי נשמע קולם.
ומפרש רש"י "אין אומר ואין דברים", אינן מדברים עם הבריות, אלא
מתוך שבכל הארץ יצא קום ומאירים לבריות מתוך כך מספרים הבריות
כבוד א-ל ומוודים ומברכין על המאורות. וכן מפרש להלן (שם ג) "יום
ליום יביע אומר", מעשה בראשית מתחדש מיום אל יום לערב חמה
שוקעת וזורחת לבוקר, ומתוך כך יביעו הבריות אמרי שבח על ידי
הימים והלילות, שמורים את הבריות לקלם ולהודות, ומנחם פתר יביע
לשון "מעין נובע".

והנה הרמב"ם (פ"ג מהל' יסודי התורה ה"ב) כתב "והיאך היא הדרך
לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים
הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב
ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול, כמו שאמר דוד
(תהלים מב, ג) צמאה נפשי לאלקים לא-ל חי גו'".

ונראה שכל זה אינו בדרך הטבע ושכל אנושי בלבד, אלא
שבשעה שאמר להם משה רבינו "האזינו השמים ואדברה ותשמע
הארץ אמרי פי", נבלעו בהם דבריו הקדושים, עד שניתן בהם הכח
להמשיך ולדבר ולמסור אמרותיו הק', ואף בלי אומר ובלי דברים, הם
ממשיכים הדברים לבני אדם שהם יגידו ויאמרו תהלות ד'. וזה שמפרש
רש"י (בשם מנחם) יביע לשון "מעין נובע", כלומר שדברי משה רבינו

בשמים ובארץ, הם כמעין הנובע, שמתברכים כמים חיים.

ב. עוד יש לפרש שבמאמר האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ ג' חיבר משה רבינו שמים וארץ יחדיו, על דרך שפירש הגה"ק החוזה מלובלין ז"ע את הכתוב (תהלים קטו, טז) השמים שמים לד' והארץ נתן לבני אדם, פירוש נתן לבני אדם שיעשו גם מהארץ כעין שמים. והוא על ידי שמקדשים שם ד' בכל הארץ, עד שממזרח שמש עד מבואו מהלל שם ד', וכנאמר (מלאכי א, יא) כי ממזרח שמש ועד מבואו גדול שמי בגוים ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי ג'.

וזה שאמר אברהם אבינו למלך סדום (בראשית יד, כב) הרימתי ידי אל ד' א-ל עליון קונה שמים וארץ, אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך ולא תאמר אני העשרתי את אברם. פירוש שעבודת אברהם אבינו היתה לחבר שמים וארץ, על ידי שפרסם בעולם את האמונה בהש"ת שיתגדל ויתקדש שמה רבה גם בעלמא הדין. ורכושו אשר לו היה לו לאות ולמופת שברכת ד' העשירתו. וכן נאמר (בראשית יג, ב) "ואברם כבד מאד במקנה בכסף ובוהב, וילך למסעיו", פירוש שלקחם עמו את הכסף והזהב במסעיו, שהיו כולם לפרסם אמונתו ית"ש, כי על ידם הכירו העולם בברכת ד', ושהוא משלם שכר טוב ליראיו.

ובזה יתבאר מאמרם (סוטה יז, א) דרש רבא, בשכר שאמר אברהם אבינו "אם מחוט ועד שרוך נעל", זכו בניו לב' מצות, חוט של תכלת, ורצועה של תפילין. וצ"ב מה שייכות שתי מצוות אלו להיות שכר תמורת מאמר זה של אברהם אבינו. ונראה שהציצית והתפילין הם מעידים ששם ד' נקרא על המניחן, ובהם מקבל על עצמו קבלת עול מלכות שמים (עיין ברכות יב, א). ובדורו של אברהם שעדיין לא ניתנו מצוות אלו, היה כספו וזהבו של אברהם אבינו מפרסם את האמונה בהש"ת. ואילו היה מקבל ממלך סדום מחוט ועד שרוך נעל, הרי היה

אומר מלך סדום אנכי העשרתי את אברם, והיה ח"ו מתמעט הקידוש שם שמים. ולזה על ידי שלא קבלם מטעם זה, זכה וקיבל שתי מצוות ציצית ותפילין לקדש על ידם את האמונה בהשי"ת, ובהם ניכר כי שם הוי"ה נקרא עליך.

ג. והנה ענין הסוכה היא חיבור שמים וארץ. וזה ענינה לצאת מדירת קבע ולישב תחת כפת השמים, והסכך הוא המחבר שמים וארץ. והסוכה עצמה נגד אותיות שם הוי"ה ב"ה (עיין הפארת בנים על סוכות). וכיוהכ"פ עלה משה רבינו למרום, ולמחרת יוהכ"פ ירד מן ההר אל העם, להוריד השראת השכינה גם בתחתונים. ואפשר שד' ימים שבין יוהכ"פ לסוכות הם מכוונים נגד ד' אותיות שם הוי"ה ב"ה. והם נגד ד' עולמות, מאצילות עד עולם העשיה. ואז חג הסוכות תעשה לך גו'. וכן ידוע (ומכאן בדברי הגר"א ז"ל) שהשראת המשכן היתה ביום ראשון של סוכות, שאז מחל להם הקב"ה על חטא העגל והשרה שכינתו בתוכם. ועל כן זו עיקר העבודה להמשיך העבודה של הימים נוראים שעברו, שהם בבחינת "האזינו השמים ואדברה", לחג הסוכות שהוא בבחינת "ותשמע הארץ אמרי פי". וביותר בשבת קודש שבין יוהכ"פ לסוכות, שכן זו עבודת כל שבת קודש, לחבר שמים וארץ (כמו שנחבא יותר במ"א). ויהי רצון שנזכה למעלות אלו לעבוד את השי"ת בשמחה ובטוב לב, בקדושה ובטהרה, ולפעול שיתגדל ויתקדש שמייה רבה בכל העולם, ונזכה לשנת גאולה וישועה בגאולת עולם בכיאת בן דוד במהרה רידן ברוב רחמיו וחסדיו.

סעודה שלישית פ' האזינו

א. האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי, יערף כמטר לקחי גו'. יש לפרש ע"פ מה שפירש בספה"ק תפארת שלמה את הכתוב (ישעיהו נה, י) כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים ושמה לא ישוב כי אם הרוה את הארץ והולידה והצמיחה גו', כן יהיה דברי אשר יצא מפי, ר"ל שהאומר דבר ד', צריך שיאמרו בלי שום פניה כלל אלא לכבוד שמים, וכמשל הגשם והשלג היורדים מן השמים שאין זה לטובת עצמם, ואדרבה הם נעשים בוץ ולכלוך, וכל ירידתן היא רק לטובת הארץ שתרוה ותצמיח ותתן זרע לזרע ולחם לאכל, כן יהיה דברי גו'.

ועד"ז יש לבאר מה שהסמך משה רבינו מאמר "יערף כמטר לקחי גו'", שאין בלבי שום פניה, ולא לכבוד עצמי אני דורש ח"ו, וכל דברי לשם שמים, על כן "האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי". וזה שאמרו חז"ל (דב"ר פ"א א) שבשעה שבא לפתוח בד"ת גשתתקו העליונים ותחתונים והאזינו דבריו, מנין ממה שקרינו בענין האזינו השמים ואדברה גו'. ר"ל שכיון שכל דבריו כמטר ולמען כבוד שמים, היה בכחו להשתיק עליונים ותחתונים, שהרי (משלי טו, ד) כל פעל ד' למענהו פעל.

ב. יצרנהו כאישון עינו, כנשר יעיר קנו על גזוליו ירחף גו'. בפירוש רש"י והראב"ע, "יצרנהו" מנחש ושרף ועקרב ומן האומות, "כאישון עינו" שישראל הם כאישון עינו של הקב"ה, וכן נאמר (זכריה ב,

יב) כי הנוגע בכם נוגע בבבת עינו. ועל הכתוב "כנשר יעיר קנו" מפרש רש"י, נוהג ברחמים ובחמלה, כנשר הזה רחמני על בניו ואינו נכנס לקנו פתאום כדי שיעוררו בניו ויהא בהם כח לקבלו. ונראה לפרש סמיכות הדברים, שאין לתמוה על אורך החשך ותוקף הגלות, דכיון שהקב"ה "יצרנהו כאישון עינו", אם כן איך הוא סובל כל היסורין והצרות הבאים על עמו ישראל במשך אלפי שנים, והלא נאמר בנבואה כי הנוגע בכם כנוגע בבבת עינו. לזה אמר שחסדי השי"ת באים לעולם כנשר יעיר קנו גו' שרחמני על בניו ואינו נכנס פתאום כדי שיהא לבניו הכח לקבלו, א"כ כל שכן אור הגאולה שהוא אור שבעת הימים ואור הראוי רק לצדיקים, צריך שיהא נכנס ברחמים, כדי שיחזרו ישראל בתשובה ויתקנו מעשיהם בכל יום ויום ובכל שעה ושעה.

והנה שבת זו היא בין יוה"כ"פ לחג הסוכות. ובאמת אנו תקוה שפעלו ישראל בתפלתם בימים נוראים שעל"ט כל מיני ישועות, ושנת גאולה וישועה, ואף שעדיין לא רואים שום אור חדש, מ"מ אנו מתחזקים בחג הסוכות בשעה שחופפת עלינו השכינה הקדושה, והארת הסוכות היא בבחינת כנשר יעיר קנו, שבכל יום מתמעטים פרי החג - שהם משל לאומות - יותר ויותר, עד שבשמיני עצרת הוא יחודא שלים, ואור הגאולה שלימה, וכדאיתא בזהר (רעיא מהימנא פנחס רנו, ב) אין עצרת אלא לשון מלכות.

ויהי רצון שנזכה לכל זה בברכת ד' עלינו וטוב לנו ולכל ישראל עד עולם, ונזכה לגאולה שלימה בביאת בן דוד במהרה דידן ברוב רחמיו וחסדיו.

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ד